

श्रीकृष्णाय नमः

शृङ्गाररसमण्डनम् १

(रससर्वस्वम्, दानलीला, उल्लासश्च ।)

गुर्जरानुवादसमेतम् ।

द्विष्ट फुंड तरफ़ी शेख.

संशोधकः प्रकाशकश्च

मूलचन्द्र तुलसीदास तेलीवाला.

बी. ए, एल्. एल्. बी, ववीड हॉस्कोट.

भाषान्तरकृत्

भद्रशंकर जयशंकर शास्त्री.

मुम्बई.

प्रोक्लमाय् ४४७.

मूल्यम्. सार्धरुप्यकद्वयम् ।

प्रकाशितपुस्तकानि ।

	रु. आ.
१. सेवाफलम्, द्वादशविवृतिसमेतम्	१- ०-०
२. निरोधलक्षणम्, पञ्चविवृतिसमेतम्, गुर्जरानुवादसमेतञ्च	१- ०-०
३. संन्यासनिर्णय, अष्टविवृतिसमेत, गुर्जरानुवादसमेतञ्च	१- ०-०
४. तैत्तिरीयोपनिषद्भाष्यम्, श्रीजयगोपालमहकृतम्...	
५. श्रीपुरषोत्तमनामसहस्रम्, श्रीनामचन्द्रिकायुतम्...	०-१०-०
६. श्रीशृंगाररसमण्डनम्, श्रीमद्विठ्ठलेश्वरप्रकटितम्...	२- ८-०

7. Discuss how far Śāṅkarācārya truly represents the view of the author of the Brahma-Sūtras (Zala Vedant Prize Essay) 1- 0- 0

- भाषणस्थानम्-१. उत्सवलाल रामकृष्ण पंड्या, पंड्यापोळ, जाणंद.
 २. बलदेवदास कृष्णदास कीर्तनीया, सुरतवाला श्रीगिरिधर-
 लालजीनं मंदिर, बीजो भोईवाटो-भूलेखर, मुंबई.
 ३. मोहनलाल लक्ष्मण झाह, मंत्री, पुष्टिमार्गीय पुस्तकालय.
 नवीपार.

भविष्यत् इत्यादि देशाभ्ये शुभतायां प्रियं प्रेक्षमां जायु.
 ६१२, सासुन जिल्हा, मुंबई.

નિવેદન.

—૬૬૬૬૬૬૬૬૬૬—

નડિયાદના વૈષ્ણવ બાલુભાઈ છગનલાલે વિલ કરીને પોતાની મોંઠકત સોડિક ક્રિયા કર્યા પછી જે અવશિષ્ટ રહે, તેના વિનિયોગ સાંપ્રદાયિક સાહિત્યના ઉદ્ધારાર્થ કરવાને જણાવેલું, અને પોતાના વહીવટદારોને તેવું અવશિષ્ટ દ્રવ્ય ધીરજલાલ પ્રજ્ઞદાસ સાંકલીયા તથા મને તદ્દર્થ સોંપવાને જણાવેલું. નડિયાદના વૈષ્ણવો ત્રિભુવનદાસ પીતાંબરદાસ, કૃષ્ણદાસ મગનલાલ વગેરે જેમને બાલુભાઈએ પોતાના પરલોકવાસ પછી પોતાની મિલકતના વહીવટદાર નીમેલા, તેમણે આ વાર્તા અમને જણાવી. સદ્ગત બાલુભાઈની તેવી શુભેચ્છાનુસાર તેના જ દ્રવ્યમાંથી આ ફલાત્મક શૃંગારરસમંડળ ગ્રન્થ પ્રકટ કર્યો છે. સ્તંભતીર્થનિવાસી શાસ્ત્રી ભદ્રશંકર જયશંકરે બણા ઉત્સાહ અને ત્વરાથી એવું પદ્યમાં-સમશ્લોકીમાં ગુર્જર ભાષાન્તર કર્યું છે. આથી સંસ્કૃત અને તદનલિપ્ત સર્વ પ્રેક્ષાવાન વૈષ્ણવો આ ગ્રન્થનો આદરથી લાભ લઈ શકશે.

આ ગ્રન્થના મુદ્રણમાં પ્રસ્તકાદિનું સાહાય્ય કરનારાનો ઉપકાર સર્વથા અવિસ્મરણીય છે. પંડિત ગદ્ગલાલાની સંસ્થા તરફથી બહુ સારો સંગ્રહ પ્રાપ્ત થયો છે; વૈષ્ણવો આ સંસ્થાના આ વિભાગને અવશ્ય સાહાય્ય કરીને એની ઉપયોગિતામાં વધારો કરશે એમ આશા છે. રા. રા. તનસુખરામ મનઃસુખરામ ત્રિપાઠી, નટવરલાલ ધ્વજારામ દેશાઈ, મનમોહનદાસ દલપતરામ દલાલ, ઉત્સવલાલ રામકૃષ્ણ પંજા, શાસ્ત્રી અવલરામ ભૂધરજી, બાઈ કેસરબાઈ, વૈષ્ણવ-પરિષદના સેક્રેટરી વાડીલાલ, વૈષ્ણવ ગિરિધરદાસ આદિનું સાહાય્ય મુકા કંઠે સ્વીકારીએ છીએ.

અરમન્નિત્ર ધીરજલાલ સાંકલીયાની સંમતિ અને સાહાય્ય સર્વત્ર અનુસ્યૂત છે.

મુંબઈ. તા. ૪-૧૨-૧૮ }
માર્ગશીર્ષ દ્વિતીયા. ૧૯૭૫ }

લિ. મૂલચંદ્ર તેલીવાલા.

रसो वै सः ।

भाँवरङ्कुरितं महीमृगदशामाकल्पमासिञ्चितम् ।

प्रेम्णा कन्दलितं मनोरथमयैः शाखाशतैः सम्भृतम् ॥

लौल्यैः पल्लवितं मुदा कुसुमितं प्रत्याशया पुष्पितम् ।

लीलाभिः फलितं भजे व्रजवनीश्टद्वारकल्पद्रुमम् ॥ १ ॥

श्रीमत्प्रभुचरणाः ।

ગ્રન્થસંગ્રહપરિચય.

રસસર્વસ્વ.

બ. રસસર્વસ્વ અથવા વ્રતચર્યાનું મુદ્રણ અત્ર પ્રથમ થયેલું છે. રસસર્વસ્વ નું મુદ્રણ નીચે જણાવેલી પ્રતિષ્ઠાને આધારે થયેલું છે.

૧. પંડિત ગદુલાલાના સંગ્રહમાંથી પ્રાપ્ત થયેલું, પ્રાચીન, તથા શુદ્ધ. આ પુસ્તકમાં કેટલેક સ્થલે એવા સુધારા વધારા કરેલા એવામાં આવે છે, કે જેના ઉપરથી એમ અનુમાન કરી શકાય કે ઉક્ત પુસ્તક શ્રીમત્પ્રભુચરણના સ્વહસ્તાક્ષરથી કવચિત્ શીઘ્રાયેલું પણ હોય. ઉક્ત પુસ્તક સંવત્ ૧૬૪૦ માર્ગશીર્ષ શુકલ નવમીને દિવસે લખાયેલું છે; અને તેના ઉપર 'હરિદાસ ખવાસનું પુસ્તક' એમ પણ લખેલું છે. આ ગ્રન્થનું પ્રથમ પત્ર નથી. અન્તિમ પત્ર રસસર્વસ્વને બદલે દાનલીલાનું છે. આ પુસ્તક બહુ સુંદર અક્ષરે લખાયેલું છે. ૨. પરમ ભગવદીય અવલરામ બૃધરજી શાસ્ત્રી તરફથી પ્રાપ્ત થયેલું છે. આ પુસ્તક પણ પ્રાચીન છે, તથા શુદ્ધ છે. સંવત્ ૧૬૬૪ ના આશ્વિન માસમાં કાર્તિક કૃષ્ણદાસના પઠનાર્યે લખાયેલું છે. આ પુસ્તક મૂલ નગરહામાં હતું. ત્યાંથી સંવત્ ૧૮૫૬ માં કાર્તિક ગોસ્વામીને એ પુસ્તક ભેટમાં મળેલું. આ પુસ્તકમાં કેટલેક સ્થલે અક્ષરો ઉડી ગયા છે. ૩. ગુજરાતી પ્રેસના સંગ્રહમાંથી રા. નટવરલાલ ઇચ્છારામ દેશામ્ણે આપેલું. આ પુસ્તક પણ પ્રાપ્ત: શુદ્ધ તથા પ્રાચીન છે. ૪. પરમ ભગવદીય મનમોહનદાસ દલાલ ખી. એ. એમનું છે. એમણે પોતાને હાથે લખેલું છે. ૫. નૂતન તથા અશુદ્ધ. ૬. ડેક્કન કોલેજનું, ખંડિત. ૭. શ્રીગોકુલોત્સવજીકૃત વ્રતચર્યાદીકા, શ્રીવેંણુવ-પરિપાતસંગ્રહની, નૂતન, ત્રુટિત. ૮. શ્રીગોકુલોત્સવજીકૃત વ્રતચર્યાદીકા અવલરામ-શાસ્ત્રીનું, નૂતન, ત્રુટિત.

દાનલીલા.

બ. દાનલીલાનું મુદ્રણ નીચે જણાવેલા પુસ્તકોના આધારે થયું છે.

૧. ડેક્કન કોલેજમાંના સરકારી સંગ્રહમાંથી પ્રાપ્ત, મંગલભટ્ટે લખેલું, શુદ્ધ, પ્રાચીન, એમાં કેટલેક સ્થલે સુંદર ટિપ્પણ કરેલું છે. આ પુસ્તકમાં સર્વ શ્લોકોનો પદ્મછેદ કરેલો છે. ૨. ઢાઢીલક્ષ્મી પુસ્તકાલયસ્થ શાસ્ત્રી ભાઈદાસના સંગ્રહમાંનું, રા. તનુસુખરામભાઈ દ્વારા પ્રાપ્ત, શુદ્ધ, પ્રાચીન. ૩. તનુસુખ-રામભાઈનું, ખંડિત. ૪. ગુજરાતીપ્રેસનું, શુદ્ધ, પ્રાચીન. ૫. પં. ગદુલાલાના

સમ્રાટમાથી પ્રાપ્ત થયેલું, પ્રાપ્ત શુદ્ધ, પ્રાચીન ૬. ઇતિસવલાલ રામકૃષ્ણ પંચાનું, પ્રાચીન, પ્રાપ્ત શુદ્ધ ૭ મનમોહનદાસ માસ્તરનું, નૂતન, શ્રીગોપીલાલસવજીત દીકાસહિત મનમોહનદાસભાઈનું સ્વહસ્તે લિખિત.

ઉદ્ઘાસ.

ક. હજાર અન્ય નીચે જણાવેલા પુસ્તકોના આધારે મુદિત થયે છે.

૧. તનમુખરામભાઈનું, શુદ્ધ, પ્રાચીન ૨ શુભરાતીપ્રેસનું, શુદ્ધ પ્રાચીન.
૩. શુભરાતીપ્રેસનું અશુદ્ધ, પ્રાચીન ૪. ડક્ટર કોલેજનું પ્રાપ્ત શુદ્ધ, પ્રાચીન.
- ૫ મનમોહનદાસ માસ્તરનું, નૂતન ૬. ૫ ગદુલાલાનું, પ્રાચીન, મુદિત.
- ૭ ભગવદ્દીપ શ્રીનાથદાસેય કેસરભાઈનું, અવલરામચાંદ્રીદ્વારા પ્રાપ્ત, નૂતન, પ્રાપ્ત શુદ્ધ. ૮ વૈષ્ણવ ગિરિધરદાસનું પાછળથી મળેલું

પ્રત્યક્ષપરિચય.

આ અન્યના દ્રશ્ય શ્રીમદ્દનભાગ્યાર્યજીના દ્વિતીય કુમાર શ્રીમદ્વિદ્યુતેશ્વર છે એવોથી સપ્રદાયમાં શ્રીમત્પ્રભુચરણ એ નામથી પ્રસિદ્ધ છે. શ્રીમદ્વિદ્યુતેશ્વરનું પ્રાકટ્ય સવત્ ૧૫૭૨ ના માર્ગશીર્ષ કૃષ્ણ નવમીને વાર શુક્રને દિવસે થયું હતું જે સમયે શ્રીમદાચાર્યચરણ નિત્ય લીલામાં પધાર્યા, તે સમયે શ્રીમત્પ્રભુચરણનું વય માત્ર ૧૫ વર્ષનું હતું, પરંતુ શ્રીમદાચાર્યજીના અંતરમ્ સેવક શ્રીમદ્દામોદરદાસ જૂતલ ઉપર વિરાજતા હતા તેઓની પાસેથી શ્રીમત્પ્રભુચરણ સપ્રદાયિક મર્મ સમજના એમ કેટલીક ગાથાઓમાં પ્રસિદ્ધ છે. શ્રીમત્પ્રભુચરણે શ્રીમદાચાર્યજી પછી સપ્રદાયનો બહુ પ્રસાર કર્યો, અને અનેક રાત્રીઓ એમના સેવક થયા એઓશ્રીનું નામ 'અનેકલિતિવત્રેણિપૂર્ણસત્તપદામ્બુજ' એજ આશયને રૂપદ કરે છે સપ્રદા અકબરના દરનારમાના રાજા દોડરમલ્લ, રાજા વીરવર (ખીરન), રાયપુરપોત્તમ વગેરે એઓશ્રીના કૃપાપાત્ર હતા સ્વપિતૃચરણે પ્રકટ કરેલા અલગાદ અને ભક્તિમાર્ગનું સરસ મહત્ત્વ આપે વિદ્વન્મહત્ત્વ નામક સ્વતંત્ર અન્યમાં કરેલું છે તેમ બ્યાસસૂત્રના અતિમ દોઢ અધ્યાયનું ભાષ્ય પણ આપ-શ્રીએજ સ્વપિતૃચરણના દર્શિગિન્દુથી ચોળ્યુ છે દશમસ્કન્ધના શ્રીસુબોધિનીજીનું મર્મ પ્રકટ કરવાને આપશ્રીએ શ્રીટિપ્પણીજી પ્રકટ કર્યો છે. ભગવત્લીલાનું ગાનકીર્તન કરવાને અને નિજ ગીતસંગીતસાગરત્વને શ્રીમદ્દરસેષ પ્રભુમાં વિનિયોગ દ્વારા સમર્પણ કરીને સફલ કરવાને આપશ્રીએ મૃગારરસમહત્ત્વનું પ્રાકટ્ય કર્યું છે, અને તેમાં જગત્પતિભાઈ જેવું દર્શન આપશ્રીને થયું તેનું સુદર વર્ણન કર્યું છે. આપશ્રીનું વિશેષ ચરિત્ર સાપ્રદાયિક વાર્તાઓ વગેરેમાં પ્રસિદ્ધ છે.

આપશ્રી સવત્ ૧૬૪૨ ના પૌષ કૃષ્ણ ૭મીએ નિત્ય ભગવદ્વીલામા પધાર્યા. આપશ્રીનું સૈવ્ય સ્વરૂપ શ્રીનવનીતપ્રિયજી હાલમા શ્રીનાથદ્વારમા વિરાજે છે આપશ્રીની વિશ્વસિંચો ખાસ કરીને ભગવદ્દિરહકનેશાનદનું શુદ્ધ પ્રતિબિંબ છે

અન્યપરિચય.

શુગારરસમગ્નના ત્રણ વિભાગ છે ૧ મતચર્ચા, ૧ા, રસસર્વસ્વ, ૨ દાનલીલા, અને ૩. ઉલ્લાસ આ ત્રણે વિભાગ સ્વતંત્ર રીતે શુગાર-રસમગ્ન એ અભિધાનથી પણ પ્રસિદ્ધ છે ક્રમના સમ્બંધમાં કાંઈક સંદેહ છે અત્ર સુદ્રઘ્નમાં જે ક્રમ અમે સ્વીકાર્યો છે, તે ક્રમ અધિકારાનુસાર છે પ્રથમ રસસર્વસ્વમાં સ્થિતરૂપા ગોપીજનોએ કરેલું કાત્યાયનીયત, તેનું સાધન તથા ફલ-એનું વર્ણન છે, દ્વિતીય દાનલીલામા શ્રુતિરૂપા શ્રીચન્દ્રાવલી આદિ ગોપીજનો અને શ્રીરસેશ પ્રભુના પરસ્પર વિલાસનું વર્ણન છે, અને તૃતીય ઉલ્લાસમા નિત્યસિદ્ધા શ્રીરાધાના પ્રભુસહ વિલાસનું નિરૂપણ છે તૃતીય ઉલ્લાસમા દશ ઉલ્લાસ હોવાથી અત્ર તેનું દશોલ્લાસ એ નામ ધર્યું છે દાનલીલામા 'રાધાચન્દ્રાવલીગોપીદાસીકથિતમદ્ગુતમ્ । સમ્પૂર્ણમિમવત્ કુજે શત્તારરસ મગ્નનમ્' શ્લોક ૨૦૮મા સૂચિત ક્રમે પ્રથમ ઉલ્લાસ, પછી દાનલીલા અને અંતે રસસર્વસ્વ ટીકાકાર શ્રીગોકુલોત્સવજીએ આ જ ક્રમથી એ ત્રણે વિભાગ ઉપર ટીકા કરેલી દિશે છે ઉલ્લાસને અન્તે શ્રીમત્પ્રભુચરણ શ્રીવિક્રમેશ્વર શ્રીમદ્દામોદરદાસજી તથા શ્રીહરિવંશજીનું સાહાય્ય સ્વીકારે છે, તથા મુખ્ય પ્રચારક શ્રીરામદાસજીનું પણ સ્મરણ કરે છે, જ્યારે અન્તિમ દ્વયમા અન્યનું સ્મરણ નથી, સાપ્રદાયિક ગાથાનો વિચાર કરતા શ્રીવિક્રમેશ્વરને લીલાના આ સાક્ષાદ્ અનુભવમા શ્રીમદ્દામોદરદાસજી સહાયક થાય એ અનુચિત નથીજ ઉલ્લાસ (દશોલ્લાસ) વાચતા આપણને શ્રીજયદેવના શ્રીગીતગોવિન્દનું વારંવાર સ્મરણ થાય છે, તેવું સ્મરણ દાનલીલા તથા રસસર્વસ્વમા થતું નથી આ ઉપરથી એમ અનુમાન થાય છે કે સમયના પ્રમાણમાં ઉલ્લાસનું પ્રાકટ્ય સર્વમા પ્રથમ છે તેના પછી દાનલીલાનું, અને અન્તમા મતચર્ચા વા રસસર્વસ્વનું

યદ્યપિ આ શુગારરસમગ્ન નિયતિકૃત નિયમથી રહિત છે, ઘણાની સૃષ્ટિના લૌકિક સૃષ્ટિના, નિયમોથી મર્યાદિત નથી, કેવલ આહ્લોક્યમય આનન્દપ્રદ જ છે છતાં આ કાવ્ય-લૌકિક કાવ્ય નથી ટીકાકાર શ્રીગોકુલોત્સવજી સ્પષ્ટ ઘણેઠાં જણાવે છે કે ચલ્લપિ શુગારરસમગ્નને કાવ્યમુદ્રા છે, છતાં આ કેર્તી નૂતન કાવ્ય નથી, લૌકિક ચાતુર્યમાથી આનો પ્રાદુર્ભાવ

થયો નથી, પરંતુ નિલ લીલાસ્થ અન્તરગ ભકતદ્વન્દ પરસ્પર જે ભગવદ્ગુણગાન નિરન્તર કરે છે, તેનો નિજ અનુભવથી માત્ર અનુવાદ રસિકજનના મનના પ્રયોદને અર્થે શ્રીમદ્બ્રહ્મચરણ અત્ર કરે છે. અર્થાત્ લીલાસૃષ્ટિમાં નિત્ય પ્રસિદ્ધ એવા આ શૃંગારરસમગ્નનો આવિષ્કાર શ્રીમદ્બ્રહ્મચરણ તેવા ભાગ્યવાન્ મહોદાર રસિકજનના મન તોષને અર્થે કરે છે ‘પ્રાર્થયે રસિકા સ્વૈર પદ્યન્તિવદમહર્નિશમ્ । દત્તસાનમિત્તુ માદ્રાણીદપિ વૈષ્ણવ ॥ આ શ્લોકની શ્રીમદ્બ્રહ્મચરણની આગાને અનુસરીને દીકકાર આ અન્યનો અધિકાર તેવા ભગવદ્ભાવનિષ્ઠ સસારાસન્નિરહિત નિષ્કામ રસિક પ્રભુપ્રેમમાં મુગ્ધ ભકતોનેજ નિર્દેશ છે અર્થાત્ દીકકાર શ્રીગોકુલોત્સવજ્ઞના મત પ્રમાણે આ શૃંગાર રસમગ્ન માત્ર નિત્યલીલાના અનુવાદરૂપ છે ભગવદ્લીલાની નિત્યતા, પ્રભુના નામગુણલીલાનું નિત્યત્વ પણ સુપ્રસિદ્ધ છે આ પ્રકારનું નિત્યત્વ શ્રીમદ્વિઘ્નેશ્વરે સ્વતઃ જ સ્વઅન્ય વિદ્ન-મણ્ડનમાં અન્તે સિદ્ધ કર્યું છે ગૌડ સપ્રદાયના વિદ્વાનોને પણ આ સિદ્ધાન્ત અત્યન્ત રચિકર લાગ્યો છે શૃંગારરસમગ્ન માત્ર ભગવદ્લીલાનો અનુવાદ છે

આ અન્યનું દ્રષ્ટિબિન્દુ પણ વિચારણીય છે ધર્મમાત્રનું પ્રાકટ્ય લોકનો નાશ વા વિરમ્ભિ કરાવી, પરલોકનો સખ્યન્ધ વા સ્મરણ કરાવવાનું છે પરલોકની સાથે પરમ તત્ત્વની ભાવના પણ સ્થિર થઈ. આવું કાર્ષ્વ પરમ તત્ત્વ જેને યથાર્થ નામથી લોકો વ્યવહારે છે, તેના નિકટતમ સખ્યન્ધમાં કેમ અવાય એ ધર્મમાત્રનું લક્ષ્ય છે આ જ દૃષ્ટિબિન્દુથી પિતાપુત્રની ભાવનાથી પ્રભુનું ભજન લોકોએ કરવા માડ્યું, આ પ્રકારના સખ્યન્ધથી ભજનારા જોમાં નારદ મુખ્ય છે અનન્ત કોટિ જ્ઞાત્તાનું નિયામક સીતત્ત્વ હોઈ શકે એ વિચાર આર્થ અન્યોમાં સ્વીકૃત નથી જ. સુશીમત પણ આ જ કારણથી અમાલ છે પરંતુ પ્રભુ કેવલ પ્રેમરૂપ જ છે એ ભાવના છેક ઉપનિષદના સમયથી ભારતવર્ષમાં પ્રચલિત છે તેતિરીયોપનિષદમાં જ્યારથી ‘સ્થો વે સ, સ્થ હિ દ્વાય જ્ઞવાનંદી મવતિ’ એ ઉચ્ચાર થયો, ત્યારથી પરતત્ત્વની રસરૂપતા સ્વીકારાર્થ, અને નિરુપધિ નિરવધિ આનંદની પ્રાપ્તિ પણ એ રસેશની પ્રાપ્તિથી જ થઈ શકે છે એમ સ્વીકારાયું હોદોઅમા ‘આત્મરતિ આત્મક્રોધ આત્મમિથુન સ સ્વરાદ મવતિ, સર્વેષુ લોકેષુ કામચારો મવતિ’ એ વાક્યમાં જ્ઞાનની પરાકાષ્ઠા નથી દર્શાવી, પરંતુ ભગવદ્સન્નિમગ્ન ભકતની ઉત્તમોત્તમ દશાનું વર્ણન છે. તેતિરીયમાં - ‘લોકેષુતે સર્વાન્ કામાન્ સહ વ્રજ્ઞા વિપથિતા’ એ વાક્યથી વિવિધરસભોગચતુર આનંદમય પ્રભુની સાથે રમણ કરતા ભકતો સર્વપ્રકારના કામોપભોગ કરે

છે, એમ વર્ણવ્યું છે અર્થાત્ પરમતત્ત્વ એ દેવલ યજ્ઞિદાનદ એમ સામાન્ય નહિ, પરતુ દેવલ આનંદપ્રચૂર રસપ્રચૂર છે, અને એની જ ઉપાસનાથી પરમાનંદની પ્રાપ્તિ, સર્વસુખની પ્રાપ્તિ, યાચ છે એમ એ શ્રુતિ સૂચવે છે. એ સર્વ પ્રકારનું સુખ આનંદમય રસેશના નિકટતમ સબંધમાં આવ્યા વિના થતું અસાધ્ય હોવાથી જાનંદોમ્ય શ્રુતિ એ રસેશ પ્રભુને આત્મસુખથી વર્ણવે છે. મનુષ્યને નિકટતમ આત્મા છે, અને આત્માને નિકટતમ પોતાના આત્મા, પરમાત્મા, એ છે, એ પરમાત્માની જ્યારે પ્રાપ્તિ પોતાને યાચ, ત્યારે એ પોતે આત્મરતિ, આત્મક્રીડ, આત્મમિથુન યર્ષ શકે અહાના સદૃશ અને ચિદ્રશ કરતા પણ દેવલ આનંદાશપર અવલબીને અખિલ પ્રેમમાર્ગ ઉપનિષદ્માંથી ઉદ્ભવ્યો છે પ્રભુને પરમતત્ત્વને રસો વૈ સ એમ કહીને એની સ્વરૂપતા નિ સદિગ્ધ રીતે સૂચવી છે

ભરતનાટ્યશાસ્ત્રમાં ‘શ્ચારહાસ્યકલ્પણારોદ્રવીરમયાનકા । શ્રીમત્સાદ્રુતસહાયેત્યર્થો નાચ્ચે સ્તા સ્મતા ’ એ શ્લોકમાં પણ શૃંગારનો પ્રથમ નિર્દેશ કરીને તેનું પ્રધાનત્વ સૂચવ્યું છે ત્યારપછી ‘શ્યામો ભવતિ શ્ચાર’ એ વાક્યથી શૃંગારરસની સ્થાપના સૂચવી છે, અને ‘શ્ચારો વિષ્ણુદેવત’ એ વાક્યમાં શૃંગારરસના અધિષ્ઠાત્રી દેવતા વિષ્ણુને વર્ણવ્યા છે. આ ઉપરથી એમ સ્પષ્ટ પ્રતીત યાચ છે કે ઉપનિષદ્માં જે પરમતત્ત્વને રસરૂપ કહ્યું છે અને જેની પ્રાપ્તિથી નિરવધિ નિરુપધિ આનંદની પ્રાપ્તિ યાચ છે એમ ઉપદેશ્ય છે, તે પરમતત્ત્વ રસરૂપ સ્થાપ વિષ્ણુ છે, પુરાણમાત્રને વેદના ઉપબૃહદ્ધુ વા અર્થવિસ્તારક કહેવામાં આવે છે જે વાત સૂક્ષ્મ રીતે ઉપનિષદ્માં દર્શાવી હોય તે જ વાતને પુરાણમાં સ્પષ્ટ દર્શાવતોથી સ્પષ્ટ કરી હોય છે રસરૂપ શૃંગારરસરૂપ સ્થાપ વિષ્ણુની પ્રાપ્તિ એ જ પરમાનંદની, એ જ સકલ મનોરયની, પૂર્તિ કરાવે છે એ જ વાત શ્રીમદ્-ભાગવતના દશમસ્કંધમાં શ્રીમદ્ગોપીજનોને થયેલી મેઘસ્થાપ ગોપવેશ વિષ્ણુની પ્રાપ્તિથી સ્પષ્ટ કહી છે. આ પણ કૃષ્ણને શૃંગારરસના અધિષ્ઠાતા વિષ્ણુ, રસાધિષ્ઠ, તરીકે વર્ણવ્યા છે, ગોપીજનોને પણ સસારના સર્વ વિષયોનો ત્યાગ કરીને એમને શરણે ગયેલા વર્ણવ્યા છે, અને સર્વ પ્રપચના ત્યાગપૂર્વક પ્રભુને શરણે, જવાથી નિરુપધિ નિરવધિ આનંદની પ્રાપ્તિ તેમને ચમકી વર્ણવી છે.

આ પ્રકારે પરમતત્ત્વ જે ઉત્તમોત્તમ શૃંગારરસના અધિષ્ઠાત્રી દેવતા હોય, અને તેની જ પ્રાપ્તિ એ પરમસુખમાં કારણ હોય, તો તે શૃંગારરસરૂપ પરમ તત્ત્વનો અવિભાજ કેમ યાચ ? અનુભવ કેમ યાચ ? તેને વસ્તે ભરત, વાત્સ્યા-યન વગેરે મુનિવરોની પ્રશંસા છે કામસૂત્રના અધ્યયનનું સાક્ષ્ય ત્યારે જ યાચ

કે જ્યારે એના વિનિયોગ લોકમા નહિ થતા, પ્રેમપુજરૂપ રસેશ પ્રભુમા થાય. કામસૂત્રકાર સ્પષ્ટ રીતે સ્વઅધની અતે જણાવે છે કે — વિહિત લોકચાત્રાર્થ ન રાગચોત્સવવિધિ । અસ્ય શાસ્ત્રસ્ય તત્ત્વજ્ઞો મક્તયેવ જિતેન્દ્રિય ॥ અર્થાત્ કામસૂત્રના જ્ઞાનથી જિતેન્દ્રિય થઇને રસાત્મક કૃષ્ણમા શૃંગારરસના પ્રેમપુજમા તેનો વિનિયોગ કરવાનો છે ભરતનાટ્યશાસ્ત્ર, સંગીતશાસ્ત્ર, એટલું જ નહિ પણ સર્વ વિદ્યાઓના યથાર્થ વિનિયોગ (પૂર્ણ રૂઢ, પૂર્ણ વિકાસ) ત્યારે જ થયેલો કહેવાય કે જ્યારે શૃંગારરસરૂપ પ્રેમપુજના પ્રાકટ્યમા તે તે વિદ્યાનું જ્ઞાન ઉપયોગી થાય લોકમા અનાસક્ત અને પ્રભુમા પરમાસક્ત ઋષિઓનું તાત્પર્ય લોકમા ન હોય એ સ્વાભાવિક જ છે શ્રીમદ્વિદ્યેશ્વરચરણ ભરતાદિનાટ્યશાસ્ત્રનો શું ઉદ્દેશ છે તેને વાસ્તે સ્પષ્ટ જણાવે છે કે — ‘લૌકિકસુખિ નયો વા તદાભાસો રસશાસ્ત્રે નિદિપ્યતે, સદૃશ્યતેન મગ્નવદ્રાવદ્મતરીતિમાભવાર્થ, ન તુ જ્ઞયીર્ણા લૌકિકે તાત્પર્ય મન્તિમર્દનિ’. અર્થાત્ ઋષિઓનું કામસૂત્રાદિ પ્રયોજનવામા તાત્પર્ય લોકિકાને વ્યાપીક કરીને લૌકિકમા પટકવાનું નથી, પરંતુ એવા પ્રેમયુક્ત ભક્તને પ્રભુનું ભજન કેમ કરવું, રસાત્મક પ્રભુનો અનુભવ કેમ કરવો તે દર્શાવવાને વાસ્તે જ છે અત્કારશાસ્ત્રનો પણ વિનિયોગ આ જ પ્રકારે સમજવાનો છે

આ ઉપરના કથનથી શ્રીમદ્દગોપીજનવલ્લભ કૃષ્ણની પરમ ઉપાસ્યતા, પરમ આદરણીયતા, પ્રેમનિષ્ઠ આચાર્યોએ કેમ સ્વીકારી એ સ્પષ્ટ સમજશે જગાલાના ગાડસપ્રદાવના રૂપગેસ્વામીએ અત્કારશાસ્ત્રને કૃતાર્થ કરવાને તત્કાલ પ્રતિપાદક ઉત્તરજલનીતમણિનામક અલકારમય શ્રીકૃષ્ણમા વિનિયોજ્યો, સુરદાસ અને પરમાનન્દદાસ વગેરે મહાભક્તોએ પોતાની પ્રબુદ્ધ હીર્તનશક્તિને વિનિયોગ લક્ષ્યાવધિ પદો યોજીને પ્રભુના શુભમાનમા કપો, અને શ્રીમદ્વિદ્યેશ્વર પ્રભુચરણે નિજસંગીતસાગરત્વ અને પરમ કવિત્વનો વિનિયોગ શૃંગારરસમંડન દ્વારા શ્રીમદ્દગોપીજનવલ્લભમા કપો

જે પરમનરત્વને તૈતરીયઉપનિષદમા રસરૂપ કહ્યું તેને આ પ્રેમનિષ્ઠ આચાર્યોએ શ્રીમદ્દગોપીજનવલ્લભ તરીકે સ્વીકાર્યું શ્રીમદ્દગોપીજનવલ્લભ એ માન દેહધારી લૌકિક શરીરવાનું જીવ નહિ, પરંતુ શ્રીમદ્દગોપીજનોના હૃદયમા રિચત અને જહાપ નિરતર અનુભવાતા પ્રેમભાવપુજની ભૂતિ છે સંગીનનું જેઓને જ્ઞાન દસી તેઓને તો અજર છે કે જ્યારે સારગ વિભાસ ઈત્યાદિ કેાછાણ રાગનું યથાર્થ જ્ઞાન થાય છે ત્યારે તેઓ કહે છે કે તે રાગનું સ્વરૂપ અ, યતુ અર્થાત્ જે રાગ અનભિન લોકિકાને અપૂર્ત લાગે છે તે જ નદમિજને સ્વપ્ન ભૂતિમાન અનુભવમા આવે છે એટલું જ નહિ પણ તેમનું સ્વરૂપવર્ણન તથા તેનાં ચિત્રો પણ મુગ્ધ એવામાં આવે તેવીજ રીતે પરમ-

પ્રેમરૂપ આનંદરૂપ શૃંગારરસના અધિષ્ઠાતા ઝ્યેનેા સાક્ષાત્કાર પણ તદ્વસાભિ-
ગનેજ થાય છે, અને તેવા તદ્વસાભિગ વા તનિષ્ઠાવાનને શૃંગારરસમડનાદિ
અન્યો પરમ રૂઢરૂપે સ્પુરે છે.

ઉપરના કથનથી શૃંગારરસમડનાદિ અન્યોઝ્યે, શ્રીમદ્ભગવત ગીતગોવિં-
દાદિ અન્યોઝ્યે જે પ્રેમમાર્ગની પરિભાષા શ્રીમદ્ગોપીજનવલ્લભના સબધર્મા
સ્વીકારી છે તેની નિર્દોષતા સ્પષ્ટ પ્રતીત થશે. વસ્તુતઃ શબ્દમાત્રનેા મુખ્ય
અર્થ ભગવાનજ છે, અને લોકના આપરણને લીધે તે તે શબ્દોનું ભગવદર્થકત્વ,
અને ભગવાન સર્વ હોવાથી સર્વાર્થકત્વ વિસ્મૃત થવાથી શબ્દની દુષ્ટતા લોકોને
સ્પુરે, અને પરમ નિર્દોષ પરિભાષામાં સ્વહૃદયમાસિન્યને લીધે રસાભાસની,
કામની, સુગ આવવા લાગી. સ્પષ્ટ વાત છે કે નાનું બાલક જે બીભત્સ
શબ્દનેા ઉચ્ચાર કરે છે તે પણ તેની નિર્દોષતાને લીધે આપણને પરમનિર્દોષ-
રૂપે સ્પુરે છે. અર્થાત્ પરિભાષાનુ દુષ્ટત્વ વા નિર્દુષ્ટત્વ એ વાચકના હૃદય-
વિકાસને આધીન છે.

જે સપ્રદાયોમાં ગોપીજનવલ્લભને પરમપ્રેમરૂપ માનીને, રસાત્મક પ્રરૂપીતમ
માનીને, તેનું પરમ ઉપાસ્યત્વ સ્વીકાર્યું છે તે લોકોઝ્યે કામરૂપી હોપનેા
સ્વીકાર કરવાને નહિ, પરંતુ કામરૂપી હૃદયરોગમાંથી મુક્ત થવાને વાસ્તે જ આજ
કારણથી શ્રીશુકદેવજી રાસપચાધ્યાયીને અતે જણાવે ॥ ૧ —

‘વિન્નીહિત પ્રમથધૂમિરિદ ચ વિષ્ણો અદ્દાન્વિતોઽનુગૃણુવાદય વર્ણયેથ ।

મર્તિ પર મગવતિ પ્રવિલ્લમ્ય કામ હ્રદ્રોગમાહ્વપચિનોત્યન્તિરેણ ધીર ॥’ ૧

અર્થાત્ વિષ્ણુનુ રસાત્મક પ્રરૂપીતમનુ મળવનું સાધેના રમણનું શબ્દા-
પૂર્વક અવણુ વા વર્ણન એ કામરૂપી હૃદયરોગનું વિદારણ—નાશનું કારણ છે
એતદ્ભજ નહિ, પરંતુ પરમસુખ પરમપ્રેમનું નિધાન, પરમઆસક્તિનુ
નિધાન, અને પરમવ્યસનનું નિધાન એ પ્રેમપુજ રસાત્મક શ્રીમદ્ગોપીજન
વલ્લભ છે એમ સ્પુરતાં લૌકિક કામવાસના એવા મહાનુભાવીઓના હૃદયમા
ક્યથી રહી શકે ? આવા મહાનુભાવીઓને કેવલ હરિજી—ગોપીજનવલ્લભજ
રસોદ્બોધ કરી શકે છે શ્રીમદ્વલ્લભાચાર્યજી વેલુગીતના શ્રીસુમેધિનીજીના
આરભમા સ્પષ્ટ રીતે આગા કરે છે —આસક્તિ પ્રેમર્ણેન પ્રેમાપિ હરિજા કૃતમ્ ॥
ઉદયોપક ચ હરિજા કૃત નાચેન કેનચિદ્ ॥ આ કારિકામાં લીલાસ્થ જગત્સમેને
પણ બધાં પ્રેમના ઉદ્બોધક માન્યા નથી, ત્યાં લૌકિક પુરુષ વા સ્ત્રી આ શ્રીગોપી-
જનવલ્લભના પ્રેમમાર્ગમાં, પરમરમણીય, વરણીય માર્ગમાં, કાષ્ઠપણુ રીતેઉદ્બોધક
કેમ થઈ શકે ? ભગવદ્લીલાના દર્શતથી લોકોમા તેવી દુષ્ટ પ્રવૃત્તિ કરનાર
કરાવનાર તો પરમનિંદ્ય હોવાથી ત્યાજ્ય જ છે લૌકિક ભોગ સવિધ અપ

અને ધાતક હોવાથી સર્વથા સર્વદા ત્યાગ્ય જ છે દશદિગતવિજયી સુરતિ શ્રીમત્પુરુષોત્તમજી આચાર્યચરણના એ વાક્યને અવવળીને આજ પ્રકારનો નિર્ણય આપે છે. 'સવિમલ્લાદત્પલ્લાદ્દોગ્ધત્વાજ્ય' इति चोक्तम् । તથા સ્ત્રીના પુત્રા સ્ત્રીપુત્રયોર્ય સમાનમ્, જનો મગવત્ત્રીગદ્દાન્ટેન લૌકિકે પ્રવર્તકાન્ શ્રવર્તમાનાય વિમુચ્યાન્ નિચિત્ય, તત્સહ પરિહત્ય, સર્વેન્દ્રિયનિગ્રહ કર્ય' આચરણભાગ ૪૩૬. અર્થાત્ અધિકારના અભાવમાં આ પ્રેમમાર્ગે જવામાં અધ પતન થાય છે, એ પા થાય ? એમ વિચારીને આવા પ્રેમમાર્ગના મનથી તેવાઓએ પોતા વેશ્ણવ હોવા, છતાં પણ નહિ વાંચવા એમ ઉપદેશાય છે પ્રભુપ્રેમ જેરવવાની શક્તિ વિનાના સૌક્યોએ તે નારદજી માફક પ્રભુનું ચરોચાન કર્યા કરતુ, અથવા દાક્ષિણાત્થોની માફક વિદ્યાના રૂપમાર્ગની શીતલ ભક્તિ કરવી આજ કારણથી શ્રીમત્પ્રભુ ચરણ આરા કરે છે કે —

પ્રાર્થયે રસિરા સ્વૈર પદ્યન્તિવદમર્નિસમ્ ।

જનદ્રસાનમિત્સુ મા દ્રાક્ષીદપિ વૈજ્ઞવ ॥

જ્યા અરસિક વેશ્ણવના પણ અધિકારનો નિરોધ આપ આટલા આમદથી કરીને આ પ્રેમમાર્ગનું પરમગોખત્વ નિરૂપણ કરે છે, ત્યાં પ કેમનનો આવા મનથી અધિકાર દોષ કેમ થશે ? લૌકિકકાસકત લૌકિક સુચાર એતો કેવલ આભાસમાત્ર છે 'તત્સ માત્રાસુપત્રીવન્તિ' એ તેતિરીય શ્રુતિમા સુચવે છે કે —સૌક્ય જે આનંદનો અનુભવ કરે છે તે તે પરમાનંદની માત્રા જ છે—નિન્દુ જ છે. લૌકિકાનંદ એતો માત્ર આનંદનો આભાસ છે, વસ્તુતઃ તે આનંદ નથી. તેમ લૌકિક કામ લૌકિક સુચાર એ વસ્તુતઃ તેના સત્ત્વરે નથી, પરંતુ માત્ર તેનો આભાસ છે. આવા લૌકિક કામ અને સુચારમા મુગ્ધ થનારને મોહ અને ક્રોધ ફલે એ પણ મુખ્ય જ છે. એ ક્રોધને દૂર કરવાને વારંતે આ સુચારરક્ષકમનમાં રક્ષાત્મક ધીરોપીજનવધમ કૃષ્ણનું નિજરૂપ મજવમુઓતી સાથેનું રમણ વર્ણનું છે તેનું અનુસંધાન કરવાથી લૌકિક કામની નિરતિ થાય છે, પરમરસ મુખ્ય આનંદ સુ છે તેનો વધાર્ય ઉદ્ગોષ થાય છે. તેથી રક્ષાત્મક આગવવાન ભગવદીયોને માટે શ્રીમત્પ્રભુચરણે આ શ્રીસુચાર-રક્ષકમનનું પ્રાકટ્ય કર્યું છે. દયારામાદિભગવદ્ભક્તોના ભગવદ્દીલાનુવાદરૂપ માં યોને પણ એ આ દટિનિન્દુથી વાંચસામા આવે તે તેની પણ નિર્દોષતા રૂપ થવા વિના રહેશે નહિ

દુર્ગદ સંવત્ ૧૯૪૪ }
ધીમન્તે નમઃ

મૃચન્દ્ર તેર્ગીરાજા.

श्रीकृष्णाय नमः ।

श्रीगोपीजनवल्लभाय नमः ।

श्रीभदाचार्यचरणकमलेभ्यो नमः ।

शृङ्गाररसमण्डनम् ।

रससर्वस्वम् ।

श्रीमत्प्रभुचरणप्रकटितम् ।

कुमारीणां राधावरमिलनमाकर्णय रमा-
समाशास्य स्मेरस्मितलवजिताशेषसुदृशाम् ।
अलं तद्भ्राम्योवत्या यदातिमधुरो माधववरो
वशे जातो लौकत्रययुवतिमृग्यः सहचरि ॥ १ ॥
पुरैव जनकात्मजारमणहार्दसम्पादित-
स्वभाग्यनिधयो व्रजे प्रकटिता यभूवुः श्रियाः ।
हरिस्थितिबिहारभूरिति विनिश्चयेनोचमा-
मधिव्रजमकुर्वत स्थितिममन्दमोदायनाः ॥ २ ॥
तत इह समये गोकुलजनजीवनचरणरेणुराविरभूत् ।
स्वयमेव सकलनिजगुणकृतोपमानं बहन्नाथः ॥ ३ ॥
नन्दात्मजरूपामृतविभ्रमसम्मोहिताः सर्वाः ।
अतिदुर्लभतरसङ्गमकृते व्रते ता मतिं मुदाऽकुर्वन् ॥ ४ ॥
चम्पककुचलयजातीकुरवककुन्दादिपुष्पसम्पत्त्या ।
विजितवसन्तेऽकुर्वन् हेमन्तर्तौ व्रतारम्भम् ॥ ५ ॥
शीतारम्भात् श्रियतमगाढाश्लेषानुकूले यत् ।
विधुरपि चिरं जहाति न निजरमणीं रात्रिमाश्लिष्टः ॥ ६ ॥
अचिरेणासिताम्भोजविकासेनाऽसितेक्षणे ।
सूचयत्यचिरात् कृष्णचन्द्रेणासां द्युत्सवम् ॥ ७ ॥

रजनीकरकरञ्जितविकसितसमरन्दकुवलयैरासाम् ।
 सूचयति केलिचुम्भनरागं सुदृशां विलोचनयोः ॥ ८ ॥
 मुकुलायमानकुवलयकुलैः प्रभातेषु रविकरात्पङ्क्तैः ।
 ज्ञापयति रात्रिजागरसरागतत्रेययोर्निद्राम् ॥ ९ ॥
 कोकर्तस्वरशिशिरानिलकुमुदाह्लादतद्वनीन्द्रनलैः ।
 चिरमिह तापसपदवीं विरहिजनं प्रापयत्युच्चैः ॥ १० ॥
 विकसितकुन्दैर्विहसति सुन्दरचन्द्रावलोकनादेव ।
 प्रकटं पुष्पवतीर्नवकुमुदवधूः कामहतलज्जाः ॥ ११ ॥
 कोष्णकृष्णाजलेनोपस्यग्रे शीतेन च प्रभोः ।
 एतत्सङ्गाभिलाषाङ्गसङ्गा सूचयति द्रुतम् ॥ १२ ॥
 वेपथुसीत्कृत्तिपुलकं शिक्षयतीरालि सहजमप्येताः ।
 मत्वा कुमारिका रतिकेलिषु योग्या व्रजेश्वरस्य ॥ १३ ॥
 कुमुदैरतिरतित्वेदस्वेदैर्विरहिष्यमन्दनयनजलैः ।
 दिवसे हरिविरहौष्ण्याद्रतिसीत्कारैश्च पङ्कुरूपे ॥ १४ ॥
 कुलम्—कालिन्ध्यामाप्सुत्य प्रपतमनोवाक्फलेवराः सर्वाः ।
 परिषाय चापरा शुचिनीर्षीं देवीं समानर्चुः ॥ १५ ॥
 शृङ्गाररसरूपात्मव्रह्मैक्यप्रतिपादिकाम् ।
 पठस्त्वलिमुनिष्वालि श्रुतिं कुमुदकानने ॥ १६ ॥
 अचिरेण जिगमिषत्यपि चन्द्रेऽस्तं हर्षवत्सु कुमुदेषु ।
 पौढशसहस्रगोपीपदनेन्दुप्रागतेषु सखि ॥ १७ ॥
 सूर्यानुदयेप्येतदन्ताधरदिव्यरचिरतेजोभिः ।
 अर्धविकासे सरसिजवृन्दे शुभसूचके न चिरात् ॥ १८ ॥
 अचिरादेवोदेप्यत्यस्मत्कुलमन्वुरित्यमन्दमुदा ।
 कोकेषु विगतशोकेष्वन्योन्यं निवृत्तमनुसृतेषु ॥ १९ ॥
 स्त्रियोभिसारिकाभासा यास्तासां त्वरितागतेः ।
 सिञ्जन्नूपुरपोषेण पापे निर्घोषितेऽखिले ॥ २० ॥

कुलकम्—यदभिमुखं पूजां ताश्चक्रुः साक्षापि यत्र रागवती ।

तैत्रैतद्वरणीयः कृष्णो रागीति किं चित्रम् ॥ २१ ॥

विचित्रसिकतामयीं प्रतिकृतिं विधायाद्भुतां

यथाविधि समागतां स्वनिगमैः समावाह्य ताः ।

पवित्रतमपाद्यमाचमनमर्घ्यपूर्वं ददु-

स्ततोम्बरविभूषिता सखि चक्रास कात्यायनी ॥ २२ ॥

ततः कुङ्कुमपाटीरपङ्केनालिप्य तां शिवाः ।

अकुर्वन्नवसौवर्णसर्वाभरणभूषिताम् ॥ २३ ॥

सुरभिप्रसूननिर्मितमालाः परिधाप्य विविधकुसुमैस्ताः ।

शुद्धा विशुद्धभावास्तामानर्चुः प्रवालैश्च ॥ २४ ॥

पीतारुणाक्षताङ्गिश्च विविधैर्भूषदीपकैः ।

स्वनाथमापिकां देवीं ताः सन्तुष्टामभावयन् ॥ २५ ॥

विविधापूपैः सघृतैराग्नैः खर्जूरनारिकैश्च ।

कदलीफलेश्चुदाडिमबीजैर्द्रक्षाङ्कुरीभिश्च ॥ २६ ॥

अमृतफलादिभिश्चावचैः प्रकल्पोपहारमाचान्ते ।

ताम्वूलमर्पयित्वा भक्त्या सर्वाः प्रणमुस्ताम् ॥ २७ ॥

मुदा कात्यायन्यानिगममविहादौदितमये

महाभागे यः प्रागनुदिततरः पङ्कजभुवि ।

महायोगिन्यप्यद्भुतरतिभराधीश्वरि तदा

जपन्त्यस्ता मौनं दधुरखिलगोप्योऽधिकरुचः ॥ २८ ॥

सुकृतं देवि यदभूत् पतिं श्रीपतिमेव तत् ।

अकरोत् कुरुते हीष्टमपि साक्षा नमस्कृत्या ॥ २९ ॥

सुमुखि ततः स्वत एव स्वहृदि प्रादुर्भवत्प्रिया न चिरात् ।

किट्ठभावापन्ना जातास्तन्नैव जानेऽहम् ॥ ३० ॥

हृद्येव प्राप्तसंवादाः पतित्वे गोपिकापतेः ।

त्रिलोकीं तृणवन्मुक्तिमपि तुच्छामयंसत ॥ ३१ ॥

अथ ते कमपि सुभद्रं समयं यस्मिन् प्रियाङ्गसङ्गोऽथ ।

भवति मनोरथपूर्तिश्चासन् सख्यः प्रतीक्षन्त्यः ॥ ३२ ॥

तत्सुमुखि भद्रकालीमर्चन्त्य उदारमानसा मुदिताः ।

अभवन् भगवद्भावामृताब्धिलहरीभिरासिक्ताः ॥ ३३ ॥

तथाहि—तत इह पिच्छापीडः पाटीरविलिप्तचासर्वाङ्गः ।

सुरेन्द्रमत्तद्विरदस्मयहरगतिरेकलो रहसि ॥ ३४ ॥

पृथुतरनितम्बविम्बोल्लसदमलामूल्यपीतवसनश्रीः ।

सिज्जद्रशनानूपुरहृद्यगतिश्चञ्चलावतंसः ॥ ३५ ॥

ईषदूर्णितलोचनकमलः सहजस्मितातिमुग्धास्यः ।

आयास्यत्यतिसुन्दरकुन्दसगनेन मार्गेण ॥ ३६ ॥

कुलकम्—किञ्चित्सत्त्वरमुन्नतदृष्टिः सन्तप्तदृष्टिमेवं माम् ।

उत्सुकमना मिलिप्यत्यम्युद इव चातकीं ग्रीष्मे ॥ ३७ ॥

मरकतमणिस्तम्भस्मेरस्त्रयाहुयुगेन मत्-

कृतमुकृततो मामाश्लिष्यत्युदारतरोरसा ।

अहमपि समाश्लिष्ये गाढं चिरं पुलकोन्नत-

स्वभुजलतया प्राणमेष्टं घनस्तनमध्यगम् ॥ ३८ ॥

कर्ता चुम्बनमुच्चैः सकचग्रहममृतमधुरतरवचनम् ।

वक्ता चलत्सुनासामुक्ताभूषः सुरागरदः ॥ ३९ ॥

निसर्गरागातिमनोहराधरामृतं निजं मे स हि पाययिष्यति ।

आविर्भवद्भावरसालविभ्रमो ममाधरं पास्यति काकुसीत्कृति ४०

पाटीरलेपजनितव्यवधानोपि त्रियोसहिष्णुर्मे ।

पश्चात्कृतमुक्ताफलहारः सहजाङ्गसौन्दर्यः ॥ ४१ ॥

कुक्कुटपञ्चाङ्गपीडः कुन्तलसङ्क्रान्तकृष्णपदतिलकः ।

आगत्यालिङ्गनमिह रहसि करिष्यत्युदारतरः ॥ ४२ ॥

सुगमम्-स्वसस्त्रिभिरेवं मिलिता गत्वा घृन्दावनीयकुञ्जेऽहम् ।

भाग्यैर्नन्दकुमारं मिलिता सुखिता भविष्यामि ॥ ४३ ॥

मृदुतरपवने यमुना पुलिने गत्वाऽहमेकैव ।

रहसि प्राप्तं माषवमतिचिरमुखवन्धविभ्रमै रंस्ये ॥ ४४ ॥

प्रत्येकमेवमुखविधमनोरथांस्ताः सदैव कुर्याताः ।

अन्यार्चनासमर्था ह्यभवंस्तद्भावनैसर्ग्यात् ॥ ४५ ॥

ब्रजभूदेवीनिचयाद् हृदि स्फुरन्नन्दगोपराजसुतः ।

भवतु पतिः स्यमेवेत्यनिशं तमपूजयन्नित्यम् ॥ ४६ ॥

सम्पूर्णरात्रिरतिभावनया विचित्र-

वन्धश्रमैर्जलविहारमिवालि कर्तुम् ।

उत्थाय ब्रह्ममयथातथमुत्तमाङ्गे

कृत्वोपसि प्रचलिता यमुना समेताः ॥ ४७ ॥

मार्गे ब्रजन्त्यो निजमण्डलौघमध्यस्थितं ताः सखि मन्यमानाः ।

अन्योन्यसम्बद्धभुजा विनाङ्गन जगुः प्रियं तद्रसभावमत्ताः ॥ ४८ ॥

रागविभासः ।

विधुमधुरानन भानद मनसिजमानद गोपीनपनचकोर पानद ॥ ध्रुवपदम् ।

राभालोचनकुवलयमोदन कामवरव, अञ्जनरजनीमकटतारावृताधरामृत-

स्पन्द ॥ १ ॥ विधु० ॥

गुर्जरीरागेण गीयते ।

ब्रजानन्दकन्दं ब्रजानन्दकन्दम् । घोषपतिभाग्यभुवि जातम् ।

रसिकवरगोपिकापीतरसमाननं । तव जयतु मम दृशि मुजातम् ॥ ध्रुवपदम् ।

रुचिरदरहासगलदमलपरिमललुब्धमधुपकुलमुखकमलसदनम् ।

अमृतचयगर्वनिर्वासनाऽवरसीधु पायय मनोजाग्रिशमनम् ॥ १ ॥

स्मितप्रकटितचारुदन्तरुचिवदनविधुकौमुदीहृतनिखिलतापे ।

विलस ललिताह्वयकनककलशद्वये मारकतमणिरिव दुरापे ॥ २ ॥

सुभगमुमुखीरुञ्जनिदिननिजबाहुरनिपत्तगजराजत्रुचिरम् ।
 विहर विरदानलं चारुपुष्करचञ्चनशीघ्रैरुपगमय सुचिरम् ॥ १ ॥
 अरुणनरलापाद्गगननिहितकृत्यरूपृष्टनि तत्र विलोचनगसेनम् ।
 मम वदनमुपपाससि विलसतु सननमलसगनिनिर्गिनमनोजम् ॥ ४ ॥
 नन्दगेहालयालोदितस्त्रीरागसेरुमंष्ट्रदसुरदक्षम् ।
 व्रजवरकुमारिकायाद्दृष्टकृत्यना सननमाश्रयतु कृतश्चम् ॥ ५ ॥
 व्रजशृङ्गाद्यगुण रसिकतागुणगोपनातिशयश्चिरालापश्रीष्टम् ।
 सादगीक्षणजनितकृत्युमन्तरभाभरयुक्तिगु मकटनरनिरालम् ॥ ६ ॥
 श्चिरकौमारचापत्रजयनीट्या यद्वीहृदयगृहगुप्तम् ।
 मरुत्पद्मिजनस्वरगरचयैरसमन्तरमिह जयसि हनमावचितम् ॥ ७ ॥
 घोषसीमन्तिनीविद्युदुद्वेगैरुल्लानिनदगर्जितस्तरमिह सननम् ।
 वचनरक्षणाकृतदृष्टिदृष्टीरैर्न नयजलदपैवि कुरु मुहसितम् ॥ ८ ॥
 अन्यरामिन्धं म्रियतममुरुधान्युर्ध्वर्जगुः प्रिये मुदिताः ।
 यान्त्यः स्नातुं सर्वाः कालिन्ध्यां भूरिमाग्यास्ताः ॥ ४९ ॥
 स्नाने तासामङ्गोपरि पनदमलाम्बु कालिन्ध्याः ।
 मेमात्रेनन्दसूनोरद्गमिणालं चरास कमलाक्षि ॥ ५० ॥
 नवकृचकृद्भुमरञ्जितयमुनाजलचञ्चनमेतदङ्गे ।
 भेजे हरिकरकमलप्रोष्ठनलक्ष्मीं सरोजाक्षि ॥ ५१ ॥
 तदा यदासीत् कृचकृद्भुमेन सरस्वती तत्प्रमया च गङ्गा ।
 तत्कामितार्थपदता द्वियुक्ता वेणी त्वतस्तत्र कलिन्दजायाः ॥ ५२ ॥
 तद्रसपूर्णं यमुनापानीयं पीतमुद्धटं भावम् ।
 तत्क्षणमुद्दीपयति म्रियसखि नन्दात्मजे रसिके ॥ ५३ ॥
 कदाचिद्रोचिन्दप्रणयभरिता पूर्वमदिमाः
 प्रगायन्त्यो नद्यां म्रियसखि समागत्य मुदिताः ।

१ दीनारारैर्दृष्टिभिरिति पात्रे पृथीत, परन्तु प्राचीनहस्तलिखितमसंगुणकं
 न दृश्यते । २ वर्णानि पाठः ।

समं प्रेष्टेनेव प्रियसखि विहर्तुं स्ववसनं
 तटे निक्षिप्याब्जव्रजवति विजहुः स्थिरजले ॥ ५४ ॥
 तत्कुचकुङ्कुमवपुषोः प्रभया प्रसरत्स्मितश्रिया च तदा ।
 यमुनारूपमरूपं समभूद्रसरूपता हि यतः ॥ ५५ ॥
 करकमलेन तदम्भः परिपिञ्चन्त्यः परस्परं हृष्टाः ।
 विरैलाणपृथुलविन्दुभिरभ्युजमुख्यो विरेजस्ताः ॥ ५६ ॥
 यमुनाभ्युपतिविम्बश्यामाङ्गनभस्युरोजकनकाद्रेः ।
 परितो विन्दुज्योतिश्चक्रं चित्रं परिभ्रमति ॥ ५७ ॥
 श्रीकृष्णसङ्गमप्रोद्यच्छमस्वेदाभ्युसन्ततिम् ।
 विन्दवः सूचयन्त्यग्रे भाविनीं राधिकासखि ॥ ५८ ॥
 कुमारिकाङ्गगणे विन्दुतारागणोदयः ।
 अचिरात् कृष्णचन्द्रस्य सूचयत्युदयं सखि ॥ ५९ ॥
 वदनेन्दुस्मितसुधापाने कुचचकोरयोः ।
 प्रस्कन्ना विन्दवोऽङ्गेषु राजन्ते हरिणीदशाम् ॥ ६० ॥
 निर्भरविहारसक्तास्तेव प्रेष्टैकतानाम् ।
 तत्राजगाम शनकैर्व्रजरानसुतो व्रतस्य सम्पूर्य्य ॥ ६१ ॥
 विकसद्बदनविलोचनकमलगलत्कान्तिमबुरमधुपूरैः ।
 तदपाङ्गरसपयोधिष्वशेषकामान् क्षुप्तङ्गमयन् ॥ ६२ ॥
 यमुनानिललीलोन्नतचक्रदलकैरखिलमानसानि हरन् ।
 गोपीमुखाब्जसुपमामधु पातुमिवोत्सुकैरलिभिः ॥ ६३ ॥
 पीतांशुकपरिधानः कुङ्कुमलैलितारिरुचिरकुन्दस्रक् ।
 सिञ्जद्रशनानूपुरमुखरगतिः स्निग्धतरतारः ॥ ६४ ॥
 मन्द्यरचरणन्यासैरेतद्वतनियममङ्ग इति बुद्धिम् ।
 सम्मर्दयन् स्वभावस्वभावतो यद्विहारादिः ॥ ६५ ॥

विविधालापनिरीक्षणलीलास्वनुरोधरसविशेषस्य ।

अनुभूत्यै सखि वासां स्वस्यापि तदा वयस्ययुतः ॥ ६६ ॥

अतिनुष्टुः सर्वस्वं दास्यामीत्यालि गोपिकाभावम् ।

दर्शयितुं कतिपयनिजसखिभिर्निर्दोषहृदयैः सः ॥ ६७ ॥

कुलकम्—प्राग्जन्मपुरुषत्वाख्यधर्मा अपि वयस्यताम् ।

प्राप्ता ऐतैः सहागच्छत् सम्बन्धं सूचयन् हरिः ॥ ६८ ॥

यद्गानप्रमुनीनपि म्रियतमान् कृत्वात्र भृङ्गाङ्गनाः ।

सङ्गे स्थापयति स्ववक्त्रमधुना चाप्याययन्त्युन्मदाः ॥

तेनाहं सखि लक्षये त्रिभुवने यस्मिन् महानुग्रहः ।

तस्मिन् घोषनितम्बिनीत्वमचिरात् कर्ता म्रियः प्रायशः ॥ ६९ ॥

ततः सत्वरमेतासां वासासि जगृहे स्वयम् ।

अन्तरायासहिष्णुः स्वमियाणां नन्दनन्दनः ॥ ७० ॥

तैश्च पद्मकालिन्या निजजलकृतः केलिरुचिराऽ-

न्तरापो नो दूरे म्रियसखि कुनस्तासु न चिरात् ।

ततो मन्ये तस्याः सततमनुरोधम्रियतमाद्

अपि श्रीकृष्णात् तत्प्रियतमवधूत्वेव सहजः ॥ (१) ॥

उद्भिन्नारुणपल्लवयुगमध्यस्थातिश्चिरनवकुसुमैः ।

प्रवटामल्पपरिमलभरमदालिजुष्टैर्मनोहरणम् ॥ ७१ ॥

रसमयसृष्टिस्थोत्पुलकग्रन्थाण्डकुसुमशतत्रयपुष्पम् ।

आदिपुमांसमिवालिश्रुतिगणसङ्गीतपाहात्म्यम् ॥ ७२ ॥

आकर्णार्कर्षणकृतमण्डलनवकुसुमचापनिचयेषु ।

सन्धिनकिञ्जल्केषुवातमित्रापूर्वकन्दर्पम् ॥ ७३ ॥

किञ्जल्कोदग्राद्बुद्धिमुपकरीदानीमुत्तिलगोप्यर्थान् ।

आस्थितमिव सुरविटपिनमारुरुहे माघयो नीपम् ॥ ७४ ॥

कुलकम्-पुष्पितश्चित्रनीवीभिः फलितो नन्दसुनुना ।
 सौन्दर्येण मधुसूतावी पर्यगासीत्तदा तस्य ॥ ७५ ॥
 सुधावर्षाव कुसुमकिञ्जल्काग्रैः कुमारिकाः ।
 प्रवृत्त इव चानेतुं प्रियान्तिकमयं वभौ ॥ ७६ ॥
 आरोहे प्रियसङ्गात्कम्पित इव शीतकणभरैः स्विन्नः ।
 नवकोमलकिञ्जल्कैः पुलकित इव सर्वतो रेजे ॥ ७७ ॥
 तद्वयस्यतयैवालि कृतार्था अपि तेऽर्भकाः ।
 वयस्यताफलं स्वस्य तद्भावेक्षाममंसत ॥ ७८ ॥
 अतिविस्मितमनसः सखि मुग्धातिस्निग्धसजलदृष्ट्या तत् ।
 मियवदनं पश्यन्तो मग्नाः प्रेमान्मुधावासन् ॥ ७९ ॥
 तद्रसमनुभूय तदा परस्परं प्रेक्ष्य निजकृतार्थतया ।
 जातानन्दभरेण ग्रहसद्वदना बभूवुस्ते ॥ ८० ॥
 तभिजचरितं सहचरि कौतुकमिव तेषु बोधयन् गोपीः ।
 श्रुतिं प्रबोधयन् सह तैरहसदमन्दमानन्दः ॥ ८१ ॥
 मूर्ध्नि पतन्ती मोहनमुरसि च पाटीरलेपमुरुषश्चात् ।
 सितवसनं सखि तासां चकास हासप्रभा तस्य ॥ ८२ ॥
 मसरत्कौमुदीकोटिविलक्षणरुचा तदा ।
 चकिता इव मुग्धाक्ष्यः सहसैस्तन्त माधवम् ॥ ८३ ॥
 मियदर्शनार्तिसम्मुखलज्जातरलासितेक्षणा मुग्धाः ।
 तत्परिहृताः स्वनीवीवीक्ष्यान्योन्यं मुदापश्यन् ॥ ८४ ॥
 सहसा त्यागात्कुपितक्रीडावेशादिवेषदरुणाक्षीः ।
 सस्मितमुखीरवोचत्परिहासमुदारलीलः सः ॥ ८५ ॥
 यद्यपि निर्भरमावाच देहसंवित्कुतः पुनः शीते ।
 आसां तदपि हरिर्यत् सहते सखि तन्महच्चित्रम् ॥ ८६ ॥
 अत्रागत्य विचित्रवस्त्रमबलाः स्वं स्वं विदित्वा मया
 दत्तं तद्गतभाषितं फलमिव प्रीतेन गृह्णन्तिवदम् ॥

मत्तो नानृतवागुदेति कथमप्यत्रार्भकाः साक्षिणः
 स्वं वासोपि ददाम्यहं प्रियतरं को वा न वः संशयः ॥ ८७ ॥
 अभिसारिण्यम्बरमिव सपदि जलं चैतदपसरत्वद्वात् ।
 जलभरमूकं नृपुरमपि मच्छब्दवणेन सफलयतु ॥ ८८ ॥
 वसनादानप्रसरद्वाहुस्फुरदमलवलयरणितानि ।
 अचिरादखिलदिशामप्यशुभं निरसन्तु रसितानि ॥ ८९ ॥
 अहह कियद्गतकार्श्यं समभूदिति सहजसख्यवात्सल्यात् ।
 तैरलकैरभिमर्षत्यङ्गानि मुहुः प्रियैषा वः ॥ ९० ॥
 त्रतकशितमङ्गं वस्तरलकराग्राहितामृतौघकणैः ।
 आप्याययितुं यमुना सिञ्चन्त्यनुरागतो बहुधा ॥ ९१ ॥
 प्रेरयति तीरगत्यै परिधानाय प्रियाम्बराणां च ।
 भवतीश्वरविभ्रमलसदलसाक्षीवीचिकरनिचयैः ॥ ९२ ॥
 चिरमिह चरणाम्बुरुहाण्यम्बुनि विमले विरेजिरे सख्यः ।
 स्थलकमलश्रियमप्यथ बहन्तु हतभूमितापानि ॥ ९३ ॥
 इयदवधि यद्गीत्या स्वान्तर्जुगोप कलिन्दजा
 चरणकमलानीमान्याशु क्षपाक्षयमाप सा ।
 सरसिजकुलं नीरस्यान्तर्भवेत्कथमन्यथा
 तदिह मम दम्भृद्गी शोभामृनि पियत्वलम् ॥ ९४ ॥
 मञ्जयनावजविकासः कुङ्कुमरागातिरुचिरनखकिरणः ।
 तरणिरिवोदयगिरिमिह चरणस्तटपलुसरत्त्वचिरात् ॥ ९५ ॥
 भवदीयोरःसरसि स्मरः कुचकनककलशिकाञ्मन्दम् ।
 भावरसैः पूरयति स्वयमादातुं स तद्रहितः ॥ ९६ ॥
 निसर्गधुपमानीवीं विनैव रचिरां श्रियम् ।
 भवत्यो दधते सरयो मद्विलोचनमादिकाम् ॥ ९७ ॥

इमामाच्छायापि त्रिदशयुवतिश्चाप्यसुपमा-

मपूर्वा यां काचिद्वसनमपि युष्मासु कुरुते ।

तदाप्त्यै मन्त्रेभ्रमरवरयोः स्वीयवसना-

न्यये शुक्लन्वेकैकश उत सहैवाशु निखिलाः ॥ ९८ ॥

अम्बररूपभवत्कटिमवलम्ब्येमाः सुरञ्जना नीव्यः ।

सपदि बहन्त्वम्बरतामनङ्गवरवीरकृतकवचाः ॥ ९९ ॥

भवतीषु सत्यमेव प्रियं वदाम्येतादिह तु नो नर्म ।

प्रतनियमकर्षिता यत्कुमारिका यूयमनवधाः ॥ १०० ॥

इति निजनाथनिरुक्तां क्ष्वेलीं श्रुत्वा तदीयवचसापि ।

सम्यन्वमाप्य सर्वा वाचोऽतिशयास्तदाऽभूवन् ॥ १०१ ॥

तद्वचनचन्द्रिकाभिः प्रवृद्धतत्प्रेमजलनिधौ मग्नाः ।

ता यमुनामपि नन्दात्मजं विहारं च नाविन्दन् ॥ १०२ ॥

तेन केनापि भावेन तास्तदा नन्दसूनुना ।

अन्तः साक्षादिव प्राप्तसम्बन्धा भाग्यतोऽभवन् ॥ १०३ ॥

रतान्त इव सञ्जातविलक्षणमुखाः प्रियम् ।

धीक्ष्यातिव्रीडिता आसन्नम्भोजाक्षि सुमध्यमाः ॥ १०४ ॥

मर्त्येवैतदुतान्यास्वपीति विदितुं परस्परं प्रेक्ष्य ।

सम्प्राप्य च संवादं समभूवन् जातहासास्ताः ॥ १०५ ॥

कौतुकमिव मत्वा तद्भावस्वाभाव्यतोपि यो हासः ।

तासां तं सखि माधवपूजाकुसुमान्यहं मन्ये ॥ १०६ ॥

अमुनात्यलौकिकेन प्रियसखि भावेन यद्गर्हिर्न गताः ।

तास्तद्युक्तं यदिमा यमुनायां नो रसे किन्तु ॥ १०७ ॥

तदा यत्कालिन्ध्या निजजलकृतः केलिरुचिरा-

न्तरायो नो दूरे प्रियसखि कृतस्तासु न चिरात् ।

ततो मन्ये तस्याः सततमनुरोधः प्रियतमा-

दपि श्रीकृष्णाच्चत् प्रियतमवधून्वेव सहजः ॥ १०८ ॥

एवं तासाभन्तर्भावं दृष्ट्वा प्रबोधनाय पुनः ।
 निजगाद नन्दसन्तुः स्मितेन सम्मोहयन् सुमुखि ॥ १०९ ॥
 मयि स्थिता भवन्नीव्यः प्रागेव विपरीतकम् ।
 वदन्ति तन्न युक्तं हि पश्चाद्भावित्वतः प्रियाः ॥ ११० ॥
 यद्यपि भवतीषु तदप्युचितं सततं रसाधिक्यात् ।
 रसपर्यादा नैवं भवतीत्यत्रैव गृह्यतां वासः ॥ १११ ॥
 सर्वतः प्रसूतया मम दृष्ट्यैवावृत्तानि कथमप्यनिच्छोऽपि ।
 स्मृपुमर्हति न वै भवद्भान्याशु तत्त्यजत बालकशङ्काम् ॥ ११२ ॥
 अयमतिसघृणः पवनः शीतमिति परागपूरनवनीवीः ।
 परिधापयितुं भवतीष्वभ्युन्यपि हन्त सञ्चरति ॥ ११३ ॥
 यदि भवद्भिमत्तमेतत्तदाहमेवावरुह्याम् ।
 भवदङ्गेषु निजाङ्गैरावरणं मुग्धलोचनाः करवै ॥ ११४ ॥
 प्रेमरसाम्बुधिमग्नं मनो विनोदोक्तिनवमहावर्तः ।
 उद्भूतमुरुभावमभूत्ससिकतमिवगाङ्गपूराम्भः ॥ ११५ ॥
 नर्मरसोक्तिसमुद्रैर्मिलितप्रेमाम्बुधिर्पदुद्वेलः ।
 आसीत्तदिह तदीयं मनोपि बहिरास तत्सङ्गे ॥ ११६ ॥
 तदा प्रियतमस्य ताः सखि निरीक्ष्य मुग्धाननं
 प्रपाहसितभावसमृत्तदृशा निजाङ्गान्यपि ।
 कलिन्दतनयाजले सुमुखि कण्ठपर्यन्तमा-
 स्थिता इव निजाञ्चलेऽरुणतरे वभूवुर्मुदा ॥ ११७ ॥
 प्रियतमनखपदभानूदयाय न चिरेण शिशिरतरनीरे ।
 मग्रास्तपन्त इव नरकोका रुरुचुः कुचास्तासाम् ॥ ११८ ॥
 खिन्नां प्रातः कथमु भवितेत्युत्सुकां तादृगास्यं
 दृष्ट्वा राकापतिरयमुदेत्यास्ति राकेति मत्वा ॥
 आभीर्तां तत्तत्पतनतो यापुनीये जलेऽस्मिन्
 र्त्तीर्णां कोकाविव नवकुचीं रेजतुर्जानकम्पौ ॥ ११९ ॥

किं वर्णयामि यमुनानीरोपरि (वि)लसदखिलवदनौनि ।
मन्येहं प्रियवरदे क्षपाधिपानेन सख्युदितान् ॥ १२० ॥

किमिन्दबोऽमी बहुता न तत्र हि

प्रसन्नपद्मान्युत नाधुना रविः ।

इत्थं तदा तद्ददनानि संशया-

स्पदान्यभृवंश्चिरमर्भकव्रजे ॥ १२१ ॥

ततो हासस्मेराननकमलमात्मप्रियामिमा

विलासश्रीसम्पज्जितमदनकोटिं समवदन् ।

अतिस्निग्धैर्नैः क्षणमभिमुखैश्चातितरलैः

सैमीक्षन्त्यो गोपैः स्वरसमुदितैर्वेष्टितममुम् ॥ १२२ ॥

परमोदार तवेदं युक्तं यद्वसनदानमाह्वय ।

तद्यदि समये सफलं भवति तदैवाङ्गसङ्गत्वात् ॥ १२३ ॥

त्वद्धृतवस्तु कदाचित् कथमपि नावर्तते पृथङ् नाथ ।

तदिहास्मार्क नीवीर्दास्यसि नो वा न तद्विशः ॥ १२४ ॥

यदि नैकाक्यपद्वतमिति ददासि नान्योऽस्मदीयवस्त्वङ्ग ।

स्पष्टमपि कोपि शक्तस्तदखिलमेकाकिनैव हृतम् ॥ १२५ ॥

हरणं यादृक्तादृग्दानमपीहोचितं महोदार ।

नाथान्यथा तु सुमहाननयः स भवत्प्रयुक्तो हि ॥ १२६ ॥

नहि कुलवधूरन्यस्याग्रे कथञ्चन कुत्रचित्

किमपि सरसं स्वाङ्गं साध्वी प्रकाशयति प्रभो ।

यदतिमधुरस्निग्धमाणप्रियेक्षणयोरपि

क्षणमपि न सामुख्यं यातस्तदीयविलोचने ॥ १२७ ॥

कदाचित्तरुणी काचिदङ्गं मत्ता प्रकाशयेत् ।

कथं कुमारिकाः कुर्युर्जीनन्त्योङ्ग तथाधुना ॥ १२८ ॥

सानन्दनन्दभूषालकुमारं प्राणवल्लभम् ।

त्वां तु सुन्दर जानीमो नीवीर्देयधुनैव नः ॥ १२९ ॥

व्रजे सर्वत्रैवाखिलबुधजनैः श्लाघितगुणा-

र्णव त्वामेवंकारिणमुदितमाकर्ण्य किमपि ।

कदाचित्कश्चिन्नः श्रुतिकण्ड वदेदित्यतिभयं

स्वल्पजातोत्पन्तं सुभग हृदयं खेदयति हि ॥ १३० ॥

तदाशु देहि वासांसि चातुर्यैकनिधान भोः ।

नोचेदयमुदेत्येष तापयन्नीलनीरजान् ॥ १३१ ॥

नैवं भवस्युचितमित्यतिसाद्र्घ्विचा

साजात्यतः प्रियतमा तव भानुकन्या ।

हस्तान् प्रसार्य निकटे च गताऽस्मदीय-

नीवीः शनैः कपललोचन याचते स्म ॥ १३२ ॥

त्वदङ्गसङ्गतापीतनीवी तडिदिवाम्बुदे

विराजतेऽङ्ग सा तत्र सुचिरस्थायिनी नहि ॥ १३३ ॥

तत्रागतासु दाने सम्प्रति च न वर्तते विशेषोऽत्र ।

यद्यस्ति कश्चिदधुना त्वनुचित एवास्ति सुन्दरः सः ॥ १३४ ॥

अपरस्त्रीचिद्वाङ्मितमपि हृदयेन न वीक्षते प्रमदा ।

कथमितरपुरुषसहकृतमुपगच्छेत्तद्वद स्वाङ्ग ॥ १३५ ॥

स्वयमेवाङ्ग विचारय सततं सर्वत्र सर्वतोऽस्माकम् ।

अविता त्वमेव नाथः किमपरमधिकं नु विज्ञाप्यम् ॥ १३६ ॥

अयमतिशिशिरः पवनो मनोऽपि नः सपदि वेपयन् वहति ।

ऋनुरपि शीतभरोऽयं तत्रापि तरामयं समयः ॥ १३७ ॥

तेनातिवेपितानामम्बुनि सुभगाम्बराणि नो देहि ।

त्वयि विथ्रान्ता हि दया यच्छीतेष्वेवमिह चरसि ॥ १३८ ॥

त्वं त्वस्मिन्नीवीरुन परिधायास्सेति शिशिरतीरस्थाः ।

माभूवन्वालास्ते सौत्कम्पाः सौकुमार्येण ॥ १३९ ॥

भवामस्त्वदास्यस्तरलतरलापाङ्गमुपमा-

लवक्रीता वीताखिलपरिजनाः सत्यवचनाः ।

मुदा तत्सिद्धयर्थं वितर वसनानि मिय ततो

विधास्यामः सर्वं त्वदुदितमरण्येप्यधिजलम् ॥ १४० ॥

जानासि निखिलसेतूनाकर्णय नस्तदत्र विज्ञप्तिम् ।

नो चेद्ब्रजराजाग्रे सर्वं विज्ञापयिष्यामः ॥ १४१ ॥

इति ब्रजकुमारिकावदनपद्ममन्दस्मित-

प्रकाशगलितामलेरितमरन्दपुरोक्षितः ।

मदित्युदितनिर्भरमणयचित्रभावाङ्कुरो-

श्रताङ्कुरहभूरभूद्रतिसप्तचूडामणिः ॥ १४२ ॥

सखि निर्भरानुरागात्प्राप्तो यन्निखिलगोपिकैकात्म्यम् ।

तदयं तच्छीतोमत्या सकम्पपुलकः स्वयं चासीत् ॥ १४३ ॥

नवमेमाद्रिसाकूतसप्रौढिविनयोक्तिभिः ।

तद्वशः सस्मितः प्रौढभावः सकरुणोऽवदत् ॥ १४४ ॥

गच्छत मा चिरमखिलं ब्रजराजाग्रे निवेदयन्त्वादौ ।

स यदि वदिष्यति देहीतीमानि तदा मदास्येऽहम् ॥ १४५ ॥

अहमपि भवदुक्तमेव सत्यं

सपदि विधातुमकैतवं वदामि ।

यदिह भवदनागतौ न दानं

भवति न वा परिधानमम्बराणाम् ॥ १४६ ॥

ममैव केवलस्येह दास्यो यदि भविष्यथ ।

न त्रपाधीनताप्येषा युक्ता मत्पुरतस्तदा ॥ १४७ ॥

मद्वाक्यमेव यदि वः कार्यं तर्हि मुमध्यमाः ।

समये न विशेषोऽस्ति यदिच्छैव वलीयसी ॥ १४८ ॥

दासीत्वेपि यदिच्छा निवर्तते नेयमञ्जास्यः ।

न हि पूरयति मधुव्रतमधिच्छामात्मवश्यवान्नस्य ॥ १४९ ॥

ततोऽधरदरप्रभारचितचित्ररूपस्फुर-

त्स्विरामलजलाशयादुपचिताशया निर्गताः ।

त्रपार्धनतलोचनाञ्चलनिरीक्षणेनातटं

तमो घनमिव प्रियाः सखि विधित्सवस्तत्क्षणम् ॥ १५० ॥

त्रपार्धनमपावृते महति सञ्जनि श्रावितं

प्रियेक्षणमुद्युष्टिभिः सपदि हन्त माभूदिति ।

स्वपाणियुगलेन चावरणमालि चक्रुस्तदा

प्रतिक्षणमुसङ्कुचज्जघनबाहुकण्ठ्यः प्रियाः ॥ १५१ ॥

तन्निर्गमोत्थजलविन्दुमनोत्तवीचि-

मान्तौ विरेजनुरलं युगपद् हृदिन्याः ।

प्राणप्रियाविरहतस्त्रियसङ्गमाद्य-

दुःखप्रमोदजनिताविव चाश्रुहासौ ॥ १५२ ॥

तच्चरणाम्बुजनखराशिनूपुरनवकान्तिभिस्तु कालिन्याः ।

नीरमनिर्वचनीयप्रभमभवदमन्दसौन्दर्यम् ॥ १५३ ॥

कालिन्दीसलिलान्तरास्त्रियसखि प्राणप्रियस्यान्तिकं ।

यान्त्यः कान्तिभिरर्भकेक्षणचमत्कारान्दधत्यः प्रियाः ॥

रेजुर्षीक्ष्य नवान्मृतामृतमयाम्भोदं स्वमेघप्रजं ।

हित्वा यान्त्य इवैनमालि मिलितुं मोहस्थिरा विद्युतः ॥ १५४ ॥

यथा यथा तटं तस्या कुमार्योऽनुमृताः सखि ।

तदीयमणिमञ्जीराण्याविरासंस्तथा तथा ॥ १५५ ॥

सायं पुलिनागमनप्रातर्गृहगमनयोर्निजावस्था ।

श्यामाम्भासि भूकैस्तैर्बहिथ मुखैस्तदा गदिता ॥ १५६ ॥

मञ्जीरसिञ्जिताद्दानसङ्घतेऽर्भकलोचने ।

लावण्यमोहिते चक्रुः पदन्यासेषु तास्तले ॥ १५७ ॥

अनुरागानन्ददासग्रीवासङ्कोचभीतिभिः ।

कश्चिच्छब्दलितो भावस्तासां समभवत्तदा ॥ १५८ ॥

आविर्भवन्तोऽप्य मिलन्त उत्तमास्तिष्ठन्त एकेऽपसरन्त आतलम् ।

रेणुस्तदङ्गेषु तदा तदात्मकप्रियस्य भावा इव वारिविन्दवः ॥१५९॥

सर्वात्मभावजलधौ क्रीडन्तौ कृष्णनयनमीनवरौ ।

धीक्ष्य कुमारीसेतूनास्ताम्रे गताववलौ ॥ १६० ॥

तदैकस्मिन्नेङ्गे कुवलयदृशः कापि मिलिता

द्वितीयेऽप्यासीद्यत्तदपरकुमार्या च हरिदृक् ।

तदङ्गानामासामपि परहृदाकर्षणवर-

प्रभावो हेतुर्नापर इति ममासीदवष्टितिः ॥ १६१ ॥

स्वरूपमेवाम्बुजलोचनस्य प्रीतौ यतो हेतुरभूदधूनाम् ।

ततस्तदा सोऽतिविलक्षणेन भावेन केनाप्यभवत्प्रसन्नः ॥ १६२ ॥

प्रतीत्यर्थं तासामिव रुचिरनीवीः करतले

गृहीत्वाऽसीत्पूर्वं कमलनयनो दातुमिव याः ।

निधाय स्कन्धे ताः पुनरपि यथा पूर्वमवलाः

समीक्ष्यतिप्रीतः स्मितरुचिरवक्त्रः समवदत् ॥ १६३ ॥

विहाय वसनानि यद्विहृतिमप्लु देवात्मिका-

स्वपूर्वरुचिरामलं चिरमकृद्मानन्दिताः ।

तदेव ननु देवहेलनमतोऽस्य शान्त्यै मुदा

नमस्कुरुत भूतले सुभगमूर्ध्नि कृत्वाञ्जलिम् ॥ १६४ ॥

धृतव्रतानां तु यथेष्टचेष्टितं न युक्तमित्युक्तमपे महर्षिभिः ।

सर्वात्मनात्मानवधानमप्यदो निर्दोषवाक्प्रायहृदामपि सणम् ॥१६५॥

शशिमदनदेवयुवतिप्रभृतिस्तराणां च मानहानिरियम् ।

उद्यन्निखिलाङ्गश्रीकृतोचिता नैव महतीषु ॥ १६६ ॥

भवदङ्गश्रीजलधौ क्रीडन्तौ नयनमीनराजौ नः ।

सहसा बाहुद्वीपे पतितावार्तावतीव स्तः ॥ १६७ ॥

इति सहृदयं श्रुत्वा मत्वा व्रतच्युतिमच्युता-

भिहितमाहितं कर्मच्छिद्रं कथं नु समाहितम् ।

भवति मुरसन्तोपो दोषप्रदोप इति क्षणं
 निजहृदि विचारं ताश्चक्रुः प्रमोदभयान्विताः ॥ १६८ ॥
 न पारयामः पुरुषान्तरे नर्ति कर्तुं तथा सा भवतादपि क्वचित् ।
 आक्षाप्यनुलङ्घयतमा प्रियस्य नस्तदत्र भोः किन्तु विधे विधेयम् १६९
 चिरादिष्टे दृष्टेऽखिलफलतया सम्प्रति पुरः
 स्थिते वैगुण्यं तत्करणगमकिञ्चित्करमतः ।
 विधेयास्मिन्नेव प्रणतिरनर्थवाऽखिलमिदं
 भविष्यत्यस्माकं मियपद्गतीनां शुभवरम् ॥ १७० ॥
 इति सहसा स्फूर्त्या भस्त्वामिन्यः प्राणवद्वर्धं नेमुः ।
 बध्वाञ्जलिमतिमुभगे मूर्ध्न्यतिमुग्धाननाः सुमुखि ॥ १७१ ॥
 ततस्तादृग्भावावनतिनिगदारूपातसहज-
 मपत्तिभ्यस्ताभ्यो रचिरनगनीवीर्हरिदात् ।
 सरोजाक्ष्यः प्राणप्रियभुजयुगस्पर्शिवसना-
 भिमर्शप्रोत्साहप्रक्षिपिलतराङ्गयः समभवन् ॥ १७२ ॥
 तत्परिधानेपि तदाऽसामर्थ्यं वीक्ष्य सारसाक्षीणाम् ।
 परिधापयितुं ताः स्वयमवस्थागातिप्रयो नीपात् ॥ १७३ ॥
 काञ्चन काञ्चनकमलोपरिलसदलितन्दरुचिरकेशेषु ।
 निजवसनेनाप्रोञ्चतत्सम्मुखमास्थितः प्रेयान् ॥ १७४ ॥
 ततस्तथा स सर्वाङ्गे चकार युगपत्सखि ।
 सर्वास्वनेकरूपोपि कुमारीभिरलक्षितः ॥ १७५ ॥
 ततः कटितटे तस्याः पटं पट्टमयेन सः ।
 दाम्ना वन्य विविधानुसन्धानोऽभ्युजारणम् ॥ १७६ ॥
 सितवसनरचितकुसुमाञ्चितकञ्जुवया सकाञ्चनप्रभया ।
 पश्चाद्रचितग्रन्थ्या सपुलकतदुरोऽञ्चयामास ॥ १७७ ॥
 कुवलयदलनिमग्नलमुरु पृथु मुक्ताञ्जिते सधम्मिल्ले ।
 कृत्वोन्नतकञ्जुवयामकरोदुरुभूषणाञ्चयाम् ॥ १७८ ॥

आर्द्रार्द्रया रसभरोन्नतया निजेष्ट-

दृष्ट्या स्वदृष्टिमिलनेन नतस्मितास्या ।

काचिद्विलक्षणनिजानुभवैकवेद्य-

भोवा शनैः कटितटे वसनं चकार ॥ १७९ ॥

लज्जाविलोलाञ्चललोचनेन मुहुः मियं चारु विलोकयन्ती ।

मुहुः श्लथद्वन्धिमुदारनीव्या वध्नन्त्यतिष्ठत्परमम्बुजाक्षी ॥ १८० ॥

मुग्धस्मितमुखाम्भोजो मञ्जुसिञ्जाननूपुरः ।

आगत्य स तदा पूर्वमञ्चलं पर्यधापयत् ॥ १८१ ॥

ततः मियः पीतदुक्कमुल्लसदाग्रा बबन्धासितगुच्छशोभम् ।

शनैः स्मितस्मेरतरार्द्रदृष्ट्या विलोकयन्मुग्धमुखाम्भोजमस्याः ॥ १८२ ॥

मियतमपाणिस्पर्शोदितपुलकास्तुन्नतोरसि स्थनिभाम् ।

पुलकितवपुरपि रसिकः साकूतं कञ्चुकीमकरोत् ॥ १८३ ॥

कोटिस्मरस्मयहराङ्गनिरीक्षणेन

काश्चिच्चिरादभिमतेन विमुग्धचित्ताः ।

स्वान्युत्तरीयवसनानि नितम्बविम्बे

कृत्वा शनैः परिदधुः सखि मूर्ध्नि नीवीः ॥ १८४ ॥

दृष्ट्वा तत्सर्वं स स्मितमुखकमलः समागतः पूर्वम् ।

अनतिदृष्टामपिनाभि ग्रन्थिमुदारो मुमोच शनैः ॥ १८५ ॥

ततः शिरसि संस्थितामतिविचित्रनीवीं स्फुर-

जितम्बभुवि पर्यधापयदनल्पमुक्ताञ्जिताम् ।

स्वकन्धरविभूषणारुणतरोत्तरीयं शिर-

स्यभावयदनल्पभूषणयुते मियायाः मियः ॥ १८६ ॥

काचित्सखि मियतमापिपतावलोक-

प्रोद्यत्प्रमोदभरसंभ्रमसस्मितास्या ।

उद्यद्दिवाकरुचिं परिधाय नीवीं

शैथिल्यतः परिदयौ कुचपट्टिकां न ॥ १८७ ॥

ततः करपुटस्थितामलमनोज्ञमुक्ताफल-

प्रवेककृतवीटिकारुचिरकञ्चुकीं माधवः ।

समीक्ष्य रुचिरस्मितः सखि समागतः सादरं

तदञ्चलमपाकरोदमलचम्पकाभो रसः ॥ १८८ ॥

तत्क्षणं मियतमाभिमताङ्गस्पर्शहर्षभराविश्रुधिताङ्गयाः ।

सुन्दरः करपुटादपि चाञ्चलकञ्चुकीं स्वयमसौ जगृहेऽस्याः ॥ १८९ ॥

अङ्गदमस्या चाक्षोः मयमं परिधाप्य कञ्चुकीं पथात् ।

ग्रन्थिप्रपमकरोत् सरयतिमुकरां माधवो मोके ॥ १९० ॥

वेनापि तेन सरसीरुहगर्भगर्व-

निर्वासनेन हरिहस्तहजेन तस्याः ।

अन्तर्गतेन सहसाऽजनि सौरभेण

भावस्तदा पुलकसीत्कृतिमोहेहेतुः ॥ १९१ ॥

तत्कालीनं भावमम्भोरुहाक्षी वक्तुं शक्तासक्तियुक्ता न साऽपि ।

विन्त्वेतस्याः सौरभात्मत्वमासीदेतन्मात्रं मद्बचो गोचरोऽस्ति ॥ १९२ ॥

एतावदेव भवतीभिरशेषवार्ता

तस्या विलक्षणविचारपराभिरन्तः ।

ज्ञेया कथं नु कथयामि विचित्रभाव-

सारस्य सीम हरिरासजुषः स्फुटोक्तिः ॥ १९३ ॥

वसनादानमसरचम्पकगर्भातिमुग्धभुजल्लतिकाः ।

कस्याधिभिज्जलपङ्कणितैरस्मारयत्किमपि ॥ १९४ ॥

तदैवाविर्भूतमचूररतिभावातिचपळे-

क्षणः प्रादानीवीं समुत्थि सविकारं सपुलकः ।

स्पृशन्गाढं तस्या मृदुकरतलं पङ्कजमृदु-

स्वहस्तेन श्रीमध्मखरुचिरेण स्मितमुखः ॥ १९५ ॥

तदा यत्साकृतं समजनि किमप्यालि रुचिर-

स्मितस्पर्शापाङ्गैस्तणमुदितभानस्य सहसा

तदस्या अप्यासीन्मधुरतरभावोद्भूततमः

स येनेयं मग्ना रसजलनिर्घा तत्क्षणमभूत् ॥ १९६ ॥

तदा सारङ्गाक्षी निजहृदि निधायोत्पुलकिता

निमीलद्दहाष्टिः सा निजकरतलं तद्रसमयम् ।

मुदाश्लिष्टा साक्षादवशमुपभुक्तेव सहसा

मियेणासीद्वाधा सहचरि चिरं सस्मितमुखी ॥ १९७ ॥

सकलान्तररतिचिह्नाङ्गिन्तामवाह्य स्मृतिं मियां दृष्ट्वा ।

रसिकशिरोमाणिरपि सखि विस्मयमगमद्रूपानाथः ॥ १९८ ॥

करतलमिलदञ्चलं स तस्याः

सुमुखि यदा धृतवान्करेण नाथः ।

विकसितनयनोत्पला तदेयं

समभवदुद्भूतसीत्कृतिः सकम्पम् ॥ १९९ ॥

विस्मयानन्दहासेपट्टीढाशबलिताशया ।

पुरस्थितमपश्यत्सा माधवं लोचनाञ्चलैः ॥ २०० ॥

सदापन्नपया किञ्चित्सङ्कुचन्तीपतिमियाम् ।

वीक्ष्य सत्त्वरमञ्जाक्ष्याः दुकूलं पर्यधापयत् ॥ २०१ ॥

विविधरसभावोद्भाविन्यास्तदा मुमुषास्पद-

मियतमदशा सारङ्गाक्ष्याः शनैर्दृढबन्धैर्नैः ।

मिय इह रहस्यागत्यैवं विमोक्ष्यति बास इ-

त्यजनि सहसा भावो यत्तत्तयैव चकार सा ॥ २०२ ॥

प्रपदपतितं बासो वीक्ष्य मिया सहसा तदा

प्रियवदनमुद्गीक्ष्य व्रीडास्मितानतलोचना ॥

सपदि जनितानन्दोद्रेकादियं परिधातुम-

प्यभवदपटुर्वासस्तूर्णं प्रगृह्य च पाणिना ॥ २०३ ॥

मुदा तदा गतः प्रियः स्मितप्रिया जितस्मरः ।

प्रगृह्य पर्पषापयदुकूलमुल्लसत्करः ॥ २०४ ॥

काचिन्निजान्तिकगतव्रजभूषणाङ्गयै

नीवीं प्रियस्य ददतः करपङ्कजस्य ।

दृष्ट्वा स्वतः स्वनगतं प्रतिविम्बमेतद्

दत्तं तदेव सपदीत्यविदद्रसाङ्गी ॥ २०५ ॥

तदैवासीदेया पुलकितवपुः क्रीडितनत-

स्मितस्मेरापाङ्गा मुकुलितमनोऽश्लेषणयुगा ।

प्रमोदमाचुर्यप्रशिथिलतराङ्गीकरयुगा-

दपि संसन्नीवीं रसभरतनुर्नाविदददो ॥ २०६ ॥

तथैव न चिरं स्थितां रुचिरचित्रलेखामिव

प्रियामभिविलोकयन्विदितपूर्वदृष्टान्तकः ।

पुरैष परितोपितोऽप्यपि तदा तदेयं किम-

प्यपश्यदुत तद्दशोऽभवदुदारमूर्तिः सखि ॥ २०७ ॥

विकसितलोचनकुवलययुगला वीक्ष्य प्रिया तथा भाषम् ।

सन्तप्ता सहसाऽभून्मीन इवाम्भो विना मुमुखि ॥ २०८ ॥

पुरस्थितमपि प्राणमिथं प्राणप्रिया हरेः ।

निर्भराद्भुतभावाब्धिनिमग्ना नाऽविदत्सखि ॥ २०९ ॥

तथा भावं तस्याः सहचरि विदित्वा स्वयमसौ

न सोढुं शक्तोऽभूत्प्रणयभरतः सैव यदभूत् ॥

तदैवागत्याऽस्याः पृथुकटितटे सुन्दरतरं

दुकूलं कृत्वा स्वमणयिनि ववन्धालि रशनाम् ॥ २१० ॥

शिरसि तदञ्चलमचिरात्कुर्वाणं प्राणवल्लभं वीक्ष्य ।

पुरतस्तदेव वसति कुर्वत्याधि जहौ मुमुखी ॥ २११ ॥

मुकुमाराङ्गीमेनां स्पृशन्तमित्यं प्रियं प्रिया काचित् ।

पश्यन्ती कथमेवं मय्यपि भूयादिति हविदत् ॥ २१२ ॥

मनोरथमहाम्भोधिमज्जने नान्यविस्मृतिः ।

प्राप्तप्रियतमस्पर्शभावा पुलकिताऽभवत् ॥ २१३ ॥

केनापि तेन रसितानुभवैकवेद्य-

भावेन सातिशिथिलाङ्गवभवत्तदालि ।

नीवी च शारदसरोरुहसोदरश्री-

हस्तारविन्दयुगलादपतत्कृष्णाङ्गयाः ॥ २१४ ॥

वीक्ष्यैनामेणार्त्तां स्मितरुचिसम्मोहिताङ्गनानिचयः ।

आगत्य पर्यधापयदपि नीवीं प्रेमपूरार्द्रः ॥ २१५ ॥

एकस्यामपि यावच्चकार करुणानिधिः प्रियार्या सः ।

धत्तुमशक्यं तावन्ममापि किमुतालि सर्वासु ॥ २१६ ॥

यादृग्भावयुताऽभवत्सपदि या तस्यां तथैवाऽऽचरन्

यन्नीवीं सखि पर्यधापयदतिस्निग्धार्द्रहासेक्षणः ।

तद्युक्तं नवनीरदोदरमिलद्विद्युन्निभस्वप्रिया-

भावाम्भोधिविचित्रतुङ्गलहरीविश्रामभूरेष यत् ॥ २१७ ॥

रसाग्धैः स्वस्मिन्यः सखि निरुपधिस्नेहजलधिः

प्रवृद्धो मुग्धाक्षीवदनविधुदृष्ट्या स पतितः ।

कुमारीज्वालाव्य स्थितसहजरागाख्यसरित-

स्तदैक्यं प्राप्तः सन्निजसदनप्राप्तः पुनरपि ॥ २१८ ॥

किमिह वसनान्यासामङ्गेष्वकारि विकारिणा

किमपि रससर्वस्वं नैजं तु यौवनमेव वा ।

इति वत न निश्चेतुं शक्यं यतः सखि तत्क्षणान्

मधुरमधुरा भावाः सङ्गा बभूवुरतिस्फुटाः ॥ २१९ ॥

विनैव समयक्रमं सखि तदा यदासीदति-

स्फुटं नवलयौवनं त्रिदशमोहिनीमोहनम् ।

तदङ्गगुणो न्तत्रतकृतोऽन्यदीयोपि वा

विचित्ररसभावितप्रियकटाक्षगोऽयं परम् ॥ २२० ॥

वप एव यदीदृशं तदीयं किमु वाच्यं सखि विग्रहायशेषम् ।
 रसरूपमतीन्द्रादुरापं रसमापूर्यदुदारतो रसाब्धेः ॥ २२१ ॥
 यादृग्यादृग्भावयुक्तं मनः श्रीकृष्णस्यासु प्राविशत्ते मनोज्ञाः ।
 भावा एव व्यक्तिमाप्तास्तदङ्गेष्वन्तर्वापीत्यालि जानाम्यहं तु ॥ २२२ ॥
 पुरैव नीवीपरिधानतो हरेश्चित्तं यदङ्गेष्वभवन्मृगीदृशाम् ।
 पश्चाच्च तन्नूतनभावतस्तयोर्मध्ये पतत्तेन ततो न निर्गतम् ॥ २२३ ॥
 अतिमधुरमुदारं पीक्ष्य चित्तं प्रियस्याऽ-
 खिलमपि निग्रहीतुं चित्तधारावलम्बाः ।
 रुचिरनयनमार्गेणान्तराविश्य सर्वं
 स्वगतमुदितलोभादालि चक्रुः कृशाङ्गयः ॥ २२४ ॥
 हृते चित्ते ताभिः स्मरनृपतिरेतत्तरलदृक्
 स्फुरद्दृष्टैर्ज्ञात्वा निशितशरसन्धानचपलः ।
 समागत्याशक्तो हृतविशयसन्दापनविधौ
 न यत्नस्तच्चित्तं प्रतिनिधिवदादापयदहो ॥ २२५ ॥
 निजवक्त्रमुधाकरेधितप्रतिगोपीरसभावसिन्धुषु ।
 समभूदवगाह्यंश्चिरं तरलैरेव विलोलकुण्डलः ॥ २२६ ॥
 त्रया मृगदृशमतिस्फुटतयाऽखिलज्ञापनेऽ-
 निशं भवति बोधिकेत्पतिविचारचातुर्यतः ।
 विसारितविलोचनां चलपुटे कृतामीपदा-
 नतोन्मुखतया स्थिरां प्रियसमर्पिनां चाकिरे ॥ २२७ ॥
 तदा यद्वीडैव प्रचुरमुनिगूढानपि निज-
 प्रिये भावानावेदयदतिमनोज्ञानिह ततः ।
 प्रसन्नाः प्रत्यङ्गं सदनमनुरूपं सखि ददु-
 र्यथा बर्धेतास्यानुपदमभिलषो नयनयोः ॥ २२८ ॥
 यदेतासां दृष्टिः प्रियनयनपङ्केहहयुगे
 तदीया चैतल्लोचनकुवलयेष्याविशदहो ।

तदेतासामस्याप्युचितमपटुत्वं तदितरा-

यलोके दृष्टिर्यत् स्वसदनगतैवालि करणम् ॥ २२९ ॥

वचनमधुराम्भोधिप्यादौ ततः प्रियसङ्गत-

स्ववसनसमीक्षान्विष्वस्य स्फुरत्सुषमाब्धिषु ।

अथ चपलताम्भोधिष्वेतन्निजाङ्गमुसङ्गत-

स्ववसनपरीधानाम्भोधिष्वयो रचनान्विषु ॥ २३० ॥

विविधरसभाषाम्भोराशिष्वनुक्षणनूतने-

ष्वपि यदवलास्तेभ्यस्तेभ्यो वहिर्न विनिर्गताः ।

सखि समभवन्मन्नास्तत्किं कथं च विचारिते

ब्रजवरकुमारीणापेप प्रभाव इति स्थितम् ॥ २३१ ॥

युगम् — अत्रैवं जानेऽहं प्रियसखि पूर्वोक्तसिन्धवः सर्वे ।

जलधौ सरित इवासामपाङ्गलहरीषु संलीनाः ॥ २३२ ॥

अत एवैतदपाङ्गस्पृष्टो नवजलदसोदराङ्गश्रीः ।

तास्तान् भावान् भजते युगपत्क्रमशोऽपि नन्दसुतः ॥ २३३ ॥

भावैरेभिः स्वहृदयगतैस्तद्वशस्तत्स्वभावा-

ग्रान्यासक्तिः स्वपदकमलस्पर्शमात्राभिलाषाः ।

ज्ञात्वा सर्वास्तदभिलषितं दातुमादातुमासां

प्रेष्ठः स्वात्माभिलषितमपि स्मेरहासो जगाद ॥ २३४ ॥

मधुरमधुरभावान्त्युदारान्मुगूढान्

नयनकुवलयान्तेनेपदारात्प्रदर्श्य ।

यदखिलमपि चित्तं भर्तुरेताः प्रलोभ्य

स्ववशगतमकुर्वन्तश्च को वान्तरायः ॥ २३५ ॥

यदर्थं सर्वस्वं स्वयमपि च तस्मिन्प्रियतमे

पुरःस्थायिन्यक्ष्णोः पयमनुगते भावनिचयः ।

यदक्ष्णोरेवाभूत्तदुचिततरं यत्स्वयमपि

प्रियस्तादृग्भावं भजति मिलनादेव च तयोः ॥ २३६ ॥

भवन्नयनवारिधे रसमयस्य तुङ्गोच्छब्द-

कटाक्षतरलाः प्रिया विविधभावरत्नान्यमी ।

वहिः प्रकटयन्ति तैरतिधनीष भूत्वाहम-

प्युदारतरमानसः किमपि वच्मि सन्तोषतः ॥ २३७ ॥

ज्ञाता अपि चयलत्वं विदधति मद्भावि ये भवद्भावाः ।

युष्मासु ते स्थिरा अप्यतिमौनं कुर्वते चित्रम् ॥ २३८ ॥

व्रतनियमार्चनतुष्टा हृष्टान्विष्टा यदावयोः कार्ये ।

चिरनिभृतनिजमनोरथपूत्यै साऽद्वात्फलं किमपि ॥ २३९ ॥

येनातिशौढभावा निजनिजपतितामत्यभीष्टां चिरान्म-

त्पाणिग्राहेण सिद्धामिव सहजतया मय्यवेत्य स्वचित्ते ।

मामेवाऽपूजयन् सदमलयजकुसुमस्तोमताम्बूलमुख्यै-

रथैः प्रेमाद्रभावाः स्फुरितमिव पुरः सर्वभावेन सर्वाः २४०

निवेद्य यत्रात्मप्रभृति निखिलं पुष्पततयः

स्वभावोद्गारिण्यो विविधरसभूदृष्टय इमाः ।

पुरः पूज्यश्चाहं प्रकट इह तत्पूजनमिदं

न भूतं नो भावि कचिदपि च नैवास्ति मुदशः ॥ २४१ ॥

अथात्र पूर्वपूजायाः फलं किमु भवेन्ननु ।

किञ्चास्या इति मद्यिते प्रादुरास्ते विचारणा ॥ २४२ ॥

पूर्वपूजाफलत्वेन यद्यप्येवैव कल्पते ।

एतस्याः फलमेवैव भवितुं नान्यदर्हति ॥ २४३ ॥

साधनादधिकमेव फलं स्यादेकमेव तदिदं कथमेवम् ।

स्यादिति ग्रहिलवाक्ततिरत्र क्षीणयुक्तिगतिरस्त्वनुभूते ॥ २४४ ॥

अबुना निवेदनं परमग्रे योगः फलं ततो भेदः ।

भवति तयोरिति न मतं पूजान्तस्यो हि मद्भोगः ॥ २४५ ॥

अद्भुताद्भुतमयैतत्प्रदयतात्र मृगीदृशः ।

साधनं तु भवद्भामि तेन मे वाञ्छितं फलम् ॥ २४६ ॥

एवं सखि मन्येऽहं मदर्थमेव च कृतो व्रतारम्भः ।
 यदहं निजवाञ्छितफलमाप्नोम्याप्स्यामि चाऽमन्दम् ॥ २४७ ॥
 अथवा स्वार्थमेवैतद्व्रतं कृतमिति ध्रुवम् ।
 अहमेव भवत्यो यत्तदभून्मयि तत्फलम् ॥ २४८ ॥
 इत्थं पूजनतृप्तो ददामि वरमेतदितरदुष्प्रापम् ।
 सततं भवतीनामहमृणी सुयुक्तश्च वशगश्च ॥ २४९ ॥
 तदिमाः क्षपा मया सह रंस्यथ सर्वात्मभावसुलभेन ।
 विकसितकुन्दैर्लौकिकशारदरात्रीर्मुदा हसतीः ॥ २५० ॥
 निष्कलङ्कनिशानाथनयोदयभृशारुणैः ।
 किरणैरारुणीभूतनवपङ्क्तिमनोहराः ॥ २५१ ॥
 मन्नायोदय एवायं व्याजात् कुमुदिनीपतेः ।
 करव्याजान्मेतुरागराजिता वनपङ्क्तयः ॥ २५२ ॥
 भ्रमद्भ्रमरजुष्टसत्कुवलयवलीभिर्भवद्-
 विलोचनयुगेषु मद्रमणमाशु भावीति वै ।
 मुदा कथयतीर्निजोपरि गतामृतांशुद्वतं
 प्रमोदभरताभिरुत्तमरतं समं चाग्रतः ॥ २५३ ॥
 कुवलयमरन्दपानोन्मदमधुपकृतातिमधुरझङ्कारैः ।
 ज्ञापयतीर्भवदमृतप्रमुदितमद्रानमुत्तारम् ॥ २५४ ॥
 प्रतिदलमुन्मदमधुपस्थित्या संज्ञोभिमण्डलाकारम् ।
 प्रत्येकं भवतीनां ज्ञापयती रमणमुद्वेलम् ॥ २५५ ॥
 अत्यासत्तया मुकुलितमपि कमलं व्याप्तुमिच्छता ह्यलिना ।
 मानाकुञ्चिततावकनयनकरेण्वनुसृतिं मेऽव ॥ २५६ ॥
 आनतनवतरुपल्लवकुसुमस्तपकेषु संरतोत्तानैः ।
 मधुपैः संसूचयतीर्विपरीतरतं कृशोदर्यः ॥ २५७ ॥
 नतकुसुमस्तवकगलन्मकरन्दधारो क्षणेन मधुपानाम् ।

सिञ्चनमिह जलविहृतौ श्लापयतीमं भवज्जनितम् ॥ २५८ ॥

चन्द्रांगुरागव्याजेन स्मराग्रिमुदितं वने ।

त्रिगुणानिलफुत्कारैः शनैर्दपयतीर्नवम् ॥ २५९ ॥

यमुनामज्जनशुचिनाप्यतिसभयेनापि पल्लवस्पर्शे ।

भवदर्धमेव निखिलं कृतमिति पवनेन सूचयतीः ॥ २६० ॥

पुरा दग्धस्य कामस्य सपद्येव भवद्दृशा ।

जीवितस्यानिलव्याजाद्ब्रह्मतीः प्राणमारुतम् ॥ २६१ ॥

सरयं त्यक्त्वानद्येन प्रकृतमपि रतिप्राणनाथेन सार्क

कृत्वा मन्येऽनिलोऽसौ वहति यदनलः सोऽरिरस्येति मत्वा ।

शैत्यं तादृग्वहत्यात्मनि यदखिलमद्याशु निर्यापयेत्तत्

स्तेयी च स्वमियार्थं परिमलयनिनां तत्सशङ्कोतिमन्दः ॥ २६२ ॥

मन्दानिलानीतविचित्ररागपरागचन्द्रातपचारुमध्याः ।

भृङ्गाङ्गनारङ्गलद्विचित्रमसूनमालादलकीर्णभूमिः ॥ २६३ ॥

कुलकम्—खञ्जनयुगमथ कुललययुगलं मीनद्वयं यदि स्याद्वा ।

रिमले विधौ तदाऽस्मिन्कथमपि भवदास्यसाम्यं स्यात् ॥ २६४ ॥

निशानामानन्त्येऽप्यपि यदि न ता नाशरहिताः

क्रमाद्येत्स्युस्तर्देकतरविद्युनार्थः सखि भवेत् ।

मदीयमैत्यङ्गाभिधनवरजन्यस्तु न तथे-

त्यपी वनगव्याजादुचितमुदितास्तत्सितकराः ॥ २६५ ॥

मदद्गमेयविद्युतो भवत्य इत्यनुक्षणं

न सम्भवत्यहो सखि दृशापि दृश्यतात्र चः ।

स्थितिश्च सन्ततं मयीत्ययं तु भावसञ्चयः

कदाचिदन्यथा न भाव्यये मयैव पोषितः ॥ २६६ ॥

मसरदसितापाङ्गैर्ध्वान्तं मुखेन्दुचयैश्च भा

युगपदिह यत्पादुभूते तदत्र निचारितम् ।

गमनसमयेऽजान्या दृष्टिर्यथा न पदं लभेत्
 तत इह सुखं भूयादेवं भवत्कृतसाधने ॥ २६७ ॥
 भवदीयदृग्गच्छस्पर्शप्यचलं भावमिमं लभेत् हि ।
 भवतीषु सदैकरूपतेत्यलमुवत्यातिविशुद्धजातिषु ॥ २६८ ॥
 किमतःपरमधिकं ननु वाच्यं यद्भवदपाङ्गसङ्गेन ।
 अहमपि निजपुंलक्षणभावं प्राप्नोमि नेतरथा ॥ २६९ ॥
 अपि चापाङ्गसङ्गेन तथात्वे का विचित्रता ।
 यदेतत्स्मृतिरप्यस्मास्वपाङ्गं कुरुते स्फुटम् ॥ २७० ॥
 तस्माद्युना यात व्रजमचला यत् पुरोवभात्येषः ।
 चण्डांशुः कुबलयकुलसङ्कोचकृतावसङ्कोचः ॥ २७१ ॥
 इति निजनिजप्राणेशस्योदिते वचने मुदा
 श्रवणपथगे भाविमेष्टाङ्गसङ्गविनिश्चयात् ।
 य इह मुदकूपाराः मादुर्वभूवुरहो गृह-
 व्रजनसिकताकूटादप्योदका इव तेऽभवन् ॥ २७२ ॥
 यदीयभाव एवासां सर्वविस्मारकोऽभवत् ।
 कथं तस्मिन् पुरःस्थायिन्यहो गेहगतिर्भवेत् ॥ २७३ ॥
 प्रायो यथाऽतिरणरङ्गविदग्धताति-
 मुग्धमनद्वकवचा अपि वीरवर्षाः ।
 शान्ते पुरः प्रतिभटे भवति स्वगेह-
 मेवं व्रजन्त्यपि तथैव सुमध्यमास्ताः ॥ २७४ ॥
 तेपि यथा वीररसोद्भावमाचुर्यविस्मृतान्परसाः ।
 आरणलाभादार्ते लभन्त एवं कृशोदर्यः ॥ २७५ ॥
 यथा कथञ्चित् स यदा कदाचिन्निजाङ्गसङ्गं विदधानु नायः ॥
 इत्थं चिरादिष्टमवाप्य हृष्टास्तदिच्छया जग्मुरिमाः स्वगेहम् २७६
 वचनादिष्टमाप्तिज्ञानात् प्रियमभवदाळि वचनं यत् ।
 तस्यातो गृहगमनं युक्तं तासां तदाज्ञातः ॥ २७७ ॥

अहं त्वेवं जाने मियसाखि वरस्तुप्यतु परं
 भवत्त्वन्यन्या वेत्यतिरतिभराक्रान्तहृदयाः ।
 कृताः प्रागप्येता निजशिरसि वद्धाञ्जलिपुटा
 यथा पृष्टेनैवं स्वगृहगतिमत्योपि सपदि ॥ २७८ ॥
 तथात्वेपि तदा प्रेयान् पुरःस्थित इति प्रियाः ।
 मुदिताः सपदि प्रायस्तदभावाद्विपर्ययः ॥ २७९ ॥
 ततो चिरादेव मुकुन्ददचवराक्षरात्रिज्वनवयभावाः ।
 कुमारिकाः प्राणपतिप्रियाश्च प्रौढा विजहुर्निजवल्लभेन ॥ २८० ॥
 इतोऽन्यत् सम्प्रार्थ्य वरमिह वरीवर्ति किमु नः
 सदाऽस्मत्स्वामिन्यः पुलिनमुत्त कुञ्जं रसभुवम् ।
 मुदा सङ्गेऽस्माकं कथमपि समागत्य हरिणा
 रमन्वस्माकं तच्चरणरजसा चास्तु रमणम् ॥ २८१ ॥
 इति श्रीमद्गोपीजनचरणदास्याभिषमहा-
 पुमर्थावाप्त्यैवोज्झितसकलमोक्षाभिरुदितम् ।
 मदीयात्ममाणेन्द्रियहृदयदेशेषु सततम् ।
 स्वयं भूयादेतद्भजनरससर्वस्वममलम् ॥ २८२ ॥
 इति श्रीमद्भजवधूवल्लभाङ्घ्रिरजोर्धिना ।
 रचितं रससर्वस्वं विद्वलेनाप पूर्णताम् ॥ २८३ ॥
 इति श्रीमद्गोपीजनवत्भचरणकमलयुगलैः शरणश्रीविद्वले-
 श्वरविरचितं रससर्वस्वं सम्पूर्णम् ॥

श्रीकृष्णाय नमः ।

श्रीगोपीजनवल्लभाय नमः ।

श्रीमदाचार्यचरणरुमलेभ्यो नमः ।

शृङ्गाररसमण्डनम् ।

दानलीला ।

श्रीमत्प्रभुचरणप्रकटिता ।

मुदा चन्द्रावल्या कुसुमशयनीयादि रचितुं
सहासं प्रोक्ताः स्वप्नयिसहचर्यः प्रमुदिताः ।
निकुञ्जेष्वन्योन्यं कृतविविधतल्पेषु सरसां
कथां स्वस्वामिन्याः सपदि कथयन्ति प्रियतमाम् ॥ १ ॥
अशेषमुक्तोदयैरखिलमङ्गलैर्वेधसा
मनोरथशतैः सदा मनसि भावितैर्निर्मिलैः ।
अहन्यतिमनोहरे निजगृहाद्विहारेच्छया
सखीशतवृताऽचलद्रुजवनेषु चन्द्रावली ॥ २ ॥
समुद्रधितमालतीकुरवकादिपुष्पावली-
गलत्परिमलोन्मदभ्रमरमृगसन्नादितम् ।
उदारमतिचित्रितं मृगमदादिभिर्विभ्रती
मनोभ्रममदापर्हं किमपि केशपाशं सखि ॥ ३ ॥
श्यामेन्दोरनुरूपां विधिरचितां तारकामहं मन्ये ।
यत्तत्करनस्वकिरणा न जानु सख्यस्त्यजन्ती माम् ॥ ४ ॥
कुङ्कुममलयजमृगयदचित्रितकुसुमं तदीयथस्मिदुम् ।
नो किन्तु कुसुमपुष्पस्तूणीरं सज्जितं विधिना ॥ ५ ॥
न धम्मिद्धो भौगध्यामृतजलमुचामेप निचयो
न पुष्पाणीमानि त्रिदशपतिमौर्वोपरिणतिः ।

न मुक्तागुच्छानि प्रकटसुपमाम्भःकणभरो

न काश्मीरोद्भूता सुभगतररेखा तदिदियम् ॥ ६ ॥

निर्गमसुन्दरोऽप्यालि सूक्ष्मचित्राम्बरान्तरे ।

गूढो भाव इवैतस्याः सोऽदृश्यत विलक्षणः ॥ ७ ॥

मत्समर्पितसिन्दूररेखोपरि परिस्थिताम् ।

मुक्ताफलावलीमालि सीमन्ते त्रिभ्रती वभौ ॥ ८ ॥

न सा सिन्दूररेखालि मुक्ताहारयुताऽपि तु ।

सफेनराजिराभाति पूरः सौभाग्यवारिधेः ॥ ९ ॥

वदनमुधाकरकिरणमसृतेर्भुक्ताततेरिदं चित्रम् ।

यत्कचनिषयतमोजपि प्रियसखि सततं प्रकाशयति ॥ १० ॥

सुस्निग्धामलकुञ्चितमेचकसुभगालकावलिं तरुणि ।

वदनाभ्युजस्य परितो दधती रेजे सरोजाक्षी ॥ ११ ॥

ईषद्भासविकाशविभ्रमगल्लावण्यमध्वानना-

म्भोजस्यालकपद्मदाकिरमला मत्ताऽपि राधा सखि ।

यत्स्वाभाविकपद्माङ्कुतीरपि मुदा विस्मृत्य नित्यं पिव-

त्यस्पन्दं तदिदं विभाति भुवने पङ्केरुहाक्ष्यद्भुतम् ॥ १२ ॥

नैतन्मुखं प्रियाया राकापतिरेव राजते विमलः ।

नेयं कुन्तलमालासुपमा मुग्धाः सखीदृशां ताराः ॥ १३ ॥

सकमलयमुनातरलोद्भूतानिलजातकम्पितव्याजात् ।

कन्दर्पकोटिशोभामलकचयोऽयं तिरस्कुस्ते ॥ १४ ॥

विशाले भाले हीरकमणिगणस्वर्णखचितं

स्फुरन्मुक्तामोतं तिलरुमलकाक्रान्तिरुचिरम् ।

ततस्तिर्यग्रेखं मृगमदमयं दीपकलिका-

निभं सिन्दूरस्य प्रियसखि ततश्चाह दधती ॥ १५ ॥

रेजे मुक्तामयो बिन्दुः कस्तूरीविलकान्तरे ।

चलत्कादम्बिनीराजद्राकापतिरिवामलः ॥ १६ ॥

न भूलता सा न विलोचने ते न विभ्रमास्ते सरसीरुहाक्षयाः ।
कौमारलीलाजितकामभौर्वी बाणा धनान्येव विलुण्ठितानि ॥ १७ ॥

त्रिभुवनत्रयमदजनितत्रिचक्रतामालि विभ्रती तद्वृक्षः ।
मधुसूदनमपि जेतुं सपदि व्यग्रेव चपलास्ते ॥ १८ ॥

शार्तं मया सखि पुरैव नवानुराग-
राकाकलानिधिरुदेप्यति तद्वृदीति ।

यत्तस्य कोमलकरप्रस्रतिः सरागा-

नेत्रद्वयेति रुचिरा मकडा बभूव ॥ १९ ॥

ययास्त्रविषयाऽनङ्गो विजितस्तां मृगीदृशे ।
अद्योपदिशतो नेत्राचार्यौ श्रुतियुगे शनैः ॥ २० ॥
जगन्ति जेतुं चलिसे दृशौ तन्मार्गावरोधे श्रवणद्वयेन ।
सरोपमुन्मार्गमिव महत्ते वक्राञ्चले रेजतुरालि तस्याः ॥ २१ ॥
परिभाषाज्जनकञ्चुकमपाद्गवाणैः श्रुतिद्वीसंस्थम् ।
हन्तुं मदनमृगं तल्लोचनमृगयू विचारयतः ॥ २२ ॥
श्रवणयुगलेऽस्पास्ताटङ्गे विचित्रमहामणि-

प्रकरकनकमादुर्भूतमभाजितभास्करे ॥

मदगजभवश्रीमन्मुस्ताफलैरपि मण्डिते
कुवलयदलश्रेणीपूर्णोदरे सुविरेजतुः ॥ २३ ॥

न भूरियं चपलशैशबलीलयैव

द्राक्षन्निर्मितस्य धनुरेव मनोजराशः ।

नो लोचने सखि तदाहितपुष्पत्राणौ
सर्वस्वमेव हृतमस्य न ते विलासाः ॥ २४ ॥

स्यातां यदि राकेशौ तदुपरि च दिवाकरावुदेयाताम् ।
तर्हि तयाविषगण्डद्वयसाम्यं स्यात् सरोजाक्षि ॥ २५ ॥

नवकुङ्कुमपाटीररेखागण्डद्वये सखि ।

विरेजिरे मृगदृशः मकटाः सुपमा इव ॥ २६ ॥

शुक्तिलङ्घुमपदापहसुन्दरनासापुटे वुरङ्गाक्षी ।
 अविदूरलम्बिमुक्ताफलमालोलं धर्मा दधती ॥ २७ ॥
 नासाग्रगतमुदारं मुक्ताफलमालि तन्न कमलाक्ष्याः ।
 किन्त्वाधिमयवशेन मन्दः मुपमासृतस्पर्शः ॥ २८ ॥
 जितधिम्येषधरविम्ये शम्भररिपुञ्चास्रगूढतत्त्वे सा ।
 मुखकमलोदर इव तनुतरेरेखां विभ्रती रेजे ॥ २९ ॥
 निसर्गरागातिमनोहरस्य ताम्बूलरेखापरिरञ्जितस्य ।
 स्मितोदितस्फीतरदांशुभूपाधरस्य सौन्दर्यमवाकूपर्य मे ॥ ३० ॥
 तनुतरेसुभगाधरगतरेखा नहि धोषभूषणाङ्गघास्ताः ।
 बागमृतजलधिपूरः स्रोतांस्येवोत सहचर्यः ॥ ३१ ॥
 अचिरांशुलता अपि द्विजाढिन्यपदेशायदतिस्फिरा निभर्ति ।
 व्रजनायमनो विनोदकारि स्ववशे सा कुरते न तद्विचिनम् ॥ ३२ ॥
 अयि प्रियसखि द्विजावलिरियं न किन्तु मिया-
 नुरागरसरञ्जिता रतिरसामृतधेणयः ।
 ददाति तदियं सदा रहसि माधरायैव सोऽ-
 प्यमन्दमनुरज्यते रतिरसञ्चूडामणिः ॥ ३३ ॥
 मुखचन्द्रमयूखा वा किं वा हीरकराजयः ।
 दाढिमीवीजण्डिर्वैत्यनिर्घारो रदेज्वभूत् ॥ ३४ ॥
 आधिम्यादधरसुषोः स्खलेदिति प्राप्तशङ्कया विधिना ।
 रचिते तदुपपृम्भे चितुके पाटीरमादधती ॥ ३५ ॥
 अस्मिन्मुखेन्दौ मदनेन्दुपत्रधिकारिता मात्रकलङ्कितेति ।
 प्रकाशयन्ती चितुकेऽञ्जनस्य विन्दुं विरेजे दधनी मृगाक्षी ॥ ३६ ॥
 किं वर्णयामि सख्याश्चिद्युक्तगतश्यामविन्दुसौन्दर्यम् ।
 मन्ये रसिकाशिरोमणिमाधवमन एव तल्लयम् ॥ ३७ ॥
 किमयममलो राकाधीशो न तत्र मधुप्रताः

कमलमधवा स्मेरं तत्राचिरांशुलता न हि ।
 किममृतमयो पूर्वो मेघो न तत्र हि खञ्जना-
 विति शशिमुखाम्भोजं कासां न संशयभूरभूत् ॥ ३८ ॥
 मुधांशुसारं परिगृह्य वेधास्तदाननं यद्विदधेऽतियत्नैः ।
 मालिन्यमाभाति तदम्बुजाक्षि तन्मण्डले चिह्नमिति मसिद्धम् ३९
 स्वरेण भुवनत्रयं विजितमित्यभिज्ञापकं ।
 तदुद्भवभुवि स्मरस्मयहरे स्वकण्ठे वभौ ।
 प्रजेशभुजभूषणे सखि मनोज्ञरेखात्रयं
 स्वरत्रयमिव स्फुटं मलयजाङ्घिते विभ्रती ॥ ४० ॥
 मणिवरहीरकहाटकजटितं मुक्ताफलावलीप्रोतम् ।
 प्रकट इव भावनिचयो भूषणमस्या वभौ कण्ठे ॥ ४१ ॥
 उरसि विविधमप्याकल्पभारं वहन्ती
 रतिरणजयभूमौ राधिकावल्लभस्य ।
 अलमभिगुशुभेऽतिस्थूलगुञ्जामणीना-
 मतिकुचिरमुदारं शरमाविभ्रती सा ॥ ४२ ॥
 मृगमदपत्राङ्कितमुरु कुङ्कुमपङ्केन रूपितं रेजे ।
 रतिपतिमङ्गलकशद्वयमिव कुचयुग्ममेतस्याः ॥ ४३ ॥
 कुचंद्वयं नैव रसौघवित्तमेकीकृतं स्वं द्विविधं स्मरेण ।
 न चूचुके किन्त्वपरो मुरारेः प्रामोतु मेत्यैर्षितराजमुद्रे ॥ ४४ ॥
 लावण्यामृतसरसि व्रजाङ्गनावपुषि खेलतः सख्यः ।
 कोकौ कुचौ मनोज्ञौ संश्लिष्टाङ्गावतिस्नेहात् ॥ ४५ ॥
 रतिरसभावद्वयमिव सर्वस्वमनङ्गभूभुज इवालयः ।
 कुचयुगलं निजवसनाञ्चलेन सङ्गोषयन्ती सा ॥ ४६ ॥
 काठिन्येन श्रीफलमतिसरसतया मुधासमूहं च
 सदृत्तमसृणताभ्यां जिग्ये कोकान् कुचद्वन्द्वम् ॥ ४७ ॥

सौन्दर्यसीम कुचकुम्भयुगं विधाय

वेधाः कुट्टप्रिवदोपभियाञ्जनस्य ।

विन्दुद्वयं यदकरोत्सखि तेन तत्र

श्यामाग्रतेत्यहमये कमलाक्षि मन्ये ॥ ४८ ॥

गोपाङ्गनाङ्गसुपमामृतसरसि कुचाञ्जयुग्मगतिसरसम् ।

मन्ये सखि सञ्ज्ञातं यत्कोशोपर्यपि भ्रमरौ ॥ ४९ ॥

सुवर्णसितपूथिकाकुसुमनिर्मिता विभ्रती

कुरङ्गमवकुङ्कुमारुणरुणैर्विचिनां सजम् ।

विचित्रवसनान्तरे सखि विलसणां माधव-

मियाति शुशुभे कुचोपरि विहारमातन्वती ॥ ५० ॥

सुन्दरकुचहेमाम्मुजनाल इवालं व्यरोचत कृशाङ्गयाः ।

नाभीसरोभवः सखि तन्वी रोमावली तस्याः ॥ ५१ ॥

तनुतरकुचलयदलमयवाणः कुसुमायुधेन तन्वङ्गयाः ।

हृदयेपित इति सख्यो मन्ये नो रोमपङ्क्तिः सा ॥ ५२ ॥

स्वयं धूर्तो नाभीविवरकुहरस्थो रतिपति-

र्मेनो मीनं तस्या हृदि सरसि कौमारचपलम् ।

वशीकर्तुं सख्यो दधति गुणतारुण्यवडिशं

तनौ तत्सूत्रश्रीर्न तु मसृणरोमावलिस्त्रियम् ॥ ५३ ॥

न सा रोमावली किन्तु तदीयहृदयोद्भवा ।

नाभीहृदे पतन्त्यालि रसधारैव राजते ॥ ५४ ॥

मत्तेभकुम्भसुपमामदहारितैव

नो केवला किमुत केसरिगर्वितस्य ।

निर्वासनत्वमपि वर्तत इत्यतीव

मध्ये कृशं सखि चकार विधिर्मुगाक्ष्याः ॥ ५५ ॥

न तन्मध्ये तस्याः किमुत रतिशास्त्रस्य निधृतं

रहस्यं तद्रेता शशिवदनि भोक्ता च न परः ।

घनश्यामादित्यं प्रययितुमुदारेण विधिना

कृता रेखा श्यामा सहचरि न रोमावलिरीयम् ॥ ५६ ॥

न सा नाभिस्तस्याः किमुत सुपमासीधुसरित-

स्तनोरावर्तोऽयं कुवलयदलास्याः सहचरि ।

पतश्चेतोऽस्मार्कं चतुरस्तरमप्यत्र पतितं

निमज्जत्येवेदं घृतिगतिविवेकादिरहितम् ॥ ५७ ॥

विविधपणिजडितकनकमसूनलसदसितपट्टगुच्छाभ्याम् ।

लसतातिपीतदान्ना शुशुभे ग्रन्थिः प्रियानीव्याः ॥ ५८ ॥

अपि सखि नितम्बोऽस्या नाऽयं परं मदनप्रिया-

सदनजघनोपान्ते कान्ते कुरङ्गविलोचने ।

विधिविरचितः कोशस्तस्या रसौघधनस्य य-

दुरुगुह्यतरः शम्भुसो हरिप्रणपास्पदः ॥ ५९ ॥

विचित्रमणिमेखलागतमनोऽमुवताफल-

मवेककृतमालकोद्भूयितधुर्धुरूपष्टिकाः ।

कलस्वनविमोहितत्रिदशदृष्टदृष्टदारिकाः

सरोजदललोचने सखि विरेजुरुद्यत्प्रभाः ॥ ६० ॥

सुपमानिधानहरिकण्ठभूषणं विधिना मनोरथशतेन निर्मितम् ।

असितैरये सुभगकाचकङ्कणैः शुशुभेऽति वाङ्मयुगलं मृगीदृशः ॥ ६१ ॥

ततः कनककङ्कणावसितपट्टपुष्पाञ्जितौ

ततश्च नवमुक्तिकाविरचितौ मुदा विभ्रतौ ।

मनोऽहकरयोः प्रिये सुमुखि राधिकावल्लभ-

प्रियाति शुशुभे तयोर्विदधती समान्दोलनम् ॥ ६२ ॥

ततः पश्चाच्चापीकरसुवाटितौ चारुवल्लभौ

ततः सा गौराङ्गी मरकतमयावद्भद्रवरी

स्वबाहोरस्मन्मानसनयनपाशाविव दध-

त्यये चेतः कासां प्रसभमहरन्नाम्बुजमुखि ॥ ६३ ॥

विविधमहामणिजटिताः कर्नकमया मुद्रिकास्तदङ्गुलिषु ।
दशसु नखोदितदीधितिभूपासु विरेजुरेणाशि ॥ ६४ ॥

नेमौ बाहू वत विसञ्जते प्रेमपीयूषपूर्णे

नो वा तस्या मृदुकरतले किन्तु पङ्केरुहे ते ।

नाप्यङ्गुल्यः सखि परमिभ्याः श्रेणयस्तद्वलानां

नेमे चञ्चलखरमणयः किन्तु तेषां प्रभैव ॥ ६५ ॥

नो पाणिरेप कुसुमायुधबाणराज-

पङ्केरुहं न नखरा मणिकान्तिभाजः ।

किन्तु प्रियालि रतियुद्धविधौ जयाय

कामार्पिताः मुमुखिशातशिलीमुखाग्राः ॥ ६६ ॥

मन्धरागतिरिधं चरणानां वारणस्य कथमत्र करस्था ।

दृश्यतेतिमुभगेति न कासां संशयः सखि बभूव तदूरौ ॥ ६७ ॥

कदलीकाण्डविनिर्मितहिन्दोलास्तम्भयुगलमेवैतत् ।

कुसुमायुधस्य मन्ये तस्या नोरुद्धयं सख्यः ॥ ६८ ॥

तस्याः सानन्दगोबिन्दमानसाया मृगीदृशः ।

मन्ये रतियुद्धस्तम्भद्वयं जानुद्वयं न तत् ॥ ६९ ॥

विविधनूपुरसिञ्जितमोहितप्रिदशनायवधूवरमानसम् ।

स्फुरदलक्तकरञ्जितमङ्गुलीष्वयि शुभे शुशुभे चरणद्वयम् ॥ ७० ॥

स्मितलक्ष्मीलवलज्जितरतिपतिकृतचरणसरसिजमणितौ ।

प्रतिविम्बितास्तदीयाश्चन्दनविन्दालयो न नखाः ॥ ७१ ॥

तस्याः कृष्णेन्दुसङ्गं हरिभजनदृशा भौविर्न भावयित्वा

तद्योग्यत्वार्थमेतच्छिरतरमये कुर्वता पादयुग्मम् ।

सारेणाम्भोरुहाणां मुचनुरविधिना चारु निर्माय सख्य-

स्तस्याग्नेष्वाहिता ये सितकिरणचयास्ते नखाख्यां भजन्ते ॥ ७२ ॥

१. वनकृता इति पाठः । २. परिमिता इति पाठः । ३. भावि विनाय धावे-
ति पाठः । ४. रुदाणामनिसरसदेति पाठः ।

चरणाङ्गुल्याभरणान्यति रुरुचुरमन्दकान्तिकान्तानि ।
 विषमानङ्गमुजङ्गमफणमणय इवैणशावाक्ष्याः ॥ ७३ ॥
 तादृशचित्राञ्चलजुपि शिरसि विचित्रासनं सरोजाक्षी ।
 दधिकलशं तदुपायनमिव दधती साधिकं शुरुभे ॥ ७४ ॥
 अलोलग्रीवं सा दधिकलशिकां भूर्नि मुमगां
 वहन्ती तारुण्यप्रभवमदतस्तुच्छवदिमान् ।

सुरेन्द्रब्रह्मादीनपि विगणयन्त्यालि सहज-
 स्मितस्फेरव्रीडातरलितदशा काश मुमुहे ॥ ७५ ॥
 सखीशतवृताचलद्रलयकिङ्किणीनूपुरा-
 घमन्दकलसिञ्जिताञ्चितमनोज्ञगत्या बने
 वयस्यसहितो व्रजाधिपसुतो व्रजन्तीं पुरो
 ददर्श सखि मुन्दरीमनतिदूरतस्तां मनाक् ॥ ७६ ॥
 चकितनयनं दृष्ट्वा दृष्ट्वा तदाननपङ्कजं
 न समश्नकदादातुं दृष्टिं मनागपि माधवः ।

निजसहचराशङ्काळज्जावधानमपि व्रज-
 मियसखि तदा नाभूत्तस्य मियाहतचेतसः ॥ ७७ ॥
 चन्द्रावलीसहासोक्तिगलत्परिमलाऽनिलः
 तत्सङ्गम इवाङ्गेषु सङ्गतः पुलकं व्यधात् ॥ ७८ ॥
 कथमस्या ननु सङ्गो भवेत्कथं वाऽत्र सहचराज्ञातः ।
 इति चिन्तयन्नुपायं ज्ञात्वा हरिराह गोपालान् ॥ ७९ ॥
 गोप्यो गोरसविक्रियार्थमखिला गच्छन्त्यदत्त्वोचितं
 मदानं तदिहानयध्वमचिरान्मत्सन्निधौ गोपकाः ।

मा जातु स्पृशतोक्तिभिः परमिमा वाच्या इति स्वामिना
 भोक्तास्तिष्ठत तिष्ठतेतिवचनास्तेऽज्वागमन् सत्वरम् ॥ ८० ॥
 तत्र काचिदुवाचैतान् किमरे गोपदारकाः ।
 आकारयति वो नन्दनन्दनो गोकुलाधिपः ॥ ८१ ॥

कथमेवं वयं किं वा दास्यस्तस्य कुलाङ्गनाः ।

यात प्रतिष्ठयास्माकं न तवेयं विभीषिका ॥ ८२ ॥

न वयं स्वत एव किञ्चिद्बुधैः कुलयोपित्सु ससाहसं वदामः ।

व्रजनाथवचः परं विधेयं ह्युचिताः किं ननु गच्छत स्वगेहम् ॥ ८३ ॥

मा यात नन्दशपघो व्रजनाथाङ्गां विना वने तस्य ।

हृन्दा स्त्री तद्विपिनं कुतस्तदीयं परं नः स्यात् ॥ ८४ ॥

वक्रिमैव भवद्वाचि दृश्यते न त्वलौकिकम् ।

वक्रिमा किल शब्दस्य धर्मस्तस्य दृशाग्रहः ॥ ८५ ॥

न्यायोपि पठितः किमु भवत्यातिविदग्धया ।

किमन्यार्यं पाठयितुमधुना त्वं समागतैः ॥ ८६ ॥

तावद्विलम्बमसहिष्णुरमन्दमञ्च-

त्काञ्चीकलापकलसिञ्जितमञ्जुगत्पा ।

गोवर्धनाद्रिशिरसधपकोत्तरीय-

अन्द्रावलीनिवटमागमदभ्युजासः ॥ ८७ ॥

मनोवचोऽगोचरलोचनान्तसौन्दर्यलेशं सुविचिन्नेशम् ।

स्मितश्रियाऽनङ्गविमोहनं सा ददर्श गोपेन्द्रकुमारमारात् ॥ ८८ ॥

वदनमुधानिधिसुपमाजलधिनिमग्नां दृशं कुरङ्गाक्षी ।

नाशकदुद्धर्तुं यत्सदैव सहसा मनोऽप्यासीत् ॥ ८९ ॥

अपाङ्गविभ्रमोत्तुङ्गतरङ्गैस्तन्मनोदृशौ

अगाधे पतिते हास्तामशक्ते बहिरागतौ ॥ ९० ॥

धम्मिलं वा दधिकलशिकां मूर्ध्नि संस्थापित्वा वा

तं मार्गं वा गमनमथवा कञ्चुकीमञ्चलं वा ।

देहं वा स्रं गृहमुत सखीवृन्दमेवा मृगाक्षी

योपायीशात्मजमपि तदा नाविदन्मोहितेव ॥ ९१ ॥

ततोऽनुवृत्तैरिव तत्तरङ्गैरपाङ्गपातैर्वितर्तैरिवान ।

जालैर्विशालैर्वचनैः स तस्याः स्वसंविदं सख्यकरोदुदारः ॥ ९२ ॥

अस्यास्तदा भ्रेष्ठतमे यदासीचातुर्यधैर्यादिकमत्र युक्तिः ।

नैवास्ति गोविन्दपदप्रतापानुभावमात्रेण विनेति मन्ये ॥ ९३ ॥

स्मेराननेन तरलाञ्चललोचनेन

स्निग्धेक्षणेन दरहासरुचा स्वगत्या ।

किं वर्णितेन बहुना साखि पेशलैः स्वैः

सम्मुष्टा तां रसिकतानिधिराह नाथः ॥ ९४ ॥

प्रबोधितेव गोविन्दवचनैः सापि मुन्दरी ।

अत्युद्भटं ददौ सख्यः प्रत्युत्तरमनुत्तरम् ॥ ९५ ॥

कथं गच्छत्यदत्तैव दानं गौरसविक्रये ।

सिद्धतत्काश्चीकलापेन दर्शयन्ती स्ववैभवम् ॥ ९६ ॥

इयदवधि ते मदीया गतिरपि किं नावलोकिता सुभग ।

पश्येत्थमिति बद्धन्ती पदानि कतिचित्स्मयन्त्यचलत् ॥ ९७ ॥

न सम्पगवलोकिता गतिरियं त्वदीया मया

मनाह् निकटमागता निजगतिं पुनर्दर्शय ।

अहो कुलवधूजनं निकटमाह्वयन्निर्भयो

भवान् जगति लक्ष्यते विपिनगोचरोत्युद्भटः ॥ ९८ ॥

अतः परं कुतो भीतिस्त्वत्सहायवतो मम ।

स्वसहायीकरोत्येष मामेवाहो विपर्ययः ॥ ९९ ॥

गच्छत सख्यो गोकुलमेतद्वृत्तं वदन्तु नन्दाग्रे ।

त्वद्धर्मराज्यमार्गे न श्रुतिविषयोद्भनाधर्षः ॥ १०० ॥

तत् किं व्याजेनैव स्वगृहं गन्तुं करोपि चातुर्यम् ।

अहमासन्ध्यं गोप्यो गृहमपि गन्तुं न दास्यामि ॥ १०१ ॥

भवान् पुरुषभूषणः कथमु गोपिका त्वं वद-

त्यहो तदपि सावधि श्रवणमद्भुतं स्वात्मनि ।

घटुत्वमपि ते कथं व्रजकुमार लोकोत्तरा

विभाति तैव चानुरी विजितवादिजात्युत्तरा ॥ १०२ ॥
 विभासमुत्पादयितुं स्त्रियोऽस्मान् ज्ञात्वा वदत्येवमथं मृगासि ।
 विनैव मद्वाचमये विशिष्टः श्वासो भवत्या भवति श्मेजे ॥ १०३ ॥
 किमधिकमाधिकं व्रूये कुलाङ्गनास्त्वङ्ग नेदृशं वचनम् ।
 सोढुं शक्ताः परमिह किं कुर्मो नन्दराजमुते ॥ १०४ ॥
 गोकुलेन गृहं गन्तुं न ददासि कुतः स्त्रियः ।
 वृन्दाचने मृगदृशां दानं लगति मायकम् ॥ १०५ ॥
 अश्रुतपूर्वमिदं ननु किं तद्दानं लगत्यहो कुत्र ।
 चरणे शिरसि करे वा पश्चादुत तद्ददास्माकम् ॥ १०६ ॥
 अश्वलेनापि कञ्चुक्या यद्गोपितमुरस्त्वव ।
 तस्मिन्निति वदन् वीरः करेणास्पृशदुद्भटम् ॥ १०७ ॥
 कथं कुलवधूजनं स्पृशसि हन्त मर्मस्थले
 न भीतिमवलम्बसे सकलसेतवोऽप्युज्झिताः ।
 सरोजदललोपने सततमित्यमेवाङ्गनाः
 स्पृशामि सखि ते कदा वसनसेनुल्लङ्घितः ॥ १०८ ॥
 वचनोक्तीं द्विगुणितमुत करोषि कार्पं करीव हतसेतुः ।
 त्वद्वचनसहकृतं मत्करणं द्विगुणं भवत्येष ॥ १०९ ॥
 वाक्चातुरीचुरीणं जानीमस्त्वां तु नन्ददृष्टमुग्रम् ।
 अतिदुर्ललितं परमिह दानं दधिष्टु श्रुतं नैव ॥ ११० ॥
 किं नालिकेरफलभारमुताम्युजाक्ष
 पुर्गाफलान्युत कुरङ्गमदं नयामः ।
 पटाम्बराभ्युत यतो जगतीह दान-
 मित्युद्भटं वदसि गोकुलपालक त्वम् ॥ १११ ॥
 गोपीशु गोरसस्यैव शृङ्गीषो दानमङ्गनाः ।
 भवन्तः के कुलस्त्रीषु वक्तुं वचनमर्भकाः ॥ ११२ ॥

विपिनचारिणो वारिसंस्थितान् वदसि वा कथं बलुवाङ्गने ।
 इयदवध्यदस्त्वत्स्वरूपमित्यहह नो मया ज्ञातमुत्तमम् ॥ ११३ ॥
 व्याजः परं सुन्दरि गोरसस्य कुतोऽस्त्यमूल्यं किमपीह वस्तु ।
 उरैःस्थलस्थायि नयस्यलक्ष्यं मदन्यपुंसो न तनुमैव ॥ ११४ ॥
 सततं दृन्दाकाननमागच्छामः परं पयोदानम् ।
 नो जातु श्रुतमपि तत् कुतो वयं तेऽद्य दास्यामः ॥ ११५ ॥
 अये यदद्यावधि चौररीत्या न दत्तमद्याहमशेषतेस्तत् ।
 दानं ग्रहीष्यामि सरोरुहाक्षि क्षणं पुरा विधम तत्त्वयैव ॥ ११६ ॥
 गता गावो दूरं प्रखरखुरचिह्नान्यपि वने ।

न दृश्यन्ते हन्त द्रुततरमिहागच्छत ततः ।

इति श्रीगोविन्दः मियवचनमाकर्ण्य सभयम् ।

तदा गोपानाज्ञापयदुशति गोरक्षणविधौ ॥ ११७ ॥

गतेष्वखिलगोपेषु स्वेष्टयासीदिति मियम् ।

अतिप्रमुदिताः मोक्षुः प्रेमातिशयनिर्भयाः ॥ ११८ ॥

विपरीतमहो वयमेष किल ब्रजगोपनितम्बानि चौरजनाः ।

विपिने विजने प्रमदा रुन्धन् वरसाधुजनः स्वयमेव परम् ॥ ११९ ॥

विपरीतं भवतीनां धर्मो नहि मे सरोजमुग्धाक्षयः ।

तर्हि त्वत्तो दानग्रहणं युक्तं वतास्माकम् ॥ १२० ॥

बहयो भवत्योहमिहैक एव करोमि किं तेन निजानुरूपम् ।

दानं बलात्कारिषु देयमेवेत्युच्चैर्वदन्निन्दुमुखी चुचुम्ब ॥ १२१ ॥

कथमेवं कुलस्त्रीषु करोषि विजने वने ।

इत्यमित्यभिति स्मेरस्मितः प्रादान्नखं मुखे ॥ १२२ ॥

अद्भ त्वदाननविलक्षणसौरभेण ताम्बूलरेखितकपोलयुगेन चाय ।

सौन्दर्यसीमनखराङ्गितवत्ससा च युक्ता निजं शृङ्गुदार कथं गमिष्ये ॥

कथं हारः क्षुण्णः कथमु बलयानां विरलता

विलम्बः केनासीदधिकलशिका कुत्र किमभूत् ।
 मियेत्यं पृष्ठाहं निजगुरुननाग्रे सरभसं
 किमास्यास्ये स्त्रीणां परिजनवशो जीवनविधिः ॥ १२४ ॥
 सत्यं स्त्रीणां जीवनमन्यायत्वं परं न गोपीनाम् ।
 मदधीनमेव किन्तु मियसखि तत्ते कुतो भीतिः ॥ १२५ ॥
 गोकुलमखिलं तावकमनन्यक्षरणं विशेषतो गोप्यः ।
 किन्तु त्वामिह किञ्चित् कश्चिद्दूषादियं भीतिः ॥ १२६ ॥
 वशीकर्तुं प्रविष्टेयं वाणी गोविन्दमानसम् ।
 नाशक्रोद्धिरायातुं प्रेमपूरान्तरायतः ॥ १२७ ॥
 व्याजं किञ्च द्रूपे भावं प्रकटीकरोपि किं नैव ।
 नान्यः शृणोति कश्चित् किं भयमवलम्बसे नाथ ॥ १२८ ॥
 कृशाङ्गि दधिभाजनं शिरसि ते मनाग् द्रष्टुम-
 प्यहं घत न पारये विपुलभारमाभाति मे ।
 तदत्र विनिधेहि तत् क्षणमपाकुरु श्रान्तिम-
 प्ययं मलयमारुतो बहति सोपि यात्स्वयिताम् ॥ १२९ ॥
 कुमुदमुकुमाराङ्ग धीमत्युदारतरे मनाक्
 त्वदुरसि वरं वासोप्येतद्रयं न सहायहे ।
 क्षणमिह तदस्मार्कं हस्ते कुरु व्रजवट्टयी-
 नयनक्षपयोनीरं नाथ त्वमस्यतिमुन्दरः ॥ १३० ॥
 त्वमुच्चारयन्तपयोभाजनं स्वं सरोजाक्षि देवाशु दानं मदीयम् ।
 व्रजेश त्वदीयोचरीयं नु कस्यै ददाम्येतदेवं कथं त्वन्निषोगात् १३१
 धृत्वा निरःस्थं कलशं करेण स्थिते मिये कस्य पुरो यदायि ।
 भग्नं भवत्येतदिति घृवाणो न्यपातयद्भाननपेकमुर्च्याम् ॥ १३२ ॥
 तदा चन्द्रावल्पा निजमुजगृहेन मियतमं
 निश्चयीं प्रोक्तं व्रजमचिरतो गच्छ कथय ।

न गन्तुं शक्तोऽयं त्वदभिमुखमित्युद्भटतरं

निशम्यैकाङ्गच्छद्भ्रजमधिकृता नाधररसे ॥ १३३ ॥

मया धृतेयं कमलाक्षि किं वानया धृतोऽहं वद तत्त्वमेव ।

समुच्चये नागर को विरोधो विना भवत्पीतदुकूलनीव्योः ॥ १३४ ॥

त्वमेव भव मध्यस्था वादिनोरावयोः सखि ।

शुवयोर्विसिनीसूत्रान्तरं नास्ति क मे स्थितिः ॥ १३५ ॥

खिन्ना भवति सखीयं त्वदङ्गसङ्गाभिलाषया सुभग ।

तत्कुरु मनोऽनुरञ्जनमस्या धैर्येऽप्यशक्तायाः ॥ १३६ ॥

त्वत्सङ्गागमनस्य मियसखि फलमेतदाविरासीन्नः ।

अन्यामपि निजसदृशीं कर्तुं वाञ्छस्यये किं नु ॥ १३७ ॥

तदा मुदा निजस्पर्शकरणे प्रसरस्करम् ।

नवमणयपूराद्रहदया जगदुः मियाः ॥ १३८ ॥

मा मा मानद मा स्पृशेति वचसा ता वारयन्त्यः प्रियं

साकूर्तं करपल्लवेऽपि चिबुके वक्षःस्थलेऽप्यस्पृशन् ।

तत्काळीनविक्षणक्षणवशाद्वाधामिये प्रेयसः

स्पर्शेणापि तथाविधेन वचनेनासंस्तदा तद्वशाः ॥ १३९ ॥

धृत्वाश्चलं विविधपट्टमयप्रसून-

श्रीस्मारितस्मरनिकेतनतीरणं सः ।

वामेन चारुनखरेण करेण गाढं

तां ग्राह गच्छ कथमालि गमिष्यसि त्वम् ॥ १४० ॥

स्मरस्मेरास्येन्दुं तरलतरतारे च नयने

स्मितं तत् साकूर्तेक्षणमतिमनोज्ञं मृगदृशाम् ।

नवप्रेमार्द्राद्रिर्दरमुकुलितैरालि राहितै-

निप्रेपेणेक्षन्त्यो नयननलिनैस्तस्मिन्निवृत्तः ॥ १४१ ॥

सखि वद तादृग्वदनं दृष्ट्वा श्रुत्वा च तदुदितं वचनम् ।

लोकत्रयेऽपि का स्त्री सम्मुग्धा नो भवेत् सुभगा ॥ १४२ ॥

भूचापाहितलोचनाञ्चलशरवातैः पुरा विदुता-

स्तेभ्यः स्वेर्वरणं कैश्चिदपि नो दृष्ट्वा परावृत्य च ।

युध्यन्त्यः पृतना इव स्मरमहावीरस्य गोप्यस्तदा

पैश्यन्त्यः सखि चक्रकण्ठमखिलाश्चकुर्वन्ने स्वे हरिम् ॥ १४३ ॥

तत्किमपि गोपिकास्तु प्रियेक्षणं प्रकटपालि तत्समये ।

सम्मोहमानश्रवले भावं कमपि मियास्वकरोत् ॥ १४४ ॥

श्यामाभृतजलधिं यद् गोपीनयनाञ्चलापगा भिलिताः ।

तत्सारूप्यादैर्धनं माप्ता इव तास्तदाऽभूवन् ॥ १४५ ॥

मुग्धाननोपरि हरे परिवारिताहं

मुञ्चाञ्चलं समभवत् पथि नो विलम्बः ।

यत्स्वन्मनोभिमतमङ्ग तदेव दास्या-

म्युलङ्घ्य गेहपतिमप्यतियत्नतोऽहम् ॥ १४६ ॥

एवं वदन्ती करपल्लवेन धृत्वा मृगासी चितुकं मियस्य ।

सङ्कोचितं स्वं करपल्लवं सा चुचुम्ब साकूतमयाव्रवीत् सः ॥ १४७ ॥

मद्भिलपितमेतत् कञ्चुकीकुञ्चितं यन्

महदतिसरसं च श्रीफलश्रीविनिन्दत् ।

वितर किमपि तन्मे वस्तु सत्यं निजोक्तं

कुरु साखि तत् एतत्स्वाञ्चलं चातिदूरे ॥ १४८ ॥

एवं झुवन्नञ्चलमाचकर्षे मियस्तदा पाटितमीक्षमाणा ।

मृषा रूपा वाचमुवाच गोपी भीतेव सरूपो निजवन्दुवर्गात् १४९

नीर्वीर्यमयैव मया नवीना मुलशमित्यङ्ग निजाङ्गलप्रा ।

कृता मुदासीदधुनैव सैवं कृता कथं गेहमहं व्रजामि ॥ १५० ॥

कथं चलितमञ्चलं तव वदेति पृष्ट्वा गृहे

किमुत्तरमहं वदाम्यपि च नास्ति कश्चिन्मियः ।

१. तथापि न समीक्ष्यन्त्य इत्यपि पाठः. कश्चिदपि नो दृष्टेत्यत्र । २. वीर्यन्त्य इति पाठः । ३. पाटितमीक्ष्य मिथिरिति पाठः ।

सुगुप्तमिदमेव नो भवति हन्त किं ते कृतं
 व्रजेशसुतकार्यमित्यपि वदात्र कोऽन्यो मियः ॥ १५१ ॥
 स्वप्राणसङ्कटेषु त्वामभिधातुं न पारयामोऽङ्ग ।
 नो जातु जातिकृपणो निजसर्वस्वं प्रकाशयति ॥ १५२ ॥
 एतावता यदि विभेषि तदा मदीयं
 वासो गृहाण मयि कुर्विदमञ्चलं स्वम् ।
 एपात्तियुक्तिरतिमुग्यनितम्बिनीना-
 मस्माकमङ्ग न भवत्युत नागरीणाम् ॥ १५३ ॥
 नाहं वदामि वनमाल्यथ मौल्यमेव
 दध्मो वदाङ्ग वरिवर्ति न मौल्यमस्य ।
 यथाग्रहस्तव तदोचितमस्य मौल्यं
 मैहां त्वमेव वितर स्मरमोहनाङ्ग ॥ १५४ ॥
 हारादिदाने सुभगाङ्गि मातुर्विभेष्यहं तेन निजानुरूपम् ।
 मौल्यं ददामीति वदंश्चुम्ब पूर्णं तवेदं समभूत् वेति ॥ १५५ ॥
 व्रजवृषकुमार सरसिजसुकुमार कृतं तु साधु ते सर्वम् ।
 त्यज वसनं ननु कथिद् द्रक्ष्यति पान्यो ह्ययं मार्गः ॥ १५६ ॥
 छतागेहश्रेणीं विकचविविधाभासरुचिर-
 प्रसूनप्रोद्भूतामलपरिमलोन्मत्तपशुपाम् ।
 सरोजाक्ष्यन्येषां श्रवणमनसामध्यविषयं
 मुदा पश्यावश्यं त्यज निजजनानां भयमपि ॥ १५७ ॥
 निजशरपञ्जरगुप्तं स्वभावसर्वस्वमेव रतिमर्तुः ।
 कुसुममयं न छतागृहमिदमिति मन्येऽहमेणासि ॥ १५८ ॥
 निकुञ्जनगरे मनोभववृषोऽज धैर्यादिम-
 त्समीरवरमन्त्रिणा सह पिकादिवन्दिस्तुतः ।
 स्फुरत्सरसिजोन्मदभ्रमरयूथगीतो जय-

त्यपाङ्गशर एष सञ्चरति ते न यावत्परम् ॥ १५९ ॥
रतिप्राणेशोऽयं शशिवदनि तेऽपाङ्गमुपमा-

ल्यक्रीतो दासः सकमलतडागातिरुचिस्म ।
स्वसर्वस्वेनेदं सदनमनुरूपं तत्र मुदा

चक्राराङ्गीकारैः सफलय तदद्य मियसखि ॥ १६० ॥
निकुञ्जदुर्गे निजवाणसंवृते कन्दर्पवीरः कलकण्ठकूजितैः ।
मामाह्वयत्येष रणार्थमत्र तत्कुरु त्वमेवाल्लि सहायमद्य मे ॥ १६१ ॥
त्वदाननरुचा स्मरः सपदि क्कञ्जितो निर्जने
वने भवनमेतदुत्तमतमं विधायास्थितः ।

विषित्रकलकूजितानुनयचाग्निरेनं मुदा
मया सह मदान्लसेक्षणाविलक्षणे मानय ॥ १६२ ॥

त्वदीयनयनाञ्चलाशुगपराजितो विद्रुतः
स्मरः स्वशरसंवृते वसति इञ्जदुर्गे भयात् ।

नितम्बिनि सुपथ्यमे निजविहारवन्धैः क्षणा-
नियन्त्रितुमिहैव तं त्वमपि मत्सहायं कुरु ॥ १६३ ॥

अहमद्य सखि स्वार्थसिद्धिद्वारमिवान्तरम् ।
कुवयोः प्राप्य ते प्राप्स्याम्यखिलाः कामसम्पदः ॥ १६४ ॥
चन्द्रावलि त्वन्मुखपूर्णचन्द्रयःसौन्दर्यसिन्धौ कति सन्ति सिन्धवः।
यत्पूर्वपूर्वातिविलक्षणाः क्षणे क्षणे तरङ्गाः प्रकटीभवन्ति ते १६५
त्वत्तोचनाभ्युजमिदं निजगर्भखेल-

चारोन्मदभ्रमरतस्तरलं कृशाङ्गि ।
सौन्दर्यसीधु परितः कितति प्रिये यत्

त्त्वारणा भवति लोचनभृङ्गयोर्मै ॥ १६६ ॥

मदीयनेत्राब्जविकाशकृत्वाग्नेन्दुर्न भानुः शशिकोटिशैत्याह ।

चन्द्रावलि त्वन्मुखवर्णनं तन्मन्ये कवीनां विषयो न वाचाम् १६७॥

यदतिशयितरागो मय्यनङ्गस्य तस्मा-

भ्रिजरसशरचापावध्यशेषं स्वकीयम् ॥

प्रकटमिह मदर्थे यच्चकारातिगुप्तं

तदिदमतिमनोह्रं त्वन्मुखाब्जं विभाति ॥ १६८ ॥

मन्मानसं वशीकुर्वद्भिभाति तिलकं तव ।

भ्रूचापाहितरुन्दर्पकाण्डश्रृङ्गं इवान्धुतः ॥ १६९ ॥

चन्द्रस्वे तु चकोरता मधुपता पङ्केरुहत्वे दृष्टो-

मीनत्वं वदनस्य ते निरूपयिस्नेहाम्बुतायां साखि ।

सौन्दर्यामृतता यदाऽनिमिषता दिव्या तदेत्येतयो-

स्तत्त्वं ताम्रसेक्ष्मे भवति नो निर्धारितं साम्प्रतम् ॥ १७० ॥

शीकरसहितः शुष्णादण्ड इवानङ्गवारणस्येयम् ।

वेणी विभाति मुक्ताश्रेणी गुच्छातिशुभ्राग्रा ॥ १७१ ॥

लोकोत्तरा इदमकोमलता तवाभा-

त्यम्भोरुहाक्षि नवपुष्पमयोपि वाणः ।

अन्तर्गतस्तुदति यच्छम्भनाय तस्य

मां तत्र कुर्वगदराजमिवामृताभम् ॥ १७२ ॥

करचरणनखचन्द्रश्रेणी लब्धा मया धृता समये ।

चन्द्रावलि स्वकीयं नामान्वर्थं कुरुष्वाय ॥ १७३ ॥

भापितहसितविलोकिताविलसितवदनाङ्गसङ्गचन्द्रैस्त्वम् ।

शिशिरय चन्द्रावलि मां नामान्वर्थं कुरु स्वीयम् ॥ १७४ ॥

प्रथमः सङ्गम इति ते मधुपायनमेव हृद्यफलसुगलम् ॥

आनीतमतिमनोहरनूपुररचमङ्गलोद्धोषैः ॥ १७५ ॥

विलम्बितं त्यजाम्भोजनयने मन्मनोरथम् ।

पूरयाय सखीवृन्दसहिता मुदमाग्रज ॥ १७६ ॥

वदनमुधानिधिगलितामृतमिव वचनं म्रियस्य ताः श्रुत्वा ।

सर्वत एव वशीकृतहृदया वदनं मिथोपश्यन् ॥ १७७ ॥

ततः सहजनिर्भरप्रणयपूरसम्प्रावित-

त्रयाष्टतिभयाः कृशाङ्गि परिवद्रुस्त्युत्सुकाः ।

स्वपाणिकमलैश्च तं चिबुकवाहुगण्डद्वये

स्पृशन्त्य इव वारिधौ निपतिता बभूवुः मियाः ॥ १७८ ॥

मियापाणिस्पर्शोदितपुलकपालिः समुदित-

स्यभावोद्गारिण्या रसवलितयाद्रीलसदृशा ।

मियः पश्यन् वक्त्रं व्रजवरवधूनां विकसित-

स्मितस्मेरं राधा सहचरि चिरं तत्त्वमभजतु ॥ १७९ ॥

गोपीकपोलमुकुरत्यतिविम्बितस्व-

रूपावलोकनततिस्मृतरासलीलः ।

आनन्दसिन्धुलहरीभिरिव मियाभि-

र्षुक्तः मियः समचलत् स्वनिकुञ्जदेशम् ॥ १८० ॥

मियांसदेशे निहितमकोष्ठो विचित्रलीलाः करपल्लवाभ्याम् ।

कुर्वन्धकार ममदोचमामु प्रगल्भभावं कमपि स्मरस्य ॥ १८१ ॥

तदानीं या शोभा समजनि हरेस्तां निगदितुं

न शक्ताहं किन्तु शृणु वचनमेकं मम सखि ।

यदुत्थाप्योत्थाप्य स्वपदकमले स्थापयति तत्

त्रिलोकीस्त्रीमानं शशिवदनि संश्रामयति सः ॥ १८२ ॥

लतागेहाङ्गणेज्जेकतरुपल्लवपालिते ।

तत्र विवेश मियस्ताभिः स्वोचरीयकृतासने ॥ १८३ ॥

स्मितस्मेरास्येन्दुस्तरलितदृगम्भोजयुगलः

परीहासं कुर्वन्प्रतिरसविकासं व्रजपतिः ।

मियः भोवाच स्वोचितमखिलदानं वितै मे

गृहाणेत्युचैस्तं शशिमुखि शुचुम्ब व्रजवधूः ॥ १८४ ॥

उदारहासोदितदन्तपङ्क्तिमकाशसन्दीपितकामभावाः ।

तदा यशोदासुतमानसे नो धैर्यं स्थिरं ताः स्वदृशापि चक्रुः ॥१८५॥

करे धृत्वा गोपीं कुसुममयकुड्यान्तरगतः

प्रियायुक्तः पुष्पैर्नवकिशलयैराशु शयनम् ।

विचित्रं निर्माय स्वयमुदितभावः स्वसमया

मुदा चन्द्रावल्यारमत परमोदारचरितः ॥ १८६ ॥

विपुलपुलकः सीत्स्वराविर्भवद्रसधारया

मदनसदनाक्रान्तिश्वासोदयातिमनोहरः ।

रमसशसितोदञ्जरावग्रभावविलज्जया

रसभरवल्गुदृष्टिर्कञ्जाविलोलदृशारमत ॥ १८७ ॥

पिककलरववृजिता कुशाङ्गी कृतघनचुम्बनदन्तदर्शमेवा ।

रुचिरविविधवन्धविभ्रमोयच्छ्रमजलपाकिररीरमद्वजेशम् ॥१८८॥

प्रियाङ्गसङ्गेन मयेदृशो रसः प्राप्तः प्रियः कीदृशमाप्तवानिति ।

ज्ञातुं मष्टत्तेव नितम्बिनी तदा तद्भावतः प्राप चिरं तदेकताम् १८९॥

कथं नु कृत्रिमो भावः स्थिरो भवति भामिनि ।

यदन्ते सा निर्जं भावमभजल्लज्जितस्मितम् ॥ १९० ॥

ईषन्मुकुलितनयनं विगतारुणिमाभरं सरोमाञ्चम् ।

श्रमशीकराश्रितं तद्ददनं धन्यः पिवत्येषः ॥ १९१ ॥

रतिरसजलनिधिविभ्रमतरुणतरङ्गेषु पातितः प्रियया ।

पारं न प्रापार्यं यदसितचन्द्रः स्वयं पूर्णः ॥ १९२ ॥

न सोढुं शक्तोऽभूत् स्वनयननिमेषान्तरमपि

प्रियावक्त्रं पश्यन् गलयनयनीमां सखि मिकन् ।

प्रियापि प्राणेशं हृदयगतमालिङ्ग्य मुचिरं

समाधिस्थावस्यां समधिगततत्त्वाभजदियम् ॥ १९३ ॥

वेणीग्रथनमारभ्य चरणालक्तकावधि ।

प्रिययोक्तः सखि प्रेयानलङ्करणमातनोत् ॥ १९४ ॥

ततः प्रियेण स्वकनीनिकानखे मुखेन्दुमादर्श इव प्रदर्शितम् ।
 चन्द्रावली वीक्ष्य मुदा तदाननं दरत्रपास्मेरदृशा समैक्षत ॥ १९५ ॥
 तदातिहर्षोत्पुलकानुकूलं कपोलमानन्दसुधानिधानम् ।
 चुचुम्ब गाढं सकचग्रहं तत् सीत्कारधाराभुदिताशयः सः १९६ ॥
 विविधप्रसूनसङ्कुलकुञ्चितकेशाञ्चितं तनूष्णीपम् ।
 अधिदक्षिणभु किञ्चिन्नतमतिमुदिताकरोत् प्रेष्टे ॥ १९७ ॥
 मृगमदतिष्ठकं पुलकोन्नतिमति भाले विधाय तन्मध्ये ।
 निजमुक्ताफलचिन्दुं सुन्दरमकरोत् कृशांग्येपा ॥ १९८ ॥

कर्पूरकुङ्कुमकुरङ्गमदादियुक्तै-

। शारभ्य सुन्दरकपोलतलं तदीयम् ।

पादाम्बुजावधि कलानिधिचारुवक्त्रं

पश्यन्त्यालिम्पदुरुषा सखि चन्दनैः सा ॥ १९९ ॥

कुचकुङ्कुमपङ्केन पङ्क्तिं स्वोचरीयकम् ।

वपुश्च सा नितम्बेऽस्य तन्वद्नी चिररञ्जनम् ॥ २०० ॥

ततश्चिन्नं चरणयोः कुरङ्गमदकुङ्कुमैः ।

चकार चन्द्रवदनी नूपुरद्वयमुग्धयोः ॥ २०१ ॥

हृदि स्वनिष्काभरणं मियस्य निधाय शरानपि कुङ्कुमाद्यैः ।

विचित्रतां पुष्पमपस्रजं तत्कण्ठेऽकरोत्कुण्डलमण्डितास्या ॥ २०२ ॥

कर्णिकारकुसुमं सुभगाङ्गी कर्णयोः सखि निधाय मुरारेः ।

गण्डमण्डलयुगे तनुरेखं चित्रमद्भुतमतीव चक्षर ॥ २०३ ॥

प्रियानासापुटे चारु स्वनासापुटभूषणम् ।

कृत्वा स्वयं परिदधौ तदीयं प्रमदोत्तमा ॥ २०४ ॥

ततस्तादृशं शशिवदनि दृष्ट्वातिमुदिता

दार्धरेवाल्लिङ्गं प्रियसखि चुचुम्ब प्रियमुखम् ।

न जाने कीदृशा सुखमभवदस्या इदि तदा
 दशोर्नायस्यापि प्रणयभरपूर्णस्य मुदशः ॥ २०५ ॥
 स्वविलासलवक्रीतकन्दर्पा व्रजसुन्दरीः ।
 एवमेवाखिलाः श्रीमान् कृष्णो रेमे रसप्रदः ॥ २०६ ॥
 अस्माकं तु जगन्नेपि सुमगे नापेक्षितं किञ्चिद-
 प्येतावत्परमम्बुजाक्षि सततं सम्पार्यनीयं मुहुः ।
 इत्थं शश्वदन्निषपङ्कजदृशा नन्दात्मजः सुन्दरः
 सर्वस्वार्पणधीरया स रमतामस्मत्कृते सत्रानि ॥ २०७ ॥
 राधाचन्द्रावलीगोपीदासीकयितमद्भुतम् ।
 सम्पूर्णमभवत् कुञ्जे शृङ्गाररसमण्डनम् ॥ २०८ ॥
 इति श्रीमद्भजेशस्य तत्प्रियाणां च वाङ्मैत्रम् ।
 मिथः सर्वस्वदानं श्रीविठ्ठलः स्वाशयेज्जरोत् ॥ २०९ ॥
 इति श्रीगोपीजनवल्लभैकतानश्रीविठ्ठलदीक्षितविरचिता
 दानलीला सम्पूर्णा ॥

१ अयं श्लोकः संवत् १६४० वर्षे लिखितपुस्तके पश्चात् टिप्पणरूपेण लिखितः, अन्यप्राचीनपुस्तके भंगलभट्टलिखिते ॥ नास्ति, अतोऽयं श्लोकः पाश्चात्य इति प्रतिभाति, तथापि टीकाकारैः श्रीगोठलोत्सवैर्विहित इति मूलेऽस्याभिनिवेशित इति ।
 २. सम्मतमिति पाठः कश्चिद् ।

श्रीकृष्णाय नमः ।

श्रीगोपीजनवल्लभाय नमः ।

श्रीमदाचार्यचरणकमलेभ्यो नमः ।

शृङ्गाररसमण्डनम् ।

दशोच्छासः ।

श्रीमत्प्रभुचरणप्रकटितः ।

प्रथम उच्छासः ।

कथय कथय स्वामिन्या मे कथं नवसङ्गमः

सुमुखि समभूदोविन्दस्फेन्दिराधिकाधया ।

सखि विदितमेवैतत्ते किं द्युवे यदियं कथा

व्रजवरववूदासीनां नः कृशोदरि जीवितम् ॥ १ ॥

स्मृतनिजनिजस्यामिन्यस्ताः स्वभावजनिर्भर-

मणयपुलकोद्भिन्नाद्भयः साधुलोलविलोचनाः ।

व्रजपरिवृढक्रीडाभोषेः परस्परमम्युभिः

सुखितद्दयाः सिञ्चन्त्यः श्रीमनोप्यहरंस्तदा ॥ २ ॥

यद्देवाविर्भूतधिरनिभृतभाग्यैर्व्रजदशां

यशोदायां प्राचीदिशि सकलतारापतिरिव ।

तद्देवासामासीत् सहनरतिरस्मिन् मधुरिपोः

परं राणयां सख्यतिशयितरागः सम्पजनि ॥ ३ ॥

कदाचित् कालिन्दीपुलिननलिनामोदधनिना ।

भ्रमोदमाचुर्यमशिशिलसमीरेण ललिते ।

१. समीरेणानन्दस्थितगतिर्धारेण ललिते इति, समीरेणानन्दस्थितगति-
धारेण ललिते इति पाठद्वयम् ॥

मुदा वृन्दारण्ये निजसहचरीवृन्दसहिता-
 गता राधा गोपीशतवृत्तमपश्यद्व्रजपतिम् ॥ ४ ॥
 चिरं चेतस्तस्या हरिवदनलावण्यजलधा-
 वगाधेऽभूद्राधासहचरि निमग्नं सदृशम् ।
 तदा सारङ्गाक्ष्या वदनवरचन्द्रे मधुरिपो-
 थिरादिष्टे दृष्टिर्न्यपतदनिमेषातिरुचिरा ॥ ५ ॥
 यदैवास्या गोपीपरिवृढशः दृष्टिरभिल-
 सदैवाभूद्भावः प्रणयिनि स कोपि म्रियगतः ।
 यतः स्तम्भस्वेदोत्पुलकविषयत्वादय इमे
 स्फुट्य भावास्तस्यां म्रियसखि बभूवुर्न चिरतः ॥ ६ ॥
 नवमेष्णा पूर्णे हृदि निरवकाशेषि सुदृशः
 म्रियापाङ्गानङ्गमहितशरसन्दोहविततिः ।
 गतान्तः साजात्यात् सुमुखि यदसौ तेन कठिनः
 कुशाङ्गधाः सन्तापः समभवदहो वागविषयः ॥ ७ ॥
 चिरादासक्ता सा कृतानुरशक्ता धृतिकृतौ
 तदा राधा बाधाशतबलितभादा म्रियसखि ।
 क्वचित् कुञ्जे गुञ्जन्मधुपमुखरे धीरपवना-
 थिते लीना दीना निजसहचरीं ग्राह ललितम् ॥ ८ ॥
 मल्हाररागेण गीयते ।
 सह विहरति युवतिभिरिह सहचरि हरिरतिकोमलानिले सेवति ।
 किमु कथयामि वागविषयो मम मनसि परं खेलति ॥ १ ॥ ध्रुवपदम् ।
 वदनकमल एव रुचिरहसिते दृष्टिपतदपगतप्रतिगतिरेव ।
 अङ्गमपरमनङ्गकोटिरुचिरतरं मया न दृष्टमिव ॥ २ ॥
 मदन एवायमिह प्रकट इति जाने नयनकुसुमशरैर्यदति दुनोति ।
 इत्थमधीरराधिकाकथितं शुभं वितनोति ॥ ३ ॥

सकृदृष्टं दूराद्ददनकमलं गोकुलपतेः

कथञ्चिन्मे मुग्धस्मितपनुपमं दर्शय पुनः ।

तदा किं ते देयं वद सखि वरीवर्ति भुवने

परं प्राणाः स्युर्मे मधुरिपुटश ते वत् हताः ॥ ९ ॥

इत्थमसकलाक्षरं तन्निगदितपाकर्ण्य सहचरी चतुरा ।

राधामवोचदरान्माधवमुपदर्शयन्त्यालिः ॥ १० ॥

चस्तन्तरागेण गीयते ।

हरिरिह व्रजयुवतीशतसङ्गे ।

विलसति करिणीगणावृतवारणवर इव रतिपतिमानभङ्गे ॥ १ ॥ ध्रु० ॥

विभ्रमसम्भ्रमलोलविलोचनसूचितसञ्चितभावम् ।

कापि दृग्ज्वलकुवलयनिकरैरञ्चति तं कलरावम् ॥ २ ॥

स्मितकचिरुचिरतराननकमलमुदीक्ष्य हरेरतिकन्दम् ।

जुम्बति कापि नितम्बवती करतलधृतचिद्युक्कमपन्दम् ॥ ३ ॥

उद्भटभावविभावितचापलमोहननिधुवनशाली ।

रमयति कामपि पीनघनस्तनविलुलितनववनमाली ॥ ४ ॥

निजपरिरम्भकृतेनुद्रुतमभिवीक्ष्य हरिं सविलासम् ।

कामपि कापि बलादकरोदग्रे कुतुकेन सहासम् ॥ ५ ॥

कामपि नीवीबन्धविमोक्तससम्भ्रमलजितनयनाम् ।

रमते सम्पति सुमुखि बलादपि करतलघृतनिजवसनाम् ॥ ६ ॥

मियपरिरम्भविपुलपुलकावलिद्विगुणितमुपगशरीरा ।

उदायति सखि कापि समं हरिणा रतिरैसरणधीरा ॥ ७ ॥

विभ्रमसम्भ्रमगलदञ्जलमलयाञ्चितपद्ममुदारम् ।

पश्यति सस्मितमपि विस्मितमनसा मुदयः सविकारम् ॥ ८ ॥

चलति कयापि समं सकरग्रहमलसतरं सविलासम् ।

राधे तव पूरयतु मनोरथमुदितमिदं हरिरासम् ॥ ९ ॥

श्लोकः—कुवलयदलकोमलाङ्गसङ्गप्रकटमनोभवभावसुन्दरीभिः ।

विलसति सरसे कलिन्दकन्योपवनभवत्पवने बहत्पुन्दरः ॥ ११ ॥

कलिन्दतनयातटोन्मदमधुवतास्वादित-

भसूननवपल्लवाश्रितमनोहराकल्पकः ।

स्फुरन्सुरलिकाकलस्वनविमुग्धगोपीजनो

मनोरथशतं हरिः सखि तनोतु पूर्णं तव ॥ १२ ॥

इति श्रीविठ्ठलेश्वरविरचिते शृङ्गाररसमण्डने प्रथम उल्लासः ॥ १ ॥

द्वितीय उल्लासः ।

विहारानन्दोल्लुटदमलहारान् व्रजपते-

धिरं दृष्ट्वा यत्तो रत्तिरतिशयान्पासु सम्पभूत् ।

इतीर्ण्यातः स्थातुं न समशकदासवितवशतो

न गन्तुं चेत्थं सा चिरमभवदान्दोलितमनाः ॥ १ ॥

ततोऽन्यत्रागत्य क्वचिदपि लताकुञ्जभवने

मरन्दोन्मत्तालिध्वनितशिरैरे धीरपवने ।

निसर्गस्नेहाद्रिं सखि मुकुलयन्त्यभ्युज्ज्वली

मुहुः काञ्चिद्रापा निजसहचरीं प्राह रहसि ॥ २ ॥

कल्याणरागेण गीयते ।

मानसमिदमपि क्षणमालि त्यजति न हरिमातुरमति ।

विविधविलसितचारुनयनविशिखविनिहतमति ॥ १ ॥ ध्रुवपदम् ।

कलमुरलीनादमोहितयुवतीन्दविलसितवक्षगम् ।

मम नयनयोरपि मुखमादधत् चित्रीकृतनरमृगावेदगम् ॥ २ ॥

मदद्विरदमन्थरा सुमुखि सा गतिस्तत्स्मितं

मनो भवति मोहनं किमपि चारु चार्द्रक्षणम् ।

मुखेन्दुसुपमा च सा वचनचातुरीमाधुरी-

१. बहत्पमीक्षणमिति पाठः । २. करोतीति पाठः । ३. अग्रे इति पाठः ।

जितामृतचया वत त्रिभुवनेपि नैवास्त्यहो ॥ ३ ॥

मिषाया यो मुक्ताफलविरचितो बिन्दुरमलः

स्वभाले कस्तूरीतिलकरुचिरे केलिकुतुकात् ।

धृतः स्वप्रेष्ठेन प्रियसखि परीवर्तमुमयोः

स्वरूपस्य द्यूते कियपरमितो वाच्यमधिकम् ॥ ४ ॥

उडायतोपि गोपीनिर्भरपरिरम्भविपुलपुलकालेः ।

स्थिरतरतरलश्रीवानासाभूये मनो हरतः ॥ ५ ॥

षष्ठश्रीषमुदञ्चदङ्गुलिचलवृवलिचक्रैक्षणं

कुञ्जच्छोणतराधरं मुरलिकामुत्फुल्लनासापुटम् ।

व्येत्यस्ताद्वि यदा मुदाधरमुधापूरैरलं पूरय-

त्यम्भोजाक्षि न लक्षये त्रिभुवने किं कर्तुमिच्छत्यसौ ॥ ६ ॥

आस्तां तावदनङ्गकोटिमदहृतप्रत्यङ्गवार्ता हरेः

संस्थानं किमु वर्णयामि मुपमाशाम विभङ्गस्य यत् ।

महृष्टैर्वपुषो विवेकिमनसो मन्ये गतीनामयं

भङ्गः भादुरकारि कोपि विधिना येनाहमेतादृशी ॥ ७ ॥

सहासभाषणामोदमदान्धमधुपाहतः

न वेष्टुं पूरयत्येष किन्तु मामधराधृतैः ॥ ८ ॥

अपि च—मामेवाधरसीधुना मुरलिकाव्याजात् प्रियः पूरय-

त्येतोपि व्यवधायकं वरतनोर्मा भूदिहेत्यण्वपि ।

यत्तेतो हृतवान् स्वयं निजरसं चापूरयत्तेन मे

तद्भावस्तु मुहुर्निवारतर एवायं करोम्यालि किम् ॥ ९ ॥

केदाररामेण गीयते ।

कथमपि मधुमथनं मया सह मनोभवकोटिरुचिरम् ।

रमय काभरसमप्यारस नय रसिकं मुचिरम् । ध्रुवपदम् ।

कुञ्जे निलीपरचितकुमुमशयनं गतया कथमपि रहसि ।

रतिरभसेन हसन्ती मीपल्लजितया चारुभावे चेतसि ॥ १ ॥

चाडुकृतावातिचतुरं मृदुतरमतिमन्दहासभाषितया ।

शियिलीकृतमद्दसनं कृष्णमितशयने निवेशितया ॥ १० ॥

मदुरसि कृतशयनं कृतपरिरम्भणचुम्बनादिकया

कृतमधुराधरपानं रतिरणधीरातिधीरयोत्पुलकम् ॥ ११ ॥

विविधबन्धविशारदमानदं नितपिकध्वनिकूजितया सखि ।

श्रमकणाञ्चितमुग्धमुस्वाम्बुजं तदधरासुतपानमदश्रिया ॥ १२ ॥

अर्धस्वस्तदुकूलमर्धतिलकस्वेदाङ्गु रार्धश्लयत्-

पुष्पालीरुचिरालिकातिमधुरेणास्येन्दुना मोहनम् ।

रासाधिवयमदातिवक्ररुचिरभ्रूवल्लिमदल्लवी-

वृन्दापाङ्गवशं मुनिर्दृतिपदं गच्छामि पश्यन्त्यपि ॥ १३ ॥

कल्पप्रसूनसौरभ्यकालिन्दीकणवित्तवान् ।

सुखयत्यनिकौ नापि तद्गारेणेव मन्यरः ॥ १४ ॥

विकचविविधपुष्पयालिरेषा सह शिशिराङ्गुकरैर्दहस्यमन्दम् ।

कथमपि न सुखं करोमि किं वा वद सखि मत्प्रियसङ्गमः कथं स्यात् ॥ १५ ॥

क्रीडाम्भोषौ विविधतरुणीविभ्रमापाङ्गुवीचि-

सन्दोहान्दोलितनवनवस्नेहपूरार्द्रसर्वः ।

अम्भोजश्रीमदनमदहस्वन्मुस्ताब्जावलोक-

प्रोद्यल्लज्जारिमतरुचिरयं पूरयत्वाशिष्यं ते ॥ १६ ॥

इति श्रीविठ्ठलेश्वरविरचिते शृङ्गाररसमण्डने द्वितीय उल्लासः ॥ २ ॥

तृतीय उल्लासः ।

मधुसूदनोपि राधामाधाय हृदि स्वकोलिमप्येनाम् ।

विजडौ रसिकशिरोमणिरत्यासक्त्या हृषीकेश्व ॥ १ ॥

साक्षादनुनयकरणे सवीडः प्रणयकोपभीरुस्ताम् ।

परितोनुसृत्य कुत्रचिदासीनोऽचिन्तयद्विविधम् ॥ २ ॥

हरि हरि किमभूदिदं नु कुर्यां किमु वानादरकोपतश्च राधा ।
चिरविरहभरेण किं करिष्यत्यहह कथं वत सा भवेत् प्रसन्ना ॥ ३ ॥

कुपितकुटिलभ्रूवल्ली सा मुञ्चोणतराधर-

स्फुरणमरुणलोहाद्रार्द्रातिचञ्चलमीक्षणम् ।

रभसचलितसंसचञ्चदुकूलनियन्त्रणं

त्यजति न मनस्तदन्ताम्भोरुहधियमाग्रहि ॥ ४ ॥

कुपितारुणं तदीयं लोचनयुगलं विचारयामि मृशम् ।

कुवलययुगलमिवारुणपरागपूरारुणं चारु ॥ ५ ॥

त्वदूचापाहितापाङ्गशरसन्दोहजा व्यथा ।

शाम्येत् त्वदधरास्वादभेषजेनैव नान्यथा ॥ ६ ॥

मुमुक्षुः स्वीयं मत्वा मामिह निजबागमृतपूरैस्त्वम् ।

सिञ्चाय करसरसिजस्पर्शनापाकुरुष्व तापं च ॥ ७ ॥

विना त्वत्स्करुणाबीचीलसल्लावण्यसागरम् ।

न मन्मनोयहाभीनो विहर्तुं कुत्रचित् क्षमः ॥ ८ ॥

वदत्येवं नाथे प्रणयभरभारातिशिथिले

रसाले कालिन्दीतटनवनिकुञ्जोतिविशदे ।

समासीने राधाप्रियसहचरी काचिदवदन्

निजस्वामिन्यास्तत्प्रचुरतरदुःखं प्रियकृतम् ॥ ९ ॥

कानररागेण गीयते ।

हे सुभग ते विरहे सा सीदति ।

अतिदीना मुकुमारी शीतांशुमपि परिनिन्दति । ध्रुवपदम् ।

त्रिगुणानिलमपि दहनमाकलयति चन्दनमपि बिन्दति खेदम् ।

नामैव ते नाथ कथयति कथमपि निजदेहमपि जानाति नेदम् ॥ १ ॥

त्वत्प्राणा जीवतीह त्वल्लीलाविष्टा विचेष्टे ।

त्वत्कूनितानुपद्मेण गृह्णाति तव नाम सा ॥ १० ॥

चकितनयनं पश्यन्त्यूर्ध्वं निरीहतनुर्नभस्-

त्वदुदितपद्माचिन्तामया तिरोहितवाक् चिरम् ।

भुवनदहनत्रासाच्छासं कथञ्चन मुञ्चति

त्वदमिलनदावाग्निज्वालाशिखामिव सुन्दर ॥ ११ ॥

त्वद्विरहमर्ममारणमूर्छायाग्ना कथञ्चनोद्बुद्धा ।

भवति त्वदीयकृपया परं किमस्माकमुपचारैः ॥ १२ ॥

पाटीरपङ्कजेषा विपमिव शीतांशुसरसिजे चाग्री ।

कलयति पाशं कण्ठे सजमपि हारं महाभारम् ॥ १३ ॥

अधिपरणि लुठति नाथ त्वद्विरहेणातिविह्वला राधा ।

विलपति रोदिति पङ्कजसुकुमाराङ्गी त्वदीयापि ॥ १४ ॥

अतिदीना त्वामेव स्वहृदि पुरस्थं विधाय संनत्वा ।

न प्रार्थयते स्वीयं जीवनमधिकं किमु श्राव्यम् ॥ १५ ॥

निगदत्यनुपदमचिरं त्वदीयपादाब्जमेव शरणं मे ।

जीवय वा मारय मां निजाङ्गसङ्गेन विरहेण ॥ १६ ॥

रोमाञ्चति सीत्कुरुते कुशतनुस्तकम्पते चिरं सुभग ।

साम्पति मीलति पतति प्रयाति मूर्छत्यतीवार्ता ॥ १७ ॥

एतावत्यतिविपमज्वरे त्वदीयाधरामृतेनैव ।

जीवेत् कृपयसि चेत्त्वं नो चेत् किमहं ह्रुवे दीना ॥ १८ ॥

आसारपीडितनिजव्रजरक्षणाय

छीलोज्झताचलशिरोमणिरात्रिचिचः ।

कुर्यान्मनोरयञ्चतं परिपूर्णमेनं

तापं हरत्वचिरतः सखि राधिकायाः ॥ १९ ॥

इति श्रीविठ्ठलेश्वरविरचिते शृङ्गाररसमण्डने (श्रीकृष्णचन्द्रं प्रति

दूतिकावचनं नाम) तृतीय उद्भासः ॥ ३ ॥

चतुर्थ उद्घासः ।

अहमिह निवसामि स्वामिनीपानयेथा

मदनुनयवचोभिर्मा चिरं याहि राधाम् ।

इति मधुरिपुणा सा सार्द्रचित्तं नियुक्ता

स्वयमेतिचतुरेदं ग्राह राधामुपेत्य ॥ १ ॥

कल्याणरागेण गीयते ।

नन्दसूनुपिह तत्र विरहे न राधे सुखयति कथमपि किमपि सम्प्रति ।

तत्र नामैव विलपति बहुतरपतित्रिपमं शशिनमपि निन्दति ॥ ध्रुव० ।

यदतिचिन्तनेन तद्वैश्यमाप ॥ तेन त्वदार्तिमपि सकला ग्रामोति ।

किमधिकमालि कथयामि सुकुमारोति ॥ १ ॥

त्वत्सन्नुद्धां हृङ्कुतिमपि कुरुने नन्दसुनुरायातः ।

इत्युक्ते स्वावस्थामनुसन्धत्ते सखि प्रेयान् ॥ २ ॥

रूपं तवैतदतिसुन्दरनीलमेघ-

प्रोद्यत्तडिन्मदहरं व्रजभूषणाङ्घ्रि ।

एतत्समानमिति पीतवरं दुकूल-

मूरावुरस्यपि विभर्ति सदा स नाथः ॥ ३ ॥

अधराञ्जनदीप्तिभिः सुनासापुटमुक्ताफलभूषणं तत्रास्य-

सदृशं भवतीति गोपि गुञ्जाफलमुर्चैरुसति प्रियो विभर्ति ॥ ४ ॥

किमित्येतावच्च विषमशरतार्पं नु सहते

चञ्च प्राणप्रेष्ठं मिलि विरहतापं च शमय ।

तमप्यन्तः सन्तोषय वचनपीयूषनिचयै-

र्मुदा गोविन्दाङ्गे विलस सखि कामं चिरमिह ॥ ५ ॥

अमनि रजनिरेषा सान्द्रमासीत्तमस्तत्र

त्यज सुमुखि विलम्बं नीलनीवीं विधेहि ।

प्रतिपदमतिरत्नं नृपुरे मूकयन्ती

चल कुरु वलयादीन्यञ्जलेनावृतानि ॥ ६ ॥

विविधकोमलपल्लवनीरजस्थलजपुष्पदलैः सुभगः स्वयम् ।

शयनमालि विधाय तवागतिं चकितदृष्टिं मुहुर्मुहुरीक्षते ॥ ७ ॥

शनैर्गत्यायास्यत्यनु नतदृशा द्रक्ष्यति च मां

समालिङ्ग्य प्रीत्या रतमपि विधास्यत्यतिचिरम् ।

इति स्वान्तश्चिन्ताशतवलिताभावोपि स तदा

तदा तत्तद्रूपो भवति तदयं केवलरसः ॥ ८ ॥

एतादृशो हरिर्यद्यभिसराति त्रिगुणमारुते वहति ।

किमतः परमधिकसुखं वद त्रिलोक्यां वरीवर्ति ॥ ९ ॥

जानासि स्नेहरीति तदनु मधुरिपोर्निर्भरस्नेहपात्म-

न्यत्यन्तार्द्रार्द्रता च प्रियतमहृदयस्यासि दूना स्वयं च ।

तन्नागन्तुं तथापि त्वमिह न मनुपे तत्र हेतुं न जाने

मानाम्भोधेरपीत्यं सरसिजनयने सेतुकल्लङ्घितस्ते ॥ १० ॥

इति श्रुत्वा तस्या वचनमरुणार्द्राञ्जलदृशा

भ्रैषश्यन्ती दूती विरहभरदीनार्द्रकुपिता ।

शनैरर्थस्पष्टाक्षरमवददम्भोयुतदला-

न्युरस्यम्भोजानां प्रियसखि वहन्ती कथमपि ॥ ११ ॥

किमेवं दूति त्वं वदसि युवतीयूथवलितः

स तु स्वच्छन्दं तद्विलसितवशो हन्त रमते ।

तदस्त्वेवं किन्तु प्रियविरहतामं तदधरा-

मृतं शीतं पातुं स्पृशति हि मनः किन्तु कस्वै ॥ १२ ॥

यदि त्वदुक्तं सखि सत्यमेव नायाति नाथस्त्वरितं नु कस्मात् ।

निर्दोषलेपामपि मां यदित्यमुपेक्षते तद्विधिवैपरीत्यम् ॥ १३ ॥

यस्मिन् स्पृष्टेऽपि चन्दनपङ्क्तौ विपमास मारुतो दहनः ।

तदपि न जहाति तं प्रियमतिस्वतन्त्रं मनो हन्त ॥ १४ ॥

अत्रान्तरे च लक्ष्मव्याजात् कुलटाविलोचनाम्बूनि ।

सन्धारयन् कलानिधिरुद्गादनिलो वियोगाग्नेः ॥ १५ ॥

कुलटाकुलकोपारणकटाक्षमोक्षैरिवारुणं चन्द्रम् ।

दृष्ट्वा च हरिविलम्बितमनुतापं साज्करोद्दीना ॥ १६ ॥

पञ्चमरागेण गीयते ।

हा हा कथं हरिर्मां कृपयिष्यति ।

अधरामृतमपि पाययित्वा जीवयिष्यति ॥ ध्रुवपदम् ।

सङ्गाशयापि साधु न जीवितमिह दृष्टिका मे दृष्ट्वा वञ्चनमकृत ।

कं नु व्रजामि शरणं माधवं विना नाथ कृपानिधिरसि दीनायै वदनं

दर्शय श्रीतिष्ठत ॥ १ ॥

परिलिष्टामेवं सकृदपि हृदा यत् स्मरति ना-

प्ययोगामिज्वालाशवलितमनःस्पर्शमपि तत् ।

न जानाति प्रायस्तदिह सखि साध्वेव समभूत्

सहन्ते न प्राणाः क्षणमपि विलम्बं परमपी ॥ १७ ॥

स हि स्त्रीसम्भोगेज्वलुरतमना मन्मथपदो-

ज्झितव्रीडास्ता अप्यतिचतुरमागन्तुमपि न ।

ददत्यन्यत्रेति प्रियतमविलम्बोऽभनदथो

पथि ज्ञातः केनाप्यतिप्रचुरमूर्तिर्विधिवशात् ॥ १८ ॥

गोपस्त्रीनयनाञ्जनं व्रजवधूनेगम्युजान्तर्गता

तारा तत्कुचचूचुकं मरकताकल्पः कुमारीहृदाम् ॥

गोपीवाहुलतातमालधिटपी त्वत्सङ्गमाशाचकृद्

कङ्क्रीकल्पतरुः कोतु न चिराद्राधे त्वदिष्टं हरिः ॥ १९ ॥

इति श्रीविठ्ठलेश्वरविरचिते शृङ्गाररसमण्डने चतुर्थ उद्दासः ॥ ४ ॥

पञ्चम उल्लासः ॥

अतीतायामित्यं कथमपि निशायामय हरिं
 दरद्रीढानघ्रीभवदतिचलेसातिरुचिरम् ।
 प्रभाते वावपेशैरनुनयकृते चातिमधुरं
 वदन्तं खिन्नापि प्रणतमपि सासूयमवदत् ॥ १ ॥
 यद्रसपूर्णो माधव बहिरन्तश्चापि वर्तसे नूनम् ।
 तद्रसविरुद्धवचनं नोचितमृतभाषिणस्ते हि ॥ २ ॥
 साधुरसि यत्स्वकीयं गुणमपि रागं तदीयलोचनयोः ।
 वृत्वा तन्मालिन्यं स्वयं बिभर्षि ब्रजाधीश ॥ ३ ॥
 अधरगतं दशनपदं प्रययति रसभङ्गनिश्चयं भवति ।
 स्थाने स्थानेऽरुणिमानुरागविरलत्वमावदति ॥ ४ ॥
 अद्यापि निर्भरध्यानप्रकटायास्तवान्तरे ।
 बहिरप्याविरास्तेऽस्याः कुचकुङ्कुमविम्बितम् ॥ ५ ॥
 भवान् सा सा भवानासीदिति तस्याः सुरञ्जनम् ।
 वसनं वदति श्याम मदपेक्षा तदा कुतः ॥ ६ ॥
 यस्तस्यामनुरागः ॥ एव नेत्रारविन्दयोः प्रकटः ।
 आसीज्जागरजनितस्तद्रोपनमत्र तेऽशक्यम् ॥ ७ ॥
 मन्येऽहं माधव तव लोचनतारान्तरापि सैवास्ते ।
 यदिह निमीलयसि मुहुर्गोपयितुं तां मदग्रे ते ॥ ८ ॥
 का मम शङ्का वीरस्मरणजयलेखमावहस्युरसि ।
 सापि भमदा नूनं लोकातीता ददौ यदिमम् ॥ ९ ॥
 तस्या नखाङ्गो नैवायं किन्तु त्वद्दृढयान्तरे ।
 प्रवेष्टुं रचितं द्वारं तयैवाग्रिमशङ्कया ॥ १० ॥
 त्वय्यतिप्रणता सास्ते वीरै यत्कुचकुङ्कुमम् ।
 त्वत्पादतलमायातं तदकं गोपनैस्त्व ॥ ११ ॥

हृदयानुरूपमेव व्रजेश शीघ्रं विधेहि तामेव ।
 अनुसर सरसिजलोचन या कामं तेऽकरोत् पूर्णम् ॥ १२ ॥
 अवधीकृता निशा ते स्वाममनेऽद्यापि सा न जातेह ।
 अतिसाधुरसि किशोर मयात् एवागतो यत्त्वम् ॥ १३ ॥
 एतादृश्यामपि मयि यदि त्वत्कृतिरीदृशी ।
 तदा वदामि किं नाय किं वा भावि न वेद्मि तत् ॥ १४ ॥
 ईषन्मुकुलितनयनं जृम्भन् राधाभयेन रत्यङ्गान् ।
 सज्जोपपद्मुदारः क्षमयत्वार्थि सरोजाध्याः ॥ १५ ॥
 इति श्रीविठ्ठलेश्वरविरचिते शृङ्गाररसमण्डने पञ्चम उद्घासः ॥

पष्ठ उद्घासः ।

अयं तां विपादमूर्कां स्मरशरखिन्नां स्वरूपमाचरितम् ।
 ध्यायन्ती स्वहृदि हरेः क्षनैरवोचत् सखी चतुरा ॥ १ ॥
 शृणु सखि वचनमिदं मम मा कुरु मानं त्वमुन्मुखे तस्मिन् ।
 प्राणमियेऽनुरागिणि न ह्युचितं जातु मुग्धाक्षि ॥ २ ॥
 मन्दानिले वहति माधव एष राधे
 प्राप्तोभिसारपदवीं यदि काननेस्मिन् ।
 लोकत्रये किमपरं सुखमस्ति तत्त्वं
 जानास्यहं किमु वदामि तथापि तेस्मि ॥ ३ ॥
 राधे त्वद्भाग्यमहिमा न वेदविषयोप्ययम् ।
 यन्माधवस्त्रिलोकस्त्रीगृग्यस्त्वयि रतस्तराम् ॥ ४ ॥
 किमिति विपीदसि मुग्धे यवसूदनमाशु मिल मनस्तापम् ।
 मुञ्च विलोचनधुगलं सफलप तद्दर्शनेनाद्य ॥ ५ ॥
 कतिधा कथितमित्रं ते मा परिहर माधवं जातु ।
 सागस्कोपि प्रणयिनि हृदयस्याश्रयश्रुतित्वात् ॥ ६ ॥
 कुचकुट्टमपङ्कः सखि लोचननीरेण सिञ्च मा वदयम् ।

प्रकटोनुराग एव मियत्तमविषयो हि नो दहनः ॥ ७ ॥
हरिरतिकोमलचिचः सोढुमन्नक्तस्त्वदीयमानमपि ।
तदिहायात्त्वतिमधुरं वदतूदारो हरत्स्वार्तिम् ॥ ८ ॥
अत्रान्तरे प्रणयकोपभरस्मराधि-

निश्वासचञ्चदधरां शिथिलाभिमानाम् ।
राधानुरागभरसाद्रहदा स चाडु
सानन्दमिन्दुवदनां निजगाद नायः ॥ ९ ॥
कल्याणरागेण गीयते ।

सरसिजनयने मानं त्यज ।
मयि न तवोचितमस्मशरे परिधावति । ध्रुवपदम् ।
निजाधरमुधया तापं मनसिजरचितं दूरीकुरु ।
निजवाचा सुखं तनु ॥ १ ॥
कुचकुम्भपरीरम्भारम्भसम्भावनैव ते ।
सुखयत्स्वालि मामेवंभूते किं नु विलम्बसे ॥ १० ॥
लोचनकुवलययुगलं तव नवराकाकलानिधिः किरणैः ।
रञ्जयतु तत्प्रभाप्रतिबिम्बात् साङ्गो भवत्वथ ॥ ११ ॥
रतिपतिमङ्गलकलशे नवपल्लवपाङ्क्तिरुलसत्स्वालि ।
तत्स्थितरसप्रकाशकमर्थं शशिविम्बमाविभुदि ॥ १२ ॥
यदि मयि कोपिन्येव प्रणयिन्यासि चारुविविधवन्धांस्त्वम् ।
रदखण्डननखरशरान् घटय मुदाहं त्वदीयोस्मि ॥ १३ ॥
त्वद्वचापाहितौ नेत्रवाणौ कुसुमधन्वनः ।
अलक्ष्यौ किं नु कुरुषे मुग्धे मयि पुरः सति ॥ १४ ॥
सर्वांशेन सखि त्वं सख्यावयोरस्ति किं न वा ।
परिमाणेन धर्मैश्च तन्निर्धारय तत्त्वतः ॥ १५ ॥
परीरम्भाम्भोभिस्तव वचनमन्त्रैस्त्वदधरा-
मृतेन त्वन्नेत्राम्बुजधिलनतथापि सुमुखि ।

शमं प्राप्स्यत्येषः स्मरगरलतापः कथमपि
 प्रयोगैर्नान्यैस्तत्त्यज सखि विलम्बं प्रियतमे ॥ १६ ॥
 त्वयैवाक्रान्तेस्मिन्मम हृदयदेशे न हि परः
 समाक्रान्तुं शक्तस्तरुणि परमं दैवप्रसि यत् ।
 अतो हित्वा शङ्कां मयि कुरु सरोजाक्षि विपुलं
 प्रसादं मौनं च त्यज विमुखतां च ब्रज मुदम् ॥ १७ ॥
 दूरगगवां हरिः स्वप्रीत्या नवनीरदारद्रिया बाण्या ।
 उद्धृतबाह्याह्वानं कुर्वन् राधाप्रियं तनुतात् ॥ १८ ॥
 इति श्रीविट्ठलेश्वरविरचिते शृङ्गाररसमण्डने षष्ठः उद्गासः ।

नवम उद्गासः ।

इत्थं प्रियामनुनयेन चिरं कथञ्चित्
 राधावरे स्मितमुखीं सखि मानयित्वा ।
 वेशं विधाय च लतागृहपुष्पशय्यां
 माप्ते त्रपास्मितदृशीमवदत् सखी ताम् ॥ १ ॥
 राधे त्वत्सदृशी लोकत्रये का नु नितम्बिनी ।
 इत्थंभूतो हरिर्यस्यां तदलङ्कारमातनु ॥ २ ॥
 इत्युक्त्वा सुमुखीमतिमुदिता पाटीरमृगमदागरुभिः ।
 कर्पूरागरुसारैरकरोदुद्धर्तनं साऽस्याः ॥ ३ ॥
 ततः केवलकाश्मीरपङ्केनोद्धर्तनं सखि ।
 सर्वाङ्गे सहजापोदगोहने मुदशोष्करोत् ॥ ४ ॥
 तस्यास्ततः कनकपट्टमयप्रसून-
 गुच्छोल्लसत्तनुतरामलपीतदाम्ना ।
 सानन्दतः कटितटे प्रकटार्धनाभि-
 नीवीं बबन्ध वररञ्जनमोहनाङ्गी ॥ ५ ॥
 माध्यमिकत्वान्मन्ये शून्यालम्बीह मध्यविज्ञानम् ।

स्वाधारं कुचकुम्भावनुमापयतः परं सखम् ॥ ६ ॥
 विद्युति नीलो जलदस्तदुपरि तडितः स्थिरा यदि स्थुरहो ।
 विविधाकल्पयुतायाः कञ्चुक्याः स्यात्तदा साम्यम् ॥ ७ ॥
 परिधाप्यासितकञ्चुकमाकल्पांश्चात्र सहचरी चतुरा ।
 तस्यै भावि द्विविधं रतमेव धरोरु सूचयति ॥ ८ ॥
 सितपीतपूधिकानवमालत्पादि प्रसूननिकरैः सा ।
 उद्भूय चारुवर्णीं मुक्तागुच्छान्परचयत् प्रान्ते ॥ ९ ॥
 मृगमदतिलकं विधाय तिर्यक्पाणिजटितामलमुक्तिकायुतं च ।
 तदुपरि विदधे ततश्च पुष्पाण्यलकशते विरलान्यकुर्वतास्याः १० ॥
 भ्रमरचये कमलारुणपरागरेखा यदि भवेत्तस्याम् ।
 मकरन्दविन्दबंध स्यात् सीमन्ते तदा साम्यम् ॥ ११ ॥
 न मुक्ताश्रेणीयं सुरसरिदये किं नु यमुना ।
 न केशाः सिन्दूरं नहि सखि सरस्वत्यनुगता ।
 तदेवं वेणीति स्मरविरचितं कामितफल-
 प्रदानं तीर्थ माधवमुनिवरस्यैव मिलनात् ॥ १२ ॥
 कनकमणिजटितिविविधाभरणातिमनोज्ञकर्णयोरुपरि ।
 अरुणे चकार कुसुमे मनोजवाणाविवाकुष्टौ ॥ १३ ॥
 सततं नन्दकुमारस्वरूपचरितामृतश्रुतावनयोः ।
 यो निर्भरोत्तरागः प्रकटः सोऽयं न पुष्पयुगम् ॥ १४ ॥
 मुद्रिकादिविविधाभरणानि प्रेयसीभुजयुगे परिधाप्य ।
 अञ्जनं सखि चकार मृगास्या लोचनाम्भुजयुगे तनुरेखम् ॥ १५ ॥
 कुवलयवाणावेतौ रतिपतिराज्ञो यदग्रतः कुटिलौ ।
 विधिना रचितौ तत्सखि विद्धौ न बहिः सभायातः ॥ १६ ॥
 दलितान्जननीलः श्रीकृष्णः परमे तदीयदृशोः ।
 विषय इति ज्ञापयति म्रियसखि परितोऽञ्जनं तस्याः ॥ १७ ॥
 आधिक्यान्नयनारविन्दगरसो मा यात्विति प्रेयसी

यत्नेनाञ्जनसेतुमत्र विदधे सम्प्रत्यणूद्विद्धमूः ॥
 एतेनैव सरित्सहस्रपखिलास्वाशास्वयेऽचालयत्
 तद्युक्तं कुटिलस्य हि मिथसखि स्वाभाविकोर्यं गुणः ॥ १८ ॥
 अञ्जनरञ्जितनयनं खञ्जनमेनं जयत्यये यदिदम् ।
 स्थिरमपि सदा हरेर्हृदि तरलतरत्वं विभर्त्येव ॥ १९ ॥
 राधाकृपया यद्यपि वर्णयितुं शक्तिरस्ति मे तदपि ।
 नो वर्णयामि सङ्गमकथाविलम्बोऽप्यसङ्गो यत् ॥ २० ॥
 अशेषभूषणं तस्या विधाय मुमनस्सज्जम् ।
 कण्ठे चकार पाटीरकुङ्कुमादिविचित्रिताम् ॥ २१ ॥
 तन्वङ्गमुत्तरीयं सा परिधाप्य सुरञ्जनम् ।
 ददौ कर्पूरकस्तूरीयुतं ताम्बूलमुच्चमम् ॥ २२ ॥
 ततश्चादशान्तः प्रतिफलितमेषा निरुपमं
 स्वरूपं दृष्ट्वातिप्रमुदितमना व्रीहितदृशा ।
 कपोले किञ्चित्स्वाञ्चलमनुचकारातिरुचिरे
 स्मितस्मेरां काचित् सहचरि तदा तां समवदत् ॥ २३ ॥
 मालवगौडीरागाभ्यां गीयते ।
 राधिके सरसिजनयने, अनुसर मधुमयनम् । ध्रुवपदम् ।
 मुमुखि तवानुनये कृतबहुतरयत्नं ।
 सम्प्रति कुञ्जगतं व्रजरत्नम् ॥ १ ॥
 घननिभहरिमिलने सफल्य निजरूपं ।
 सुन्दरि राधे विशुद्धतासरूपम् ॥ २ ॥
 त्वदनुगुणो मन्दोर्यं प्रेरयति प्रेष्टसङ्गमे पवनः ।
 शिक्षयति चातिमन्दं चरणन्यासं घने तपसि ॥ २४ ॥
 अपमभिसारयोग्यः समय इति ज्ञापनाय पिकदूतः ।
 त्वामाह्वयति कळं सखि कुहकुहुरित्युदारतरम् ॥ २५ ॥
 युवजनहृदयविदारणकुमुभेषु विमुक्तकुचलोपेष्टणाम् ।

सन्ततिरलौकिकानां तम इत्यभिधीयते सुमुखि ॥ २६ ॥
 चन्द्राभिसारिकाशावनितानेत्रार्थमञ्जनं रात्र्या ।
 यद्रचितं वृन्दावनपात्रे स्थूले सदुल्लसति ॥ २७ ॥
 ज्ञातं निखिलसखीभिस्तवाङ्गमेतन्मनोजसमराय ।
 उद्युक्तमित्यलज्जं तदभिसरारातिसरसहृदा ॥ २८ ॥
 नूपुररशनानिःस्यनदिण्डिममुपयाहि माधवं राधे ।
 ईपत्कुञ्चितकुटिलाञ्जलेन नयनेषुणा जय तम् ॥ २९ ॥
 कुञ्चिताधरमुदञ्चितदृष्टिं त्वां प्रपार्थनतस्मितदृष्टिम् ।
 कामभावचपलः सखि चुम्बत्वच्युतः सचियुक्ग्रहमुखैः ॥ ३० ॥
 इति श्रीविठ्ठलेश्वरविरचिते शृङ्गाररसमण्डने सप्तम उल्लासः ।

अष्टमः उल्लासः ।

काञ्चनकाञ्चीदामश्रवणाभरणांशुदीप्तकुञ्जस्य ।
 द्वारे दृष्ट्वा नार्थं सव्रीडां तां सखी ग्राह ॥ १ ॥
 प्रविश राधिके माधवान्तिकं मदनभूपते राजमन्दिरे ।
 विलस राजिते विश्वगुलसत्कुसुमपल्लवैः कोकिलस्वने ॥ २ ॥
 मन्यरविपुलकदिग्निभयनजघने विविधकुसुमचयरचिते ।
 जयने विलस चिरं शुचितरे नितम्बन्युदारतरे ॥ ३ ॥
 पिककलकूजितमुखरे सुखय हैरिं सालिकपलनिधनेत्रम् ।
 विकसितसरसिजनयने प्रकटय गूढं रसं राधे ॥ ४ ॥
 चिरचिन्तनसम्प्राप्तत्वदैक्ये को नु सम्भ्रमः ।
 इन्दीवरासि कन्दर्पसुन्दरे नन्दनन्दने ॥ ५ ॥
 प्रकटस्त्वद्वायो रसशतचलितः सरोजमुग्धासि ।
 श्रीकृष्णारुह्यस्तमिह स्वस्थानगतं कुरुष्वाय ॥ ६ ॥
 ततः साकूतार्धमणतविपुलानन्दसहज-

स्मितस्मेरापाङ्गेक्षणमुदितमञ्जीरनिनदम् ।
 विवेशानन्दाद्रोत्पुलकितशरीरस्य सदनं
 हरेर्विभ्वङ्गोदप्रसरमुदितालिङ्गनियुतम् ॥ ७ ॥
 उद्वेलानन्दजलधितरङ्गपुलकोन्नतम् ।
 राधैकत्वानहृदयं सा ददर्शालि माधवम् ॥ ८ ॥
 अहमहमिकया राधासमांगमेभ्युत्थितैरिवाङ्गरुहैः ।
 प्रोत्था प्रथमागमने परिरन्धुमिवोत्सुकै रुचिरम् ॥ ९ ॥
 राधेक्षणमुपशवर्षाप्रोद्यद्वावाङ्गरैरिव ।
 रोमभी रसधाराभिरिव राधान्तरोग्मुखैः ॥ १० ॥
 प्रत्यङ्गान्तःस्थितमेष्टा वहिरागमने सखि ।
 वर्त्मसन्दर्शनायाङ्गरुहैरग्रेसरैरिव ॥ ११ ॥
 सकुसुमकेशं राधा मञ्जीरनिनादसिद्धकलपत्रैः ।
 अन्तर्गर्भितकुसुमस्तवकमिव स्मरवर्ण सग्नः ॥ १२ ॥
 राधाननराकेशप्रवृद्धमुपमाम्बुराशिपप्यल्पम् ।
 मन्ये ते दृक्कीनावुच्छलयतो यदम्ब्वग्रात् ॥ १३ ॥
 राधागुणामृतसरोधरकर्णयुग्मात्
 तदृष्टिदृष्टिभरतो वहिरागतौ तत् ।
 त्यक्तुं च कुण्डलक्षपावसमर्थचित्ता-
 बाळम्भ्य सुन्दरि सपद्यपि विष्टतस्ते ॥ १४ ॥
 वहिर्दृष्टा रूपामृतससरस्तद्वृणसरो
 हृदि स्मृत्वा चारागमनविषये संशयवशात् ।
 चलावप्याधिक्यं श्रृणुसरोति स्नेहशयला-
 श्रयौ मन्वानौ तौ शशिमुखि न तज्जातु जहतः ॥ १५ ॥
 राधागुणैः सहाविष्टे माधवान्तर्हृदि स्मेरे ।
 तत्र गन्तुमशक्तोर्य केतुः कर्णेवल्लम्बितः ॥ १६ ॥

मानद मण्डनमखिलं रचय कचेष्टु प्रभिन्नकुसुमेष्टु ।
 रतिगलितेषु मनोहरमलयनकस्तूरिकारेखाः ॥ २० ॥
 मृगमदतिलकं ललितं विधाय मुक्ताफलमयं बिन्दुम् ।
 कुरु सतदिदघन इव नवसुधानिधानं सरोजाक्षि ॥ २१ ॥
 त्वत्परिरम्भरसामृतभरितं कुचकलशमलसद्व्युचिरम् ।
 मृगमदपत्रविचित्रं कुरु निजकरपद्मविश्रामम् ॥ २२ ॥
 विविधाभरणमनोह्रश्रवणयुगे चारुकुण्डले कृत्वा ।
 तनुतरविकचेन्दीवरकुसुमे कुरु तत्र मुग्धाक्ष ॥ २३ ॥

त्वच्छुम्बनारुणकपोलतले मदीये
 कन्दर्पगर्भहर तत्प्रतिबिम्बितेच ।
 वक्त्रेन्दुरङ्गसुपमामयमावहस्व-
 प्यत्यन्तनिर्मलतनुर्विकचाम्बुजाक्ष ॥ २४ ॥
 त्वच्छुम्बनामृतसरोवरमज्जनेन
 म्लिष्टाङ्गरागमिव लोचनभृङ्गयुग्मम् ।
 आधूर्णमुज्ज्वलय साज्जनरेखमात्म-
 रूपामृताप्लुतमित्राङ्ग कुरुष्व नाथ ॥ २५ ॥

स्वपीतवसनेनाङ्ग नीधीं रचय सुन्दरे ।
 नितम्बे शम्भरारातिजयनिस्वनमेखलाम् ॥ २६ ॥
 कलसिञ्जितजितरतिपतिमञ्जीरयुगं च चरणयोः कृत्वा ।
 रचयानल्पाकल्पाङ्गुलीप्लवक्तेन चित्राणि ॥ २७ ॥

प्राणमियानिगदितः सुमुखीत्यमञ्ज-
 स्तन्मण्डनं व्यरचयन्मनसोज्ज्वलगम्यम् ।
 मन्येऽहमालि विविधं निजभावपूर्णं

राधावशः स कृतवानिह तत्र तत्र ॥ २८ ॥

इति श्रीविठ्ठलेश्वरविरचिते शृङ्गाररसमण्डने नवमोऽध्यायः ॥

क्षणमपि तिष्ठन्त्यां त्वयि कुचकलशरसस्तदपि नो सहते ।
 यत्तद्भरेण रोमाण्यापि वहिरासन्मुदा सङ्गे ॥ ८ ॥
 रसमयमङ्गमुदारं माञ्चलपिहितं कुरुष्व मुग्धाक्षि ।
 वनकाचलः परागाच्छन्नो न हि जायते जातु ॥ ९ ॥
 -अधरामृतेन मेज्जतःस्पर्शेन वहिश्च सरसतां सद्यः ।
 सम्पादय चिरसञ्चितकामं पूर्णं कुरुष्व निजम् ॥ १० ॥
 गाढालिङ्गनचारुचुम्बनमिलदन्ताग्रदंशस्फुस्त-
 सीत्काराधरसीयुपाननखरोष्ठेखार्द्रोमाञ्चितैः ।
 तत्तत्सौरतन्धकेलिरमसोदारस्मिवोत्कूजितै-
 र्भाषावेदकलोचनाञ्चलदशा चारीरमर्चा हरिः ॥ ११ ॥
 रतिरसतन्धुजानादुभयोरन्योन्यभावतादात्म्ये ।
 युक्तः पुम्भावोऽस्या रतिश्रुतीनां चिरश्रवणात् ॥ १२ ॥
 रतिरणधीरा राधा यन्मद्युभिदनङ्गकरजशरपातैः ।
 पुलकाञ्चितैव मोदं भजते सीत्कारजयनादैः ॥ १३ ॥
 अन्योन्यतादात्म्यमतोस्तयोर्पद्मसातिरेकात् मुनिसर्गकाले ।
 अन्योन्यतादात्म्यमतः पुनः स्वं भावं रसज्ञौ भजतो मुग्धाक्षि ॥ १४ ॥
 मिलने मियो मुदा सखि माधवराधारसोदध्योः ।
 स्वेदविलासतरङ्गोत्सिप्तकणा रेजिरे तदङ्गेषु ॥ १५ ॥
 माधवदृगञ्चलैकैक्षणरसजलधावपि मिया मया ।
 तत्परिरम्भरसाब्धावपि मज्जत्येतदाश्चर्यम् ॥ १६ ॥
 समुद्रत्वोपचारो हि गोपीनायरसेष्वयम् ।
 तेषामवधिमन्वेन तद्ग्राहित्यादिह मिये ॥ १७ ॥
 निरवधि निजरसपूर्णावन्योन्यरसैश्च पूरितौ मेष्ठौ ।
 कीदृक्सुखमनुभवतस्तन्नो जानेऽतिवैचित्र्यात् ॥ १८ ॥
 इत्थं रमयति रमणे राधा स्वार्थीनभर्तृका नायम् ।
 निजमण्डनरचनाय प्रोवाचानन्दिता मधुरम् ॥ १९ ॥

राधाकपोलमुकुरप्रतिविम्बितं स्वं रूपं विलोक्य हरिरप्यतिहर्षितोऽभूत् ॥

स्वरूपान्तर्निविष्टां तां चुचुम्ब स कचग्रहम् ।

तत्क्षणोद्भिन्नपुलके कपोले कामभावितः ॥ १२ ॥

तागरितेव तदेषत्वपास्मितस्मेरवीक्षणावक्त्रम् ।

पश्यन्त्यतिमुदिता नवनिर्भररागाञ्जदद्राघा ॥ १३ ॥

किं वर्णयाभि माधव तव स्वरूपं न बाह्यनोगम्यम् ।

प्रत्यङ्गं सुपमाम्बुधिसहस्रमुद्गेलमास्ते यत् ॥ १४ ॥

नेन्दुर्मत्कुचकोकयोगकरणान्मल्लोचनेन्दीवरा-

नन्दाक्षैव रविर्न पङ्कजवरं मद्बन्धनचन्द्रोत्सवात् ।

एवं त्वद्वदनं कवीशवचसां नो गोचरः किन्तु म-

द्भाग्यं यच्चिरसञ्चितं प्रकटितं सत्यं तदेतत्प्रिय ॥ १५ ॥

विधुर्वा मन्त्रेज्रोत्पलवरविकासेन निजवाह-

मधुस्यन्देनाऽथो सरसिजवरं नायबदनम् ।

न जाने लावण्यामृतरससरः किन्तु नयना-

म्बुजमादुर्भावादखिलरसरूपं किमपि वा ॥ १६ ॥

सुन्दरयुवतीवदनं वदाम्यहो पुरुषभूषणस्पाथ ।

उभयं प्रमाणसत्त्वादुररीकार्यं हि गोपीनाम् ॥ १७ ॥

प्रतिजानेऽहं मिथै मम हृदयं प्रकटं तवाननं नान्यत् ।

सहजत्यमितरथा मम वेपथुस्य कथं भवेद्भवति ॥ १८ ॥

त्वं यद्यनया रीत्या त्रिभङ्गिरूपेण वेणुकलगानम् ।

कर्ता तदैव पुंसामपि युवतीभावमुद्गेलम् ॥ १९ ॥

यद्यपि युवतीवेशस्तथाप्यपाङ्गस्त्वनात्यमर्यादः ।

विहितस्मरशरलीलो हन्ति विवेकत्रपार्थम् ॥ २० ॥

इति राधावचनसुधाधारोदजमन्दभावमुस्मेरः ।

उद्भटभावाधीरां गाढं तामालिल्लिङ्गायम् ॥ २१ ॥

दशम उद्गासः ।

इयं राधादेवी चिरमिह निजोपासनवशा-

दविभ्रीता दत्त्वा मुमुक्षि रससर्वस्वमखिलम् ।

स्वरूपं च श्रीमाधवमुनिवरे कण्ठनिहित-

प्रकोष्ठा स्वं सम्पादयितुमवदत्तद्वयगता ॥ १ ॥

त्वच्छुद्धारं विरचयाम्यहं पुरुषभूषण ।

मुग्धाक्षि निजवेशं मे सम्पादय चिरेप्सितम् ॥ २ ॥

इत्युक्ता विविधमसूननिचयैरुद्ग्रथ्य वेषां श्रुति-

द्वन्द्वे चम्पकपुष्पकुण्डलयुगं कृत्वा कपोलद्वये ।

चित्रं कुङ्कुमतो विधाय तिलकं तिर्यग्दिशेत्वं विभोः

पादौरेण सकुङ्कुमेन विदधे तस्मिन् स्वमुक्तामयम् ॥ ३ ॥

माग्नचित्ते सीमन्ते मुक्ताहारं विधाय तस्यादौ ।

हीरकहाटकजटितं भूषणमकरोत् कचाक्रान्तम् ॥ ४ ॥

दत्त्वाञ्जनं नयनयोरतिचारसूक्ष्मरेत्वं कुरङ्गनयना निजभूषणानि ।

कण्ठे चकार सहजस्मितचारुवक्त्रचन्द्रस्य चन्दनकुरङ्गमदादिद्युक्ते ॥ ५ ॥

प्राणप्रियापाणिपद्मस्पर्शोत्पुलकितोन्ने ।

उरस्त्युदारे काश्मीरचित्रं व्यरचयद्भूः ॥ ६ ॥

एकां रेखामपि यत्कृत्वा तज्जगतश्चोभया राधा ।

विस्मितमना द्वितीयां करोति तद्विस्मयोऽस्माकम् ॥ ७ ॥

निजनीवीमुपरि रणद्रश्मनां परिधाप्य चात्मभुजभूषाः ।

घाहोः कृत्वा तदुरस्यञ्जलमकरोद्विचित्रं सा ॥ ८ ॥

निजमञ्जीस्मनोहरचरणाद्गुलिपल्लवेषु वरभूषाः ।

कृत्वा स्वकुङ्कुमश्रीपल्लवचित्रं न सा चक्रे ॥ ९ ॥

इत्थं त्रिभुवनमृन्दरगोविन्दगोपमृन्दरीवेपे ।

रचिते सहजमिधामाति तद्युक्तं तस्य हि प्रेष्टे ॥ १० ॥

दृष्ट्वैकमङ्गमपि पृथ्विलक्षणं सा राधा सुविस्मृततदन्यरसा तदासीत् ।

राधाकपोलमुकुरप्रतिविम्बितं स्वं रूपं विलोक्य हरिरप्यतिहर्षितोऽभूत् ॥

स्वरूपान्तर्निविष्टां तां चुचुम्ब स कचग्रहम् ।

तत्सण्णोद्भिन्नपुलके कपोले कामभावितः ॥ १२ ॥

तागरितेव तदेतत्त्रपास्मितस्मेरवीक्षणावक्रम् ।

पश्यन्त्यतिमुदिता नवनिर्भररागाज्वदद्राधा ॥ १३ ॥

किं चर्षयापि माधव तव स्वरूपं न वाङ्मनोगम्यम् ।

प्रत्यङ्गं सुपमाम्बुधिसहस्रमुदेलमास्ते यत् ॥ १४ ॥

नेन्दुर्मत्कुचकोकयोगकरणान्मल्लोचनेन्दीवरा-

नन्दासैव रविर्न पङ्कजवरं मद्भवचन्द्रोत्सवात् ।

एवं त्वददनं कवीशवचसां नो गोचरः किन्तु म-

ज्ञाग्यं यद्विरसञ्चितं प्रकटितं सत्यं तदेतत्प्रिय ॥ १५ ॥

विधुर्वा मन्त्रोत्पलवरविकासेन निजवाह-

मद्युस्यन्देनाऽथो सरसिजवरं नाथवदनम् ।

न जाने लावण्यामृतरससरः किन्तु नयना-

भ्युजमादुर्भावादखिलरसरूपं किमपि वा ॥ १६ ॥

सुन्दरयुवतीवदनं वदाम्यहो पुरुषभूषणस्पाथ ।

उभयं प्रमाणसत्त्वादुररीकार्यं हि गोपीनाम् ॥ १७ ॥

प्रतिजानेऽहं प्रियं मम हृदयं प्रकटं तवाननं नान्यत् ।

सहजत्वमितरथा मम वेषस्य कथं भवेद्भवति ॥ १८ ॥

त्वं यद्यनया रीत्या त्रिभङ्गिरूपेण वेणुकलागतम् ।

कर्ता तदैव पुंतामपि युवतीभावमुदेलम् ॥ १९ ॥

यद्यपि युवतीवेशस्तथाप्यपाङ्गस्तवात्यमर्षादः ।

विहितस्मरशरलीलो हन्ति विवेकप्रपार्थैर्मू ॥ २० ॥

इति राधावचनसुधाधारोदजमन्दभावसुस्मेरः ।

उद्भटभावाधीरां गाढं तामालिल्लिङ्गायम् ॥ २१ ॥

त्ना रेमे सुचिरं सखि माधवमधरासवप्रमदा ।
 रतिरसितौ तौ किट्क्वसुखमनुभवतस्तदा न तज्जाने ॥ २२ ॥
 ततो मुक्त्वा नीवीं तदनुगुणभूषामपि तनू-
 चरीयं प्रेष्ठायाः सुमुखि परिधाय प्रियतमाम् ।
 विहारान् श्रीकृष्णः कुचवेलुलितस्रविप्रयतमा-
 भुजाश्रिष्टो मत्तद्विरद इव चक्रे निजवने ॥ २३ ॥
 क्वचित् क्रीडां पुण्यापचयमपि च कापि शयनम्
 सजां निर्माणं काप्यधरमद्युषानं क्वचिदपि ।
 क्वचिद्वानं प्रेष्ठांसनिहितभुजः सूर्यतनया-
 तटे कुर्वन् कृष्णः स्खलितगतिरेनां सुखयति ॥ २४ ॥
 अहं त्वस्या दास्यात् त्रिजगति न निथेयसमपि
 प्रमाणत्वेनान्यत्कथमपि विशङ्केः सहचरि ।
 कथा का वै तस्यास्तदिह ॥ यदस्मात् फलितं
 तदेतासामेव स्वकृतपरमानुग्रहवशात् ॥ २५ ॥
 इदमेव मे सदा सख्याशास्यं नन्दनन्दनो राधाम् ।
 सुखयत्वनिशं सास्मास्वनुग्रहं च प्रिया कुर्यात् ॥ २६ ॥
 इति श्रीमद्रोपीजनचरणपङ्केन्द्रयुगा-
 नुगाभिस्तत्प्रेमामृतनलपिमग्नाभिरनिश्रम् ।
 बभूवेदं पूर्णं स्मितजितसुधाभिर्विरचितं
 निकुञ्जे शृङ्गाराभिधरसवरे मण्डनमिदम् ॥ २७ ॥
 यस्मात्सहायभूतौ दामोदरदासहरिवंशौ ।
 श्रीविट्ठलरचितमिदं तदभूच्छृङ्गारमण्डनं पूर्णम् ॥ २८ ॥
 श्रीकृष्णदेवमियराजदासादिषु(भिः?) मकुर्वत्सु मुकुन्दसेनाम् ।
 गोवर्धनेनस्य सदा मदीयसर्वस्वरूपस्य कृतं मयेदम् ॥ २९ ॥
 इति श्रीमद्रोपीजनवङ्गभरणैकानश्रीविट्ठलेश्वरविरचिते
 शृङ्गाररसमण्डनेदं नाम उद्घासः सम्पूर्णः ॥

रससर्वस्वे किमप्यधिकम् ।

कुलनम्—पञ्चश्लोकैर्म्योऽधिकं पञ्चदशश्लोकान्तरगतं व्याकरणसम्बन्धसहित-
मन्ययार्थसन्दर्भसंबलितं वृत्तमिति कोविदां समयः । अन्यथा व्याकरणसम्बन्धसमेता-
न्वयार्थसन्दर्भसहृदितं श्लोकयुगलं युग्मम् ।

अत्र रससर्वस्वे कुलनपदकं युग्मद्वयं च परिवर्तितं । प्रथमं तान्त्र ७-१६, द्वितीयं
१६-२१, तृतीयं ३४-३६, चतुर्थं ६२-६८, पञ्चमं ७१-७२, षष्ठं २६०-२६३ चेति श्लो-
कसंख्या परिवर्तितं शेषं । प्रथमं युग्मं ४१-४२ श्लोकयोः, द्वितीयं २३०-२३१ श्लोकयोः ।

श्रीमत्प्रभुचरणैरत्र श्लोकत्रयभास्वय पञ्चदशश्लोकपरिमितमपि कुलकधुरतीकृत-
मिति वृत्तीयवृत्तकेन प्रतिभाति, तेन उपरितनलिजित, स एव नियमो मुख्य इति न ।
नात्र परिचिन्तनीयं सामान्यनियमनिदर्शनात् ।

रससर्वस्वस्यापरं नतर्धयेति नामाभिधानमस्ति, परञ्चात्रास्तिमश्लोके स्वयं ग्रन्थ-
कारे रससर्वस्वमिति मुख्यतयाभिहितं, तेन खन्वत्र रससर्वस्वाभिपया मुद्रितम् ।

शोधपत्रम् ।

पृष्ठे	पन्क्तौ	अद्यद्गम्	शुक्रम-गठान्तरम्
५	३	यमुना पुलिने	यमुनापुलिने
५	१२	यमुना	यमुनाम्
६	२३	प्रणयभरिता	प्रणयभरिताः
८	११	वासांसि	वासांसि
१८	२५	तव पृथु मुस्ताखिते	उल्लृपुमुस्ताखिते
॥	॥	सपम्मिने	स भम्मिने
२०	२६	ददात्	अददात्
२१	१९	सुपमा	सुपमा
२२	१३	उदेयम्	न देयम्
२३	१	मन्त्रे नान्य०	मन्त्रेन न०
॥	२५	नतत्रत०	न तदूत०
२४	१९	लोचनां चलपुटे	लोचनाञ्चलपुटे
२८	१३	भूमिः	भूमीः
३०	७	ततो निरात्	ततोऽनिरात्
३२	६	त्रिभ्रती	त्रिभ्रती
॥	१४	राधा सखि	राधासखि
३३	४	हराणा-	हराणा
॥	८	षति रुचिरा	अतिरुचिरा
३५	२	मयो पञ्जो	मयोऽपञ्जो
॥	११	हन	इव

शृङ्गे	पङ्क्तौ	अशुद्धम्	शुद्धम्-पाठान्तरम्
॥	१६	लरु कुङ्कुम०	उरुकुङ्कुम
॥	१७	फणद्वय०	फलद्वय०
३८	२५	पाठः, पाठः	पाठः, पाठः
४०	७	न त्वलाकिक.	नन्वलौकिक
४०	२४	गोपिका त्वम्	गोपिकात्वम्
४३	२	रुगमत्यहह	रूपमित्यहह
४७	९	वदामि वन०	वदाम्यनय
५१	१०	दृष्टारमन	दृष्टाऽऽरमन्
५२	२१	प्रियानासापुटे	प्रिया नासापुटे
५४	१०	यदिय	सदीय
५५	२	वृत्त	गत
५५	४	सहृदशा	मज्जदृशा
५५	१८	ललितम्	ललिताम्
५६	२३	मपि	मति
५६	२६	विधुवनेनि	विधुवनेति
५७	१६	मुकुल्यन्त्य	मुकुल्यन्त्य
५७	२२	मुख	मुख
५८	११	लक्ष्ये	लक्ष्ये
५८	२१	करोम्यालि	करोत्यालि
६८	२५	निलीयरचित	निलीय रचित
५९	१	हसन्ती शिप	हसन्तमीष
५९	३	कुसुमित	कुसुमित
५९	८	तिलक	तिलक
५९	९	शालिका	शालका
५९	१०	मद्रावी	मुद्रावी
६२	७	मुनुमिद	सुनुमिद
६३	८	सदा	सुदा
६५	११	वदति	वदति
६५	१५	वदति	वदति
६७	७	वदना	वदनी
६७	१९	न्येव	न्येव
६७	२३	ससित्वं	ससित्व
७०	१	भद्रिदभू	भद्रिभम
७०	२५	कटं	कुसल

श्लोकानुक्रमणिका ।

श्लो.	पृ. सं.	श्लो.	पृ. सं.	श्लो.	पृ. सं.
अङ्ग त्वदानन	४३।२३	अधरामृतेन ...	७४।५	अस्याः ...	४१।२
अङ्गदमस्या ...	२०।८	अधिघरणि ...	६१।८	अह त्वेव ...	३०।१
अचिरेण ...	२।१९	अधुना ...	२६।२३	अह त्वस्या ...	७८।११
अधिरेणासित्	१।१७	अनुराग ...	१६।२५	अहमन्न ...	४८।१६
अचिराद्येव ...	२।२३	अन्योन्य ...	७४।१५	अहमपि ...	१५।१७
अचिराद्यु ...	३८।११	अन्यहम् ...	६।१३	अहमर्ह ...	७२।६
अजनि ...	६२।२१	अपरस्त्री ...	१४।१७	अहमिह ...	६२।१
अञ्जलेन ...	४२।१०	अपाङ्ग ...	४०।१९	आकार्य ...	८।२१
अञ्जन ...	७०।४	अपि च ...	२९।७	आधिकायात् ...	३४।१९
अत एव ...	२५।१३	अभित्सारिणी ..	१०।३	आधिकायान्नयन	६९।२६
अतःपर ...	४१।१८	अमुना ...	११।२१	आनत ...	२७।२३
अतिगुह्यः ...	८।३	अमृतफल ...	३।१५	आरोहे ...	९।५
अतिदीना ...	६१।१०	अम्बर ...	११।५	शार्ङ्गद्रिया ...	१९।१
अतिमधुर ...	२४।७	अयमति ...	१४।२१	आविर्भवन्तः ...	१७।१
अतियिस्मिता...	९।९	अयमतिसंपूजः	१२।९	आसार ...	६१।१८
अतीतायाम् ...	६५।१	अयममिसार...	७०।२३	आस्ता ...	५८।१२
अत्यासक्त्या . .	२७।२१	अयि प्रिव०...	३४।१३	इति निजनाथ ...	११।९
अन्नागल्य ...	९।२५	अयि सखि ...	३७।९	इति निज ...	२९।११
अन्तरे च ...	६४।२	अये ...	४३।७	इति राधा ...	७७।२५
अन्तरे ...	६७।४	अदण ...	६।३	इति ब्रज ...	१५।७
अथ त ...	४।३	अर्धखस्त ...	५९।८	इति श्रीमत्...	३०।१३
अथ ता ...	६६।९	अलोल ...	३९।५	इति श्रीमत्...	७८।१७
अथवा ...	२७।३	अवशीकृता ...	६६।३	इति श्रीमत्...	३०।१७
अथान ...	२६।१७	असोयभूषण ...	७०।८	इति श्रीमत्...	५३।११
अद्भुत ...	२६।२५	असोपमुत्त ...	३१।५	इति सदासा ...	१८।९
अद्यापि ...	६५।११	अश्रुतपूर्वम् ...	४२।८	इति सहृदय...	१७।२५
अधरगत ...	६५।९	अस्माक ...	४८।१६	इति भुल्या ...	६३।१५
अधराञ्जन ...	६२।१५	अस्मिन् ...	३४।२१	इतोऽन्यत् ...	३०।९

श्लो.	पृ. सं.	श्लो.	पृ. सं.	श्लो.	पृ. सं.
इत्थ प्रियाम्...	६८।९	एष	... ४६।१३	काञ्चन	... १८।१७
इत्थ पूजन ...	२७।५	एष	... २७।१	काञ्चन	... ७१।१०
इत्थ रमयति...	७४।२५	कतिधा	... ६६।२१	काठिन्येन	... ३५।२४
इत्थ त्रिभु०...	७६।२३	कथ	... ४२।१२	कामपि	... ५६।१७
इत्थमसफल...	५६।५	कथ	... ४१।१०	का मम	... ६५।१९
इत्युक्त्वा ...	६८।१५	कथं	... ४६।२३	कालिन्दी	... १६।१५
इत्युक्ता ...	७६।७	कथ	... ५१।१५	कालिन्द्याम्	... २।१५
इदमेव ...	७८।१५	कथ	... ४३।२५	निश्चिन्	... ४।१३
इमाम् ...	११।१	कथमपि	... ५८।२२	किञ्जलकोदम	८।२३
इयं ...	७६।१	कथमस्या	... ३९।१९	किं नास्ति०	... ४२।२०
इयदवधि ते...	४१।१२	कथमेव	... ४३।२१	निं वर्ण०	... १३।१
इयदवधि ...	१०।१५	कथमेव	... ४०।१	निं वर्ण०	... ३४।२३
ईपद्मर्णित ...	४।११	कथय	... ५४।१	निं वर्ण०	... ७७।७
ईपद्मास ...	३२।१३	कदली	... ३८।१३	निमतः	... २९।५
ईपन्मुकु० ...	६६।७	कदाचिन्	... ५४।१३	विमधिकम्	... ४२।४
ईपन्मुकु० ...	५१।१७	कदाचिद्	... ६।२३	किमयम्	... ३४।२५
उदारहास ...	५१।१	कदाचित्	... १३।२३	किमिति	... ६६।१९
उद्गायनोऽपि...	५८।६	कनक	... ६९।१६	किमित्येता०	... ६२।१७
उद्गढभाष ...	५६।१३	कर	... ७।५	किमिह	... २३।१९
उद्भिन्न ...	८।२७	करचरण	... ४९।१७	किमेव	... ६३।१९
उद्बल ...	७२।४	करतल	... २१।११	क्रीडा०	... ५९।१६
उरसि ...	३५।१२	करे	... ७१।३	कुकुम्भ	... ३१।१५
एकस्यामपि ...	२३।९	कर्णिकार	... ५२।१९	कुच	... ५२।१३
एकी ...	७६।१७	कर्ता	... ४।१९	कुच	... ६६।२३
एतादृशो ...	६३।९	कर्पूर	... ५२।९	कुच	... ६७।१२
एतादृश्याम् ...	६६।५	कलमुसली	... ५७।१८	कुचद्वयं	... ३५।१८
एतावता ...	२०।१६	कल्मिश्रित	... ७२।१९	कुक्षित	... ७१।८
एतावता ...	४७।५	कलिन्द	... ५७।४	कुपिण	... ६०।३
एतावत्यति ...	६१।१६	कल्प	... ५९।१२	कुपिताक्ष	... ६०।७
एवं ...	१०।१	नाचिन्	... १९।२३	कुमारीणां	... १।१
एव ...	४६।१९	नाचिजिज्ञा	... २२।३	कुलटा	... ६४।४

श्री.	पृ. पं.	श्री.	पृ. पं.	श्री.	पृ. पं.
कुवलय	... ५७।२	गौरांशु०	... ७३।३	तत इह	... ४।७
कुवलय	... १८।२५	घननिम	... ७०।१९	ततश्चिन्त	... ५२।१५
कुवलय	... ६९।२२	घोष	... ६।११	ततश्च	... ७०।१२
कुवलय	... २७।१७	चकित	... ३९।१३	रातस्तथा	... १८।१९
कुवलय	... ४।२५	चकित	... ६०।२५	ततस्तादृक्	... १८।१३
कुसुम	... ४४।१६	चन्द्रलो	... ४९।७	ततस्तादृग्	... ५२।२३
कुसुमैः	... २।१३	चन्द्राभि०	... ७१।२	ततोऽधर	... १६।१
कुमाहि	... ४४।१२	चन्द्रापलि	... ४८।१८	ततोऽचिरा०	... ३०।७
केनापि	... २३।३	चन्द्रावली०	... ३९।१७	ततोऽनुकूलैः	... ४०।२५
केनापि	... २०।१०	चन्द्रांशु०	... २८।२	ततोऽन्यत्र	... ५७।१२
कौकार्त	... २।५	चम्पक	... १।१३	ततो	... ७८।३
कोटि	... १९।१३	चरण	... ३९।१	ततो	... १३।७
कोष्ण	... २।९	चलति	... ५६।२३	ततः	... १८।२१
कौतुक	... ११।१९	चाटु०	... ५९।२	ततः	... ३६।१३
कचित्	... ७८।७	चिरं	... ५५।३	ततः	... २०।२
क्षणमपि	... ७४।१	चिर०	... ७१।१८	ततः	... ६८।१७
खड्गन	... २८।१४	चिरमिह	... १०।१३	ततः	... ३७।२३
खिन्ना	... ४५।७	चिर०	... ७३।७	ततः	... १९।९
खिलौ	... १२।२१	चिर०	... ७३।२१	ततः	... ५२।१
गच्छत	... १५।२५	चिरादासका	... ५५।१५	ततः	... १९।१९
गच्छत	... ४१।२०	चिरादिष्टे	... १८।५	ततः	... ८।११
गता	... ४३।९	जगन्ति	... ३३।११	ततः	... ५०।२
गतेषु	... ४३।१३	जगन्ति	... ७७।५	ततः	... ७१।२२
गाढ	... ७४।७	जानासि	... १५।५	तत्फालीनं	... २०।१४
गोकुलेश	... ४२।६	जानासि	... ६३।११	तत् किं	... ४१।२२
गोकुलम्	... ४४।६	मितविश्वे	... ३४।५	तत्किमपि	... ४६।५
गोपघ्नी	... ६४।१८	शतं	... ७१।४	तत्कुच	... ७।३
गोपाङ्गना	... ३६।५	शतं	... ३३।५	तत्क्षणं	... २०।६
गोपी	... ५०।१०	शता	... २६।५	तत्परि	... १८।१५
गोपीषु	... ४२।१४	तधरण	... १६।१३	तत्सुमुखि	... ४।५
गोप्यो	... ३९।२१	तत इह	... १।९	तत्र	... ३९।२३

श्लो	पृ ष	श्लो	पृ ष	श्लो	पृ ष
तत्रागतामु	१४।१५	तस्या	६५।२१	त्वय्यति०	६५।२३
तथा भाव	२२।१९	तस्यास्तन	६८।१९	त्वलोचन	४८।२०
तथात्वेपि	३०।५	तस्या	३८।१५	दत्ताञ्जन	७६।१३
तथैव	२०।११	तादृश०	३९।३	दक्षिणाञ्जन	६९।२४
तदा	४४।२४	तावद्	४०।११	दासीत्वेपि	१७।२५
तदाति०	५२।३	तेन	११।१३	दूरगवां	६८।७
तदानीं	५०।१६	तेनाती	१४।२३	दृष्ट्वा	१९।१७
तदा०	२१।१७	तेनाह	८।९	दृष्टुम्	७७।९
तदा	१२।१७	तेपि	२९।२१	धम्मिल्ल	४०।२१
तदा मुदा	४५।११	त्रपाधन	१६।५	धृतत्रतानी	१७।१९
तदा यदा	६।१९	त्रपा	२४।१७	धृत्वाञ्जल	४५।१७
तदा यद्	८।१३	त्रिभुवन	३३।३	धृत्वा	४४।२२
तदा यद्	११।०३	त्व	१४।१५	नतकुमुम	२७।२५
तदा यत्	२१।१	त्व यद्	७७।२१	न तम्मण्य	३६।२५
तदा	२४।२१	त्वन्बुम्बन	७५।१३	न धम्मिल्लो	३१।१७
तदागु	१४।७	त्वन्बुम्बन	७५।९	नन्द०	६।५
तदिमा	२७।७	त्वच्छृङ्गार	७६।५	नन्दवृत्त०	६२।८
तदैकस्मिन्	१७।५	त्यपरि	७५।५	नन्दात्मज	१।११
तदैव	२०।२२	त्वत्पाणा	६०।२३	न पारयाम	१८।३
तदैव	२२।७	त्वत्पात्र०	४५।९	न भूरिय	३३।१९
तद्रस०	६।२१	त्वत्	६२।९	न भ्रून्ता	३३।१
तद्रसम्	९।११	त्वदनुगुणो	७०।२१	न मुक्ता०	६९।१२
तद्रचन	११।११	त्वदानन	४८।८	नर्मरसोक्ति	१२।१५
तद्रयस्य	९।७	त्वदीय	४८।१२	नवकुमुम	३३।२५
तन्निर्गम	१६।९	त्वद्	६०।९	नवकुच०	६।१७
तन्निन	९।१३	त्वद्	६७।२०	नगमेमार्द्र	१५।१३
तनुतर	३६।१३	त्वदिरह	६१।४	नवमेण्या	५५।११
तनुतर	३४।९	त्वदृत०	१३।१३	न वयं	४०।३
तन्वद्गम्	७०।१०	त्वमेव	४७।७	न सम्यक्	४१।१८
तस्माद्	२०।९	त्वमुत्तारय	४४।२०	न सा नाभि०	३७।३
तस्या	३८।२१	त्वयैव	६८।३	न सा रोमा०	३६।१९

श्लो.	पृ. पं.	श्लो.	पृ. पं.	श्लो.	पृ. पं.
न सा सिन्दूर	३२।७	परमोदार	१३।११	प्राणप्रिया०	७५।२१
न सोडु	५१।२१	परिकृष्टाम्	६४।१०	प्राणप्रिया०	७६।१५
न हि कुल	१३।१९	परिघाष्य	६९।४	प्रायो यया	२९।१७
न्यायोपि	४०।९	परिघाव	३३।१३	प्रियतमनस्त	१२।१९
मासाप्र०	३४।३	परीरम्भा०	६७।२४	प्रियतमपाणि	१९।११
माह	४७।९	पाटीरपङ्क	६१।६	प्रियदर्शनार्ति.	९।१९
निकुञ्ज०	४८।६	पाटीरलेप	४।२३	प्रियपरि०	५६।१९
निकुञ्ज०	४७।२३	पिककल	७१।१६	प्रियाङ्ग०	५१।१३
निगदत्यनु०	६१।१२	पिककलरव	५१।११	प्रियन्नासा०	५२।२१
निजपरि०	५३।१५	पीताम्णा	३।११	प्रियापाणि	५०।६
निजमखीर	७६।२१	पीताशुक०	७।२१	प्रियाया	५८।२
निजवक्त्र	२८।१५	पुरस्थितम्	२२।१७	प्रियासदेशे	५०।१४
निजनीधीम्	७६।१९	पुरा दग्धस्य	२८।६	प्रेमस्त०	१२।१३
निजहार०	४७।२१	पुरैव	१।५	प्रेमयति	१०।११
निर्भर	७।१५	पुरैव नीवी	२४।५	पृथुतर०	८।९
निर्भरस्मर०	७३।९	पुषितश्विन्न	९।१	बहिर्द्विष्टा	७२।२०
निरयधि०	७४।२३	पूर्णपूजा	२६।१९	बहूपो	४३।१९
निवेद्य	२६।१३	प्रकटस्तद्	७१।२०	भवतीपु	११।७
निशानाम्	२८।१६	प्रत्यगान्तः	७२।१०	भवदङ्गभी	१७।२३
निष्कलङ्क	२७।९	प्रत्येकम्	५।५	भवदीयो०	१०।२१
निसर्ग०	८।२१	प्रतिजानेह	७७।१९	भवदीय०	२९।३
निसर्ग०	३४।७	प्रतिदल०	२७।१९	भवन्नयन०	२६।१
निसर्ग०	३२।३	प्रतीत्यर्थ	१७।११	भवान्पुरुषः	४१।२४
निसर्गमुपमा	१०।२३	प्रथमः	४९।२१	भवान्ना सा	६५।१३
नीवीयम्	४६।२१	प्रपदपतित	२१।२३	भवामस्तुवद०	१५।१
नूपुरशना	७१।६	प्रबोधितेव	४१।८	भावैरेभिः	२५।१५
नेन्दु०	७७।९	प्रविश	७१।१२	भाषित०	४९।२९
नेमौ	३८।३	प्रसरत्	९।१७	भ्रमद्भ्रमर०	२७।१३
नैतन्मुप	३२।१७	प्रसरद्	२८।२४	भ्रमरचये	६९।१०
नैव भवति	१४।९	प्राग्जन्म०	८।५	भ्रूचापाहित	४६।१
नो पाणिरेप	३८।७	प्रागन्विते	७६।११	मञ्जीर०	१६।२३

शो.	पृ. सं.	शो.	पृ. सं.	शो.	पृ. सं.
मणिवर० ...	३५।१०	मार्गे ...	५।१३	यदेवावि० ...	५४।९
मत्तेभ० ...	३६।२१	मा यात ...	४०।५	यदेवास्या ...	५५।७
मत्समर्पित ...	३२।५	मा भा ...	४५।१३	यद्दानश ...	८।७
मदङ्गमेघ ...	२८।२०	मामेव ...	५८।१८	यद्यपि ...	९।२३
मदद्विरद० ...	५७।२०	मिन्त्रे ...	७४।१७	यद्यपि ...	१२।५
मदन ...	५५।२३	मुकुलाय० ...	२।३	यद्यपि ...	७७।२३
मदभिलषितम् ...	४६।१५	मुग्ध० ...	१९।७	यदमपूर्णो ...	६५।५
मदीयनेत्र ...	४८।२४	मुग्धानन ...	४६।९	यमुनानिल ...	७।१९
मदुरसि ...	५९।४	मुखचन्द्र० ...	३४।१७	यमुनाश्रु ...	७।७
मदुरसि ...	७३।१९	मुदा ...	३।२७	यमुनामञ्जन ...	२८।४
मन्नाबोधय ...	२७।११	मुदा चन्द्रा० ...	३१।१	ययाञ्च ...	३३।९
मद्वाक्यमेव ...	१५।२३	मुदा तदा ...	२२।१	यस्तस्याम् ...	६५।१५
मधुर ...	२५।१९	मुद्रिकादि० ...	६९।२०	यस्मात् ...	७८।२१
मधुगृह्नोपि ...	५९।२०	मूर्ध्नि ...	९।१५	यस्मिन् ...	६३।२५
मन्यर० ...	७।२३	मृगमद० ...	६९।८	याह्यभाव ...	२३।११
मन्यरावि० ...	७१।१४	मृगमद० ...	५२।७	याह्य ...	२४।३
मन्यरा० ...	३८।११	मृगयद० ...	७५।३	येन ...	२६।९
मन्दानिल ...	२८।१२	मृगमदपत्र ...	३५।१६	युवजन ...	७०।२५
मन्दानिले ...	६६।१३	मृदुतर ...	५।३	रजनीश्वर ...	२।१
मन्त्रयनाञ्ज ...	१०।१९	मृदुत्व० ...	७३।१३	रतान्त ...	११।१५
मन्मानस ...	४९।५	यथा कथञ्चित् ...	२९।२३	रतिपति ...	६७।१६
मनोरथ ...	२३।१	यथा तथा ...	१६।१९	रतिप्राणे० ...	४८।२
ममैव ...	१५।२१	यदति० ...	४९।१	रतिरण० ...	७४।१३
मरकत० ...	४।१५	यदभि० ...	३।१	रतिरस० ...	५१।१९
भया ...	४५।३	यदर्घ्य ...	२५।२३	रतिरसवत्त्व ...	७४।११
मयि ...	१२।३	यदि त्वदुक्तं ...	६३।२३	रतिरसभाव ...	३५।२२
मय्येव ...	११।१७	यदि नैका० ...	१३।१५	रसमयम् ...	७४।३
मानद ...	७५।१	यदि भवद् ...	१२।११	रसमयसृष्टि ...	८।१९
माधव ...	७४।१९	यदि मयि ...	६७।१८	रसाग्धेः ...	२३।१५
माध्यमिक० ...	६८।२३	यदीयभाव ...	२९।१५	राधारुपया ...	७०।६
मानसम् ...	५७।१६	यदेतासां ...	२४।२५	राधारुणा० ...	७२।१६

श्री.	पृ. पं.	श्री.	पृ. पं.	श्री.	पृ. पं.
राधागुणैः ...	७२।२४	वाञ्छालुरी ...	४२।१८	विविधलता०	७३।१
राधाचन्द्रा० ...	५३।९	व्याजं ...	४४।१०	विविधापूपैः ...	३।१३
राधानन ...	७२।१४	व्याजः ...	४३।३	विविधामरण०	७५।७
राधिके ...	७०।१६	विकच० ...	५९।१४	विविधालाप...	८।१
रावेक्षण० ...	७२।८	विकसित० ...	२।७	विशाले ...	३२।२१
राधे त्वत् ...	६८।१३	विकसित० ...	२२।१५	विशाराम् ...	४२।२
राधे त्वद् ...	६६।१७	विकसद्भदन ...	७।१७	विस्मयानन्द ...	२१।१५
रुचिरकौमार...	६।९	विचित्रभाव०	७३।१७	विहाराना० ...	५७।८
रूपम् ...	६२।११	विचित्रमणि०	३७।१३	विहाय ...	१७।१५
रेजे ...	३२।२५	विचित्रसिरुता	३।३	वीक्ष्येना० ...	२३।७
रोमाञ्चति ...	६१।१४	विततप्रमृत्न०...	७३।११	वेणीप्रमनम् ...	५१।२५
लज्जा ...	१९।५	विमुक्ति ...	६९।२	वेपथु ...	२।११
लतागोह ...	४७।१७	विधुमधुरा० ...	५।१५	व्रजानन्द० ...	५।१७
लतागोहा० ...	५०।२०	विधुर्वी ...	७७।१३	व्रजदूप० ...	४७।१५
लावण्यामृत ...	३५।२०	यिना ...	६०।१३	व्रजभूदेयी ...	५।७
लोचन ...	६७।१४	त्रिनेय ...	२३।२३	व्रजश्लाघ्य० ...	६।७
लोकौत्तरा ...	४९।१३	विपरीत ...	४३।१७	व्रजे ...	१४।३
नक्रमीय ...	५८।८	विपरीतम् ...	४३।१५	व्रतर्षितम् ...	१०।९
वन्निमैय ...	४०।७	विपिन० ...	४३।१	व्रतनियम ...	२६।७
वचनमधुर ...	२५।३	विपुल० ...	५१।७	शनैर्गत्या० ...	६३।५
वचनादिष्ट ...	२९।२५	विभ्रम० ...	५६।९	शशिमदन ...	१७।२१
वचनौक्तौ ...	४२।१६	विभ्रम० ...	५६।२१	शिरमि ...	२२।२३
वदत्येयं ...	६०।१५	विलम्बितं ...	४९।२३	शीतरसहित ...	४९।११
वदनकमल ...	५५।११	विविधकमल०	६३।३	शीतारम्भात् ...	१।१५
वदनमुधा० ...	३२।९	विविधनूपुर...	३८।१७	शुक्रगित ...	३४।१
वदनमुधा० ...	४०।१७	विविधप्रमृत्न ...	५२।५	दयामामृत ...	४६।७
वदनमुधा० ...	४९।२५	विविधप्रमृत्न०	५९।६	दयामेन्दो० ...	३१।१३
वदनेन्दु ...	७।१३	विविधमणि०	३७।७	अवणयुगले ...	३३।१५
यय एय ...	२४।१	विविधमहा०	३८।१	श्रीकृष्णदेव ...	७८।२३
यमनादान ...	१०।५	विविधरम० ...	२५।७	श्रीकृष्णसङ्गम	७।९
यसनादान ...	२०।२०	विविधरस० ...	२१।१९	शुद्धाररस० ...	२।१७

श्री.	पृ. पं.	श्री.	पृ. पं.	श्री.	पृ. पं.
शृणु सखि ...	६६।११	साधुरसि ...	६५।७	स्वरूपमेव ...	१७।९
सङ्गमल० ...	३२।१९	सानन्द ...	१४।१	स्वरूपा० ...	७७।३
सम्पन्नान्तर ...	२१।९	सार्य पुलिन ...	१६।२१	स्वरेण ...	३५।६
सकुमुमकेशं ...	७२।१२	सा रेमे ' ...	७८।१	स्वविलस० ...	५३।३
सकृद्दृष्टं ...	५६।१	सितपीठ० ...	६९।६	स्यसखि० ...	५।१
सखि निर्भर ...	१५।११	सुकुमाराङ्गी ...	२२।२५	स्नाने ...	६।१५
सखि वद ...	४५।२५	सुहृत्तं ...	३।२१	स्यात्ता ...	३३।२३
सखीशतश्रुत ...	३९।९	सुधावर्षीव ...	९।३	स्त्रियोभि० ...	२।२५
सख्यं ...	२८।८	सुधाश्रुसारं ...	३५।४	स्मितप्रकटित... ..	५।२१
सततं ...	४३।५	सुन्दरकुच ...	३६।११	स्मितरुचि० ...	५६।११
सत्यं ...	४४।४	सुन्दरधुवती० ...	७७।१७	स्मितलक्ष्मी ...	३८।१९
समुद्रप्रथिन० ...	३१।९	सुभग० ...	६।१	स्मितस्मेरा० ...	५०।२२
समुद्रस्वो० ...	७४।२१	सुमुखि ततः ...	३।२३	स्मेराननेन० ...	४१।४
सम्पूर्ण० ...	५।९	सुमुरिा स्वीयं ...	६०।११	स्मृतनिज० ...	५४।५
स येनेयं ...	२१।५	सुरभिप्रसून ...	३।९	हरण ...	१३।१७
सरसिज ...	६७।८	सुवर्णभित्त ...	३६।७	हरिरति० ...	६७।२
सर्यतः ...	१२।७	सुपमा० ...	३७।१७	हरिरिह ...	५६।७
सर्वात्मभाव ...	१७।३	सुस्निग्ध ...	३२।११	हरि हरि ...	६०।१
सर्वाशेन ...	६७।२२	सुर्षानुदये ...	२।२१	हाहादिदाने ...	४७।१३
सह विहरति ...	५५।१९	सोह ...	७३।२३	हा हा ...	६४।६
सहसा ...	९।२१	सौन्दर्य० ...	३६।१	हे सुभग ...	६०।१९
सहास० ...	५८।१६	स्मर० ...	४५।२१	हृते चित्ते ...	२४।१९
स हि ...	६४।१४	स्वपीठ० ...	७५।१७	हृदयानु० ...	६६।१
साकूर्तं ...	७३।५	स्वप्राण ...	४७।३	हृदि ...	५२।१७
साक्षादनु० ...	५९।२२	स्वयं ...	३६।१५	हृत्तेव ...	४।१
साधनाद० ...	२६।२१	स्वयमेवाङ्ग ...	१४।१९		

શ્રીકૃષ્ણાય નમઃ ।

શ્રીગોપીજનવલ્લભાય નમઃ ।

શ્રીમદાચાર્યચરણકમલેભ્યો નમઃ

શૃંગારરસમण्डन.

રસસર્વસ્વ (વ્રતચર્યા)

શિખરિણી-કુમારીઓને જે મિલન થયું સધાવર તણું;
રમા ધ્રુષ્ટે તોયે કદિ ન મળતું ફૂલેલ ધણું.
જ્યાં જે બાલાઓ સ્મિતલવવડે લલિત કરે.
બધી રામાઓને લલિતવપુથી સાંભળ ખરે ! ૧
અહો શું તેઓનું અતિસુભગ સૌભાગ્ય અલિ ! છે;
વદાયે ના વાણી પણ અટકતી દિવ્ય રસ એ.
સદા શોધે જેને ત્રિભુવનતણી રમ્યરમણી;
બન્યા પોતે પ્રેમે વશ મધુર તે માધવધણી. ૨-૧

બૃહણાહં-પૂર્વમાં જાનકીનાથમુખ નિરખતાં શુભહૃદયહૃદને પામનારાં;
ભાવ્યલંકાર મજબૂમિપર પ્રકટીયાં એ પ્રિયાઓ સદા દૃશ્યકેરાં.
હરિ રસિકવરતણી રતિરસવિહારની ભણતાં અચિત એ પુણ્ય ધરણી;
મજબનવિષે કર્યો વાસ સખિ ! ખંતથી અંતર અમંદ આનંદ સરણી. ૨

ગીતિ-તે સમયે અહિં ગોકુલજનના ભુવનચરણરેણુ પ્રકટ્યા;
પોતે સકલશુભોની સમાનતા નાથ એ વહન કરતા. ૩
નંદકુંવરના મધુરા રૂપસુધાના વિહારમાં સઘળાં;
મોહિત થઈ બહુ ફૂલેલ સજવા સંગમ કરાય મત હસતાં. ૪
ચંપક કુવલય ભાતી કુરબક કુંદ કુસુમ સંપત્તિવડે;
વસંતથી પણ સુંદર હેમન્તવિષે કર્યો મતારંભ. ૫
શીત સમારંભ થતાં પ્રિયનું પરિરંભણુ અતિ અનુકૂલ;
શશિ અતિસમે સ્વરમણી રજનીને પણ ન તજે આશ્લિષ્ટ. ૬
સરલનીલકમલોનાં વિકાસવાથી સખિ ! શુભમૃગનયનિ !
સૂર્યવતાં એઓને નેત્રોત્સવ થાય એમ મજવરથી. ૭

* આલિંગન કરેલા.

- ચંદ્રકિરણથી રંજિત ખીલેલાં સહ મન્દ* કમલવટે;
એક સુનયનીઓનાં નયનઉપર રતિચુંબન રંગ દશે. ૮
- કરભાતાં કમલો ને પ્રભાતમાં રવિકિરણ સમાં રાતાં;
જણાવતાં રજનીમાં ઉગરે લાલ નયનમાં નિદ્રા. ૯
- કોકરુદનાં શીતપવન કુલ્લ કુમુદ નિનદાં તેહ શશિ અનલે;
અતિ સમય વિરહિજનને અહિં દેતાં તાપસ પદ ઉત્તમ જે. ૧૦
- પ્રકુલ્લ કુંદ કુલોએ હસતાં સુંદર ચંદ્ર નિરખવાથી;
પ્રકટ જીવતી નવલી કુમુદવધૂઓ સ્મરે ન શરમાવી. ૧૧
- પ્રભાતમાં યમુનાનાં કંઈક જણુજલ પલુ શીતલ બનિયાં;
પ્રભુસંગમની આશા અંગ સંગને વળિ ઝટ સૂચવતાં. ૧૨
- કંથ પુલકડું સીકારો શિખરે શું એમને સહજ યોગ્ય;
માની કુમારિયોને સુરતરંગપર ભજવરને લોગ્ય. ૧૩
- કુસુમે અતિરતિખેદસ્વેદવટે આંસુએ વિરહિણીનાં;
દિને હરિવિષદ તાપે રતિ સીકારે રૂપ એમ થયાં. ૧૪
- આર્ધા-મમુનામાં સ્નાન કરી મન વાણી કાપથી બધાંયે જ્યાં;
અવર વિમલ વસનોને સજી સરસ દેવીને પૂજ્યાં. ૧૫
- અનુકુપ-સુંગારસરૂપાત્મ પ્રદક્ષ ઐક્ય જણાવતી;
શુભિને લલુતા જંગ-મુનિયો વનમાં સજિ. ૧૬
- ગીતિ-શશિ અસ્ત થશે સહજે તોયે કુમુદો પ્રકુલ્લ ઓ સગની !
પોહસહસંગોપીજનતાં મુખ શશિ તણા ઉદય માની. ૧૭
- રવિ ઉદય નથી તોયે દંત અધર રુચિર દિવ્ય તેજ્યે;
અર્ધ કમલ વિકસેલાં એ શુભ સૂચક ઝટપટ સમય થયે. ૧૮
- હમણાંજ ઉદય થાશે હમ કુલળાંધવ અધિક એમ હસતાં;
શોકરહિત કોકકુલો ॥ એકમેક નિજ સમીપ અનુસરતાં. ૧૯
- અલિસારિક્ષ બનેલી રામાઓની મંદ મંદ ગતિમાં;
સિજ સિજ નૃપુરના નાદવટે પાપ સર્વ નીસરતાં. ૨૦
- અચ્ચાં જ્યાં થઈ સન્મુખ તેહ દિશા પલુ રાગવતી બનતી;
અતિ સુંદર વર ત્યાં એ કૃષ્ણ સુરાગી અહ વિસ્મયતા શી. ૨૧

* મરંદરસ. † ચક્રવાકનાં જ્યેષ્ઠ રાત્રિએ વિષૂદાં પડવાથી રુદન કરે છે. ‡ અતિ સખેલ. § રોમાંચ પ્રકટવાં તે. ॥ ચક્રવાક પક્ષીનાં યોગાં.

- પૃથ્વી-વિચિત્ર રચિ મૂર્તિને સરસ તીર રેતી મય;
સ્વવેદવિધિથી કર્યું શુભ પ્રકાર આવાહન,
પવિત્ર બહુ પાદ આચમન અર્થ દીધા પછી;
રુડાં વસનથી ઘણાં સખિ ! લસેજ કાત્યાયની. ૨૨
- અતુલપૂ-પછી કુંકુમ પાટીર ગંધ લેખી પ્રિયાજને;
કર્મ સુવર્ણનાં સર્વ શૃંગારે રમ્ય તેમને. ૨૩
- ગીતિ-વિધવિધ કુસુમે અર્પી સુગંધ પુષ્પરચિત માલાઓને;
પૂજ્યાં કુમારિયોએ શુદ્ધ ભાવભર સહ પરવાળાંએ. ૨૪
- પીળા રાતા અક્ષત અમલ જલ અને વિવિધ ધૂપ હીપે;
નિજવર મેળવનારાં દેવી સુપ્રસન્ન એમ ભાવ ધરે. ૨૫
- વિવિધ માલપૂડને ધૃતસહ ખર્જૂર આમ્ર શીક્ષણ શાં;
કદલીફલ દાડિમ વળિ દ્રાક્ષ ચેરડી અમૃત સુદ્ધ મીઠાં. ૨૬
- ઉત્તમ સાહિત્યવડે ઉપહાર ધરી પછી જલ ધરીને;
તાંબૂલ સમપેણ કરી ભક્તિવડે તેમને નમ્યા સર્વે. ૨૭
- બૂલણાં-નિગમપર સુમતિ ધરનાર સુનિવરતાણા સરલ ઉરભાવથી પ્રકટિયોરે;
જે પ્રથમ પણ ઉદ્ય વિધિવિધે ના થયો તેહ એ મંત્રને હૃદયભેરે;
દેવિ કાત્યાયની ! અધિક વિરમય જનક રતિરસતાણા અતિ અધીશ્વરીઠે;
ભગવતિ ! સુયોગિની ! એમ જપતાં ઘણાં દીપતાં ગોર્ખીજન મોનધારે. ૨૮
- અતુલપૂ-કર્યું સુકૃત જે દેવિ ! પતિ શ્રીપતિ એ હજો;
કરે છે ઇષ્ટ સપણું ખરે સાંગ પ્રણામ તો. ૨૯
- ગીતિ-પછી સ્વતઃ સુમુખિ ! સખિ ! પ્રિય પ્રકટ બટ ચતાં સ્વઅંતરમાં;
અહ શું ભાવસહિત એ બની ગયાં બાણુતી ન હું તેમાં. ૩૦
- ગોપીપતિથી સહજે પતિત્વ પાત્રી હૃદયવાદ કરતાં;
ત્રિભુવન તૃણ સમ બાણી તુચ્છ મુક્તિ પણ મન પર એ ગણુતાં. ૩૧
- મંગલમય સમય કંઈક અહિં તે જે પર પ્રિયસંગમ બનતાં;
શાય સતોરથ પૂરણ એમ પ્રતિજ્ઞણ સખિજન મન કરતાં. ૩૨
- સુમુખિ ! ભદ્રકાલીને કરતાં અર્ચન મૃદુ ઉર હરખાય;
પ્રભુપ્રેમ અમૃતરસસિંધુતરંગવડે અતિ સિચાપ. ૩૩
- તેવે મોરચુકટધર ચંદનચરિત સુંદર સર્વાંગ;
સુરેન્દ્રમજની ગતિને લખવતા એકલાજ એકાન્ત. ૩૪

- પુષ્ટ નિતંબ મુહાગી અમૂલ્ય નિર્મલ પીત વસન ધરતા;
સિંચ સિંચ નપુર પદ લલિત ગમનથી મન ચંચલ હરતા. ૩૫
- ઘેરાં નયનકમલ કંઈ સહજ મલકતા મધુર મુખે લસતા;
કુંદમાળધર સુંદર વર મજવર આવશે શું મારગ આ. ૩૬
- સહજ ઉર્ધ્વ દગ કરતાં ચત્વર તપિતદૃષ્ટિ મુગ્ધને એમ;
મળશે ઉત્સુકમનથી શીળમ સમય જલદ આતરી જેમ. ૩૭
- હરિણી-મરકતમણિ સ્તંભો જેવા રૂઝ ભુજથી મને;
મુદૃત કરિયાં માટે ભેટે વિશાલ ઉરે અને;
અતિ સમય હું ભેટું ગાહું ઘનસ્તન મધ્યમાં;
મિયતમ ગ્રહી, સ્વાંસુકા સ્પહસ્તલેતાથી આ. ૩૮
- ગીતિ-ચુંબન કરે ઉચેથી કથગ્રહી અમૃતમય વચન વહશે;
ચલિત સરસ નાસાપુટ મૌક્તિકભૂષણ રંગ મુદંત લસે. ૩૯
- દંડવંશા-^{*}નિસર્ગરમેરમણીય લાસવે મનેય પાશે અધરામૃતો હવે;
રસાળલાવે મુવિલાસી એ પ્રભુ સીતારકારી અધરો પિએ મમ. ૪૦
- ગીતિ-ચંદન લેપનનું પલુ અંતરાય ન સહન કરાય પિયુષે;
મૌક્તિકમાળા પાછળ કરવાથી સહજ વપુ મનોહર એ. ૪૧
- અમલ કમલમાલાધર અલકમિશ્ર મહતિલક નીલ જલકે;
પરમ ઉદાર પધારી આલિંગન વિચનસ્થલમાં કરશે. ૪૨
- નિજ સખિ સહુ એમ મળી હું વૃદ્ધાવન નિડુંજમાં જઈને;
ભ્રુઅઉદય નંદકુંવર મળતાં મુખશાલી હું જનીશ અને. ૪૩
- યમુનાવટપર મૃદુ જ્યાં વહે પવન વહિ લઈશ એકાન્તે;
વિરાજતાં મજવરસહ ચિરસમય રમું ઉરુબંધવિલાસે. ૪૪
- કરેક આમ કરતાં વિધવિધ તેમજ મનોરથ નિત્ય;
પૂજનીય જાનિયાં તે પ્રભુપર સહજ ઉપજતાં મૃદુભાવ. ૪૫
- મજદેવી ગોપીજન ઉરમાં સ્ફુરતાં મળેશનંદન એ;
પતિ યાજ્ઞે એમ કહી પૂજન સહુ ત્યાં કરે નિરંતર તે. ૪૬
- વસંતતિલકા-સંપૂર્ણ રાત રતિભાવથી ચિત્રબંધે;
ચાક્રી અક્ષિ! જલવિહાર ॥ પામવાને
ઉડી સત્યાં વસન સુંદર અંગમાં ને;
ચાટ્યાં પ્રભાત યમુનાપર તે મળીને. ૪૭

ઈંદ્રવજ્ર-માર્ગે જતાં મંડલમધ્યમાં એ છે નાથ સાથે ઉર માનતાં તે;
અન્યોન્ય બાહુ પકડી ન ખેંચીતાં ગાતાં રસાળાં પ્રભુભાવવાળાં. ૪૮

રાગ ણિભાસ.

ચંદ્રમધુરમુખ ! માનદ ! સુમદનમાનદ !
ગોપીનયનચક્રોર ! પાનદ ! રાધાલોચન કમલ હૃદયકર !
સુખદ ! વરદ ! અંજનરેન પ્રકટ તારામય અમીઝરણુ ! ચંદ્ર ૦

રાગ ગુર્જરી.

મળનંદકારી મળનંદકારી ગોપપતિભાગ્યભૂમિધારી;
રસિકવર ગોપીજન પાનરસ નિજમુખ સુજનયન કરત જયકારી-ધ્રુવપદ ૦
મધુ મલકતાં ગલિત વિમલ સુરભથી લપટ મધુપ ફુલ મુખકમલકારી
અમૃત બહુ ગર્વહર અધર પીયૂષ પા મદનાનલ શમનકારી-મળ ૦
સ્મિત થતાં પ્રકટ શુભદંત રુચિ ચંદ્રમુખ ચંદ્રિકા સર્વ સંતાપ હારી;
દુર્લભ લલિત કુચ કનક કલશપર કર વિલાસ મરકત મણિધારી.-મળ ૦
સુભગ સુમુખીગલે બાહુધારક શું મત્ત ગજસજ્જ મનહારી;
કર ચિર વિહાર વિરહાનલ શમવ પુષ્કર અલન †સીકરથી ભારી.-મળ ૦
ચંચલ કટાક્ષશરથી તુજ નયનકમલ ફુલિન લલના ધીર હારી;
મુજ વદન સરસ સરપર કર વિલાસ છત કામ નિત અલસ ગતિ ધારી.-મળ ૦
નંદધર ક્યાર પર સીરાગ સીચિતાં ઉછરેલ સુરવૃક્ષ ભારી;
મજ્જુમારી સ્વકર કનકમય વેલનું આશ્રય બનો સદા રક્ષ કારી.-મળ ૦
હે મળપ્રલાયગુણુ ! રસિક ગુણ છૂપતાં અતિ લલિત આલાપ કારી;
તેમ ભેટાં થતાં મદનના ભાવસર યુવતિપર સહુ પ્રકટ કારી.-મળ ૦
રુચિર કૌમાર ચંચલપણે શરમથી ગોપી ઉર ગૃહ ગુપ્ત પધારી;
નિજ નખરશરવટે મદન પ્રકટાવતા જય જય હૃદયભાવ હારી.-મળ ૦
ગોપવનિતા વીજ પ્રકટતાં વેણુ મધુ ગરજનાર તું નિત્ય ભારી;
વચન કરુણામય દૃષ્ટિવૃષ્ટિવટે નવલ ઘન શું હાસ્ય કારી.-મળ ૦
ગીતિ-અપ્રમ નિરંતર પિયુને ગાતાં વિધવિધ પ્રિયપર સુદિત બની;
તે સહભાગી સર્વે નહાવા યમુનાતટપર જતાં મળી. ૪૯
નહાતાં નિજ અંગ ઉપર કાલિન્દીનાં અમલ જલ પથ્યાંથી;
પ્રેમાદ્રે નંદસુતનાં અંગ સમાં રમ્ય છે સરોજાક્ષિ ! ૫૦

- કુચચંદનથી રંગિત યમુનાજલ યવન અગમા ધાય,
હરિકરકમલે લુપ્તિ શોભા પદ્માક્ષિ ! જહિ અતિ જલ્પાય ૫૧
- ઉપનતિ—મરસ્વતી ત્યા કુચ કુકુમોએ ગગા બન્યા તેમ નિજપ્રભાએ,
સર્વાર્થ દેનાર અલીપ્તકાર ધયા ત્રિલેણી યમુના પ્રકાર ૫૨
- ગીતિ—યમુનાજલ તે રસભર પીવા અતિશય લાવ પ્રકટ કરતા,
પ્રિયસખિ ! તારાણુ રમિયા નહકુવરપર અતિ દીપન કરતા ૫૩
- શિખરિણી—કદી પ્રેમકિરા પ્રણયપુરમા પૂર્વમમ એ,
નહીમા ગાતાતા પ્રિયસખિ ! જઈ હૃદયભર તે
પિયુ સાથે જાણે સખિ ! વિહરવાને વસનને,
તરે ફેંદી ખેલે કમલમય એ સ્થીર જલમા ૫૪
- ગીતિ—તે કુચકુકુમવપુની પ્રભાવડે પ્રસરતી મિતશ્રીથી,
અનુપમ રૂપ ધણુ ત્યા યમુનાજની રસમયતા જેથી ૫૫
- કરકમલવડે તે જલ છાટતા હરખથી પરસ્પર જે,
વિરલ વિરલ બિંદુવડે કમલમુખા બહુ વિરાજતાતા તે ૫૬
- યમુનાજલ પ્રતિબિંબે નીવઅગ નભપર કુચકેનકગિરિ,
તેપર બિંદુ તારાગણુ જાણે અહુ પરિભ્રમણુ કરતા ૫૭
- અનુબુદ્ધ—શ્રીકૃષ્ણ સગમે થાયે કમળા સ્વેદબિન્દુઓ,
સૂચવે બિન્દુઓ આમ લાવી આગળનુ સખિ ! ૫૮
- ગીતિ—કુમારિઓના કાયા રૂપ ગગનમા પ્રકટ બિંદુ તારા,
સજની ! કઈક સમયમા કૃષ્ણચંદ્રનો ઉદય સૂચવનારા ૫૯
- અનુબુદ્ધ—મુખચંદ્રસ્મિતમુધાપાને કુચચકોરને,
લાગેવા બિન્દુઓ અગે શોભતા હરિલાક્ષિને ૬૦
- ગીતિ—બહુ નિહારવશ બનતા પ્રિયતમ પર એકવાન બનતામા,
મત પૂરણુ કરવાને મહ મહ મજરાય પધાર્યા ત્યા ૬૧
- મલક મુખે નયનકમલ પર ગળતા મધુર કાન્તિના મધુએ,
અપાગરસસાગરમા સગમ કરતા સકલ કામનાને ૬૨
- યમુનાપવને ઉડતા ચયવ અવકે સહુ જનમન હરતા,
ગોપીમુખકમલતણા પીવા મધુરસ મધુકર શું ભમતા ૬૩
- પીતાબર ધગ લલિત સરસ કુદમાવિકા ધારી,
ખણખણ ૧ અણુ ગતિએ ૨ કરી ૬૪

મંદ મંદ પદ મૂડી નિયમ લંગ ત્રત ણને એમ મતિને;
મંદન કરતાં સહજ સ્વાભાવિક જેમનાં વિહરવાં છે. ૬૫
વિધવિધ વચન નિરીક્ષણ લીલામાં નિજ અનુકૂલ અતિ રસને;
અનુભવવા તેઓને પોતે પણ તે સમય મિત્ર સહ છે. ૬૬
અતિ સંતુષ્ટ બની અલિ! દર્શિ સર્વસ્વ ગોપિકાભાવ;
દર્શાવાને નિજના સરલ હૃદય કેટલા સુહૃદ સાથ. ૬૭

અનુક્રુપ-પ્રાજ્ઞ-મીય પુરુષત્વધર્મો મિત્રત્વ ધારતા;
એ મિત્રો સહ સંબંધ સૂચવી તે પધારતા. ૬૮

શાફૂલવિકીડિત-ગાન શાનીં સુનિ ઘણા પ્રિય કરી જે ભૂંગીઓને અહિં;
સ્થાપે સંગ હવે રૂઢા સ્વમુખને પોષેજ ઘેલી થઈ;
તેથી હું કરુ લક્ષ સૌ ભુવનમાં જેમાં ઘણી છે દુપા;
તેમાં ગોપીપણું ઘણું ખરું કરે બહાલા જરા કાલમાં. ૬૯

અનુક્રુપ-પછી સત્વર એઓનાં વસોને હરિએ હર્યાં;
પ્રિયાઓનો પ્રભુજીને અન્તરાય સહાય ના. ૭૦

શિખરિણી-તદા કાલિંદીએ સ્વજલથી થયું અંતર રૂંકું
હોમને કેલિનું સખિ! તરત ત્યાં દૂર ન કચું;
ગણું તેથી તેને અનુકૂલ સદા વલ્લભવર;
પ્રભુ શ્રી છે તો એ પ્રિયતમ પ્રિયામાં જ સહજ. ૭૧

ગીતિ-સ્ફુટિત લાલપક્ષવના યુગલવિયે સ્થિર સુંદર નવ કુસુમે;
પ્રકટ અમલ પરિમલથી મદમય મધુકરવડે મનોહર જે. ૭૨

રસમય સૃષ્ટિ સરજતાં પુલક પ્રહ્લાંક અતિ કુસુમ વપુજે;
આદિપુરુષ સમ અલિકુલરૂપ શ્રુતિગણ્ય ગુણગણ અતિ ગાયે. ૭૩

કર્ણ સુધી જેઆથી બનિયાં મંડલ કુસુમ ધનુષ બ્યાં શું;
સાંધે સ્થિત કેસરશર સમુદય ધરણ અનુપમ મહનવર શું. ૭૪

કેસરઅંગુલિધર કુલભુજથી ગોપીમનોરથને દેવા;
રહેલ શું સુરતરુવર ચઢયા કદંબ ઉપર માધવવર ત્યાં. ૭૫

અનુક્રુપ-પુષ્પવાન્ ચિત્રવલ્લભે ફલાબ્યો નંદના સુતે;
સૌન્દર્યે તો મધુસાવી વૃક્ષ ચોપાસ થાય તે. ૭૬

પુષ્પોનાં કેસરની અભિયોએ શું અમૃત વરસનારું;
પ્રકટ થયું બાણે વ્રજબાલાઓ પ્રિય સમીપ ધરવા શું. ૭૭

- કુચચંદનથી રંગિત યમુનાજલ વ્યલન અંગમાં ધાય;
હરિકરકમલે લુંછિત શોભા પદ્માક્ષિ ! જહિ અતિ જણાય. ૫૧
- ઉપગતિ—સરસ્વતી ત્યાં કુચ કુંકુમોએ ગંગા બન્યાં તેમ નિજપ્રભાએ;
સર્વાર્થ દેનાર અભીષ્ટકાર થયા ત્રિવેણી યમુના પ્રકાર. ૫૨
- ગીતિ—યમુનાજલ તે રસભર પીતાં અતિશય ભાવ પ્રકટ કરતાં;
પ્રિયસખિ ! તત્કાલ રસિયા નંદકુંવરપર અતિ દીપન કરતાં. ૫૩
- શિખરિણી—કદી પ્રેમકિરા પ્રણયપુરમાં પૂર્વસમ એ;
નદીમાં ગાતાંતાં પ્રિયસખિ ! જઈ હૃદયભર તે.
પિયું સાથે જાણે સખિ ! વિહરવાને વસનને;
તટે ફેંકી ખેલે કમલમય એ સ્થીર જલમાં. ૫૪
- ગીતિ—તે કુચકુંકુમવપુની પ્રભાવડે પ્રસરતી સ્મિતશ્રીથી;
અનુપમ રૂપ થયું ત્યાં યમુનાજની રસમયતા જેથી. ૫૫
- કરકમલવડે તે જલ છાટંતાં હરખથી પરસ્પર જે;
વિરલ વિરલ ખિન્દુવડે કમલમુખાં બહુ વિશજતાતાં તે. ૫૬
- યમુનાજલ પ્રતિબિંબે નીલઅંગ નભપર કુચકનકગિરિ;
તેપર ખિન્દુ તારાગણ બાણે અહુ પરિભ્રમણ કરતાં. ૫૭
- અનુષ્ટુપ—શ્રીકૃષ્ણ સંગમે યાશે શ્રમનાં સ્વેદખિન્દુઓ;
સૂચવે ખિન્દુઓ આમ ભાવી આગળનું સખિ ! ૫૮
- ગીતિ—કુમારિયોના કાયા રૂપ ગગનમાં પ્રકટ ખિન્દુ તારા;
સજની ! કંઈક સમયમાં કૃષ્ણચંદ્રને ઉદય સૂચવનારા. ૫૯
- અનુષ્ટુપ—મુખચંદ્રસ્મિતસુધાપાને કુચચકોરને;
લાગેલાં ખિન્દુઓ અંગે શોભતાં હરિણાક્ષિને. ૬૦
- ગીતિ—બહુ વિહારવશ બનતાં પ્રિયતમ પર એકતાન બનતાંમાં;
પ્રત પૂરણ કરવાને મંદ મંદ પ્રજ્વલય પધાર્યા ત્યાં. ૬૧
- મલક મુખે નયનકમલ પર ગળતાં મધુર કાન્તિના મધુએ;
અપાંગરસસાગરમાં સંગમ કરતાં સકલ કામનાને. ૬૨
- યમુનાપવને ઉડતાં ચંચલ અલકે સહુ જનમન હરતા;
ગોપીમુખકમલતણા પીવા મધુરસ મધુકર શું ભમતા. ૬૩
- પીતાંબર ધર કુંકુમ લલિત સરસ કુંદમાલિકા ધારી;
ખણખણ રશના નૂપુર ઝણ ઝણ ગતિએ ચપલતારા કરી. ૬૪

મંદ મંદ પદ મૂકી નિયમ લંગ ત્રત ણને એમ મતિને;
મદન કરતાં સહજ સ્વાભાવિક જેમનાં વિહરવાં છે. ૬૫
વિધવિધ વચન નિરીક્ષણ લીલામાં નિજ અનુકૂલ અતિ રસને;
અનુભવવા તેઓને પોતે પણ તે સમય મિત્ર સહ છે. ૬૬
અતિ સંતુષ્ટ થાની અતિ! દ્વિશિ સર્વસ્વ ગોપિકાભાવ;
દર્શાવાને નિજના સરલ હૃદય કેટલા સુહૃદ સાથ. ૬૭

અનુષ્ટુપ-આજ્ઞામીય પુરુષત્વધર્મો મિત્રત્વ ધારતા;
એ મિત્રો સહ સંબંધ સૂચવી તે પધારતા. ૬૮

શાર્દૂલવિકીડિત-ગાન શાનીં મુને ઘણા પ્રિય કરી જે ભૂંગીઓને અહિં;
સ્થાપે સંગ હવે રૂઝા સ્વમુખને પોષેજ ઘેલી થઈ;
તેથી હું કર લક્ષ સૌ ભુવનમાં જેમાં ઘણી છે કૃપા;
તેમાં ગોપીપણું ઘણું ખરું કરે બહાલા જરા કાલમાં. ૬૯

અનુષ્ટુપ-પછી સત્વર એઓનાં વસોને હરિએ હર્યો;
પ્રિયાઓનો પ્રભુજીને અન્તરાય સહાય ના. ૭૦

શિખરિણી-તદા કાલિંદીએ સ્વજલથી ધ્રુવ અંતર રૂંડું;
હમેને કેલિનું સખિ! તરત ત્યાં દૂર ન કર્યું;
ગાણું તેથી તેને અનુકૂલ સદા વક્ષભવર;
મક્ષ શ્રી છે તો એ પ્રિયતમ પ્રિયામાં જ સહજ. ૭૧

ગીતિ-રુકુટિત લાલપક્ષવના યુગલવિયે સ્થિર સુંદર નવ કુસુમે;
મકટ અમલ પરિમલથી મદમય મધુકરવડે મનોહર જે. ૭૨

રસમય સદિ સરજતાં પુલકે પ્રહ્યાંડ અતિ કુસુમ વપુજે;
આદિપુરુષ સમ અલિકુલરૂપ શ્રુતિગણુ શુભગણુ અતિ ગાયે. ૭૩

કર્ણ મુધી ખેંચ્યાથી બનિયાં મંડલ કુસુમ ધનુષ બન્યાં શું;
સાંધે સ્થિત કેસરચાર સમુદય ધરણુ અનુપમ મદનવર શું. ૭૪

કેસરઅંશુલિધર કુલભુજથી ગોપીમનોરથને દેવા;
રહેલ શું સુરવરવર ચઢ્યા કદંબ ઉપર માધવવર ત્યાં. ૭૫

અનુષ્ટુપ-પુષ્પવાના ચિત્રવસોએ કલાઓ નંદના સુતે;
સૌન્દર્યે તો મધુસ્ત્રવી વૃક્ષ ચોખાસ થાય તે. ૭૬

પુષ્પોનાં કેસરની અણિયોએ શું અમૃત વરસનારું;
મકટ થયું જાણે મજબાલાઓ પ્રિય સમીપ ધરવા શું. ૭૭

ચઢતાં પ્રિય સંગતથી કંપિત સમ શીતલ કણે ધ્રમિત થતું;
રોમાંચિત યઈ બણે નવ મૃદુ કેસર થકી અધિક લસતું. ૭૮

અનુદુપ્-તેમનાં સૌહૃદે આલિ ! બાલકો તો કૃતાર્થ છે;
નિજ મિત્રત્વફલને માને તદ્દભાવ આશને. ૭૯

ગીતિ-સખિ ! અતિ ચકિત બનેલા મુગ્ધભાવથી સ્નિગ્ધ સજલ નયને;
પ્રિયવદન નિરખનારા પ્રેમ ઉદ્દાધમહિ નિમગ્ન બનિયા તે. ૮૦
તે રસને અનુભવતા નિરખે પરસ્પર કૃતાર્થ થવાથી;
ઉમંગ ઉર ઉભરાતાં મુખે મલકતા અધિક થતા સજની ! ૮૧
નિજ ચરિત્ર તેઓને જણાવતા કૌતુક સમ ગોપીને;
ઝટપટ તેહ સમજતાં બાલકસહ અતિ હસતાં આનંદે. ૮૨
શિરપર મોહન ઉપર ચંદન ધવલવસન નિતંબપર છે;
ગોપીજનપર હાસપ્રભા પડી તેમની ઘણી દીપે. ૮૩

અનુદુપ્-કોટિજ્યોત્સ્ના પ્રસરતી એ વિલક્ષણ કાંતિએ;

મુગ્ધાક્ષીઓ ચકિત શું ભાળતાં ઝટ કૃષ્ણને. ૮૪

ગીતિ-પ્રિય દર્શન આરતથી લક્ષ્મણાં રયામલ ચંચલ નયનાં;
હરાયલાં અંબરને લાળી અન્યોન્ય હરખથી થેલાં. ૮૫
સહસા ત્યાગે કોપિત કીડાવેશોવડે અરુણ નયનાં;
સ્મિતવદનાં પ્રત્યે પ્રભુ હાસ્યમય વચન ઉદારચરિત વધા. ૮૬
જો કે અતિશય ભાવે ન દેહનું જ્ઞાન શીત વણિ કયાંય;
એઓને થણ સજની ! સહન કરે પ્રભુ એ અતિ આશ્ચર્ય. ૮૭

શાર્દૂ-આબી અત્ર વિચિત્ર વસ્ત્ર અબજા ! જે પોત પોતાતણાં;
લાળી તે મતનું રુઝું ફલ શ્રદ્ધા પ્રેમે હું આપુંજ આ.
હું કોઈ દિન ના અસત્ય વદતો છે સાક્ષિઓ બાલકો;
રૂઝાં વસ્ત્ર દર્ઢ ન સંશય કર્યો એમાં તમેા માન્યો. ૮૮

ગીતિ-અભિસારિણી વસ્ત્ર સમાં આ જલ અંગ ઉપરથી ફર રહે;
જલભર થયેલ મૂંગાં નૃપુરનાદે સફલ કરે અવણો. ૮૯
લેતાં વસન, પ્રસરતા કરપર વર કંકણ રણુરણુતાં જે;
ઝટ સકલ દિશાના સહુ અશુભ હણો પણ રસમય નાદો એ. ૯૦
અહ મતથી કૃશતા શી યઈ સહજ એમ સખ્યવાસલ્યે;
યમુના તરંગભુજથી તમ અંગોને પુનઃ પુનઃ સેવે. ૯૧

ત્રતથી કૃશ તમ વપુને તરંગભુજથી ત્રહી સુધાકણને,
અનુરાગે શ્રીયમુનો સિંચે બહુ વિધ પોષણ કરવાને ૮૨
પ્રેરે તટપર રચવા સગમ, પ્રિય વસન અગ સજવાને,
વિલાસથી અતિ ઘેરા દગવાળા આપને તરંગ ભુજે ૮૩
અહિં નિર્મલ જલમા પદકમલવિરાજિત સખિઓ ! બહુ કાલ,
તે રચલ કમલશ્રીને ધારે ધરણી તણા હરે તાપ ૮૪

હરિણી-બહુ સમયથી જે ભીતિએ તમે યમુનાજીમા,
ચરણ કમલો રક્ષા તે તો બધી ગઈ રાત આ,
કમલકુલ એ બીજી રીતે ન નીરવિષે રહે,
મુજદગ બની ભૂગી પીઓ કડા મધુને ચહે ૮૫

ગીતિ-વિકાસ નયનકમલમા કુકુમરગ મનોરમ નખકિરણો,
સૂર્યસમ ઉદયગિરિને આસ કરો તમ તપ્પર અટ ચરણો ૮૬
આપ તણા ઉરસરપર કુચકેનકકલશવિષે મહન પોતે,
ભાવ રસોએ પૂરણ કરે રસે હીન ગૃહણ કરવા તે ૮૭
સ્વાભાવિક રહિયાળા તમે વસન વિણ પણ રમણીય ઘણા,
શોભા ધરતા સખિઓ ! અમુ હમારા વિકારમય બનતા ૮૮

શિખરિણી-ધ્રુપાવી જે શોભા સુરધુવતિથી સ્તુત્ય અહિંઆ,
અપૂર્વા તે તો કે વસન ધરતા દિવ્ય સહજા,
મળે તે તો આરા નયનભ્રમચેને સખિજનો !
તમે એકે એકે સરવ મળિ વા અખર અહો ૮૯

ગીતિ-અખરરૂપ તમારી કટિપર રજનકર વસતા વસનો,
અખર નામ ધરે છે અનગવર વીરના ચરસ કવચો ૧૦૦
તમને સાત્ય અને પ્રિય કહું છું અહિં નહિ હમ ઉપહાસજ આ,
મત નિયમે કૃશ જનિયા કુમાંગિકાઓ તમે વિમલ મનના ૧૦૧
આમ સુણી નિજવરની વાણી રમણીય હાસ્યની તો આ,
સખધ યતા આપો ગોપીજન સહુ અવલૂનીય યથા ૧૦૨
વચનચદ્રિકા પ્રભુની મેળવતા પ્રેમસિંધુમા દ્રવ્યા,
તે યમુનાને પણ શ્રીનદકુવર વર વિહારને ભૂત્યા ૧૦૩

અનુક્રુપ-કોઈ ભાવવટે દિવ્ય તેઓ નદકુમારથી,
સખધ અતરે પામ્યા પ્રત્યક્ષ નિજલાગ્યથી ૧૦૪

સમાસરતિના જેવાં વિવક્ષણુ સુખી થયાં;
પિયુને જોઈ લક્ષ્મણાં એ પદાસિ! સુમધ્યમા-.

૧૦૫

ગીતિ-મ'ને અન્યને કે આ થવા વિદિત આમ એક મેક જીવે;
અતિ સંવાદ કરીને બાલાઓ હાસ્ય પામતાં સર્વે.
કૌતુકસમ માનીને તે ભાવે સ્વાભાવિક હસવું જે;
તેઓનાં સખિ! માનુ મગ્નવર પૂજન તણાં કુસુમ તેને.
અધિક અલૌકિકભાવે એ પ્રિયસખિ! પણ બહાર નાનીકળ્યાં;
યોગ્ય એહ કે તેઓ યમુનામાં નહિ પણ રસમાં બળિયાં.

૧૦૭

૧૦૮

શિખરિણી-તદા કાલિન્દીએ સ્વજલથી થયું અંતરરુડું;
હોમને કેલિતું સખિ! તરત ત્યાં દૂર ન કેરું.
ગાતું તેથી તેને અનુકૂલ સદા વલ્લભવર;
પ્રભુથી છે તો, એ પ્રિયતમપ્રિયામાં જ સહજ.

૧૦૯

ગીતિ-આમ તેમનો અંતરભાવ ફરી નિરખી શુભ યોધ થવા;
નંદકુમાર વધા સખિ! મંદ હાસ્યથી અધિક મોહ કરતા.
મુજ પાસે તમ વસનો પ્રથમે વિપરીત ભાવને વદતાં;
તે નહિ સુક્રત પછીથી થનાર તેથી અહો પ્રિયાઓ! આ.
જોકે આપવિષે તે ઊચિત નિરંતર રસ અધિક થવાથી;
રસમર્થદા એમ ન માટે તમ ચીર ત્યો અહિં આવી.

૧૧૦

૧૧૧

૧૧૨

સ્વાગતા-સર્વતાઃ પ્રસરતી મુજદષ્ટે આવનારપર વાયુ ન ફેરે,
સ્પર્શ ધાય ન ખરે તમ અંગે બાલની ઝટ તમે ઉર શેઠા.

૧૧૩

ગીતિ-પરમદયાલ પવન તો શીત વિચારી ખસગમથ નવલાં,
વસનો ધરાવવાને તમને, જલ ઉપર સંચરે હું આ.
અનુમતિ હોય તમારી આવી અહિં મુગ્ધ લેાચનાઓ! જો,
તમ અંગ ઉપર આ નિજ અંગવટે આવરણ કરું તો.
પ્રભુચરસસિધુમાં મન મમ વિનોદવચન નવ વમળે શું,
ઉછળું બદ્ધવિધ ભાવિક રેતી સહ પૂર જેમ ગંગાનું.
હાસ્યરસોદ્ગિસમુદ્રે મળ્યું પ્રેમસાગરતત્ત્વ જે પૂર,
થયું બહાર અહિં તે મન પણ પ્રિયજન સંગમ આતુર

૧૧૪

૧૧૫

૧૧૬

૧૧૭

પૃથ્વી-નિહાળી પિયુના રૂઝ વદનને સખી! અર્થ તે,
હુગી શરમ ભાવથી વિનતદષ્ટિએ અંગ એ.

ગળાં મુઘિ કલિહનજલવિષે રહેલાં મુખે;
ઘણું અરુણ વસ્ત્રમાં નિજ તણું રહ્યાં શું દિસે.

૧૧૮

ગીતિ-પ્રિયતમ નખપદ રવિનો ઉદય થવા ઝટ અતિ રીતલ જલમાં;

મગ્ન થઈ તપ કરતાં ચક્રવાક સમ કુચમંડલ લસતાં. ૧૧૯

મંદ્રાકાંતા-દુઃખી ક્યારે ફિવસ ઉગશે એમં ઉત્સાહ ધારી;

નેતાં તેવું મુખ શશિ ઉગે આમ આ રાત ધારી.

ખીતાં તેનાં કિરણ પડવે સૂર્યજાનીરમાંડિ;

દૂખ્યાં કોકોસમ નવકુચો દીપતાં કંપતાં એ.

૧૨૦

ગીતિ-શું વર્ણન યમુનામાં નીર ઉપર વિલસતાં સહુ મુખોને;

માનું હું પ્રિયવરતા સખિ ! ઉદય ધયેલ ચંદ્રમાઓને.

૧૨૧

ઈંદ્રવંશા-શું ઇન્દુઓ આ પણુ એ ઘણા નથી ખીલેલ પશો રવિ હાલતો નહિ;

સંઢહવાળાં વદનોજ તેમનાં ત્યાં આમ તે બાળક વૃંદમાં બન્યાં. ૧૨૨

હરિગીત-તેવે સ્વરસમાં મુદિત વીંટાયેલ ગોપોથી બની;

જેનું મધુર મુખકમલ મલકે જે વિલાસશ્રીતાણી.

સંપત્તિએ કોટિક મહનને છતતા પ્રિય સાથ એ;

બોલ્યાં ક્ષણે સન્મુખ થપલ અતિ સ્નિગ્ધનેતાં દૃષ્ટિએ.

૧૨૩

ગીતિ-પરમ ઉદાર ઉચિત આ બોલાવી વસનદાન જે કરવું;

જો તેજ સમયપર તો અંગ સંગ નિજ સફલ થયે બનતું.

૧૨૪

પ્રિય ! તમથડેલ વસ્તુ કોઈ સમય નહિ ફરી અલગ બનતી;

તો અહિ હમ વસનોને દેશો કે નહિ ન તે સમજ પડતી.

૧૨૫

જો ન હયું એમ કહી આપો નહિ, સ્પર્શવા ન કો બીજા;

સમર્થ હમ વસ્તુને, હયું બધું આપ એકલાએ જ.

૧૨૬

હરણુ કયું છે જેવું તેવું દેવું ઉચિત મહોદાર !

નાથ ! અન્યથા અતિશય અવિનય પણ થાય તે ન સુવિચાર.

૧૨૭

હરિણી-નહિ કુલવપૂ બીજા પાસે કદાપિ ન ક્યાંય તો

કંઈ સરસ કો સાધ્વી સ્વાંગ પ્રગથ કરે પ્રભે !

અતિ મધુર જે સ્નેહી પ્રાણેશનાં નયનોવિષે;

ક્ષણ પણુ નહિ સામું નેતાં વિચીત્રન તેમનાં.

૧૨૮

અનુદુપ-કદાપિ તરુણી કોઈ મત્ત થૈ અંગ દાખવે;

કરે કુમારીઓ કેમ બાણુતાં હાલ તેમ તે.

૧૨૯

આનંદી નંદરાજના કુમાર પ્રાણવલ્લભ !

ભાણીએ તમને આપો હમારાં ચીર મુંદર !

૧૩૦

શિખરિણી-ત્રજે સર્વસ્થાને સહુ બુધજને શ્લાઘિત ઘણા;

ગુણોના સિંધો હો ! તમ ચરિતને આમ મુણતાં.

હુમોને કેા ક્યારે દ્યુતિકટું કહે એમ ભય છે;

સ્વલગ્નગથી હેયું મુભગ ! અદકું ખેદિત બને.

૧૩૧

અનુકુપ-તો હો આનુર્ય ભંડાર ! આપો સત્વર અંગચે;

ઉઝે આ નહિ તો સૂર્ય રથામ પદ તપાવતો.

૧૩૨

વસન્તતિલક-ના ચોખ્ખ આમ થતું આ અતિ સાર્થ મિત્તે;

*સાભાલ્યથી પ્રિયતમા તમ ભાનુકન્યા;

હસ્તો પ્રસારી તમ પાસ પધારી ધીરે,

વસો નડાં કમલચોચન ! વાચતાં એ.

૧૩૩

ગીતિ-તમ અંગ સંગ બનતાં પીત વસન ધન ઉપર જેમ વીજ;

અતિ શોભે પ્રિયતમ ! તે ચિરસ્થાયિની ઘણી પણ નહીંજ. ૧૩૪

ત્યાં આવતાં દિધાથી ને અહિંઆં આપતાં નહિ વિશેષ;

જો હોય કેાઈ હમણાં અહિં તો અતિ અનુચિત મુંદર વેધ. ૧૩૫

અપરચીચિહ્નાંકિત પ્રાણુનાથને બુવે નહિ પ્રમદા;

ઇતર પુરુષસહિત તમો હુમો નિકટ કેમ આવીયે અંગ ! ૧૩૬

સ્વયમેવ વિચાર કરે હુમને સર્વત્ર નિત્ય સહુ રીતે;

તમેજ નાથ સુરક્ષક શું અધિક અવર તમને વિનવીએ. ૧૩૭

અતિ શીતલ આ વાસુ અમ મનને અપટ કંપવે વાપ;

ઋતુ પણ બહુ શીતલ આ તેમાં આ સમય શીત અતિ ધાય. ૧૩૮

અધિક કંપતા જલમાં તેથી મુભગ ! વસન અમ આપોને;

તમમાં અપાર કરુણા રહી ખરે શીતમાં રૂચે અહિં જે. ૧૩૯

તમો હમારા વસનો ધરી રહ્યા પણ અહિં શીતલ તટમાં;

રહેલ આ બાલક તે કોમલતાથી ન કંપનારા હો. ૧૪૦

હરિગીત-કિંકર તમારાં અપલ રમ્ય કટાક્ષની મુછટાવડે;

વેચાણ, પરિજન ખરહરંતા સત્ય વદનારાં હમે,

તે સિદ્ધ બનવા કાર્ય આપો વસન પ્રિય! આનંદથી,
કરશું બધું તમ ભાવતું વનમાં વિમલ જલમાં વળી. ૧૪૧
ગીતિ-જાણો સહુ મર્યાદા સૂણો આ અહીં વિનતિ હુમારી જે;
મજરાજ સમીપે જઈ સઘળું નહિતર નિવેદન કરાશે. ૧૪૨

૫૬-રાગ વિંધ્યાસ

એમ બાલાઓવડે વહાય, સખિ! મજવર રસમય હરખાય-ટેક,
કુમારીઓનાં વદનકમલ ગુલ મંદ મંદ મલકાય.
મકાશ મલિત વિમલ મરંદ રસ પૂરે પ્રભુ સિંચાય.-એમ૦
ઝટ ઉઠય થતાં પ્રભુપૂરમાં ચિત્ર ભાવ પ્રકટાય.
રતિ રસ રસિક શિશોમણિ તો પણુ રોમ રોમ વપુ ધાય.-એમ૦
સકલ શૌખિકા સાથે અતિશય સ્નેહે એકથ કરાય.
શીતલ વચને આપ પ્રભુની થર થર કપે કાય.-એમ૦ (૧૪૩-૧૪૪)

(મરાઠી આલ્સ જેવી સાખી)

નવ પ્રેમાળ રસાળ મર્મમય ઓઢિ વિનય વાણીએ;
વશ થઈ ઓઢલાવ સ્મિત પૂર્વક વધા કુખાણુ પ્રભુ એ. નવ૦ ૧૪૫
ગીતિ-જાણો ઝટ સઘળાંયે કરો નિવેદન મજનૂપ આગળ તો;
જો વહરો કે આપો, ત્યારે આપીશ હું તમ વસનો. ૧૪૬
પુષ્પિતાત્રા-તમ કથન ખર બનાવવા હું કપટ વિના ઝટ એજ તો વહુંહું,
અહિં નહિ તમ આવતું થશે જો નહિ પરિધાન ન દાન વસતું તો. ૧૪૭
અનુકુપ-મારી દામીઓ માત્ર તમે જો સઘળાં થશે;
તો લક્ષ્મણવશતા આપી અયોગ્ય મુજ પાસ તો. ૧૪૮
મારુ કહું જ કરવું હોય જો હે કુમારીઓ!
નથી વિરોધ સમયે ઇચ્છા જ બલવાન તો. ૧૪૯
ગીતિ-દાસી થયાં પણુ હજી હમ ઇચ્છા ન શમાય કમલનયનાં;
મધુકરને મધુ ઇચ્છા હે નિજ આધીન ન કમલાધીના. ૧૫૦
પૃથ્વી-જરી અધરકાંતિએ રચિત ચિત્રરૂપે સ્ફુરે;
હવે વિમલ નીરથી નિસરિયાં વણા આશયે;
લગઈ કંઈ મીઠતાં દગકચ્છથી ભાળવે;
ઘણું તમ બનાવતાં સખિ! તટે ગપે શું કહો. ૧૫૧

- ત્રપાધન જતા મહા સદન તીરમા તીવ્ર હા,
 ન થાય પ્રિયદષ્ટિની સરસ વૃષ્ટિએ ભીંજતા
 વિચારી નિજ અગને યુગવ હસ્તથી ઢાકતા,
 ક્ષણે ક્ષણ પ્રિયા ભુજે જધન કંઠ સંકોચતા ૧૫૨
- વસતતિલકા-ત્યા નીસર્યે ઉઝગીં જિંદુ રૂઝા તરંગે,
 પ્રાન્તો લસે અધિક એક સમે નદીના
 પ્રાણપ્રિયાવિરહ ને પ્રિયનો મિવાપ,
 દુખ પ્રેમોદયી થતા ન્યમ અશ્રુ હામ્ય ૧૫૩
- ગીતિ-ગોપીજનપદઅભુજ નખશશિ વણિ નૃપુર નવ કાતિવડે,
 યમુનાના જલ અનુપમ દિવ્ય બન્યા ત્યા અતિશય સૌન્દર્યે ૧૫૪
- શાદૂલવિક્રીડિત-કાલિન્દીજલની બહાર સખિહે ! પ્રાણેશની પાસમા,
 ભતા બાલકનેરમા ધુલિવડે આશ્ચર્ય દેતા પ્રિયા
 શોભ્યા પીયેષ શા નવા જલહને ભેતા સ્વમેયો તણ,
 એને વીજળિયો અભિ ! શુ મળવા મોઢે સ્થિરા ભયણ ૧૫૫
- ગીતિ-જેમ જેમ યમુનાના તરખર સખિ ! ગોપિઓ અનુસરતા,
 તેમ તેમ તેઓના મણિમય ઝણ ઝણ આઝર પ્રકટ થતા ૧૫૬
- સાજે તરખર આવી સવારમા ગૃહગમન નિજઅવસ્થા,
 નીવ નીરમા મૃગા સરી બહાર શબ્દથી પ્રકટ કરતા ૧૫૭
- સિંજ સિંજ આઝરથી કુમારિયો આપતા નિમન્ત્રણ ત્યા
 બાલોના નયનોને ગમન કરી પદતલે મોહ કરતા ૧૫૮
- અનુદૃપ-એહ આનંદ ને હાસ્ય લગત સંકોચ ભીતિથી,
 તેમને ભાવ ત્યા કોઈ સિન્ન સિન્ન ઘયો પછી ૧૫૯
- ઇંદ્રવશા-આતા ઉદઉત્તમ કો મગીજતા રેતા તથા કોઈ તલે સરીજતા,
 અગે ત્રિયોના પ્રિયના પ્રકાશતા તદ્રૂપભાવો જલજિંદુઓ સમા ૧૬૦
- ગીતિ-સર્વાત્મભાવ સાગરપર એને હરિ નયનમીન રૂઝા,
 ભેઈ કુમારી-તેતૂ દુર્લભ આગળ ગતિ કરવા બનતા ૧૬૧
- શિખરિણી-કુમારીના કોઈ અવયવવિષે એક પદતી,
 પ્રભુદર્શિ ધીરે અપર સુકુમારીપર થતી
 સુઅગો એઓના પરદેય આકર્ષણ કરે,
 પ્રનાપી હેનુ એ ન અવર થતો નિશ્ચય મને ૧૬૨

- ઉપજાતિ—ગોપીજનોનુ રમણીય રૂપ નિમિત્ત તો પ્રીતિવિષે હુતુજ,
પરતુ તે કોઈક દિવ્યભાવે રાજી થયા અબુજનોત્ર તેવે ૧૬૩
- શિખરિણી—પ્રતીતિ માટે શુ! નવલવસનો તેહ બુજમા,
અહીં ખેલતા બાણે યજ્ઞવર કરે દાન હમણા
ફરી સ્કંધે નાખી, પ્રથમસમ તે ગોપિજનને,
વધા લાખી રાજધર્મ સ્મિત સુખે રમ્ય હરિએ ૧૬૪
- પૃથ્વી—તણ વસન દેવતામય સુનીરમા ખેલતા,
અપૂર્વ રૂચિ ધારતા અધિક કાલ આનંદતા
ખરેજ અચરાધ તે સુખદ એહ શાન્તિ યવા,
કરે નમન ભૂમિમા શુભશિરે ભુલે ભેડતા ૧૬૫
- વશસ્થ—યથેષ્ઠ એધા નતધારનારને ન યોગ્ય એવુ વહતા મહર્ષિઓ,
બધા પ્રકારે ક્ષણ આપ્રમાદ છે પવિત્ર વાણી મન કાય હોય તો ૧૬૬
- ગીતિ—શશિ મહન દેવવનિતા—પ્રભૂતિ સુરતણીય માનહાની આ,
પ્રકટ સદુ વપુગ્રીએ, ન તે ઉચિત તમ સમા મહાજનમા ૧૬૭
તમ તનુ શોભા સાગર પર ખેલતા નયનમીન હમ આ,
ભુલદીપમા સહસા પડતા દુ ખી અતિશય તે બનતા ૧૬૮
- હરિણી—સરલ સુણતા આંલુ માની નતચ્યુતિ નાચથી,
ઠહુ અહિત તો કર્મે ખામીજ કેમ સુધારવી,
અતિ ખુશ બને દેવો દોષો ગયે ક્ષણ વારમા,
નિજ હૃદયમા ચિન્તા તેઓ કરે ભય હર્ષમા ૧૬૯
- વશસ્થ—ન અન્ય કોઈ નરને નમાય છે ન કોઈ તેવુ પણ કર્મ ધાય છે,
ન તેમ આત્મા પ્રિયની તત્ત્વય છે અર્હિ હવે શુ કરવુ વિધાન રે ૧૭૦
- શિખરિણી—ઘણે કાળે દીઠા પ્રિય કૃષ્ણરૂપે પાસ હમણા,
પછી તેવા કર્મો અક્ષર બનતા કે ન કરતા,
મલુને આ પ્રેમે પ્રભુતિ કરવી એ નમનથી,
હમારુ સૌ સારુ પ્રભુપદ ગતિ છે શુભ અતિ ૧૭૧
- ગીતિ—સ્ફુરતા એવુ સહસા પ્રાણપ્રિયને નમ્યા મુમુખિ! રમ્ય,
અજયિ ભેડી શિંગમા મુગ્ધમુખા સ્વામિનીજનો ધન્ય ૧૭૨
- શિખરિણી—પછી તેવા ભાવે નમન કરતા રૂપદ સહજ,
જણાયુ તેઓનુ નિઝ્યરતાનુ એક શરણ,

અતિ પ્રેમે પોતે કરણમય ભાવે યજ્ઞવદે;
દિધાં તેઓને તો વસન નવલાં સુંદરતર,
સરોજાક્ષીઓ તે નિજ નવલ નાથ પ્રિયતણાં;
ભુજોથી સ્પર્શેલાં પુનિતવસનો આ અતિધણાં,
મહા ઉત્કંઠાથી મૃદુ વપુવિષે ધારણ થવે;
બન્યાં ભાવે ગોપીજન શિથિલ દેહે બહુ હવે. ૧૭૩

ગીતિ-પરિધાન વસન કરવા નિરખી શિથિલ નિખિલ મૃગનયનાંને;
ધરાવવાજ પધાર્યાં કંઠંગથી પ્રિય યજ્ઞવર ઉતરીને. ૧૭૪
કુચ કનક કમલપર અતિ લસતા અલિકુલમમ શુભ અલક વિષે;
નિજ વસનવડે સન્મુખ રહી લુંછે કેટલાં પ્રિયાજનને. ૧૭૫

અનુઠુપ્-પછી તે તેમ કરતા સર્વાંગે એક કાલમાં;
સર્વમાં સર્વ રૂપે તો કુમારીજન ભાળતાં. ૧૭૬
કટીતટવિષે તેના તે પદમય દામથી;
લાલ પદ્મસમું વચ્ચે બાંધે કૃષ્ણ કલાનિધિ. ૧૭૭

ગીતિ-સિત વસન રચિત પુરુષે ભરેલ કાંચન નવ રુચિ કંચુકિએ;
પાછળ અન્ધિ રચતાં રોમાંચિત હૃદય અધિક રમ્ય કરે. ૧૭૮
કમલહલ સમે પાલવ બહુલ વિપુલ ચલક ચલક કખરીમાં;
સ્થાપી શુભ શણગારે ઉન્નત કંચુકિપર તેને કરતા. ૧૭૯

વસંતતિલકા-કો ઇંદની રસ ભરી અતિ આર્દ્ર દષ્ટે;
દૃષ્ટિ મળ્યે નતમુખાં સ્મિત પામતાં એ.
ધીરે, વિલક્ષણ નિઝાનુભવે જણાતા;
ભાવે ભર્યાં કટિવિષે પટ ધારતાંતાં. ૧૮૦

વંશસ્થ-લજાધને અંચલ લોચનો કરી રુકું નિહાળે પિયુને ફરી ફરી;
ફરી ફરી અંધિ સરી મુચીરની રણાં કસંતાં કમલાક્ષી તે ધરી. ૧૮૧

અનુઠુપ્-મુગ્ધસ્મિત મુખાભાજે મંજુ સિંજત ઝાંઝરે.
પધારી તેમણે પૂર્વ સમઘ્યાં દિવ્ય ચીરને. ૧૮૨

ઇન્દ્રવજ્ર-પીગું પિયુંએ પટ રમ્ય દામે બાંધ્યું સ્મિતે સુંદર આર્દ્ર દષ્ટે;
ધીરે નિહાળી મુખ પદ્મ એનું જે નીલ ગુચ્છાધર્મી શોભનારુ. ૧૮૩

ગીતિ-પ્રિયતમ ભુજના સ્પર્શે રોમાંચિત ઉચ્ચતર ઉરઃસ્થલમાં;
રોમ રોમ વપુ રસીયા મર્મ કરી નીલકંચુકી ધરતા. ૧૮૪

* મુદર રીતે સિંજ સિંજ શબ્દ કરતાં.

- વમતતિલકા—કર્ણપેટિમદ્ધારક અગ્ર નેતા,
કેા દીર્ઘ કાલ મત અતર મુગ્ધ યાતા
ધારી નિતબપર અબગ ઝોઢવાના,
ધાર્યા સખિ! શિરવિષે પટ ખેરવાના ૧૮૫
- ગીતિ—નિરખી તેમ બધુ તે ક્ષિતમુખ કમલે પ્રથમ પધારી ત્યા,
નાભિ નિકટ ચિચિલ થતી અધિ ઉઘરે કરી સહજ મુક્ત ૧૮૬
- પૃથ્વી—પાછી શિરવિષે રહી અતિ વિચિત્ર નીલી રુડા—
નિતબપર ધારતા પ્રભુ વિશેષ શુભારતા
સ્વકીય ઉપવન્ન જે બહુલ લાવ શગારનુ,
પ્રિયાશિરવિષે ધરું અધિક બૃષણે સોભતું ૧૮૭
- વમતતિલકા—કેા, એ સખિ! પ્રિયતમે મન માન્યુ નેતા,
આનંદ વેગ ઉભરે અખ કે હસતા
ધાર્યું વન્ન ઉગતા રવિ કાતિ જેવુ,
શૈથિલ્યતાર્યો ન ધરી કુચપદ્મિને ૧૮૮
- પૃથ્વી—પાછી ભુજવિષે રહી વિમલ રમ્ય મોતી અતિ,
પશાવો કરી અન્યને મરમ કચુકી માનથી.
નિહાળો લલિતસ્મિતે સખિ! પધારતા માધવ,
મુચપકસમા રુડા ઉર્યો કાઠીયો પાલવ. ૧૮૯
- સ્વાગતા—તે ક્ષણે પ્રિયતમા વરઅગ સ્પર્શથી હરણતા શિચિલાગી,
એહના કર્ણો સુદર ચોલી એ સ્વય વન્નવરે વણિ લીધી ૧૯૦
- ગીતિ—અગદ બાહુયુગવપર કરી કચુકી ધરો હરિએ એને,
અધિ ત્રણ પટુ ઠગતા અખિ! અધિક મુકર ઉકેલવામા જે ૧૯૧
- વમતતિલકા—તે કેઈ તે કમવર્ગસંતતું શુમાન,
છેડાવનાર હરિના ઉરમા રહેવ,
મોગધ અતર જતા મહત્ત્વા મુભાવ,
તેવે થતો પુત્રસીન્ધુતિમોહકાર ૧૯૨
- શાવિની—પદ્માક્ષી તે કાવ એ લાવ કહેવા આસક્તિથી મુક્ત તોયે અશક્ત,
કુ કે એછે મૌરભે એકકપ, એવુ માંરી માત્ર વાત્ની વહેવ ૧૯૩
- વમતતિલકા—આંધી જ વાત સહુ અતર બાજુવી તે,
તેની વિવશ્વવિચાગ્ધરા તમારે

- શુ ડું કડું હરિ ઝડા રસ નેવતા એ,
સીમા વિચિત્ર બહુ લાવતણી નકુટોન્નિ ૧૯૪
- ગીતિ-દેતા વમન પ્રસરતી અપકસમ મુલગ ભુજલતા તેા ગી,
કો ગોપીજનની, નિજ કકલુ શબ્દે રમરત કઇડ દેતી ૧૯૫
- હરિગીત-તેવે પ્રકટતા અધિક રતિભાવે અપવદગ એ મળિ,
આપે વસન રોમાય સહિત વિખરમય બનતા અનિ
તેના સુકોમલ હસ્તને શુભ નખરથી સુંદર ઘણા,
નિજ મૃદુલ કરથી ગાઢ નર્પશ કરી મુખે સ્મિત ધારતા ૧૯૬
- શિખરિણી-ધયુ જે તેવે એ અવિ । ડડક ત્યા મર્મ મધુરા,
કટાક્ષે ને સ્પર્શે સ્મિતથી સહસા પ્રેમી પિયુના
ધયો એ ગોપીને નવલ મધુરો લાવ અધિક,
ધયા મગ્ના જેથી રસજલધિમા તેજ મમય ૧૯૭
- મૃગાક્ષી ધારીને પુવકિત બન્યા અતરવિપે,
દુગો મીઠીને તે રસમય બનેવા નિજ કરે
મુખે લોટે સાક્ષાત્ અવશ મહસા ભુખ્ત સમ એ
ધયા રાધાઆવી । અતિ સ્મિત મુખા વાવમવડે ૧૯૮
- ગીતિ-સહુ અતર રતિ ચિહ્નિત સ્મૃતિ રહિત વિલોકતા પ્રિયાને તે,
રમિદ શિરોમણિ પાળુ સખિ । વિસ્મય પામ્યા રમારમણ પોતે ૧૯૯
- પુષ્પિતામા-કરતવથી પડેવ વસ તેનુ મુમુખિ । ધયું કરથી સદા સ્વનાથે,
નયનમ્ભવ ખોવતા જ તેવે અતિશય મીઠકૃતિ મુખ્ત કપતા એ ૨૦૦
- અનુરુપ-આશ્વર્ય હામ્ય આનંદ લગ્ન વિવિધ આશરે,
અગ્રે સ્થિત પ્રભુજીને જોતા તે લોલ લોચને
તેવે લગ્નજતા કઇક સોચાતા પ્રિયા હતા
જેઈ પદ્માક્ષીને વચ્ચે ઝટ આપ સતવતા ૨૦૧
- હરિણી-વિવિધ રસભાવે પ્રેમાળા ઝડી પ્રિયદૃષ્ટિએ
મૃગનયનીને તેવે ધીરે ઘણા દૃઢ બધને
પિયુ અહિં પધારી પોતે એમ અખર છોડશે
સહજ પ્રકટયો તેવો તો લાવ તેમ ક્રિયા કરે ૨૦૩
- પગપર પડ્યુ જોતા વસ પ્રિયા સહસા તદા
પ્રિયવદનને લાળી લગ્ન સ્મિતે નતલોચના,

વસંતતિલકા—તે કોઈ જે અનુભવે સમભય તેવા;
 ભાવે થયાં રસમયી શિથિલાંગ તેવાં.
 નીવી અલિ ! શરદ અંબુજગર્ભ જેવી;
 હસ્તારવિદ્યુગથી સરી સુંદરીની.

૨૧૫

ગીતિ—મૃગનયનાં નિરખી સ્મિતથી મોહિત કરતા સ્ત્રીજનને;
 વસન સજ્જ્યાં આવી પ્રેમપૂરસઆર્દ્ર બની એને. ૨૧૬
 એક પ્રિયાસહ પલ્લુ તે કરુણાનિધિ જહિંસુધિ કરુણા ધરતા;
 અશક્ય હું કથવાને સઘળાં પ્રિયાવિષયમાં તો અલિ ! ક્યાં. ૨૧૭
 શાફૂલવિકીડિત—જેને ભાવ થતો હતો અપટ જે ત્યાં તેમ તે વર્તતા;
 પ્રેમે પૂર્ણ રસાર્દ્ર હાસ્ય નયને તો વસ પહેરાવતા.
 રૂઢું તે નવમેઘમિશ્રવિજળી જેવાં પ્રિયાઓતણા;
 ભાવાંભોધિતણી વિચિત્ર લહરીવિદ્યામનુ સ્થાન આ. ૨૧૮

(લાવણ્યમયી)

સખિ ! નિજ રસસાગર દેલાય; સરલ જે સ્નેહસિંધુ ત્યાં થાય.
 સરસનયની મુખચંદ્ર મુહાય; દષ્ટિ તેની પડતાં ઉભરાય.

સાખી—કુમારીઓને ભીંજવી સહજ રાગ ઉલટાય;
 તેમજ સરિતામાં મળી ફરી નિજસદન સમાય—સખિ ૦ ૨૧૯
 હરિણી—અહિં વસનને ગોપીઅંગે ધર્યાં શું વિકારિએ;
 રસમય બધું વા પોતાનુંજ યોવન કે કંઈ.
 નહિ થઈ શકે નિશ્ચે કે એ આદો સખિ ! તે કલ્પે;
 મધુર મધુરા ભાવો સંગી ધયા સ્ફુટ સર્વને. ૨૨૦
 પૃથ્વી—વિના સમય ત્યાં થયું સખિ ! નવું તદા યોવન;
 અતિ સ્ફુટ જણાય જે ત્રિદશમોદ્ધિનીમોહન.
 ન તે શુભ શરીરનો પ્રતતણો ન કો અન્ય વા;
 વિચિત્ર રસભાવથી પ્રિયકટાક્ષનો કિતુ આ. ૨૨૧

ઔપચન્દ્રસિક—વય એમજ તેમનું રૂઢું જે સખિ ! કે'વું વપુ સર્વ દિવ્ય શું તે;
 રસરૂપ રમા ન પામતાં જે રસપૂર્ણ રસસાગરે ઉદારે ૨૨૨
 શાલિની—જેવા જેવા ભાવવાળું પ્રભુનું બાલાઓમાં ચિત્ત છે તેજ મીઠા—
 ભાવો થાતા મૂર્તિરૂપે શરીર ને સાહેલી ! અંતરે બાધું હું તે. ૨૨૩

વંશસ્થ—મુખવતાં અંબર પૂર્વ કૃષ્ણનું મૃગાક્ષીઓનાં વધુમાં હતું મન;
પેંછી નવો ભાવ થતાં સુવચની મધ્યે પશું તેથી પેંછી ન નીસર્યું. ૨૨૪

માલિની—સરલ મન મધૂરું જોઈને નાથ કેરું;
અહુ પણ અહવાને ચિત્તને સ્થીર ધારી
સરસ નયન માર્ગે અંતરે સર્વ પેથી;
સ્વગત સખિ ! કરતાં લોભથી એ કૃશાંગી. ૨૨૫

શિખરિણી—હરાતાં તેઓથી મન મદનરાજ અલટગે;
રુકુમાં દૂતે બાણી નિશિતગર આંધ્રે અપલ જે.
અગ્રજિત છે આંધી દૂતવિપયનું દાન કરવા;
ન યજો તે ચિત્ત પ્રતિનિધિરૂપે દાન કરતા. ૨૨૬

વંતાલીય—સ્વમુખેન્દુવડે વધી જતા અહુ ગોપીરમઆવશિષ્ઠમાં;
હરિ કુંડલ લોક ધારતા કરતા સ્નાન તરંગથી ઘણાં. ૨૨૭

પૃથ્વી—ત્રપા રુકુદ જણાવવા બધું મૃગાક્ષીઓને ઘણી
નિરંતર નર્યા કરે ઇતિ વિચારચાતુર્યથી.
વિશાલ નયનોત્પ્લુમાં પુટવિષે કરી સ્થીરને;
સમર્પણ કરી અર્ધ નમિત ભાવથી નાથને. ૨૨૮

શિખરિણી—તદા જે લગ્ન તો પ્રિયવચિષે સુંદર અતિ;
જણાવે ભાવોને અતિશય નિગૂઢ અદિ સખિ !
અર્ધ શશ અંગેમય સદન આખું ઉચિત એ;
વધે જેથી આશા પ્રતિપદ પિયુમાં નયનને. ૨૨૯
સુદર્ષિ તેઓની પ્રિયનયનપદોપર દત્તી;
પ્રભુની તેઓનાં નયનકમલોમાં અહ ! જતી.
પ્રિયાની પ્રેમીની ઇતર નિરખ્યામાં ન અપગી;
રુકું તે જે દષ્ટિ જઈ સદનમાં તેમ કરવી. ૨૩૦

પદ—ધન્યાશી.

કુમારીજનનો આમ પ્રસાવ ટેક.
મધુર વચન મધુરા સાગરમાં બહ્યાં પ્રથમ એ દહાવ
પ્રિયસંગિ વસનનાં દર્શન શુભ સમુદ્રમાં ગરજાવ—કુમારી
વ્રજવરના એન્દર્યસિંધુ આપલ જલનિધિ પર દાવ;
અંગ સંગ નિજ નવલ વસન પરિધાન ઉદપિ ઉલ્લાસ—કુમારી

રચના જલધિવિષે લળતાં વિધવિધ નવનવરસ ભાવ;
તે મય નવ અંબુધિમાં મળતાં ન થતો પહાર જ/માવ—કુમારી
જે અબલાઓ મજવર પિયુષર ધરતાં નિર્મલભાવ;

પ્રિયસખિ! મગ્નઅન્યાં સઘણાં તેનો ન વિચાર ઉદાવ—કુ.૨૩૧, ૨૩૨

ગીતિ—આ'લું અહિં જાણું હું સજની! પૂર્વોક્ત સિંધુઓ સઘણા;
નદીઓ જ્યમ સાગરમાં ગોર્ધોઅપાંગતરંગ વિષે લળિયા. ૨૩૩

કટાક્ષ કેરા સ્પર્શે નવજલધરસમ વપુ શોભા ધરતા;
સૌ તે તે ભાવોને એક કાલ કમપૂર્વક હુરિ લજતા. ૨૩૪

મંદાકાન્તા—એ ભાવોએ વશ હૃદયના તેહને તે સ્વભાવે,
ના ખીજામાં મન ચરણના સ્પર્શને માત્ર ચાહે;
એવું જાણી અભિલપિત સૌ આપવા પામવાને,
બહાલા હાસ્યે મન સમજતા તો છતાં બાલતા એ. ૨૩૫

માલિની—મધુર મધુર ભાવો ગૂઢ સારા ઉદાર,
નયનકમલથી તે દાખવી કૈંક દૂર;
અખિલ પણુ પિયુનું ચિત્તલોભાવતાંય,
નિજવશ કરતાંએ ત્યાં ન કો અંતરાય. ૨૩૬

શિખરિણી—જાણું જેને માટે સ્વર્ગીય પણુ છે તે પ્રિયવર
સમીપે નેત્રોના પથપર થયા, ભાવ નિચય—
થયા નેત્રોને તે અતિ ઉચિત, પોતે પતિ જાણે
સુભાવોને તેવા પણુ ઝટ મળ્યો તે ઉભયને. ૨૩૭

હરિગીત—તમ રસમય નયન ઉદધિના ઉછળંત તરલ તરંગ આ,
ઓ હે પ્રિયાઓ ! વિવિધ નવ રસભાવમય રત્નો બધાં;
કરતા પ્રકટ તેથી ધનિક સમ અધિક હું બનતાં ખરે,
કંઈ પણુ વહું સંતોષથી અતિશય ઉદાર સુઅંતરે. ૨૩૮

ગીતિ—જાણ્યા તમ ભાવો જે વાણીમાં સુજ ચપલપણું ધારે;
તમમાં તે સ્થીર છતાં પણુ ગૌનમત અતિ આશ્ચર્ય કરે. ૨૩૯

મતનિયમાર્ચનથી તે પ્રસન્ન સંતુષ્ટ, આપણી કૃતિમાં;
ચિર સમય મનોરથ નિજ પૂર્ણ થવે કંઈ ફલ અર્પણ કરતાં. ૨૪૦

સમ્બરા—જેનાથી પ્રૌઢભાવા ચિર નિજ પડતી ઇષ્ટ સિદ્ધિજ સિદ્ધા,
શું મહારો હાથ જાણ્યે સહજ મુજવિષે જાણુતાં ચિત્તમાં આ;

- પૂજાતાં તે મ્હને તો મલયજ કુસુમે તામ્બૂલાદિ પ્રકારે,
પ્રેમાળાં લાવવાળાં પ્રકટ નિકટ શું સર્વ લાવે બધાયે ૨૪૧
- શિખરિણી-નિવેદો જે આત્મપ્રભૃતિ સઘળું પુષ્પનિવહો,
સ્વભાવોદ્ગારી આ વિવિધરસની ભૂમિ સુદગ્ધો,
સમીપે હું પૂજ્ય પ્રકટ અહિં મારુ યજન આ,
થયું ના ધારે કો સમય ન બને છે સુનયનાં ! ૨૪૨
- અનુકૃપ-અહિંઆ પૂર્વ પૂજાતુ ફલ કેમ બને અને,
એતુજ ફલ એણે આ ચિંતા ચિંતાવિષે મ્હને. ૨૪૩
- પૂર્વ પૂજા ફલપણે કર્યે ભેડેજ આમ એ,
તે પૂજાતુજ આણું આ ફલ અન્ય ન ચોચ છે. ૨૪૪
- સ્વાગતા-માધનોથી ફલ ઉત્તમ હોતું એક એજ ક્યમ આમ બને શું,
એમ આગ્રહતાણી અહિં વાણી નાણતાંજ ગતિ યુક્તિવિનાળી ૨૪૫
- ગીતિ-હમણાં નિવેદન પછી આગળ છે ભોગ તે પછી લેઈ,-
ધાય, તેમનો નહિ મત પૂજનના અતમાંજ મુજ ભોગ. ૨૪૬
- અનુકૃપ-આ આજ અતિ આશ્ચર્ય જીએ અહિં મૃગાક્ષીઓ,
છે સાધન તમે તેનું ફલ વાંછિત તો મ્હને. ૨૪૭
- ગીતિ-આણું સખિ ! માતુ હું મુજ સારુ આ કર્યો તત્તારણ,
જે હું નિજ વાંછિત ફલ આપુ છું ને વળિ અધિક દઈશ. ૨૪૮
- અનુકૃપ-અથવા સ્વાર્થ સારુ એ કર્યું છેજ તમે મત,
તમે તે હુંજ છું તેથી મ્હને તેનું થયું ફલ. ૨૪૯
- ગીતિ-પ્રસન્ન આમ મજનથી હઉં વર, ન અવરને મળે તેમ,
નિત્ય જણી તમ કેશ હું છું આધીન વળિ સરસ યુક્ત ૨૫૦
- આ રજનીઓ રમશે અર્પાત્મભાવ સુવલ મુજ સહિત રી,
મકુદ્ધ કુદકુસુમથી લૌકિક શરદ નિશાઓ અતિ હમતી ૨૫૧
- અનુકૃપ-નિષ્કલંક સશીકેરા અતિ રાતા નવા થતા,
કિરણોએ સર્વ રાત્રી નવ પદ્ધિત મનોહર ૨૫૨
- મુજભાવ ઉઘો આજ ચંદ્રમાના નિમિત્તાથી,
કિરણ વ્યાજથી મ્હારા રંગે ગી વનચલી. ૨૫૩
- પૃથ્વી-ભમત ભમરે રુડી કમવ પદ્ધિથી આપને,
વિલોચનવિષે યશે રમણ શીખ એવું અને,

ગીતિ-થતાં વીરરસ અધિકો અન્ય રસો તે પણ વિસરે જેમ;
 રણ મળતાં સુધિ આર્તિ પામે છે મજકુમારીઓ તેમ. ૨૭૬
 ઇંદ્રવંશા-કેમે યથા કેઈ સમે યદ્ય તે સ્વામી કયો સંગ નિર્ભંગનોરે;

આવું ઘણું ઇંદ્ર મળ્યે પ્રસન્ન તે આશથી ઘેર ગયાં બધાં તે. ૨૭૭
 ગીતિ-ઇંદ્ર પ્રાપ્તિ સૂચવતાં વચનવડે પ્રિય થયું અલિ ! સુવચન તે;
 ગૃહગમન ઉચિત તેથી રજ થકી પ્રિયતમની તેઓને. ૨૭૮

શિખરિણી-સખિ ! જાણું આ'વું મજવર થજો તુષ્ટજ ઘણા,
 ન હો બીજો એવું અતિ રસ ભર્યો વ્યાકુલ થતાં;
 ક્યાં ખેલાં તેથી નિજ શિરવિષે અંજલિપુટો,
 યથા પૂછતાં એ સ્વગૃહ ગતિવાળાં ઝપટો. ૨૭૯

ગીતિ-તેમ થતાં પણ પ્રિયજન સમીપમાં એમ પ્રિયતમાઓ તે;
 પ્રસન્ન જનતાં પ્રભુના અભાવમાં પણ ઝટપટ વિનિમય છે. ૨૮૦
 વંશસ્થ-પછી ત્વરાથી હરિએ દિધેલા વરે નિશામાં અતિ શુદ્ધભાવે;
 કુમારિયો પ્રાણપતિ પ્રિયાઓ ઔઠા રમંતાં નિજનાય સાથે. ૨૮૧
 શિખરિણી-વિનંતી તો આથી વર અવર શું છે હમતણી,

સદા સ્વસ્વામિનીજન તટનિકુંજે રસમયી;
 સુખે સંગે રાખી હરિથી હમને રમ્ય રમજો,
 હમારૂં તેઓનાં ચરણરજમાં તો રમણુ હો. ૨૮૨
 ઇતિ શ્રીમદ્ગોપીજનચરણનું દાસ્યરૂપ આ,
 પુમયોને લેવા તણ સકલ મોક્ષાદિક ભણ્યું;
 મમાતમાને પ્રાણેન્દ્રિય હૃદયમાં નિત્ય સુખદ,
 હજો પોતે જે આ ભજન રસસર્વસ્વ વિમલ. ૨૮૩

અનુષ્ટુપ-એમ શ્રીમદ્મજવધૂનાથપદ રજ ઇચ્છતા,
 રચેયું રસસર્વસ્વ વિહૃલે થાય પૂર્ણ આ. ૨૮૪

इति श्रीमद्गोपीजनवल्गुमचरणमलयुगलैश्चरणश्रीविट्टलेधरविरचितं
 रससर्वस्वं सम्पूर्णम्

શ્રીકૃષ્ણાય નમઃ ।

શ્રીમદ્ગોપીજનવલ્લભાય નમઃ

શ્રીમદાચાર્યચરણકમલેભ્યો નમઃ ।

શૃંગારરસમण्डनम् ।

દાનલીલા

શ્રીમત્પ્રમુચરણપ્રકટિતા ।

સગ્ધરા—હવે ચદ્રાવલીએ કુસુમશયન એ આદિ એ નિર્મવાને,
ફેલાતા સ્નેહવાળા નિજસહચરિયો પૂર્ણ આનંદ માને,
શામામા કુજમાલે વિધવિધ રચતા મર્વ અન્યોન્ય સારી,
પોતાના સ્વામિનીની પ્રિય અધિક કથાને કહે છે મધુરી ૧

પૃથ્વી—અશેષ સુકૃતો થતા સકલભગલોએ સદા,
મનોરથ હજાર અતર કરી વિધિએ રચ્યા,
મનોહર દિને ઘણા સ્વગૃહથી વિહારેલ્યુકી,
સખીશત લઈ ગયા મજવને સુચદ્રાવલી ૨
રચેલ શુભ માલતી કુરુણકાદિ પુષ્પોથી ભ્યા,
સુગંધ ગળતા મહી ભ્રમરધૂય શુભરતા,
ઉદાર અતિ ચીતર્યો અગમદાદિએ કામના,
શુભાન હર કેશપાશ મધુરો ઘણો ધાગ્તા ૩

ગીતિ—કૃષ્ણચંદ્રને અનુકુલ તારા માનુ હું વિધિ રચિત એને,
જે નિજકર નખ કિરણો ન તે કોઈ દિન પણ સખ્ય તને છે ૪
કુકુમ ચદન મૃગમદ ચિત્રેવા કુસુમ કેશપાશજ તે,
નહિ કિન્તુ મદનમનુનુ વિધિએ સજ્જ કર્યું શરભાય એ ૫

શિખરિણી—ન વેણી સૌન્દર્યોમૃતજલદનો એ મર્મૃહ છે
ન પુષ્પો છે એ તો મુરપતિતલું તે ધનુષ છે,
ન મોતીના ગુચ્છા પ્રકટ શુભ ચોભા જલકપ્પા,
ન સિંદૂરી રેખા અતિ સુભગ મોહામિર્નોવતા ૬

- ગીતિ—સ્વાભાવિક સુદર સખિ ! સૂદમ વિચિત્ર વસનની અદર તો,
ગૃહભાવ શુ તેવો કેશપાશ અતિ વિવશણુ જણાતો ૭
- અનુકૃપ—મેં સમખેંચ સિદ્ધર દેખાપર વિરાજતી,
મોતીની આવવિ અલિ ! શોભતી કેશમા ધરી ૮
ન તે સિદ્ધરની દેખા મુખ્તાહારયુતા છતા,
શીલ પક્ષિતર્યો શોભીતુ પૂર મોલાઅસિંધુનુ ૯
- ગીતિ—વદનચદ્રના ફિરોજે પ્રમરત મોખ્નિકતતિથી આ ચિત્ર,
શ્યામવ કેશ છતા પણ પ્રકાશ કરતો પ્રિયમખિ ! તે નિત્ય ૧૦
- ગીતિ—અકચકિત કુલિલ વિમલ શ્યામ મુલન અવકાવવિને તરૂણિ !
વદનકમલપર ફરતી ધારે અતિશય નુદર કમવાક્ષી ૧૧
- શ્રવણા—મદ શુભ હાસનો ભાસ સુવિવાસથી ગલિત લાવણ્ય મધુ મુખ કમવનુ,
અવકમધુકરતણી પક્ષિત પણ અતિ વિમલ રાધિકાસજનિ ! મદમત્ત
થઈ શુ
ને સહજ નિજતણા મનુશુઅરને પણ વિસાદી નિરતર પિયે છે,
શરીર થઈ મોહથી ત્રણભુવનમાણ એ કમવનયનિ ! અતિ વિસ્મય
જનક છે ૧૨
- ગીતિ—નહિ આ વદન પ્રિયાનું શરદ વિમલચદ્ર એ વિરાજે છે,
આ નહિ કુનવમાલા મુંદર શોભા અખિ દગતારા છે ૧૩
ગકમવ યમુનાજીના તરંગ વાયુથી કપિન નિમિયે એ,
ઠાઠિક મદન ઠાતિને તિરસ્કાર એ અવક અમૂલ્ય કરે ૧૪
- શિખરિણી—વિશાલે ભાલે તો જડયુ કનક હીરામણિગણે,
સ્ફુરતું મોતીએ નિવક અવકો જ્યા રચિર છે,
પછી દીપજ્યોતિસમ મૃગમહે ધારણ કરી,
મુદેખાને વાકી પ્રિયનખિ ! રૂડી મિદુરતણી ૧૫
- અનુકૃપ—શોભે મોખ્નિકનુ બિન્દુ કસ્તૂરિતિલકે કયું
ચલવા મેઘમાવામા શોભે રાકેશ શુદ્ધ આ ૧૬
- વશમ્બ—ન જુવના તે ન વિલોચનો તે ન તે વિલાનો કમવાક્ષીકેરા,
દોમારલીવાઈ છેનેવ કામમોર્ચી થરે ને ધન છે હરેલા ૧૭
- ગીતિ—ત્રિભુવન જય મદર્થી ચતી ત્રિવકના તેડની બુકુટિ ધારે,
માધવને પણ છંજવા સત્વર વ્યથા ચપવ જાની છે તે ૧૮

- વસન્તતિલકા—મહું બાણ્યુ પૂર્વ સજની ! નવરાગ ઝોજ,
મપૂર્ણ્યદ્ર ઉગશે ઉરમાદ્ય તેના,
જેના મહું કિરણની પ્રસૂતિ સરાગ,
નેત્રદ્વયે અધિક રમ્ય કરે પ્રકાશ ૧૯
- અનુક્રુપ—કામ જે શસ્ત્રવિદ્યાથી છતાયે હે મૃગાક્ષિ ! તે,
વિદ્યાને નેન આચાર્યો લાણાવે કર્ણસુગમને ૨૦
- વશરથ—ત્રિલોકને અચલ અમુ છતાવા કર્ણદ્વયે તે પથનેજ રૂધતા,
સરોપથી ઉત્પથ બદ્ય એમ શુ વાકા અર્થિ અચલ છે ધણા રૂઝા ૨૧
- ગીતિ—અજનકચુકે ધારી શ્રવણશુદ્ધામહિ સ્થિત મદનહરણને,
હણવા કટાક્ષ બાણે તેના લોચનશિકારિયો ધારે ૨૨
- હરિણી—શ્રવણ સુગમ એના તાન્ક ચિત્રમણિગણે,
જડિત કનકે છતે ભાનુપ્રભા નિજ કાતિએ,
મહગજતણા રૂઝા મોતીવડે પણ ચોભિતા,
કમલહલની પક્ષિતએ પૂર્ણ મધ્ય વિરાજતા ૨૩
- વસન્તતિલકા—તે જૂન આ અપલશૈશવ ખેલથીજ,
છતેલ કામનૃપનુ નમણું ધર્તુપ,
ના લોચનો પલ સળેલ સુપુંપ બાણો,
સર્વસ્વ એહનુ હર્તુ નહિ તે વિલાસો ૨૪
- ગીતિ—યુગલ નિશાકર જે છે તેપર દિનકરયુગલ ઉદય હોય,
તો તેવા ગરથલયુગલતાણું કમલમુખિ ! સામ્ય થાય ૨૫
- અનુક્રુપ—નવ કુકુમ પાટીર રેખા મખિ ! કપોલમા,
વિરાજે છે મૃગાક્ષીને શોભા શુ એ પ્રકાશમા ૨૬
- ગીતિ—શુક તિવકુસુમ ગર્વને હરતી નાસાપુટપર હરિણાક્ષી,
કર્ધક લખ મુક્તાક્ષ લળતુ ધારણ કરતા એ સજની ! ૨૭
- ન કમલનયનીનુ તે નાસાએ મોક્ષિતક અતિ એ લળતુ,
પણ અધિક વશ થવાથી પ્રકટ સુભગતા સુધાતણું ઝરણુ ૨૮
- બિખેાને છતનારા અધર બિંબ રસ શાસ્ત્ર ગૂઢ તત્ત્વો,
કમલ ઉદર સમ મુખ બ્યા લમતા ધારે તનુતર રેખાઓ ૨૯
- નિસર્ગ રાગે રમણીય લાગે તાળૂલ રમે વળિ રગિયા જે,
સ્મિતે દિસતા શુભદત શાસે ન ઓઝની કાતિ વદી શકુ તે ૩૦

સરસ અધરપર તનુતર રેખા નહિ પણ ગોપશુભાંગીને,
વચનામૃતસાગરના પૂરતણા તો પ્રવાહ છે સખિ! એ. ૩૧
ઓપરંદૃસિક-વિજળી વળિ દંત આવળીના મિથથી સ્થીર ઘણીજ ધારતાં જે,
હરિના મનને વિનોદકારી સ્વવશે તે કરતાં વિચિત્ર ના એ ૩૨

પૃથ્વી-ન આ દર્શનપંદિત હે સખિ! પરંતુ ગોપીતણા,
સુરાગરસથી રુડી રતિરસામૃતએણિએ;
નિરંતર મજેશને રહઃ આપતાં એ રસ,
અમંદ હરિ હૃયતા રતિરસમૃદ્ધામણિ. ૩૩

અનુપદુપ્-મુખેન્દુનાં કિરણ વાઘા હીરામણિ પંક્તિએ;
કે શું એ દાડિમીળીએ ન નિશ્ચે દંતનેા થતો. ૩૪

ગીતિ-અધિક સુઅધર મુધારસ સરે એમ સંશય કરતા વિધિએ,
આધાર સમ રચેલા ચિણુકવિયે પણ ધરતાં ચંદનને. ૩૫

ઉપમતી-ધિક્કાર માટે શશિ કામ પદ્મતણા મુખેન્દુપર માત્ર ચિહ્ન;
પ્રકાશતાં અંબુજ ગિરુધારી ચિણુકમાં તે લસતાં મૃગાક્ષી ૩૬

ગીતિ-ચિણુકપર રચિત રથામલ ગિરુતાલું શું કહું સખિ! સૌંદર્ય
માનુ રસિકશિરોમણિ માધવનું મન ત્યાં થયું સંલગ્ન ૩૭

હરિણી-વિમલ શશિ શું! આ તો ત્યાં દીપતા ભ્રમરા નથી,
કમલ અથવા છે તો તેમાં ન વીજલતા થતી,
નવ ધન મુધાધારી તો ત્યાં ન ખંજન ભાસતાં,
મુખકમલમાં તેનાં કોને ન સંશય ત્યાં થતા. ૩૮

ઉપનતિ-મુખાંશુનો સારમ્મહી વિધિએ જેનું ઘડયું છે મુખકું પ્રયાસે;
માલિન્ય ભાસે કમલાક્ષિ! તે તો છે ચિહ્ન તે મંડળમાં પ્રમિદ્ધ. ૩૯

પૃથ્વી-મજેશભુજ ભૂષણે લલિત ચંદને ચર્ચિતા,
સ્વરે ત્રિભુવનેા જેત્યાં પ્રકટ એમ દર્શાવવા,
તદુર્લભજે કંઠમાં મદન માનહારી હતા!
સ્વરત્રય મનું ધરે સ્ફુટ સુરમ્ય રેખાત્રય. ૪૦

ગીતિ-મણિવર હીરા કનકે જટેલ મોતીગણે પદોવેલું,
ભાવો પ્રકટ શું લણે ભૂષણ એને સ્વકંઠમાં ધાયું ૪૧

માલિની-દૃઢપર વહે શું! કંપનેા ભાર ભારી,
રતિરણુજયલ જે રાધિકાનાથ કેરી,

- અતિશય લંસતાં ત્યાં સ્થૂલ ગુંજમણિના,
વિપુલ અધિક મંજુ હારને ધારનારાં. ૪૨
- ગીતિ-મૃગમદપત્રે અંકિત લેપિત કુંકુમપંકવડે રૂડાં;
રતિપતિ મંગલ કલશદ્વય શું કુચયુગ્મ એમનાં લસતાં. ૪૩
- ઉપજાતિ-નહિ સ્તનો એજ રસૌષ્ઠ અર્થો લેગા કર્યાં જ મહને દ્વિરૂપે;
ન ચસુકો કિંતુ સુસારિકેરા ન અન્યના એમ નિશાન છે આ. ૪૪
- ગીતિ-લાવણ્યામૃતસરમાં મલાંગનાના વયુપર ખેલતાં;
ચક્રવાક કુચ સુંદર અતિશય સ્નેહવડે સંલગ્ન થતાં. ૪૫
- રતિરસભાવ યુગલ શું સર્વસ્વ અંગરાયનું જાણે;
હુપાવતાં કુચ મંડલ નિજવસનાંચલચક્રીજ સખિ! જો તે. ૪૬
- કઠણપણે શ્રીફલને અતિ સરસપણે સુધાસન્નિદ્યને;
ગોલ મુકોમલતાએ છૂટે કુચ યુગલ ચક્રવાકોને. ૪૭
- વસંતતિલકા-સૌન્દર્યસીમ કુચમંડલને રચીને,
થારો કુદૃષ્ટિ ભય એમ ધરી વિધિએ;
ખિન્નકર્યો યુગલ ત્યાં સખિ! મેળનાં તે,
કાળાશ અગ્રપર સુંદરિ! માનું તેને. ૪૮
- ગીતિ-ગોપીવપુ શોભામય અમૃતસરપર અતિ સરસકમલ થયાં;
માનું જે તેનાપર મધુકર યુગલ સહચરિ! વળિ વિરાજ્યા. ૪૯
- પૃથ્વી-સુવર્ણ સિત યૂથિના કુમુમળી રચી માલિકા,
વિચિત્ર મૃગનાભિ કુંકુમ કલ્પોવડે, ધારતાં;
વિચિત્રપટ અંતરે સખિ! વિલક્ષણા કૃષ્ણનાં,
મિયા કુચવિષે રૂડાં વિહરતાં ઘણાં શોભતાં. ૫૦
- ગીતિ-નાભી સરવર્યો થતાં સુંદર કુચ કનક નાલપર સજની;
અતિશય વિરાજતી તે રોમસાજિ રમણીય સુરમણીની. ૫૧
- અતિ સૂક્ષ્મ કમલદલમય બાણ મદનનૃપતિએ ગુલાંગીને;
હૃદયે અર્પણ કર્યું શું સખિજો! માનું ન રોમમાલા તે. ૫૨
- હરિગીત-શઠકામ નાભિ વિવર ગુહામાં વાસ કરતો આપ એ,
કૌમારથી તેનાં ચપલ ઉરસરવિષે મન મીનને;
આધીન કરવા ધારતો વારુણ્ય સુવ્રમય જાત રી,
વપુ ઉપર તે છે સૂત્ર શોભા નહિ મૃદુલ રોમાવતી. ૫૩

- અનુદુપ્-ન તે રામાવલી કિંતુ તેહના દૃઢ્યે થતી;
નાભિમાં પડતી બણે રસધારા વિરાજતી. ૫૪
- હરિગીત-મદમત્ત ગજના કુંભના સૌન્દર્ય મદને તોડતા;
નહિ એક કેવલ કેસરીનો પણ શુભાન ઉતારતા,
આવું મનોહર મધ્ય છે એવું વિચારી વિધિએ,
મધ્યે ઘણું કૃશપણું કરિયું સખિજનો ! હરિણાશિને. ૫૫
- શિખરિણી-ન તેનું આ મધ્ય પણ રતિકલા તત્ત્વ સહુ આ,
ન તેનો વેત્તા કે શશિમુખિ ! ન લોહતા હરિવિના;
ઉદારે સર્વત્ર પ્રચિત કરવા એમ વિધિએ,
કરી રેખા કાળી સહુચરિ ! ન રામાવલિજ એ. ૫૬
- ન તે નાભી કિંતુ નવ શરીર સૌભાગ્ય વધુની,
નદી કેરુ એ છે વમલ કમલાંક્ષીતાણું સખિ !
હમારુ તો જેમાં અતિ ચતુર આ ચિન્ત પડતું,
દુખે તેમાં તે આ ધૃતિ ગતિ વિવેકે વગરનું. ૫૭
- ગીતિ-મણિગણ જટિત કનકના કસુમર્થો લસિત અસિત પટશુચેથી;
લલિત પીત દોરીથી લસતી અન્ય પ્રિયા વસન કેરી. ૫૮
- હરિણી-સખિ ! નહિ નિતંબે આ કિંતુ સ્મરપ્રમદાતણા,
સદન જઘને પાસે કાન્તે ! કુરંગ વિલોચના !
શુરુ શુરુ રચ્યા કેશો દૈવે મહારસ દ્રવ્યના,
મજવરતણા સ્નેહસ્થાનો નિરંતર ગૂઢ આ. ૫૯
- પૃથ્વી-વિચિત્ર મણિ મેખલાપર રૂઝા ઘણા મોક્ષિતકે,
પદોવિ કરી બાજિઓ ધમકતી રચી ધુધરે;
બને મધુર નાદથી અમરપર્ણીઓ મુગ્ધ ત્યાં,
સદોજનયનિ ! ઘણી વિલસતીજ જેની પ્રભા. ૬૦
- મંજુભાષિણી-હરિકંઠનું લેંધણુ રમ્ય જે ઘણું વિધિએ રચ્યું શતમનોરથોવડે;
અંતિ શોભતું અસિતકાચ કંકણે મૃગનેણિનું મૃદુલ બાહુ મુગ્ધ તે. ૬૧
- પૃથ્વી-પછી કનક કંકણે કુસુમ નીલ પદ્મે ભર્યાં,
નવીન મણિ મોતિથી વિરચિયાં સુખે ધારતાં;
મનોહર કદોવિયે સુમુખિ ! રાધિકાનાથનાં,
પ્રિયા અધિકે શોભતાં લળકતાં ભુજે ધારતાં. ૬૨

- શિખરિણી-પછીથી સોનાથી ઘડીં સરસ જે ગોળ કરિયાં,
કડાં ફડાં ગોરી મરકતમણિનાંજ ધરતાં;
સ્વબાહુમાં, મારા મનનયનના પાસસમ એ,
ન કો'નાં હેયાને હઠ કરી હરે ના સુમુખિ ! તે. ૬૩
- ગીતિ-વિવિધ મહામણિયો જડી દશ અંગુલિપર કેનકે મુદ્રિકાઓ;
નખથી ઉદિત કિરણના લૂપણ ન્યાં ચોભતાં મૃગાક્ષી ! એ. ૬૪
- મંદાકાન્તા-ના આ બાહુ પણ કિસલયો પ્રેમપીયૂષ પૂર્ણ,
વા ના તેના મૃદુ કરતલો કિંતુ તે છેજ પદ્મ;
ના અંગુલી કમલદલની શ્રેણિઓ છે સખી ! તે,
ના હાલંતા નખમણિગણો કિંતુ તેની પ્રભા છે. ૬૫
- વસન્તતિલકા-ના હાથ આ મદનરાજતણુજ બાણ,
પદ્મો ન તે નખ ખરે મણિ કાંતિમાન;
કિંતુ પ્રિયાસખિ ! રતિરણુ છતવા આ,
બાણો તણી જ અણિયો મદને દિધેલા. ૬૬
- સ્વાગતા-મંદ મંદ ગતિ આ ચરણોની હસ્તિની સૂંઠતણી અહિં ક્યાંથી;
રમ્ય આમ અતિ સંશય કો'ને ઉઠેમાંદા ન થતો સખિ ! તેનાં. ૬૭
- ગીતિ-કદલીરતંભે રચિયા હિંદોલાના સ્તંભયુગલ એહ;
મદનરાજના માનું, નહિ તેના ઉરયુગલ સખી ! તેહ. ૬૮
- અનુષ્ઠુપ-આનંદયુક્ત ગોવિંદ મનવાળાં તે મૃગાક્ષીનાં;
માનું રતિ ગૃહસ્તંભ નહિ તે જાનુ મુગ્ધ આ. ૬૯
- દ્રુતવિલંબિત-વિવિધ ઝાંઝર ઝંઝણુ નાદમાં મુરવધુમન મોહ પમાડતાં;
રકુરત અંગુલિરંગ અલકત ન્યાં અયિ શુભે ! ચરણો બહુ શોભિતા. ૭૦
- ગીતિ-સ્મિત લક્ષ્મીથી લક્ષિજત રતિપતિએ ચરણકમલમાં પડતાં,
પ્રતિગિણ રૂપ તે છે ચંદનનાં બિંદુઓ નહિ નખો આ. ૭૧
- સંધરા-ભાવી તેનું વિચારી હરિભજનવટે થાય કૃષ્ણેદુસંગ,
તેની એ ચૈત્યતાથી શિતલતર રચ્યા જેમણે પાદયુગ્મ;
પદ્યોના સારથી તો, સુચતુરવિધિએ નિર્મિયા રમ્ય રીતે,
જે અથે તો જડ્યા છે, સખિ ! શશિકિરણો, નામધારી નખો તે. ૭૨
- ગીતિ-ચરણાંગુલિપર લૂપણ કાંતિવટે કાંતિમાન અતિ લસતાં;
મૃગનયનીનાં જાણે વિષમકામઅહિતણા ફેણમણિ શા. ૭૩

- તેમ ચિત્રપટ ધારી શિરપર મણિમય ગ્રહી ઉદાણીને,
ધરૌ હરિઉપહાર સમે દધિકવશ કમલનયની અતિ શોભે ૭૪
- શિખરિણી-સ્થિર શ્રીવા રાખી દધિકલશને રમ્ય શિર તે,
વહતા તારૂણ્યે પ્રકટમદ્યથી તુન્દસમ એ,
સુરેન્દ્રપ્રદ્યાને પલ્લુ ન ગણતા મૈથર ! ઝિમતે,
રૂડી લગ્નલથી દેા અપવનયને સુન્ધ ન યને ૭૫
- પૃથ્વી-સખીગણથી વીંટીયા વવથ કિકિણી ઝાઝરે,
ધણુ ખણુણ સિંજ મળુ ગતિએ વને તે ફરે,
સ્વમિત્રસહ નહનહન જતાજ એ મુદરી,
ભુએ નિજસમીપમા કંઈક તેમને એ સખિ ! ૭૬
- હરિણી-અકિત નયને ભેટા ભેટા ડડા મુખપદ્મને,
નજર કરતી તેને પાછી પ્રભુ ન લઈ શકે,
નિજ સહચરો સાથે તોયે પ્રિયાપર ચિન્ત છે,
મિયસખિ ! જરા લગ્નલ શકા વિવેક ન તેમને ૭૭
- વરાચ-અદ્રાવળીના ઉપહાસશબ્દે દ્રવી મુગધીમય વાયુ વાય,
તેનો થતો સગમ અગમા શુ સ્વસગથી રોમ ખડા કરાય ૭૮
- ગીતિ-પ્રસંગ એ સહ કરવો સહચરથી અભણુ તો કથી રીતે,
એમ ઉપાય વિચારી મજવર વહતા મજબાલોને તે ૭૯
- શારૂંસ-ગોપી ગોરસ વેચવા સહુમળી આ જાય આખ્યા વિના,
મહારૂ દાન, તમે અહિં મુજકને લાવો ત્વરાથી બધા,
તેઓને વદએ, ન કેા અડકશે એણુ સુણી સ્વાર્મીની,
વાણીને, ઝટ થોલ થોલ વહતા તો ત્યા ગયા તે પછી ૮૦
- અનુકુપ-ત્યા કેઈ તેમને બોલ્યા કેમરે ગોપબાલક,
બોલાવે નહનો પુન તમોને ગોકુલેશ્વર ૮૧
- અનુકુપ-કુલાગનાઓ શુ કેમ તેહની દાસીઓ અમે,
પ્રતિજ્ઞાથી તમો આવો ન તુથી ભય પામીએ ૮૨
- ઔપચ્છિક-ન અમે કઈ ઉચ્ચવેણુ પોતે વહીયે સાહસથી કુલર્થોઓને,
કરવુ મજનાથ જે કહે તે, શુ કુધાતુર, સ્વથેર જાવ તોરે ૮૩
- ગીતિ-ન જાવ નદશપથ છે મજપતિ હુકમ વિના તેના વનમા,
પૃન્દા સ્ત્રી તેનું વન ક્યાથી એનું વિપિન અમારુ આ ૮૪

- અનુષ્ટુપ-વક્તા તમવાણીમાં જણાય જ અલૌકિક;
વક્તાશબ્દનો ધર્મ ખરો દષ્ટિ થતાં બને. ૮૫
- તમોએ અતિ આણંએ શું ન્યાય પણ બાણીયો;
બાણાવવાને અન્યાય હમણાં તું અહિં આવીયો. ૮૬
- વસંતતિલકા-તેવે વિલંબ ન સહી રહી મેખલાના,
શૃંગારથી ઝણિત સુંદર ચાલથી આ;
ગોવર્ધનાદ્રિધકી ચંચલ વસજેનાં,
ચંદ્રાવલીનિકટ અંબુજનેત્ર આંખ્યા. ૮૭
- ઉપજાતિ-અગમ્ય વાણીમનથી કટાક્ષ-સૌન્દર્યનો લેશ વિચિત્ર વેશ;
સ્થિતચિત્રે મોહિત કામ તે એ ભાળ્યા રુડા નંદકુમાર તેણે. ૮૮
- ગીતિ-વહનસુધાનિધિ શોભાજલનિધિમહિ મમ દષ્ટિને સુહૃદી;
અજાગી કરી શકે નહિ અહસા તે સહ મન પાછુ ગયું વાજગી. ૮૯
- અપાંગરૂપ વિલાસોમય ઉત્તુંગતરંગે મનનયન;
અગાધ રસમાં પડીયાં બહાર ત્યાંથી થવા નહિ સમર્થ. ૯૦
- મંદાકાન્તા-વેણીને વા દધિકલશને મસ્તકસ્થાયિ જે વા;
તે રસ્તાને વણિ ગમેનને, વચકંચુકિને વા.
સાહેલીને નિજગૃહ અને દેહને કૃષ્ણને વા;
એ પન્નાક્ષી કંઈ ન સમજે તે સમે મોહમાં વા. ૯૧
- ઉપજાતિ-તે શું અતૃકલ તરંગ ધારે કટાક્ષપાતે સખિ ! શું વધારે;
વિશાલ બલો સમ વાણીએ તે ઉદાર સંજ્ઞા કરતાજ તેને. ૯૨
- એને પિયુમાં દિશતી હતી જે આતુર્ય ધૈર્યદિક ચુક્તિ તેવે;
છે એજ ગોવિન્દપદપ્રતાપપ્રભાવથી માત્ર ન માનું અન્ય. ૯૩
- વસંતતિલકા-હાસ્યે મુખે ચક્ષુકટાક્ષ વિલોચને ને;
જેતાં રહું સ્થિતતણી છુતિએ ગતિએ.
શું વર્ણવું બહુ સખિ ! નિજ દક્ષતાએ;
ચેલી કરે રસિકતાનિધિ નાથ તેને. ૯૪
- અનુષ્ટુપ-ગોવિંદ વચને બાણે બાંધ્યાં તે પણ સુંદરી;
સખિ ! ઉદ્ધત આપે ત્યાં પ્રત્યુત્તર અનુત્તર. ૯૫
- અનુષ્ટુપ-કેમ આપ્યા વિના જાતી દાન ગોરસ વેચતી;
સિંજતી મેખલાધારી સ્વર્ણવ જણાવતી. ૯૬

- ગીતિ—અત્યાર મુખી મહારી ગતિ પણ મુંદર ! ન શું તમે નિરખી;
જુઓ જુઓ એમ કહી કતિપય પગલાં ભરતાં તે સુમુખી. ૯૭
- પૃથ્વી—ન જોઈ ગાંત શોભિતી તુજતણી ફરીથી મહને,
સમીપ અહિ આવીને નિજગતિ તું દર્શાવ ને;
અહો મુકુટીન નારિને નિકટ તેડતા નિર્ભય,
તમે જગતમાં દિશો વનવિષે જતા ઉદ્ભટ. ૯૮
- અનુકૃપ—શેની હુવે મહને ભીતિ સહાય તુજ ધારતાં;
સ્વસહાયી કરે એ હો ! મહને તો વિપરીત આ. ૯૯
- ગીતિ—જાઓ સખિઓ ! ગોકુલ વૃત્તાંત કહો જ નંદજીને આ;
તમ ધર્મશબ્દમાર્ગે નહિ શ્રવણ કર્યું પરાંગના ગૃહજી. ૧૦૦
- તો શું નિમિત્ત જ લઈ જવા નિજગૃહે કરે તું ચાતુર્ય;
હું ગોપીજન ! સંધ્યાસમયમુખી નહિ જવા હઉં ઘેર. ૧૦૧
- પૃથ્વી—તમે પુરુષરત્ન છે પછી ‘હું ગોપિકા’ ક્યાં વધા,
અહો અવધિ યુક્ત ને શ્રવણ ભદ્ર જે આપમાં;
ખહુત્વ તમ શી રીતે મજકુમાર ! દિવ્યા ખરી,
દિશે તમ સુચાતુરી સકલ વાદિને જીતતી. ૧૦૨
- ઉપજાતિ—વિશ્વાસ ઉત્પન્ન થવા અમોને જાણી સિયો એમ વહે મૃગાક્ષિ !
વધા વિના શબ્દ અર્થ ! તમોને વિશેષ આ શ્વાસ થતો અમેરે. ૧૦૩
- ગીતિ—અધિક અધિક શું ખોલો કુલર્ણીઓને વચન આમ અંગ !
ન સહન કરનારા અમ શું કરીએ પણ નંદરાયના સુતને. ૧૦૪
- અનુકૃપ—મૃગકુલેશ ! જવા ઘેર સ્ત્રીઓને કેમ ઘો ન શું;
મૃગાક્ષીઓને વનમાં અમારું દાન લાગતું. ૧૦૫
- ગીતિ—ન સાંભળ્યું તેણું આ દાન કહો તે અહો કંઈ લાગે;
પગમાં શિરમાં ભુજમાં કે પુંકળ વા કહો અમોને તો. ૧૦૬
- અનુકૃપ—પાલવે કંચુકીએ જે તમારું શુભ અંતર;
તેમાં એમ વહી વીર કરે સ્પર્શ જ ઉદ્ભવ. ૧૦૭
- પૃથ્વી—અરે કુલવતી સ્ત્રીને અડકતા શું મર્મસ્થલે,
ન ભીતિ કંઈ ધારતા સહુ વિસારી ગર્યાદને;
સરોજનયની ! કંઈ પરસ નારીઓને સદા,
સખિ ! તુજ કહે કદા વસનસેતુ ઓળંગિયા. ૧૦૮

- ગીતિ-કહ્યા છતાં પણ અમણું વર્તેન ગજ સમ કરે અમર્યાદ;
તુજ વચન હોય એવાં તેવી મહારી કૃતિ દ્વિગુણ થાય. ૧૦૯
- વચને ચતુરશિરોમણિ નંદકુંવર જાણતાં અમે તમને;
અતિ અનુચિત પણ અહિં આ દધિનું દાન નથીજ સુણું શ્રવણે. ૧૧૦
- વસંતતિલક-શું નાળિકેર ફલ અંબુજ નેત્ર ! કે વા,
પુગીફલો શું દઈએ મૃગનાશિને વા;
વા અંબરોનું અહિં દાન શું લાગતું કે,
અત્યંત ઉદ્વેગ મળેશ ! વહે તમે તે. ૧૧૧
- ગીતિ-ગોપીના ગોરસનું દાન અમે ગોપિઓ ! ગૃહલુ કરતા;
કુલાંગનાઓને તો કે તમ બાલક ! આમ વચન વદતા. ૧૧૨
- લક્ષિત-વિપિનચારીને જલચરો કહે અયિ ! તું કેમ ઓ ગોપઅંગને !
હજી સુધી ન મેં જાણું આપનું અહહ રૂપ આ આમ રમ્ય શું. ૧૧૩
- ઉપજતિ-નિમિત્ત શું ગોરસનું કર્યું કે અમૂલ્ય વસ્તુ કંઈ સુંદરી ! છે;
વક્ષસ્થલે જે સ્થિત ગુપ્ત રાખે મારા વિના અન્યનું મારુ નાતે ? ૧૧૪
- ગીતિ-હમેશ વૃંદાવનમાં અમે આવીએ છતાં પયોદાન;
કદાપિ નહિ સાંભળિયું શેનું તમને અપાય તે આજ. ૧૧૫
- ઉપજતિ-અત્યારસુધી અયિ ! ચારરીતે ન આપિયું આજ બધુંજ તે તે;
અહીંશ હું દાન સરોરુદાસિ ! આપીશ તું લે સલુવાર શાંતિ. ૧૧૬
- શિખરિણી-ગઈ ગાયો આઘી પ્રજાર ખુરિનાં ચિહ્ન વનમાં;
ન દેખાતાં હા ! હા ! જપટ જટ આવો અહિં બધા;
સુળી એવાં બહાલાં વચન હરિએ ત્યાં સભય તો,
કહ્યું છે હે ગોપો ! જઈ તરત ગોરક્ષણ કરો. ૧૧૭
- અનુક્રુપ-સર્વ ગોપો જતાં ઈષ્ઠ થયું એમ જ પ્રેમને,
અતિ પ્રસન્ન વહિયાં અતિ પ્રેમાળ નિર્ભય. ૧૧૮
- તોટક-વિપરીત અહો મજની લલના ! મહુ આપણુ ચોરજનો બનીયાં;
જનહીન વને પ્રમદા પકડે વર સાધુ ભુજો અતિ આપ્ય બને. ૧૧૯
- ગીતિ-વિપરીત સહુ તમારુ ધર્મ અમારો ગણાય ન સુનયનાં !
તમથી દાન મહવું યોગ્ય અમોને જણાય તે તો હાં. ૧૨૦
- ઉપજતિ-યજ્ઞાં તમે છો પણ એકલો હું તેથી અનુક્રુ હવે કરુ શું;
દેવું પટે દાન બલિદાને કે વદી ચુમે એમ શરીરુખીને. ૧૨૧

- અનુકૃપ-કેમ આમ કુલસીને કરો શૂન્ય અરણ્યમાં
આમ આમ વદી એમ હસી નખ મુખે દિધા. ૧૨૨
- વસંતતિલકા-રે આપનાં મુખથી રમ્ય મુગંધિદાર;
તાંબૂલચિહ્નિત થયાં શુભગાલ હાલ,
મૌન્યસીમ નખ ચિહ્ન ઉરે જણાય;
તો શી રિતે નિજ ઉદાર! ગૃહે જવાય. ૧૨૩
- શિખરિણી-શને તૂટી માલા ક્યમ વલયમાં છે વિરલતા?
થયું શાને મોડું દધિકલશ છે ક્યાં શું થયું આ?
પૂંછે આવું કોપે ગુરુજન સમીપે પ્રિયનો?
કહું શું, સ્ત્રીઓનો પરવશ સદા જીવનવિધિ. ૧૨૪
- ગીતિ-રમણીઓનું જીવન પરવશ છે પણ નહિ ગોપીજનનું;
મુજ આધીન જ તેતો પ્રિય સખિ! તુજને દિશે હવે ભય શું. ૧૨૫
- ગોકુલ સકલ તમારે શરણુ એક વળિ વિશેષ મજવનિતા;
પરંતુ અહિં કે તમને કંઈક કહે વચન એમ અમ ખહીતા. ૧૨૬
- અનુકૃપ-હરિના મનમાં પેઠી વાણી વશ ખતાવવા;
ન બહાર જવા શકત અંતરે પ્રેમપૂરનાં. ૧૨૭
- ગીતિ-નિમિત્ત કેમ વદો નહિ કરો પ્રકટ ભાવ આપ કેમ નહિ;
ન કોઈ પણ અહિં સુણતું કેમ નાથ! ભય અંતર ધાય સહી. ૧૨૮
- પૃથ્વી-કૃશાંગિ! દધિલાંડને તુજ શિરે જરા ભાજવે;
ન હું અહિં! સમર્થ છું વિપુલ ભાર ભાસે મૂંડને,
અહિં મધુરિ! મૂક તે ક્ષણ વિરામ લે થાકમાં,
કૃતાર્થ ખનતા રૂડા મલયવાયુઓ વાય આ. ૧૨૯
- હરિણી-કુસુમ મૂઢ ઓ શોભાલા ને વિશાલ ઉરઃસ્થલે;
તમ વસન આ તેને તો ના અગોર્થો સહાયરે,
ક્ષણ પણ અમારા હસ્તોમાં કરો, મજગોર્પીનાં;
નયનમીનના વારિ છે નાથ! આપ સુશોભિતા. ૧૩૦
- ભુજંગપ્રયાતા-ઉતારી જ આ પાત્ર તારુ દધિનું;
સરોજવક્ષિ! દે દાન તું શીઘ્ર મહાર,
તમારુ મજેશ પ્રભુ! વસ તેને;
તમારી શું આજ્ઞા થકી દેઉં કોને. ૧૩૧

- ઉપજાતિ—શિરસ્થ ધારી દધિપાત્ર હસ્તે પિયું સગીપે વહું વાત કો'ને;
ભાગે જ આ એમ મુખે વદંત્યા પાડયું ધરામાં દધિપાત્રને ત્યાં. ૧૩૨
- સગ્ધરા—તેવે ચંદ્રાવલીએ નિજપ્રિયતમને મુખ હાથે ગ્રહીને;
ખોદ્યાં એવું ઝપાટે વજ જઈ સઘળું આમ વૃત્તાંત કહે'ને,
ના આવી એ શકે તો તુજ સર્ગીપ હવે એમ ઓદુત્ય વાણી;
સૂણીને એક ચાલી ન અધરરસને ચોગ્ય એ તો વળે રી! ૧૩૩
- ઉપજાતિ—મહે ધારી એને કમલાશિ! કે વા મહેને ગ્રહો છે વદ તત્ત્વ તું આ;
સમાનમાં નાગર! શો વિરોધ નીવી તથા પીતદુક્કલ વીણુ. ૧૩૪
- અનુબુધુપ—તુંજ મધ્યસ્થ યા આલિ! અમો ઉલ્લસ વાદિની;
જ્યાં ન અંતર તંતુને ત્યાં મ્હારી કયાં સ્થિતિ થતી. ૧૩૫
- ગીતિ—ખિન્ન થાય સજની આ તમ તનુસંગમતણી મુલગા! આશે;
મનરંજન અતિ એનું કશા ધીરજ વગરની બનેલી છે. ૧૩૬
- તુજ સંગે આબ્યાનું ફલ સખિ! આ પ્રકટ શું થયું અમને;
નિજ સરખી બીજીને પણ કરવા અલિ! ઉરમાં શું વાંછે. ૧૩૭
- અનુબુધુપ—તેવે હુષે નિજસ્પર્શ થવા કર પ્રસારતા;
તે પ્રત્યે નવપ્રેમાર્દ્રહૃદયે વદતાં પ્રિયા. ૧૩૮
- શાર્દૂલવિકીડિત—મા મા મા અડશેજ માનદ! તમે એવું વહી વારતાં,
હાથે શિયુકમાં ઉરસ્થલવિષે તોયે પ્રભુ સ્પર્શતા;
તે કાલે કંઈ જોર આંખ કરતા રાપેશમાં પ્રેમિના—
સ્પર્શે તેમજ ગિદ્ર મિદ્ર વચને આધીન તેવે બન્યાં. ૧૩૯
- વસંતતિલકા—છેટા ગ્રહી વિવિધ રમ્ય કુલે બરેલો,
સંભારતા સ્મરલતાગૃહતોરણા શો;
હાળા ભુજે નખર મુંદર ગાદ રીતે,
તેને કહે તું અલિ! બા શું જઈશ તું કે? ૧૪૦
- હરિગીત—મદને મધુર મુખચંદ્ર ચંચલ તારલાં લોચન લસે,
મૃગનનીઓને મનમનોદ કટાક્ષમય અવલોકવે;
નવ પ્રેમઆર્દ્ર મીચિત્ર કઈ નયનાંબુજેએ એ બધાં,
નીહાળતાં અનિમેષથી અલિ! સ્થીર અબજાઓ રદ્યાં. ૧૪૧
- ગીતિ—વદ સખિ! વદન નિહાળી વચન રસાળ મુણી તે વજ્રવરનાં;
લોકત્રયમાં પણ કો મુલગા નારી બને ન અતિ મુગ્ધા. ૧૪૨

- શાફલવિકીરિત-સાધી ભૂધનુષે કટાક્ષસરથી ભાગી ગઈ પૂર્વથી,
તેથી દૂર જવાય ના કથમ કરી નીહાગી પાછી ફરી,
સેનાઓ લઢતી અનગવૌરની શુ ગોપીઓ તે સમે,
વાકા કઠ કરી જીએજ હરિને આધીન સર્વે કરે. ૧૪૩
- ગીતિ-તે સમયે વ્રજવરનુ પ્રકટ નિરીક્ષણ અલિ! પ્રિયા જનમા,
મોહ માન મિશ્રિત અવનવા પ્રેમને પૂર્ણ પ્રકટ કરતા ૧૪૪
નીચ સુધારસ સાગરપર ગોપીજન દગ સરિતા ભળતા,
પ્રભુ સાક્ષ્ય થવાથી ઐક્ય પામતા થયા શુ! તેહ તદા ૧૪૫
- વસતિલક્ષ-ઓ મુખ્ય! હું મુખ પરે હરિ! વારિ ભઈ,
છાડો જ પાવવ વિલગ પથે અમોને
હે અગ! આપ મન માન્યુ દઈશ તેજ,
ઝોળધી ગેહપતિને અતિ યતનથી હું ૧૪૬
- ઉપભતિ-એવુ વદતા કરપ-લવેથી મહી પિયું ચિંતુકને મૃગાક્ષી,
સંકોચ હસ્તે કરતા ચુમે તે કટાક્ષથી ત્યાર પછી વદ્યા તે, ૧૪૭
- માલિની-અભિવષિત અમારૂં કચુકીમા લપાયુ,
અતિ સરસ વગી જે બિંવને નિન્દનારૂં,
વિતરણ કર વસ્તુ તે મ્હને વેણ સાચુ,
કર સખિ! વળિ આધુ વસ્ત આ સારૂ તારૂ ૧૪૮
- ઉપભતિ-આ'લુ વદી પાલવ ખેંચતા તે ક્ષાટ્યુ નિહાગી નિજ વસ્ત તેવે
વૃથા કરી કોધ વદ્યા મુગોપી બીન્યા શુ જાણે નિજ બધુઓથી ૧૪૯
નીવીજ મ્હે આજ નવીન અગ અગે કરી લક્ષ ગણી મુવમ,
ઉમગથી, તે હમણા તમોએ આ'વી કરી ઘેર જઈ શી રીતે ? ૧૫૦
- પૃથ્વી-કહે વસન કેમ આ તુજ તરૂં જ ક્ષાટ્યુ દિશે,
શુ ઉત્તર વદુ કઈ મિષ નથી ગૃહે જો પૂછે,
મુગુમ નહિ આ બને અરર કેમ! આ'લુ કયું,
મજેશકુવરે કયું મિષ ખતાવજે આ નયું ૧૫૧
- ગીતિ-નિજ અવનજતા પણ નહિ લઈ તમ નામ નાથ! કોઈ સમે,
કોઈ સમય પણ ન કૃપણ સ્વકીય સર્વજ્વનો પ્રકાશ કરે. ૧૫૨
- વસતિલક્ષ-આ'લુ કહે લય ધરે યદિ તો અમારૂં,
લે વગ આપ મુજને અલિ! વસ્ત તારૂં,

આ સુકિત સુઝ્ય રતિમાં અતિ કામિનીની;
 ના અંગ! એ અમતણી પણ નાગરીની. ૧૫૩
 ના હું કહું અન્ય એ અલિ! આ દધિનું,
 ફેલે મૂલ્ય, વાલમ! ન મૂલ્ય ગણાય એનું;
 જો હોય આગ્રહ સુમૂલ્ય તમે જ યોગ્ય,
 આપો મૂલને, મદનમોહન દિવ્યકાય. ૧૫૪

ઉપનતિ-હારાદિનું દાન ગુલાંગિ! હેતાં છે જ્ઞીકમાની પણ યોગ્ય તો આ;
 લે મૂલ્ય આપું કહીં એમ ચૂમે થયું લહે પૂર્ણ ન કે કહે તે? ૧૫૫
 ગીતિ-વજરાજકુમાર! કમલસમ કોમલ! તમ કૃતિ આ સહુ સારી;
 વસન તજો જોશે જન કોઈ રાજપથપર તમ બલિહારી. ૧૫૬

શિખરણી-નિકુળેની પંક્તિ વિધવિધ ખીલેલાં સરસ જ્યાં;
 કુલોએ ફેલાતા વિમલ સુરલે ભત્ત ભમરા,
 સરોજક્ષી! ખીલું થવણુ મનને ગોચર ન જે,
 સુખે જો તું તેને ત્યજ નિજ જનોનો ભય અને. ૧૫૭

ગીતિ-ખાણુ પાંજરે છાતું રહ્યું રતિપતિનું સ્વભાવ સર્વસ્વ;
 કુસુમભય નહિ લતાગૃહ આમાતું હું મૃગનયનિ! એમ. ૧૫૮

પૃથ્વી-નિફુંજપુરમાં અહિં મદનરાય ધૈર્યાદિકે;
 સુમન્ત્રિસહ વાયુ કોકિલ મુખંદી જેને સ્તવે,
 સ્ફુરંત કમલે મદી બ્રમર ગાય જેને જથી,
 અપાંગશર તાદારાં પણ ન સંચરે જ્યાં સુધી. ૧૫૯

શિખરિણી-રતિ સ્વામી તારા યશિમુખિ! કટાક્ષ દુતિધકી,
 ખરીદાયો દામે કમલસરથી મુંદર અતિ,
 ઘડસું તારુ હર્ષે ગૃહ નિજ બધાથીજ ઘટતું;
 પ્રિયે! સ્વીકારીને કર સફલ તેના અમય તું. ૧૬૦

ઉપનતિ-સ્વખાણથી વેદિત ફુંજદુર્ગે કંદર્પયોદ્ધો કલકંઠનાદે;
 મૂલને નિમન્ત્રે અહિં યુદ્ધ માટે સહાય આજે કર આલિ! તું તે. ૧૬૧

પૃથ્વી-મુખદુતિવટે પ્રિયે! મદન તું થકી લાજ્યો;
 રચી વિજન રાનમાં ભુવન રમ્ય તેમાં રહ્યો,
 વિચિત્ર કલકૂળને વિનય વાણીએ એહને;
 મનાવ મમ આય મુંદરિ! મદાવસાક્ષી! મુખે. ૧૬૨

ત્વદોક્ષતુકટાક્ષ બાણવર્તી હારતા બાગીને,
વસે સ્વશરવેદિત સ્મર નિકુજ દુર્ગે ભયે,
નિતબિનિ! મુમધ્યમે! નિજ વિહાર બધોવટે,
સહાય કર તું મહને અહિં નમાવવા એહને ૧૬૩

અનુદુષ્-આજ હું સ્વાર્થગિદિનુ દ્વાર તારુ શું અતર,
કુચને પામતા પામુ કામસપત્તિઓ બધી ૧૬૪

ઈદ્રવશા-અદ્રાવલિ! ત્વ-મુખ પૂર્ણઅદ્રમા મૌન્દ્ય સિંધુપર સિંધુ કેટલા,
કે પૂષથી પૂર્વ વિલક્ષણી ઘણા ક્ષણે ક્ષણે યાય તરંગ તેજા ૧૬૫

વસતતિલકા-તારા સુનેત્ર કમલોમહિ જેવનારા,
તારા મદી ભ્રમરથી ચપળા કૃશાગિ,
ચોભા મગ્દ બરતા સખિ! ચોગમે તે,
મહારા દૃગ ભ્રમરને પણ પારણા છે ૧૬૬

વશસ્થ-મદીય નેનાબુજ ખીલવાયકી ન ચદ્ર લાનું ચશિકોઁશીત્યથી
પ્રિયે! ન તારુ મુખ વર્ણવી શકે ન ત્યા કવીના પણ વેણુ મ્હોચશે ૧૬૭

માલિની-મુજપર અધિકો જે કાગને ધાય રાગ,
નિજરસ શર ચાપે ના હણાતું સ્વસર્વ,
મકટ અહિં કર્યું તે ગુપ્ત તેથી મદ્યે,
વદનકમલ તારુ આ ઘણું રમ્ય લાગે ૧૬૮

ગીતિ-મુજ મનને વશ કરવા તુજ તિલક અધિક વિલસે મધુરી હે!
જુકુટિધનુષ સાધીને બાણ મદનનુ પ્રચડ શુ! બાણે ૧૬૯

શાદૂલવિકીડિત-જે એ અદ્ર અકાર તો કમલ એ તો ભૂગ આલિ! અને,
જે તારુ મુખ શુદ્ધ સ્નેહજલ તો આ મીન નેત્રો બને
સૌંદર્યામૃત દિવ્ય જો નિમિષતા ના યાય આ ચમુમા,
તેનુ વત્સ લહી શકાય નહિ હે પદ્માક્ષિ! તો હાવમા ૧૭૦

ગીતિ-બિંદુ સહિત બાણે શુ શુક દડ આ મદનગજ તણો છે;
વેણી વિવસે મૌનિક પન્થિ અધિક ગુચ્છ ધવલ અગ્રવસે ૧૭૧

વસતતિલકા-લોકોત્તરા હૃદયકોમલતાજ તારી,
છે અબુજાસિ! નવપુષ્પનુ બાણ ભારી
કોરે જઈ હૃદય તેહની શાંતિ સારુ,
ત્યા વેલરા નસમ તુ કર તે સુધા શું ૧૭૨

- ગીત—કર ચરણ નખશશીની માલા મુજને મળી ધરી સમયે;
ચંદ્રાવલિ ! પોતાનું નામ સત્ય તું કર નિજનું આજે. ૧૭૩
- વદતાં હસી નિરખતાં લલિત વદન અંગ સંગ ચંદ્રોએ;
ચંદ્રાવલિ ! તું મુજને શીતલકર તુજ ખરુ નામ કરને. ૧૭૪
- પ્રથમ સમાગમ જાણી ધરવા ભેટ મુગલકલ ઉરના જે;
આવ્યાં અધિક મનોહર ઝાંઝર મંગલ ઘોષવડે તો એ. ૧૭૫
- અનુષ્ટુપ—વિલંબ ત્યજ પદ્માક્ષી ! પૂર મા'રા મનોરથો;
આજ સૌ સખિઓ સાથે પામ આનંદ તું ઘણુ. ૧૭૬
- ગીતિ—મુખમુધાંશુથી ગળતાં અમૃતસમ વચન પિયુનાં થવણુ કરી;
સહુ રીતે અંતર વશ થતાં પરસ્પર નિરખે વદન મળી. ૧૭૭
- પૃથ્વી-પૃથ્વી સહજ ગાઠ એ પ્રણયપૂરમાં દૂખતાં,
લળઈ ભય ધૈર્ય ઉત્સુક કૃશાંજિ વીંટી વળ્યાં;
સ્વહાથ થઈ તેમને ચિબુક બાહુ ગંડસ્થલે,
સ્પૃશંત ભળિયાં શું સૌ જલધિમાં પ્રિયાઓ દિસે. ૧૭૮
- શિખરિણી—પ્રિયા હસ્તસ્પર્શે પુલકિત થતા જે પ્રકટ તે,
સ્વભાવોદ્ગારીને રસઅલસથી આર્દ્ર નયને;
મુખે જોતા બહાલા મજબૂરવધૂનાં મલકતાં,
રૂઝાં રાધાબહેની ! ચિરસમય એ તત્ત્વ ભજતા. ૧૭૯
- વસંતસિલકા—ગોપીકપોલમય કર્પણમાં સ્વરૂપ,
જોતાં વિશેષ રટતા નિજ રાસ ખેલ;
આનંદસિધુલહરી સમ તે પ્રિયાઓ—
સાથે નિર્ફળ ગૃહમાં પ્રિય આલીયા તો. ૧૮૦
- ઉપભતિ—પ્રિયાખભે બાહુ ધરી વિચિત્ર લીલા કરંતા કરપણવેએ;
સર્વોત્તમા એ પ્રમદાજનોમાં કંદર્પનો ભાવ લરે વધારે. ૧૮૧
- શિખરિણી—ઘઈ શોભા તેવે મજબૂરનીં તે ના કહિ શકું,
પરંતુ મ્હારુ આ પચન સગની ! એક મુષ્ણુ છું,
ઉપાડી જે ધીરાં સ્વપદકમલો સ્થાપન કરે,
ત્રિલોકસ્ત્રીઓનાં શશિમુખિ ! નભાવે જ મદને. ૧૮૨
- અનુષ્ટુપ—નિર્ફળ આંગણે પાળ્યાં તરુપલ્લવ બ્યાંધણું;
પ્રવેશ્યા પ્રિય તે સાથે વિરાજ્યા વચ આસને. ૧૮૩

- શિખરિણી-હસતુ છે ઇદ્દિમુખ, નયનપત્રો ચલ અતિ,
કરતા હાસીને રસ પ્રકટતા તે વ્રજપતિ,
વધા બહાવાણ કે સ્વઉચિત મહને દાન કર તું,
કહી લ્યો ગોપીએ સુમુખિ! પિયુને સુળન કયું ૧૮૪
- ઉપભતિ-ઉદારહાસે રદ્યક્રિત ભાસે તેવેજ ઉદીપિતકામ ભાવે,
તેઓ હરિના મનમાદ્ય ધૈર્ય કરી શક્યા નેત્રવડે ન તોએ ૧૮૫
- શિખરિણી-ભુજે ધારી ગોપી કુસુમમય કુળે પ્રિય ગયા,
પ્રિયાસાથે પુષ્પે નવકમલની સ્હેજ ઝટ ત્યા,
રથી રૂપી, પોતે પ્રકટ રસભાવે સ્વસરખા,
ઉમંગે તે સંગે રસિક પરમાદાર રમતા ૧૮૬
- હરિગીત-અધિક પુવકિત કાય, મીતકારે પ્રકટ રસધાર શ્યા,
રમરસદનઅકમલે થતા જે શ્વાસથી સુદર ઘણા,
અતિ વેગ હાસ્યથકી થતા ઉર સ્નેહભાવે લાજતા,
ગ્સભર મુદિ, લભણ ચચલચોચના મહુ ખેલતા ૧૮૭
- પુષ્પિતામા-પિકસમ કલ કૂજતા કૃશાગી કર્ણે ધનસુળન દત્તદશ દેતા,
સરસ વિવિધ બંધના વિલાસે શ્રમ જલયુક્ત મલેશને રમાડે ૧૮૮
- વશસ્થ-પ્રિયાગ સંગે રસ આ મને મળ્યો મળ્યોજ કેવોય પિયુને જાણવા,
નિતબિની યત્ન કરે શુ તે મમે થઈ જ તે ભાવથી પૂર્ણ એકતા ૧૮૯
- અનુકૃપ-કેમ કૃત્રિમ તે ભાવ થતો સ્થીર વિવાસિનિ!
અતમા ભજતા ભાવ લાજે મવકતા બની ૧૯૦
- ગીતિ-મુક મોંચેવ નયન વણિ અધર રતાશ રહિત દોમાચિત જે,
શ્રમણ સુંદર મુખને પિયે પ્રિયાના ધન્યવાન વર એ ૧૯૧
- રતિરસજલધિવિવાસો નવ તરંગમહિ પ્રિયાવડે પરિયા,
પાર ન પામ્યા એ પણ પોતે પૂરણ કૃષ્ણચંદ્ર વણિ આ ૧૯૨
- શિખરિણી-સડે ના હે આવિ! સ્વદ્રુગમિતનું અતર પણ,
પ્રિયાનું જોતા એ મુખ વણિ મળ્યે એ મવયજ,
પ્રિયા બહાવાને તો દૃઢય ચિર આવિગન કરી
મુતસ્વો પામેવા અધિક ભજતા ધ્યાનર્થી દશા ૧૯૩
- અનુકૃપ-વેદીગુથન આરબી ચરણે અગતા સુખી,
પ્રેરે શૃંગાર પ્દેસાબ્યા સ્વપ્રિયાના કહ્યા થકી ૧૯૪

ઇંદ્રવશ-પછી (પિયુએ નખતારલાવિપે મુખેંદુને દર્પણ જેમ દાખવ્યું,
ચદ્રાવલી જોઈ સુખે નિહાળતા લલળ કે હાસ્યથી પ્રેમવક્રને ૧૮૫

ઉપજતિ-રેમાયધારી બહુ હર્ષવા એ કપોલ આનંદ મુધાનિર્ધિને,
કચ્છહીને ઘન યુગતા જે સીત્કારધારે નવ આશયે તે ૧૮૬

ગીતિ-વિવિધ કુસમથી સફુલ કુતલપર ચુકટ અતિ લલિત નમતો,
જમણી ભૂકુટિપર ઈ રચતા બહુ મુદિત બની પ્રિયને તો ૧૮૭

મૃગમદતિલક પુલકમય લલાટમા પિયુના રચતા મધ્યે,
નિજમોતીમય સુદર કરતા બિંદુ પ્રિયા દૃશાગી એ ૧૮૮

વસતતિલકા-કર્પૂર કુકુમ કુરગમદે મળેલા,
આરબી સુદર કપોલ થકી પ્રભુના,
પાદાબુજોસુધિ રુદુ મુખચદ્ર જોતા,
તે લેખતા સખિ! વિચિત્ર સુચદનેહા ૧૮૯

અનુષ્ટુપ-કુચકુકુમના પકે લેપેલા ઉત્તરીયનુ,
નિતબે બાધતા શ્રીને શુભાગી વચ્ચે શોભિતુ ૨૦૦

પછી વિચિત્ર ચરણે કુરગમદ કુકુમો,
લગાવે ચદ્રવદની ઝાઝરો રમ્ય યુગમ ન્યા ૨૦૧

ઉપજતિ-સ્વકાટલીને ઉરમા પિયુના ધરી સુહારે વળિ કુકુમોએ,
વિચિત્રમાલા પણ પુન્ય કેરી કઠે ધરે કુલભડિતા એ ૨૦૨

શ્રીકૃષ્ણના કર્ણ વિષે શુભાગી પુખો ધરે જો સખિ! કર્ણિકાર,
ગાંડસ્થલે સુદર સૂક્ષ્મ સૂક્ષ્મ રચી ઘણી અદ્ભુત ચિત્રરેખા ૨૦૩

અનુષ્ટુપ-પ્રિયા નાસાપુટે રમ્ય સ્વનાસાપુટ બુધણ,
ધરી પોતે ધરે તેમ તેમનુ પ્રમદોત્તમા ૨૦૪

શિખરિણી-નિહાળીને તેણે રૂપ શશિમુખી! હર્ષિત બની,
અધીશ શુ ભેટી પ્રિય મુખ યુગતા પ્રિયસખિ, ૨૦૫

ન નાહું વા કેવુ મુખ અનુભવ્યુ અતર દગે,
પ્રિયાએ ને નાથે પ્રણયભરપૂરા સુનયને ૨૦૫

અનુષ્ટુપ-સ્વવિલાસલવે હારે ન્યા કદર્પ, મળગના,
સર્વ સગે રમે થીમાન રસમદ મજેશ આ ૨૦૬

શાદૂલવિક્રીડિત-આ લોકનયમા હૈઈ ન અમને તો છે અપેક્ષા સખિ!
નિત્યે ચિંતન જોહ છે ફરી ફરી પદ્માક્ષિ! એ માગણી,

આવુ સુદર નદનદન મદા સર્વસ્વદાને ધીરા,
 ગોપીરમ રમોજ વગ તે અમ્ભત્કૃતે કુજમા ૨૦૭
 રાધાયદ્રાવત્રીગોપીદામીએ કહ્યુ દિવ્ય આ,
 સખલુ કુજમા વાય શૃંગારસમડન ૨૦૮
 ઇતિ શ્રીકૃષ્ણનુ તેમ પ્રિયાઓનુ જ વાઙિત,
 સર્વવ્યદાન અન્યોન્ય સ્વાશયે વિકૃતે કર્યુ ૨૦૯

દાનલીલા ગુર્જરાનુવાદ સમ્પૂર્ણ ।

૧૭૭૭૭૭૭૭૭૭૭૭

શ્રીકૃષ્ણાય નમઃ ।

શૃંગારસમણ્ડનમ્ ।

ઉલ્લાસઃ ।

શ્રીમત્પ્રમુચરણપ્રકલિતઃ ।

—૧૭૭૭૭૭૭૭—

પ્રથમ ઉલ્લાસ ।

હરિણી-વદ વદ મહેને, રાધા લક્ષ્મીધરી અતિ સુદર,
 સુવદનિ! યયો તે સગે કેમ મગમ નૂતન,
 સખિ! વિદિત એ કહેલુ શુ! તે ત્હને પણ એ કથા,
 પ્રજવરવધૂદાસીઓનુ દુશોદરિ! જીવન ૧

બૂલણા-નિજ નિજ સ્વામિની સ્મરણ કરનાર તેભાવથી પ્રકટ ભરપૂર પ્રેમે,
 પુનઃ અતિશય થતા અગપર જેમના લોલ લોચનવિપે અશ્રુધારે
 પ્રજવર પ્રાણપતિ રમણ રસ ઉદધિના નીરથી આપ અન્યોન્ય સપ્રાણા,
 સુખ હૃદય ધારતા ગિચતા તે સમય શ્રીતણું ગિચ પણ હરણ કરતા ૨

શિખરિણી-જો વાગીકેરા અતિશય સુભાગ્યે પ્રકટીયા,
 યશોદામા તારાપતિસમ અહો પૂર્વદિશમા,
 યયો એઓને એ પ્રભુપર અતિમ્નેહ, હરિને,
 પરતે રાધામા અતિશય યયો સગ સખિ! હે ૩
 કદા કાલિદીના તા' કમવગથે ધનિક આ,
 ઘણા હર્ષે ધીરા સરસ પવને સુદર સદા,

સુખે વૃન્દારણ્યે નિજસહચરીવૃન્દસહ તે,
 જતાં જતાં રાધા યુવતિગણુવીટેલ હરિને. ૪
 મુરારીનાં ગાઢા હરિવદનચોલાજલધિમાં,
 થયું હૈયું રાધાસખિ ! રાનયને મગ્ન અતિ જ્યાં;
 મૃગાક્ષીના તેવે મુખશશિવિષે ઘટ હરિની,
 પડી દૃષ્ટિ રૂડી અતિ ચિર સમે સ્થિર અધિકી. ૫
 મળી દૃષ્ટિ ગોપી પ્રિયતમતણી સ્વામિની તણી,
 થયો તેવે લાવ પ્રણયિનિ ! કંઈ તે પ્રિયભણી;
 બધા જેથી સ્વેદો પુલક વણિ સ્તંભાદિ પ્રકટ્યા,
 ત્વરાએ લાવે ત્યાં સ્ફુટ સજ્જનિ ! રાધારમણીમાં. ૬
 નવપ્રેમે પૂરા ભરિત ઉરમાં એ હરિતણા,
 કટાક્ષે બહાણના બહુ મદનબાણે પ્રસરતાં;
 જતાં હૈયામાં એ સખિ ! કંઠણુ સાબલતથો ધણું,
 કૃશાંગીને તેથી નહિ કહિ શકાતું હુઃખ થતું. ૭
 ધણું આસક્તતા તે કૃશવપુ અધીરાં સખિ ! તદા,
 કદા રાધા બાધા અધિક કરતાં લાવ ધરતાં;
 નિકુંજે જ્યાં શુંજે ભ્રમર પવનો મંદ વહતાં,
 થઈ લીના દીના લલિતસખીપ્રત્યે ઉચરતાં. ૮

મદહાર રાગ.

હરિવિહરે યુવતિજનસહ સખિ ! મૃદુ મૃદુ પવનને સેવે;
 શું કહું વાણી વિગય નહિ મુજ એ પણ મનમાં ઘણું ખેલે. ધ્રુવપદ. ૧
 વદનકમલ એ મધુર મલકતું જોઈ ધૃતિ ગતિ જાય;
 અંગ અવર રમર કોટિ મુંદરતર મેં ન નિરખ્યું ક્યાંય. ૨
 પ્રકટયો મદન દુણાચે જાણે નયનકુસુમનાં બાણે;
 આમ અધીરાં શ્રીરાધાનું કથન શુભ વિસ્તારે. ૩

શિખરિણી-દિહું આવેથી શ્રીમુખકમલ પ્હેલું હરિનું તે,
 ફરી કેમે હાર્યે શુભ અતુલ દર્શાવ મુજને;
 દઈ તેને કહે શું સખિ ! ભુવનમાં શ્રેષ્ઠ તુજને,
 બન્યા પ્રાણે મારે હરિનયન આકર્ષિત અરે. ૯

ગીતિ-આમ કથન ગણુ ગણુતું સાંભળતાં અતિ ચતુર સહચરી એ;
 રાધાપ્રત્યે વદિયાં જતાવતાં સત્વર પ્રજ્વરને તે.

વર્મત રાગ

હરિ અહિં મજયુવતીશતસગે,	
વિલસે કરિણી ગણમા નવ ગજ વર રતિપતિ માનભગે.	ધ્રવ૦ ૧
ભ્રમિત વિલાસે ચચલ નયને મૂચવતા બહુ ભાવ,	
કોઈક નેત્રકગણકમલવટે પૂજતા પિયુકવરાવ	૦
સ્મિત રૂચિએ હરિનું સુંદર મુખમ્મય જોઈ મુખમ્મ,	
ચુખે કોઈ નિતબવતી કરપર અહિં ચિબુક અમદ	૩
ઉલ્કાભાવ પ્રકાશિત આપવ મોહન નિધુવનશાસ્ત્રી,	
રમતા કોસહ પીનધનસ્તનપર લળતા વનમાની	૪
નિજ પરિભણુ કરવે સત્વર નિરખી હરિમવિવાસ,	
કોઈ કોઈને બલથી આગળ કરે ઠોતુકે સહાસ	૫
કોઈક નીવીબધ વિભોચન સપ્રમ લગ્નિજતનયના,	
રમતા હમણાં સુમુખિ! હઠ થઈ કરથી ધરી નિજવસના	૬
પ્રિય આલિંગન વિપુલ પુવકધર દ્વિગુણિત મુલગ શરીર,	
ગાય કોઈ સખિ! હરિવર સગે રતિ રસમય રણુધીરા	૭
રમતા સપ્રમથી સરતા પા અદન વિમ્મ ઉદાર	
નિરખે સ્મિતમય વિસ્મત મનથી પિયુનુ વપુ સવિકાર	૮
કોઈ મગે કર નહિને આવે અવસતર સહવિવાસ,	
રાધે! તમ પૂરોજ મનોરથ પ્રકૃતિ આ હરિ રાસ	૯

(પુષ્પિતાઆ) કમલસમ મુકોમલાગસગે પ્રકટ થતો રમરભાવ અગના,
સહુને સહુ વિહરે ઉદાર, આતા પવન ઝલિદમુતાતટે વન તે ૧૧

(હરિગીત) યમુનાતટે મદમત્ત ભ્રમરોથી અખાતા કલકા,
નવપલ્લવે વપુ ધારતા જે ભાસતા અતિ કૂટકા
જેણે મધુર મુરલીસ્વરે અતિમુગ્ધ ગોપીજન કેયો,
હરિ એ મનોરથ તમતણા પૂરણ પ્રસારો સો ધણા ૧૨

इति प्रथमोऽङ्कः ।

अथ द्वितीयोऽङ्कः ।

(શિખરણી) તું હારો એવા વિમલ સુવિહારો હરિતણા,
નિહાળી ચહારાથી અતિ રતિ ખીજમા થઈ અહા
ઘણી ઈર્ષ્યાથી તો ન રહિ શકતા મોહવશમા,
જતા ના તે આ'યુ ચિર હૃદય આદોલિત થતા ૧

પછી આવી બીજે સ્થલે કંઈ લતા કુંજ ગૃહમાં,
મરંદે ગુંજે ત્યાં મદે બ્રમર ધીરા પવન જ્યાં !
સ્વભાવે સ્નેહાળી સખિ ! કમલનેત્રા કંઈ મીંચી;
વદ્યાં રાધા કેઈ સ્વસહચરીને ગુપ્ત વળતી.

૨

રાગ-કલ્યાણ.

આ મન સજની. લાલુ પણ હરિને વિસરે નહિ આતુર અતિ;
વિવિધ વિલાસે સરસ નયનશરથી મારી હણાઈ ગતિ-૧૧ મુવ.
મધુર સુસુલીનાદે મોહિત યુવતિજનલસિત વશ કરતા;
મુજ નયન ઉપર વહન ધરત જ્યાં જન મૃગખગ વિસ્મય બનતા. ૨

પૃથ્વી-ધૌમી બજસમી મત્ત સુમુખિ ! તે ગતિ તે સ્મિત;

બને મન વિમુખ કાંઈ શુભ આર્દ્ર જેનાં ફગ.

સુખેન્દુ પર રમ્યતા વચન આતુરી માધુરી;

સુધા પણ લગાય હા ! ત્રિભુવને ન ક્યાં એ ખુંખી.

૨

શિખરિણી-પ્રિયાનું જે મુકતાફલથી રચિયું ગિંદુ નવ જે;

સ્વભાવે કસ્તૂરીતિલક નવલું કેલિકુતુંક.

ધર્યું બહાસાએ તો અહલ બહલાથી ઉભાયને,

અહો શું ચોભા છે અધિક વદવું ક્યાં અવર એ.

૯

ગીતિ-હૈયે ગાય છતાં પણ ગોખી ધન ભેટતાં પુલક ધરતાં;

સ્થિર અતિ અંચલ થીવા નાસા લૂવણ મુજ મનને હરતાં.

૬

શાફૂલવિકીડિત-વાકેઃ કંક, ચલાવિ અંગુલિ રૂડી ભુવક વાંઘાં ફુગો;

શતા સુંદર ઓઝમાં મુરલિકા ને ફુલ નાસાપુટો;

અત્યરતાં પ્રિ ધરી સુખે અધરનું પૂરે સુધા પૂર એ,

અંબોળસિ ! ન લક્ષ કે ત્રિભુવને શું કાર્ય ધાર્યું કરે. ૬

હો કોટિરમરગર્વહારિ હરિનાં અંગે તણી વાવ શું;

તો હું વર્ણવું એ ત્રિભંગવપુનું છે ધામ સૌન્દર્યનું,

મારી દૃષ્ટિ વિવેકિ ચિત્ત વપુની માનું ગતિનો સખિ !

આવિર્ભાવ કયો ત્રિભંગ વિધિએ જેથી હું આવી જાની;

ગીતિ-સહાસ વદતાં જેને મદાંધ મધુકર મુગંધથી ભમતા;

એ પ્રભુ વેણુ વગાડે નહિ પણ અધરામૃત મુજને ભરતા.

૮

મૂલણું-મોરલીનું લઈ નિમિષ મુજનેય પિયુ પૂરતા અધર રસમય સુધાથી,

સુતનુથી અંતર ન અંતર વિષે જરા થાય એવું પ્રિયતમે વિચારી;

ચિત્ત માડું હયું તેવિયે આપનો રસભયો આપશ્રીએ પડીથી,
લાવ તે તો નિવારાય ના કોઈ દિન ખચિત હું તો કડું કે બે'ની ૯
રાગ કેદારો.

મુજ મહુ કોમિદનમુદરત રમાવ કેમે કરીને તુ,
રમણુ રસ સુચિર જમાવ સજની ! લાવ રસિકવર હરિને તુ ૧ મુવ૦
કુળે લપઈ રચિત કુમુમશયનપર જઈ એકાન્ત વિષે શુ,
રતિ રસ વેગે હસતા એ કઈ શરમાતી શુભ અતર હું ૨
વહવે મધુર ચતુર વર નવવગ, મૃદુમૃદુ હસી વદતી મુજને,
કરતા માંડ શિથિલ વસન પિયુ કુમુમ શયનપગ નિવેશિને ૩
મુજ ઉર ઉપર શયન કરતા કરી આલિંગન પુળન દઈને,
પીતા અધર મધુર રસ પ્રવક્તિ રતિ-ણુ ધીર બની હું ને ૪
વિધ વિધ રમણુ કુશલ માનહ જોયલ મધુર કુંડકુંડ કરતી,
અમ જલ કણુ મુદર મુખ કમલ અધર રમપાને હુંલચતી ૫

શાદૂલ-અર્ધુ વચ સરેવ અર્ધ તિવકે પ્રવેદ અર્ધાં સર્થાં,
પુષ્પોએ લટ રમ્ય મોહ કરતા આર્યેન્દુથી શોભતા,
વાળી બધરતા વિશેષ રસથી અર્વિષ્ટ જોપીતણા,
જોની હું પિયુને કગણવશ છે નિર્વૃતિ પામુ સદા ૧૦
અનુદુપ્-મુગધિયુખ પુષ્પોથી ધમુના જલમિથ્ર જો,
ન કરે મુખ તો વાયુ તે ભારે જેમ મદ એ ૧૧
પુષ્પિનાયા-વિવિધ કુમુમ ખીલિયા શશીના હિમ કિરણો સહ એ ધણું દહે છે,
કઈ પણુ મુખ નહિ કરે કડું શુ વદ સખિ ! સગમ પ્રેમનો શી રીતે ૧૨
હરિગીત-રતિસાગરે રમણી વિલાસ અપામ રમ તરમમા,
અનિગ્રવતા નવનવવનેહુ ભરાઈ રસભીના થતા,
હરતું નવિન શોભા મદનમદ તવ વદન તે ભાળતા,
લગ્ન થતા હસતા સરસ આ આશ તમ પૂરે સદા ૧૩

इति द्वितीय उद्दास ॥ २ ॥

अथ तृतीय उद्दास ।

ગીતિ-મધુમૃદન હરિ પણુ એ ધારી રાધાને ઉર નિજ રમણું,
વિચારતા રસિક મુકટમણિ અતિ આમન્તિએ અધીરા શુ ૧
પ્રકટ મનાવા તેને લગ્નગણુ પ્રણય કોપ ભીરું જો,
પરિક્રમણ કરતા કઈ વિરાજિને વિધવિધ વિચારતા એ ૨

સુખિતાઆ-હરિહરિયશું શુંય શું કહે આ શું વળિ અનાદર ડોપધારી રાધા,
અહહ શું કરશે ઘણા વિયોગે રસિલી હવેન પ્રસન્ન કેમ ધારો. ૩

હરિણી-કુટિલ ભૂકુટી કોપ્યાથી લાલ ઓઠનું કંપલું;
અરૂણ નયને રનેહે આદ્રાર્દ્ર ચંચલ ભાજલું.
ઝપટ ગતિએ રૂડી સાડી સરેલ કરે ધરે;
મુખ કમલની શોભાને ના તને મન આગ્રહે. ૪

ગીતિ-શપે રાતાં તેનાં નયન સુગલને કહે અધિક વિચાર,
કમલ સુગમ શું જાણે અતિ અરૂણ પરાગપૂરથી રમ્ય. ૫
તેનાં ભૂકુટીધનુયે લગાવેલ બહુ કટાક્ષબાણોએ,
હુઃખ થતું ના શમતું પ્રિયાઅધરરસ મુધા વિના ભેંધજે. ૬
સુમુખિ ! મને નિજ માની તું અહિં નિજ વચન મુધારસ પૂરે,
સિંચન કર કરકમલ સ્પર્શવડે પરિહર અતિ તાપ અને. ૭
તવ કૃપામય તરંગે લસતા લાવડયસાગર વિના એ,
મહાર્દ્ર મનમીન મહા સમર્થ થાય ન વિહારવા ક્યાંયે. ૮

શિખરિણી-વહી એવું સ્વામી પ્રણયભર ભારે શિયિલ એ,
રસાળા કાલિન્દી તટપર નિકુંજે વિમલ જે,
વિરાળ્યા ત્યાં રાધાપ્રિય સહચરી કોઈ વહીયાં,
નિજ સ્વામિનીને અધિકતર હુઃખ પ્રિય વિના.
રાગ કાનરો.

પ્રિય ! તમ વિરહે તે ખેદ કરે,
અતિલીના સુકુમારી નિન્દે હિમકરને પણ રે. ધ્રુવ પદ
ત્રિશુલ પવન દહનસમ સમજે ચંદનથી પણ હુઃખ ધરે,
નાથ ! તમારું નામ જપે નિત નિજદેહ ભાન વિસરે. ૧
તમમય પ્રાણુલવન જેનું તમ લીલાવિષ્ઠ કરે,
તમ રૂજનને અનુસરતાં તમનામ નિરંતર ઉચરે. ૨

હરિણી-અકિત નયને જોતાં ઉંચે સ્થિરા થઈ વ્યોમમાં,
તમતણી ઘણી ચિંતામાં મગ્ન મૂકે જની ગયાં;
ભુવન અનલ ત્રાસે શ્વાસો ઘણાં વળિ મૂકતાં,
તમવિરહનીદાવાજવાલા શિખાસમ નાથ ! હા.

ગીતિ-તમ વિરહમર્મ વાગે મૂર્છાં પામ્યાં નહિ કયમ કરી જાગે,
તમ કરૂણાએ માગે હમ ઉપાય નહિ કંઈક કામ લાગે. ૧૦

ચંદન લેપન વિષસમ ચદ્રકિરણ કમલ પણ અનલ માને,
 કુંકવિષે માલાને પાશ ગણે હાર ભારકર ધારે. ૧૨
 ધરણીપર આજોટે નાથ! વિરહ વધતાં વિદ્વલ રાધા,
 વિલપે રડે તમારી તોયે કમલ સદૃશ કોમલ બાલા. ૧૩
 અતિ દીના તમને નિજ દુદયે રાખી સમીપ અતિ નમતાં,
 સ્વકીય પણ જીવનને ન ચાચતા એ અધિક સૂહાવું ક્યાં. ૧૪
 ડગલે ડગલે ઉચરે ચિરસમયથી તમ ચરણ શરણ મારે,
 મારો વા જીવારો નિર્ભંગસંગે તમ વિરહે મુજને. ૧૫
 રોમાચ સુભગ! ધારે સીત્કારે કૃશતનુ થયરે ભારે,
 તપે મળે વળિ લયડે આથડતા મૂર્છિત અતિ દુ ખી છે. ૧૬
 આમજ વિષમ જ્વરમાં તમ અધરામૃત સિંચન કરવામાં,
 એ કંઠ્યા કરશે તો જીવે નહિતર હું કંઈ શુ દીના ૧૭

વસન્તતિલકા-મેઘોથી પીડિત નિજ મજ રક્ષવાને
 સ્નેહે ધર્યોજ ગિરિરાજ કૃપાર્દ્ર ચિત્તે.
 પૂરો મનોરથ બધા પરિપૂર્ણ તે આ.
 ને તાપ સત્વર હરો સખિ! રાધિકાના ૧૮

इति श्रीमृद्धारसमण्डने तृतीय उहास ।

अथ चतुर्थ उहास. ।

માલિની-અહિંજ રહું હજી હું સત્વરે રાધિકાને.
 મમ મૃદુ વચને બા લાવતું સ્વામિનીને,
 મધુરિયુ હરિએ તે મોઝલી સાર્દ્ર ચિત્તે.
 અતિ ચતુર સખી એ આ કહે રાધિકાને. ૧

राग कल्याण.

નંદ કુંવર તવ વિરહે રાધે! ન સુખ થરે હમણાં કેમે,
 રટણ કરે તુજ નામજ બહુ બહુ વિષમ ચદ્રને પણ નિંદે મુવ પદ ૧
 અતિ ચિંતનથી ઐક્ય પામી તુજ સમ પણ દુ ખ સકલ પામે,
 શુ કંઈ અધિક તને સૈયર? એ અતિશય કોમલ ઘનજર છે ૨
 ત-મય મર્ધ હુંકાર કરતા, નંદુમાર પધારતાં,
 એમ વદતા અનુભવતા નિજ દશા સખિ! પ્રિયતમ વર ત્યાં ૩
 વસન્તતિલકા-તાડ સ્વરૂપ અતિ સુંદર નીલ મેઘ,
 ઉત્પન્ન વીજ મહારક સુદરાંગિ!

એ સામ્ય થાય નવ અંબર પીત એમ.

ધારે ઉર ઉરપરે નિત નાથ તેમ. ૨

ઐપરબ્રહ્મસિક-અધરે વણિ અંબન પ્રકાશે તુજના સાપર મોતી રમ્ય ભાસે.

સુખ તુલ્ય બને અલિ ? વિચારે ઉર ગુંજાઈ ભાલ નાથ ધારે. ૧

શિખરિણી-સહે શ્યા માટે તું વિષમ શર સંતાપ સજનિ,

ચલ સ્વામીને તો મળ વિરહને શાંત કરની;

પિયુને સંતોષી અમૃત વચન્યએ પુદ્ય તું,

ઉમંગે શ્રીઅંગે વિલસ પિયુસંગે અહિં ઘણું. ૪

માલિની-સજનિ રજનિ આ ને ગાઠ તે અંધકાર,

સમય તજ સખિ ! તું નીલનીવીજ ધાર;

ડગ ડગ શ્રમ લેઈ અંજરો રાખ મૂંગાં,

ચલ વલય વગેરે હાંકે તું પાલવે આ. ૫

કૃતવિલંબિત-વિવિધ કેમલ પલ્લવ પમને સ્વલજ પુષ્પવડે વર આપ તે.

શયન આલિ ! રચી તુજ વાટી ચકિત થી નિરખે ઘડિએ ઘડી.

શાર્દૂલવિક્રીડિત-પધારીને ધીરે નમિત નયને તે નિરખશે,

મને ભેટી પ્રેમે રતિ પણ ઘણી તેમ કરશે;

ઉરે ચિંતા તોયે શત ઘણી ધરી વાવવાર તે,

તદા તે તે રૂપે પ્રભુજી બનતા કેવલ રસે. ૬

ગીતિ-એવા હરિવર તો એ અનુસરતાં ત્રિભુજ પવન જ્યાં વહતાં,

આથી શું પરમ અધિક સુખ સખિ ! વદ સુંદર છે ત્રિભુવનમાં. ૭

સાગ્ધરા-આણે તું સ્નેહ રીતિ મધુરિયુ વરને સ્નેહની રેલ રેલી,

છે લારે આર્દ્ર આર્દ્ર પ્રિય ઉર વણિ તું તો બની પ્રેમ ઘેલી;

તોયે તું આવવા ત્યાં અહિં નહિ સમજે તે ન બાણું હું હેતું;

આવો માનાર્જિય કેરો કમલનયનિ ! આજિંધરો તેજ સેતું. ૮

શિખરિણી-સુણી એવાં તેનાં વચન અરૂણાં આર્દ્ર નયને,

નિહાળી દૂતીને બહુ વિરહથી દીન મૃદુએ.

વધાં કેપે અર્ધાક્ષર જલ ભરેલાં કમલનાં,

દલોને કેમે તે ઉરપર વહતાં સખિ ! ઘણાં. ૯

વહે આ'યું તું શું અલિ ! સુવતિયુથો લપટતા,

અરે ! સ્વચ્છંદે તે વશ થઈ વિલાસેજ રમતા.

- ભવે તેણે તોયે પ્રિય વિરહથી તપ્ત મનહુ,
 પીવા મીઠા તેનો અધર રસ આહો શુ કંડે હું ૧૦
- ઉપભતિ-કહ્યું બધું તે યદિ સત્ય હોય ના કેમ આવે ઝટ નાથ તોય,
 નિદોષ હું જે પણ આમ માંડી થતી ઉપેક્ષા કર્યું દેવ ભારી ૧૧
- ગીતિ-જેનું સ્મરણ થતામા ચંદન વિષ પવન દહન સમ થાય,
 તોપણ ન તજે પ્રિયને અતિ સ્વતત્ર જન્યુ મુજ મન હાય ૧૨
- કલકના એ સમયે નિમિત્તથી કુવટાના દગ જલને,
 ધારણ કરતો શશિ આ ઉદય થયો અનિવ વિયોગાનયનો ૧૩
- કુવગએના કોપે અરણ્ય કટાક્ષ નિસરતા શુ શતા,
 શશિ નિરખી તે દીના કરતા અતાપ હરિ વિવળ થતા ૧૪

પંચમ રાગ

- હા ! હા ! શુ હરિ મુજને કંડણા કરશે,
 અધર મુધારસ પાઇને શું જીવન ધરશે મુવપદ
 સગ આશાથી પણ નહિ સાડ જીવન માંડે,
 દ્વતી મુજને વૃથા છેતરે ધારે
 કોને શરણે જઈ માધવ વિણ નાથ ! કૃપાનિધિ છે,
 દીન હું પ્રિયતમવર ! મુજને મુખાનુ દર્શન ઘો ૧
- શિખરિણી-ખન્યા દુ ખી એવા સ્મરણ ન ઉરે એક પણ જે,
 વિયોગાગ્નિજ્વાલા સહિત મનનો સ્પર્શ પણ તે,
 ન જાણે તે પ્રાય સખિ ! અહિં ઘાતું સુદર થયું
 સંટેના પ્રાણે આ ક્ષણ પણ વિવળ પ્રભુજિના, ૧૫
- પ્રભુ સ્ત્રીસભાગે લપનું ગયા મન્મથમહે
 તજી લગ્ન તેઓ અતિ ચતુર ખીન્ન સ્થલ વિષે,
 જવા દે ના તેથી પ્રિયતમ તણી વાર ઘઈ એ
 હમે જાણ્યા કોથી અતિ મધુર મૂર્તિ વિધિવશે ૧૬
- શાહૂલ-ગોપીનેત્રનું અજન મન્મથનેગો તણા તારવા,
 તેઓને કુચ અગ્ર નીવ મળિશા છે જેકુમારી તણા
 ગોપીબાહુતણા તમાવતરૂને ત્વસન આશે ચળી,
 વેદીના સુર વણ એ ઝટ કંચેરે ઇચ્છ સધે ! હરિ ૧૭

इति श्रीमृद्धारसमण्डने चतुर्थं वल्लस ।

અથ પચ્ચમ ઉદ્ધારતઃ ।

- શિખરિણી-પછી રાત્રી આવી ક્યમ કરી જતાં નમ્ર બનતા.
લગતાં અત્યંત ચપલ નયને સુંદર ઘણા,
પ્રભાતે સદાક્યે મધુર વદતા ને વિનવતા.
નમંતા સ્વામીને પણ મરમમાં ખિલ વદીયાં. ૧
- ગીતિ-માધવ ! જે રસપૂરણ બહાર અંતર પણ હો ખચિત તમે,
તે રસ વિરૂદ્ધ વદતું ન ઉચિત સત્ય વચન વદતા તમને. ૨
સાધુ દિશે તેઓનાં નયનોમાં નિજગુણ પણ જે રાગ,
દઈને તેહ મલિનતા પોતે ધારે તમે મનધીશ. ૩
અધર વિષે હંત દિશે સ્પષ્ટ થાય નિશ્ચય રસભંગ અને,
સ્થાને સ્થાન રતાશે અનુરાગે વિરલપણું જણાવે છે. ૪
- અનુકુપ-હજી સુધી ઘણું ધ્યાન ધરતાં તમ અંતરે,
બહાર પ્રકટ્યા એનાં કુચકુંકુમચિહ્નતે. ૫
તમે તે તે તમે તોછો એમ તેનું સુરંગિત,
વત્ર રયામ ? જણાવે તે અપેક્ષા શી હવે મમ. ૬
- ગીતિ-જે તેમાં પ્રેમ થયો તેજ નયન કમલ ઉપર પ્રકટ બને,
ઉઝગરે ઉપજેલો એ નહિ છાનો રહી શકે તમને. ૭
માતું હું માધવ ! તમ લોચન તાગ વિષે હજી છે તે,
ધડી ધડી મીઠી હો શુભ રાખવા મુજ આગળ તેને. ૮
શી શંકા છે મુજને મદનવીર વિજયની હૃદય રેખા,
ધારી, તે પણ પ્રમદા અલોકિક અધિક દાન કરે જેઆ. ૯
- અનુકુપ-તેનાં નખનાં ચિહ્ન પરંતુ તમ અંતરે,
પેસવાને રચ્યું દ્વાર તેણે અશિમ સંશયે. ૧૦
નમતાં તમને તેનું વીર ! જે કુચકુંકુમ,
તમ પામતરે આખું શું શું શુભ કરે તમે. ૧૧
- ગીતિ-અનુકૂલ હૃદય તેની સમીપ જાણે મજેશ સત્તર કે,
સુકમલ નયન ! અનુસરો ઇચ્છા પૂરણ કરી હવે જેણે.
રજની પૂર્ણ કરીને હજી અહિં આવવા ન દે તે તો,
અતિ સાધુ હો કિશોર ! પ્રભાતમાં જે તમે પધાર્યો હો. ૧૩
આવીહું પણ મુજમાં જેતમ કૃતિ નિશ દિન બનતી આમ,
ત્યારે તો શું કરું હું નાય ! શું ભાવી અજાણ હું તેમાં. ૧૪

કંઇક નિમીલિત નયને આજસમાં રતિ ચિહ્ન શુભ કરતા,
રાધા લયથી, હરિએ શાંત કરે કમલ નયનીની પીડા.

૧૫

इति श्रीशृङ्गाररसमण्डने पञ्चम उद्घासः ।

अथ षष्ठ उद्घासः ।

ગીતિ-વિવાદથી મૂંગા સ્મર શરથી ખિન્ન પ્રકટ હરિતું રૂપ,
હૃદય ધરે ધ્યાન કરે તેને વદિયાં ચતુર સખી ધીરે.

૧

સાંભળ સખિ ! સુવચન મુજ મા કર તું માન આતુર પ્રણયી,
પ્રાણપ્રિય પિયુમાં નહિ ઉચિત આમ કદિ કરવું શુભનયની.

૨

વસંતતિલકા-વા વાય મંદ વનમાં અહિં તેમ રાધે !

જે પ્રાપ્ત થાય અભિસાર પદે પ્રભુ તે,

ત્રેલોકમાં અવર તો સુખ તત્ત્વ છે શું;

તું બાણુતી બધું તથાપિ કરું તને હું.

૩

અનુકુપ-રાધે ત્વહ્નાઅમહિમા ન વેદ પણ પામતા,

જે કૃષ્ણને ત્રિલોકની શોધે આસક્ત તે તુંમાં.

ગીતિ-જેઠ કરે શું સુખે ! જટ મળ મધુ મધનને હૃદય તાપ,
તજ સકલ કર યુગલ તુજ નયન કમલ દરશન કરતાં આજ.

૪

કહ્યું કેટલું તુજને નહિ પરિહર માધવને કોઇ સમે,

અપરાધી પણ પ્રણયી વૃત્તિ હૃદયની અશક્ય તેથી રે.

૬

કુચના કુંકુમને સખિ ! ન સિંચ લોચન જલથી તું તો આ,

પ્રકટ અનુરાગ જે છે પ્રિયતમ વિષય ખરે નહિ દહન કદા.

૭

પ્રભુનું અતિ કોમલ મન તવ માન સહન કરવા નહિ શક્તિ,

તે અહિં આવો મધુરું વદો ઉદાર હરોજ હૃદય આર્તિ.

૮

વસંતતિલકા-એવે સમે પ્રણયકોપથી કામપીડા.

નિઃશ્વાસથી અધર કંપિત ત્વજનમાના,

સાનંદ ઇન્દુમુખી સાથ વદા મધુરું.

પ્રેમ ભર્યા રસિક આર્દ્ર ઉરે પ્રભુ શું !

૯

રાગ કલ્યાણ.

કમલ નયનિ ! તું માન વિસાર.

ન ઉચિત તુજને મુજપરધાય મદન અપાર-મુવ પદ.

નિજ અધરામૃતથી મદન રચિત તાપ દૂર કર,

મધુર વચનથી સુખ વિસ્તાર.

૧૦

ગીતિ-તુજ કુચકુંભાલિંગન આરંભસમયનોજ સુસહાર,
આમ બનેલા સુજને સખિ! આપો સુખ કેમ કરે વાર. ૧૦
લોચન કમલયુગલ તુજ નવલ શરદ પૂતમ શશિકિરણોએ,
રંજત કરે પ્રભાના પ્રતિબિંબે અંક સહિત હો આજે. ૧૧
મદન મંગલકલશમાં નવદલ પંક્તિ વિલસતો પ્રિય સખિ હે!
પ્રકાશતું સ્થિરરસને બિંબ અર્ધ ચંદ્રનું ધરાવ તું તે. ૧૨
જો મુજપર કેપિત તું પ્રણયિનિ! સુંદર વિધવિધ બંધાને,
દંતક્ષત નખરશરો કર મુજપર હરખથી હું તારો રે. ૧૩
તુજ ભૂકુટિધનુપપર જે ચડાવિયાં નયનભાણુ ડામતણાં,
અલક્ષ્ય કેમ કરે નહિ સુધે! તુજ પાસ હું છતાં હમણાં. ૧૪

અનુકૃપ-સર્વાશમાં સખિપણું આપણું છે ન કે સખિ!
પરિણામે અને ધર્મે તેને તું ધાર તત્ત્વથી. ૧૫

શિખરિણી-થતાં આરણ્યે વારિથી વચન મંત્રે અધરની,
સુધાએ ને નેત્રાંબુજમિલનથી તેમ સુમુખિ!
ઘણી શાંતિ પામે મદન વિપનો તાપ અતિએ,
પ્રયોગેના બીજ તજ પ્રિયતમે! વાર સખિ! હે. ૧૬
નકો બીજ મારા તમ ગૃહીત આ અંતર વિષે,
રહેવાને શક્તા પરમ તરૂંધિ! હૈવ તુંજ છે,
તણ શંકા મારાપર કર કૃપા મૌન તજ ને,
સરોજાક્ષિ! સાંત્તું નિરખ અતિ આનંદ ધરને. ૧૭

ગીતિ-હર જતી ગાયોને પ્રેમે નિજ નવધન આર્દ્ર વચનથી,
ઉર્ધ્વ ભુજએ તેડે એ હરિ શાધાપ્રિય કરતો સુખથી. ૧૮

इति श्रीगृङ्गाररसमण्डने षष्ठ उह्लासः ।

अथ सप्तम उह्लासः ।

આ'વું ઘણું વિનયથી હૃદિલી પ્રિયાને.
નામે પ્રસન્નવદની સન્ની! મનાવી,
પામ્યાજ વેશ રચિ કુંજ મુપ્પ પે'લે.
લાજે પ્રકુલ દશિને વહિયાં ચાલી તે, ૧

અનુકૃપ-રપે! તું સરખી કેણુ સુંદરી છે ત્રિલોકમાં,
આ'વા શ્રીકૃષ્ણ જેને તો અવંકર ધરાવતા. ૨

ગીતિ-એમ વદી સુમુખી અતિ મુદિત જની મૃગમદ મનયાગરૂથી
કપૂર અગરૂ સારે એને ઉદ્ધર્તન કરતી સજની,

૩

અનુકૃપ-પછી દેવલ કારગીર લેપથી સખિ ! લેપન,
કર્ચુ મુગધ સહજ બગે મોહક એહને

૪

વસતતિલકા-તેને પછી કનકના પગપુષ્પના એ,
શુભે રૂઝા વિમલ સૂક્ષ્મજ પીત દામે
આનદથી કઠિ વિષે રુકુ નાભિ ભાગે,
નીવી રચાય વર રજન મોહનાએ

૫

ગીતિ-મધ્યમ રહેલ તેથી અવલમન વગર મધ્ય વિજ્ઞાન

આધાર કુચકવશ મુગ કરેજ પરમ સત્વનુ નિજભાષ

૬

વીજ ઉપર નીલ જલદ સ્થીર વીજ તેપર અહ બે હોય,

૭

વિધ વિધ વેષે સહિતા કનુજિનુ ધાય તે સમય સામ્ય

ક્યુકિ નીલસજાવી વિવિધ વેશ ચતુર સહચરી સજવી,

૮

તેને દ્વિવિધ ધનારી એમ રતિ રુકુ સૂચવતી રમણી

ઘોળા પીળા બાઈ જુડ નવવ, માવતી સદુ કુચોએ,

૯

રચતા વેણી સુદર મુખ્તાશુચ્છા પ્રાત ઉપર વિવસે

મૃગમદ તિવક રચીને વાકુ મણિ જટિત વિમલ મોતી અને

તેપર રચતા એને અવક વિષે વિરલ કુમુમ ધરતા ને

૧૦

ભ્રમર કુજમા રાતી કમવપરાગર્ભો યદિ રેખા હોય,

મકરદંડિનિદુઓ વળી કેશ વેશપર ધાય તદા સામ્ય

૧૧

શાર્દૂલ-મોતી શ્રેણિ ન આ મહાસુરનદી કેયો ન તે કિન્તુ છે,

કાનિન્દી, વળી એ સરસ્વતી નદી સિંદૂર રેખા ન તે,

વેણી આમ, રચ્યુ શુ, ઇચ્છિત ફલો દેનાર તે તીર્થને

કદર્પે, મુનિવર્ય માધવતણા સયોગથી ધાય છે

૧૨

ગીતિ-કનકે મણિ જટિત વિધ વિધ શણગારે મનહર કર્ણ ઉપરતો,

રાતા પુષ્પ લગાવ્યા મુગવ ચદાવેવ જેમ મદનશરો

૧૩

ગીતિ-દલિતાજન સમ શ્યામલ હરિ પરમ વિપય નયનોને એના,

જણાવતુ અજન શુ આશ્રયુ પ્રિય સખિ ! સર્વ તરફ તેના

૧૭

હરિગીત-નયનારવિદલણા અધિક રસ જાય નહિ એ પ્રેયસી,

યત્નેજ અજનસેતુ રચતા હાલ લવ તુલ્યો અહિં,

- એ થકી સર્વ દિશા વિષે સરિતાસહસ્રજ આલતી,
તે સુખ છે કે વકતાનો સહજ આ ગુણ છે સખિ ! ૧૮
- ગીતિ—અંજનથી રંજિત દગ આ ખંજનને વિજય કરે કે જે,
નિરંતર સ્થિર પાણુ હરિહરપર તરલતર પાણુ ખરે ધારે, :
- રાધાકૃપાબલવડે જોડે હું વર્ણન કરવા શક્ત,
તદપિ ન વર્ણવું કિંતુ સંયોગકથાનિલંબજ અસદ્ય. ૧૯
- અનુદુય્—રચી આબૂપણા સર્વ ગુણમાલા સુકંઠમાં,
અંદને કુંકુમાદિથી સજવી ચિત્ર રંજિતા. ૨૦
- સતબંધુ અંગમાં તંને ઉત્તરીય સુરંજિત,
આપ્યું કર્પરકસ્તૂરીચુક્ત તાંબૂલ ઉત્તમ. ૨૧
- શિખરિણી—પછીથી પોતાની પ્રતિક્ષિત ત્યાં દર્પણવિષે,
નિહાળી કાંતિને પ્રમુદિત થતાં લલિત દગે;
કપોલે તો જાડા કંઈ નિજધર્યો પાલવ અને,
વદ્યાં ત્યાં આલી તે દ્વિતમલકતાને સજનિ ! હે. ૨૨

માલવ તથા ગૌડી રાગ.

- રાધિકે ! સરસિજનયને ! અનુસર મધુરિપુને—ધ્રુવપદ
સુસખિ ! તને વિનયે કરી બહુ બહુ યત્ન,
હમણાં કુંજવિષે ઘજરત. ૧
- ધનસમ હરિને મળવા કર સફલ સ્વરૂપ,
સુહરિ ! રાધે ! બીજલતા એક રૂપ. ૨
- ગીતિ—અનુકૂલ મંદ વાયુ પ્રિયતમ સંગમ કરવા પ્રેરે છે,
શિક્ષા આપે કે આ ઘનતિમિરે શરણુ મંદ મંદ ધરે. ૨૪
- અભિસારિક યોગ્ય સ્વમય એમ સંઘવતા અહિં કોઠિલદૂત,
તને કરે આમંત્રણ કુહુ કુહુ એમ કૂજતા અધિક. ૨૫
- સુવજન ઉરહણનારા મદને મૂકેલ કમલબાણોની,
પંક્તિ અલોકિક જેને તિમિર એમ અહિં કથાય છે સુમુખિ ! :
- શશિની દિગ્—અભિસારિક સીજન નેત્રાર્થ સત્રિએ રચિયું,
અંજન શું પુંદાવનમહાપાત્રમાં અધિક લલિત દિશતું. ૨૬
- જાણ્યું સહુ સહિયોએ આ તમ અંગ અનંગસમર માટે,
તરપર છે એમ શરમ વિસર અનુસર અરિસમ સરસ હૈયે. ૨૭

નૃપુરરશનાડિડિમનાદે હુરિ નિકટ અપટ બા રાપે !
 અણિયાળાં કુટિલ કંઈક નયન કટાક્ષ ચરવટે છૂત તેને. ૨૯
 સ્વાગતા—વક્ર ઓષ્ઠ વળી ઉઝત દૃષ્ટિ લાજથી નમિત કંઈ સ્મિત દૃષ્ટિ,
 એ તને સ્વરથી ચંચલ ઉચ્ચે કૃષ્ણચંદ્ર ચિણુકે અહિ સુંખે. ૩૦
 इति श्रीमृद्गाररसमण्डने सप्तम उह्वासः ।

અચાપ્તમ ઉહ્વાસઃ ।

ગીતિ—કાંચન કાંચી દામ શ્રવણ ભૂંપણ કિરણ દીપ કુંજ તણા.
 દ્વારે પિયુને નિરખી ચરમાળાં સેયરને સખી વદિયાં, ૧
 લલિત—અવિશ રાપિકે ! પાસ નાચની મહનરાજના રાજમાંદરે,
 વિલસ શોભતા પુષ્પપદ્મવે લલિત લાગતા ઢોકિલસ્વને. ૨
 ગીતિ—મંદ વિપુલ વીજ સમ ઘન જઘને મુનિતંબિનિ ! અધિક ઉદાર,
 વિવિધ કુસુમથી વિરચિત વિમલ શયનપર વિલસ સખિ ! અપાર. ૩
 ક્રોધલ મધુરૂં કૂણ મુખકર સમધુકર કમલસમ નયન,
 કમલનયનિ ! હુરિવરને પ્રકટકર નિગૂઢ રસ રસિક રાપે ! ૪
 અતિ ચિંતનથી મળતાં ઐક્ય વિષે ત'મ શું હોય સંજ્ઞમ હ્યાં,
 અરવિંદ નયનિ ! સુંદર કંઠપ્રસમાન નંદનંદનમાં ૫
 પ્રકટ ભાવ આ તુજ શતગુણ રસમય ઓ કમલ રમ્ય નયનિ,
 શ્રીકૃષ્ણાખ્યજ તેને સ્વસ્થાન વિષે કર અહિ આજ સખિ. ૬
 હરિગીત—પછી અર્ધનમતાં મર્મમાં આનંદ વિપુલ થતાં કંઈ,
 સ્મિતહાસ્ય નયન કટાક્ષમય નૃપુર પ્રકટ ઝંકારથી;
 અહુ હર્ષભરણીના પુલકવપુ હરિતણા તે સ્થાનમાં,
 ન્યાં વિશ્વભાદર્યો મગ્ન મધુકર ગુંજતા ત્યાં પેસતાં. ૭
 અનુકૃપ્—આનંદસિધુના પૂરે તરંગ દામ ધારતા,
 રાધામાં લીન મન ઓ અલિ ! માધવ દેશતા. ૮
 ગીતિ—હું હું કરતાં પુલકે ખડાં થયાં રાધિકસમાગમમાં,
 પ્રીતે પ્રથમાગમને ઉત્સુક શુભ પરિરંભણ કરવામાં. ૯
 રાધાનયનસુધાના વર્ષણથી પ્રકટભાવ અંકુર શું,
 રાધા અંતર સન્મુખ રસધારાઓ ! થયાં પુલક કે શું. ૧૦
 અંજ અંજ અંતરમાં વિરાજતા પ્રિય બહાર સખિ ! આવ્યે,
 બતાવવા પથ સુંદર રોમાવલિ અંગગામિની જાણે. ૧૧

કૂલ કેશ સહ રાધા નૃપરનાદે સિદ્ધ મધુર મંત્રે,
અંતર રહેલ પુષ્પો તે સ્મરતરૂ તરત પામતાં બાણે,
રાધાવદનશરીથી વધતો સૌન્દર્યસિંધુ પણ અલ્પ,
માનુ દગમીનો તુજ ઊછળતા સિંધુજલધકી જેહ.

૧૨

૧૩

વસંતતિલકા-રાધા તણા ગુણસુધાસર કર્ણમાંથી,
આવ્યાં બહાર અતિ દૃષ્ટિ વર્ષવાથી;
ના છે સમર્થ કષ કુંડલ છોકવાને,
આલંબિ સુંદરિ ! હજુ પણ તે રથાં છે.

૧૪

રૂચિરાઈ-જોઈ બહાર સ્વરૂપ સુધારસ સરને તેના ગુણસરને,
હૃદયે સ્મરણ કરીને અહિં આગમન વિવય સંશય કરવે;
ચલિત થતાં પણ અધિક શ્રવણસરપર સ્નેહે પરવશ બનતા,
એમ માનતા નયનમીન તે શશિવદનિ ! કદાપિ ન તજતા. ૧૫

૧૫

ગીતિ-રાધાગુણસહ હરિના નિજ અંતરમાં પ્રવિષ્ટ મદન થવે,
અશક્ત ત્યાંજ જવામાં આ કેતુ કર્ણમાંથી અવલંબે.
વિવિધ લતાગૃહ કેરા પુષ્પસમાન મદન શુભ સર્વોગ,
રાધેઘાથી પ્રકટ્યા વિચિત્ર શું કામલાવ અતિ સહજ.
ધવલવસનથી અતિશય રાધાલિંગન આશર્યો હંકિલ,
શું અતિ કહું પ્રકટ અલિ ! એ રસ સર્વસ્વ છે નિજપ્રેમ.
પ્રિયમુખશશિને ભેટી કટાક્ષથી, તેહના સખીજન જે,
લગ્ન લઈ મલકતાં ગયાં ભવનથી બહાર સઘળાં તે.
ચિર સંચિત શુભ લાભે નિજપતિ આલિંગન અહિં રાધાને,
અપદ બધા વિધોને હરિ હણતા નખશર વિજથી પોતે.

૧૬

૧૭

૧૮

૧૯

૨૦

इति श्रीगङ्गाररसमण्डने अष्टमः उक्तासः ।

अथ नवम उक्तासः ।

અનુક્રુપ-તરંગે સ્મરસિંધુના ઊછળ્યે અતિ લાજતાં,
તડ્યે આપી હાસ્યદૃષ્ટિ સધિકાને હરિ વધા.

૧

ગીતિ-વિસ્તૃત પુષ્પધરામાં કામિનિ ! વિવિધ તુજ નયનકમલોએ,
ળનાવેલ ચચ્યામાં શમાવ મદનામિ પ્રેમરસ લીને.
હરિગીત-સુકુમારતાને સુભગતાથી તુજ ચરણકમલો વડે,
સુંદર કુસુમસમુદય હરાયો હંસગામિનિ ! આખરે;

૨

- અનુભવ કરે અધિ સખિ ! પરાભવ ઝપટ તે તુજ રમ્ય આ,
પદકમલયુગલ કુસુમમયી કીડા શયનમાં મૂકતાં. ૩
- અનુષ્ટુપ-વિચિત્ર ભાવપત્રો જે ઉરપમે રચેલ શી,
શર્યામાં વિલસ બહાલી ! છે શીત તુજ સંગથી. ૪
- ગીતિ-મુજ ઉરપર તુજ કુચ કર રાધે ! અતિ ખેદને શમાવ ખરે,
ખલુ ખણાય રશના, રચ પ્રિયસખિ ! તન્મય રસમય વચન અને. ૫
- અધિક પુણ્યસંચયથી શાંત ઉત્તર અતિતપ આચરવાથી,
અન્ય ન પામે તે તું તુજ અભિલાષી મહને મળી તેવી, ૬
- તે હું લ્હાશે જ ખરે તું પણ મહારીજ હું ન મંશય તે,
હું તુજ માટે પ્રકટ્યો તું પણ મુજસાહેબે પ્રકટ રાધે ! ૭
- ક્ષણ પણ રહેતી તુજમાં કુચકલશરચન તથાપિ સહન કરે,
જે તે ભારે પુલકો પણ બહાર તે યથા મુખે સંગે. ૮
- રસમય મુંદર વપુ આ પાત્રવથી ઢાંકે તું ન મુખાસિ !
કનકમય ગિરિપરાગે નહિ ઢંકાયો અને સખિ ! કઠાપિ. ૯
- અધરામૃતથી અંતઃસ્પર્શથી ઝપટ બહાર સરસતાને,
સંપાદન કર આશા ચિર સમયની પૂર્ણ કર બધું મુજને. ૧૦
- શાર્દૂલવિકીડિત-ગાદાલિંગન ચારુ ચુંબન મળે દંતાગ્રંથે સ્ફુરે,
સીતારે અધરે પિયે રસ નખે રેખાથી ફંવા ધરે;
તે તે સૌરત મંથ કેલિભલથી ખીલેજ કુળે વળિ,
ભાવો સૂચક લોચને નિરખનાં તે સાધ ખેલ્યા હરિ. ૧૧
- ગીતિ-રતિરસતત્ત્વજ્ઞાને અન્યોન્ય સુભાવ ઉભય તન્મય છે,
પુંભાવ ઉચિત એને રતિશ્રુતિને ચિર શ્રવણ કરવે. ૧૨
- રતિરણુધીરાં રાધા - મધુભેદિમદનનખશરપતન વડે,
રેખાંચિત થઈ બાજે ભજે હૃદય સીતાર વિજયનાદે. ૧૩
- ઇન્દ્રવજ્ર-અન્યોન્ય તે તન્મય ત્યાં બનેલાં ગાદા રસે પૂર્ણ વિસર્ગ કાલે,
અન્યોન્ય તદ્રૂપ થયે ફરીથી સેવે સ્વભાવો રસિકો મૃગાસિ ! ૧૪
- ગીતિ-બન્ને મળ્યા મુખે સખિ ! માધવ રાધા મુધારસ જલધિના,
સ્વેદ વિલાસ તરંગે ઉઠે કણા અંગ અંગ અતિ લસતા. ૧૫
- હરિના નયનકટાક્ષે જોતાં રૂસિંધુમાં પ્રિયા દૂખે,
તેના આલિંગનરસઉદધિવિષે સ્નોન યાય અચરજ એ. ૧૬

સમાનતા ઉદ્ધિની ગોપીનાયરસોપર આ આપી,
તેની અવધિ જાણાતી અહિં અવધિ રહિત રસ છે આ બહાલિ! ૧૭
નિરવધિ નિજરસ પૂરણ પરસ્પર રસે ભરેલ પ્રિયજનએ,
કેવું મુખ અનુભવતાં તે ના જાણું વિચિત્ર અતિ તેથી. ૧૮
આમ રમણ રમણ કરે રાધા સ્વાધીનભાર્તૃકા પિયુને,
રચવા નિજ મંડનને જોડ્યાં આનંદમાં મધુર વચને. ૧૯
માનહ! મંડન સઘળું રચો કુમુદ આ ખર્ચાં કચઉપર જ્યાં,
રતિથી ગરતી મનહર મલયજ કરતુરિકાતણી રેખા. ૨૦
મૃગમહનું તિલક લલિત કરીં જિંદુ મુક્તાક્ષનું નિરમી,
કરો વીજ સહિત ધન સમ નવલ મુધાનું નિધાન કમલાક્ષ. ૨૧
તમ આલિંગન રસમય મુધાપૂર્ણ કુચકલશ અલસ નેત્ર!
વિચિત્ર મૃગમહપત્રે કરો કરકમલ વડે જ વિશ્રામ. ૨૨
વિધ વિધ શૃંગાર સરસ ઠર્ણયુગલપર કુંડલ નવલ ધરી,
કંઈક કંઈક વિકસેલાં કમલ ધરો તહિં મનહર નયન હરિ! ૨૩

વસંતતિલકા—મહારાં કપોલ તલ લાલ તમે સુમ્યાથી,
હે કામગર્વહર! તે પ્રતિગિંજ પામી,
આ ચિહ્ન મુંદર મુખેંદુ વહોજ તોય,
અત્યંત નિર્મલ શરીર મરોરુહાક્ષ! ૨૪
ત્વચ્ચુંજનામૃતસરોવરમાં નહવાતાં,
ધોવાયું અંજન શું લોચન ભૃગમા આ;
ઘેરાં કરો લલિત અંજનરેખ આપ,
આત્મસ્વરૂપ અમૃતે પ્લુત જેમ નાથ. ૨૫

અનુદુપ્—સ્વપીતવસને નાથ! નીવી રૂઝા નિતંબમાં,
રચો તેમ રમરજ્યા નાદવાન્ મેખલા તથા. ૨૬

ગીતિ—મંજુસિંજથી સ્મરને છતનારાં ચરણમાંજ અંજરને,
રચો અધિક અનુપમ આ આંગલિઓપર સુચિત્ર અજતાએ. ૨૭

વસંતતિલકા—પ્રાણપ્રિયા કમિત આમ સખિ! ત્વરાએ,
શૃંગાર સર્વ રચિયાં મનથી અગમ્ય;
માનું સખી! વિવિધ ભાવવડે ભરેલું,
રાધાવચે જ હરિએ અહિં મૌ કરાયું. ૨૮

इति श्रीगृध्नाकरसौमंदने नरम उदात्तः ।

અથ દશમ ઉદ્ઘાસઃ ।

શિખરિણી—અહિં રાધાદેવી ચિર અતિ નિઝેપાસન વશે,
થયાં રાજી આપી મુમુખિ ! રસસર્વસ્વ ચહુ એ;
ધરી બાહુ કંઠે હરિમુનિ વિપે રૂપ રચવા,
વધાં પોતાનું તે પ્રિયવશ થયેલાં વચન ત્યાં.

૧

અનુકૃપ્—રચું હું તમ શૃંગાર અહો પુરૂષભૂષણ !
મુગ્ધાક્ષિ ! ચિર ધ્યેયેયો સ્વવેશ મુગ્ધમાં કર.

૨

શાદૃશવિકીડિત—બોલી આમ કુલોવટે અવનવાં વેણી ગુંથી કાનમાં,
ચંપા પુષ્પજ યુગ્મ કુંડલ કરી ચિત્રે રૂઢ ગાલમાં;
વાંકું કુંકુમથી રચું તિલક બે રેખા વિભુને કરી,
પાટીરે વણિ કુંકુમે વિરચિયું ત્યાં બિંદુ મોતીવતી.

૩

ગીતિ—પ્રથમ કેશવેશ રચી મુકુનાહાર પ્રથમ ધરી હરિને,
હીરા કનક જડેયું કર્યું ભૂષણ ગુંથી કેશમાં જ અને.

૪

વસંતતિલકા—આંજી મુનેત્રમહિ અંગન રમ્ય બીણી,
રેખા કરી સ્વશણુગાર ધરે મૃગાક્ષી;
ઠંઠે, રૂડા સહજ હાસ્યથી આસ્યચંદ્રે,
દસ્તુરિથી સહિત ચંદન ચર્ચિયું છે.

૫

અનુકૃપ્—પ્રિયાના હસ્તકમલસ્પર્શથી ત્યાં ફવાં થયાં,
વિશાલ ઉરમાં રાધા રચે કાશ્મીર ચીત્ર ત્યાં.

૬

ગીતિ—રેખા એક કરી પણુ તેની શોભા અધિકે થતાં રાધા,
વિસ્મિત મનથી રેખા અન્ય કરી અચરજ અમને કરતાં.
નિજ નીવીપર રણુતી રશના ધરી નિજ ભુજના શણુગાર,
બાહુ ઉપર ધરાવી ઉરપર પાલવ સભ્યો વણિ વિચિત્ર.
નિજ ઝાંઝર મુંદર જે ચરણાંશુભિપર મનહર શણુગાર,
કરી સ્વકુંકુમ શોભિત અલક્ષિત ચિત્ર રચે નહિ તે ભાત્ર.
ત્રિભુવનમુંદર આવો મળેન્દુનો ગોપમુંદરીવેશ,
રચતાં સહજ દિશે શું ઉચિત બધું પ્રિયતમપર આ છેજ.

૧૦

વસંતતિલકા—જેતાં વિલક્ષણ દરેક શરીર રાધા,
બીજા રસો વિસરતાં મનમાં જણાતાં;
રાધાકપોલભય દર્પણમાં પડેલા,
આત્મસ્વરૂપ નિરખી હરિ હર્ષ ઘેલા.

૧૧

- અતુટપુ-રૂપ ફેર થયેલાંને ચુંબતા કેશને ગ્રહી,
તે ક્ષણે થાય રોમાંચ કપોલે કામભાવથી. ૧૨
- ગીતિ-જાગતાં શું કિંચિત્ લગ્નસ્મિત હાસ્યદૃષ્ટિ એ મુખને,
જોતાં અતિ સુદૃઢ બની વધાં નવલ શુભ રાગ ભરિત રાધા. ૧૩
- શું વર્ણવું માધવ ! તમ સ્વરૂપ મનવચનને અગોચર છે,
અંગ અંગ શોભારસસિંધુ સહસ્ર ઉછળતા દિશે છે. ૧૪
- બૂલણાં-મુજ કુચ સુચકવાકો તણા ચોગથી ચંદ્ર નહિ, સૂર્ય નહિ કેમ કે આ,
મુજ નયન કમલ ઉત્કુહ દેખાય છે, નહિ કમલ મુજ વદન ચંદ્રમા આ;
હૃદયમાં, એમ તમ વદન કવિવર વચન એ પણ અગોચર બને પરંતુ,
અતિ સમયથી થયું સંચિત સુભાગ્ય મુજ પ્રકટ આ છે બરે નાથ માનું. ૧૫
- શિખરિણી-શશી વા આ નેત્રોત્પલ વિકસવાથી નિજગિરા,
મધુસ્થન્દે જેથી કમલવર છે નાય મુખ આ;
ન જાણ્યું લાવણ્યામૃતસર પરંતુ પ્રકટતાં,
સ્વનેત્રાંભોજેથી અખિલ રસનું રૂપ કંઈ આ. ૧૬
- ગીતિ-સુંદર સુવતીનું મુખ વહું આહો પુરૂષવર્ધનું પા કે,
બન્ને પ્રમાણ રૂપે ગોપવધૂનેજ માનવાનું છે. ૧૭
- જાણું આ હું પ્રિય ! મુજ અંતરતમ વદન તેજ નહિ અન્ય,
ઈતર હોય તો ક્યાંથી તમમાં મુજવેવનું બને સામ્ય. ૧૮
- આ રીતે જો મધુર્જિ ત્રિભંગરૂપે કરો મુરલીગાન,
તે સમયે પુરૂષોને પણ સુવતીભાવ આપ કરનાર. ૧૯
- જોકે સુવતીવેશે છતાં કટાક્ષ અતિરાય અમર્યાદ,
દમરશરહીલા કરતા વિવેક લગ્નના હણો તમે ધૈર્ય. ૨૦
- રાધાવચનમુધાની ધારાએ મંદભાવથી હસતા,
ઉત્કટભાવે અર્ધોરાં રાધાને કરતા ધન આમ્લેય. ૨૧
- માધવસહિત ચિરસમય રમ્યા અધર મધુમત્ત બની સખિ ! તે,
રતિરસમય તે જોજણ કેવું મુખ અનુભવ્યું ન જાણું તે. ૨૨
- શિખરિણી-પાછી નીલી મૂઠી પાછીથી શણગારો પણ સખિ !
પ્રિયાકેરૂં ખેરી પટ પ્રિયતમા સાયજ દરિ
વને ખેલે હસ્તિસમ મદભર્યા જે પ્રિયતમા-
બુજોએ જોડાતા કુચમાં લુલિતા માલ ધરતા. ૨૩

- શિખરિણી-કદે કીડા વીણે કુગુમ કદિ સૂતાં થયનમાં,
સજે માલા પીતાં અધર મધુ ગાતાં કદિ તથા;
પ્રિયસ્કંધે સ્થાપી કર સુયમુનાના તટપદે,
કરીને શ્રીકૃષ્ણ સ્થાપિતગતિ એને મુખ કદે. ૨૪
- હરિગીત-જાણું ગિજગમાં એમનાં દાસત્વ કલ્યાણુ તો,
ખીનું બધું સજની ! પ્રમાણપણે હું સંશય માનતો;
અહિં તેમની શું કથા કરું હમપર ખરે દલવાન જે,
એ એમનો જ પરમ અનુગ્રહ આપ કૃતકેવલ થયે. ૨૫
- ગીતિ-આજ સદા મુજને મળિ ! આશા કે નંદનંદન હમેશાં,
રાધાને મુખ કરતો પ્રિયા તેમ હમ ઉપર કરોજ કૃપા. ૨૬
- શિખરિણી-છતિ શ્રીમદ્ગોપીચરણકમલોને અનુસરે,
સદા તેના પ્રેમામૃતહિમાં મગ્નજ, જીતે-
મુધાને હારયે જે, પૂરણ થયું રંગારસનું,
રચેહું તેઓએ વનજીવનમાં મંડન રહું. ૨૭
- ગીતિ-જેમાં સહાય કરતા દામોદરદામ તેમ હરિવંશ,
શ્રીવિકૃષ્ણ રચિત થયું રંગાર મરસ રસમંડન પૂર્ણ. ૨૮
- લિપ્તગતિ-શ્રીકૃષ્ણ દેવપ્રિય રામદાસ આદિ કદે મર્વ અર્કદેસેવા,
મદીયસર્વસ્વજ રૂપ નિત્યે મે તે કર્યું શ્રીગિરિધારિનું આ. ૨૯

इति श्रीमद्भारतमंडने दशम स्कन्धः ।

